

Київський національний лінгвістичний університет

Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова

праця на правах рукопису

УДК 811.112.2'367.625.43'367.332.6'37'4'06 (043.5)

БОРОВСЬКА ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА

**ПАРТИЦИП І ПАРТИЦИПНІ КОНСТРУКЦІЇ
У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ:
СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНИЙ ТА ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТИ**

10.02.04 – германські мови

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Боровська О. О.

Науковий керівник

Пилипенко Ростислав Євгенович
доктор філологічних наук,
професор

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Боровська О. О. Партицип і партиципні конструкції у сучасній німецькій мові: семантико-структурний та функційний аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет Міністерство освіти і науки України, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено встановленню семантико-структурних та функційних властивостей партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові.

Категорійну класифікацію німецьких партиципів ускладнено наявністю в них дієслівних та ад'єктивних ознак, які активізуються або нейтралізуються залежно від семантико-структурного оточення.

У еволюції поглядів на частиномовну належність німецьких партиципів можна виокремити три етапи: 1) виділення партиципів в окрему частину мови (цей підхід сформувався в німецькому мовознавстві під впливом грецької і латинської граматичної традиції і панував до XVIII ст.); 2) трактування партиципів як нефінітних форм дієслова – праці В. Г. Адмоні (1964, 1986), Б. О. Абрамова (2004), У. Енгеля (Engel, 2009), Г. Гельбіга та Й. Буша (Helbig & Buscha, 2001, 2013), граматики Дуден (Duden, 2016); 3) включення німецьких партиципів до складу різних частин мови – класу прикметника і класу дієслова в Системній граматиці Мангеймського Інституту німецької мови (IDS-Grammatik) та у граматиці П. Айзенберга (Eisenberg, 2013).

У генеративному синтаксисі, у руслі якого проведено пропоноване дослідження, речення класифікують за структурною ознакою за допомогою поняття *клаузи*. Речення є *фінітною клаузою*. *Нефінітні клаузи* – інфінітивні, партиципні та герундивні звороти – мають ту саму ролеву структуру, що й відповідні речення з фінітним дієсловом. Таким чином, німецька *партиципна*

клауза (далі – *ПКл*) – це нефінітна група, вершиною якої є партицип I або партицип II. Обидва типи клауз (фінітна і партиципна) позначають конкретні події та ситуації, характеризуються структурним членуванням та можуть складатися з менших синтаксичних одиниць – фразових категорій, а у глибинній структурі мають однаковий порядок конститuentів. ПКл належить до залежних клауз.

У результаті дослідження виділено *шість базових морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та з ПКл у сучасній німецькій мові на основі граматичних ознак та синтаксичних функцій: предиката* (частини аналітичних дієслівних форм), *предикатива, зовнішнього і внутрішнього аргументів, ад'юнктив, атрибутів*. Важливими для опису базових моделей виявляються такі критерії: участь партиципів в утворенні перифрастичних форм дієслова; обов'язковий чи факультативний характер зв'язків партиципів з фінітним дієсловом вихідного речення; сполучення партиципа з допоміжним, копулятивним чи повнозначним дієсловом; утворення партиципом залежної клаузи; розташування ПКл у вихідному реченні та можливості її пересуву; наявність обов'язкових або факультативних компонентів партиципа; наявність частки *zu*.

Серед ознак, які характеризують *партиципи як нефінітну дієслівну форму*, можна виділити такі: партиципи утворюють залежну клаузу; клауза, оформлена партиципом, вводить дію, що відбувається одночасно з дією матричного речення (MP) або передує їй та відіграє роль ад'юнкта в головній предикації (у MP); предикації з партиципами позбавлені узгодження за особою та числом, не мають власного часового значення; суб'єкт партиципної клаузи завжди імпліцитний.

ПКл виявляють відповідність до внутрішньої фразової структури, тобто містять функційні та лексичні проєкції. Під час опису *внутрішньої архітектури* ПКл враховано такі ознаки: 1) предикативність ПКл свідчить про те, що вони містять VP-проєкцію; 2) здатність ПКл включати в свою структуру зовнішні аргументи вказує на наявність vP-проєкції; 3) здатність

ПКл мати в своєму складі заперечення та позначати дію, неодноразову з дією МР, означає, що ПКл містять власну ТР-проекцію; 4) здатність деяких ПКл виступати зі сполучниками демонструє наявність СР-проекції.

ПКл містять імпліцитний *PRO-суб'єкт*, зв'язок якого з антецедентом у матричній клаузі описано у пропонованому дослідженні за допомогою *поняття контролю* (Тестелец, 2001, с. 288). Невиражений суб'єкт є, зазвичай, кореферентним суб'єкту головної клаузи, проте умову *односуб'єктності* з головною предикацією може бути порушено. У цьому разі антецедентом імпліцитного суб'єкта партиципної клаузи виступає узагальнений референт.

У ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта йдеться про особливий вид контролю *PRO-суб'єкта* – так званий *ад'юнктний контроль*. Для визначення механізмів контролю *PRO-суб'єкта* ПКл у дослідженні застосовано методикку І. Ландау, унаслідок чого з'ясовано, що контроль *PRO-суб'єкта* в ПКл суб'єктом, об'єктом або імпліцитним АГЕНСОМ матричного речення відповідає критеріям *обов'язкового контролю*.

Традиційно, партиципні конструкції з адвербіальним значенням співвідносять з підрядними реченнями. Сучасні класифікації засновуються на розрізненні ад'юнктивів, що доповнюють дію МР, та ад'юнктивів, що модифікують дію МР. Згідно з цим підходом опис ПКл у нашому дослідженні відбувається з поділом на *три великі функційні типи*. Першу групу складають *ПКл, які доповнюють дію МР*, привносячи в нього додаткову дію. Такі ПКл поділяються далі на підгрупи: темпоральні, каузальні, фінальні, протиставні та супровідної обставини. До другого типу належать *ПКл зі значенням модифікації дії МР*, які більш точно описують дію МР та включають такі підтипи: модальні, інструментальні, умовні та ад'юнкти частковості дії. Третя група представлена *ПКл, що стосуються змісту всього речення* та основною функцією яких є вираження коментаря мовця до змісту МР.

У текстах наукового стилю сучасної німецької мови атрибутивні ПКл з партиципом I та партиципом II є важливим засобом інформаційної компресії та характеризуються найвищою частотністю вживання з усіх типів ПКл. У разі заміщення підрядних речень атрибутивними ПКл відбувається редукція числа складних речень з одночасним зростанням складності членів речення. Використання партиципів сприяє реалізації *тенденції до номіналізації*: зменшується кількість дієслів за рахунок ад'єктивної номіналізації підрядних речень.

У результаті пропонованого дисертаційного дослідження виявлено, що в німецьких наукових текстах з соціогуманітарних дисциплін спостерігається процес *алгоритмізації* ПКл у ролі ад'юнкта, який виражається в повторюваності їхніх певних функційних типів (а саме, ПКл у функції ад'юнктів до змісту всього МР та умовних ад'юнктів). З-поміж ПКл у ролі ад'юнкта саме ПКл у функції ад'юнкта до всього МР, а також умовні ПКл є найбільш уживаними. Визначальною функцією таких ПКл у текстах наукового стилю є вираження коментаря мовця до дії МР, вказівка на джерело інформації, вид та спосіб представлення дії МР, здійснення класифікації, посилення на вже відоме знання, думку інших людей, а також функція текстового зв'язку.

Проведене дослідження семантико-структурних та функційних властивостей німецьких партиципів дозволило виявити дані для обґрунтування належності партиципів до класу дієслова і є внеском у теорію частин мов. Дієслівний характер партиципів пояснюється їхньою здатністю формувати власну клаузу за аналогією з фінітним дієсловом. Дослідження відкриває також перспективу міжмовних зіставлень вияву синтаксичної та функційної поведінки партиципів у текстах різних жанрів.

Ключові слова: частиномовна класифікація, партицип I, партицип II, клауза, партиципна клауза, морфосинтаксичні моделі, синтаксичні ролі, функційні типи партиципних клауз, імпліцитний PRO-суб'єкт, контроль PRO.

ABSTRACT

Borovska O. Participle and Participial Constructions in Modern German: Semantic-Structural and Functional Aspects. – Thesis. Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Specialty 10.02.04 – “Germanic Languages” – Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2021.

This paper deals with semantic-structural and functional properties of participles and participial constructions in Modern German.

The categorial classification of German participles is complicated by their potential verbal and adjectival features, which are either activated or neutralized depending on the semantic-structural environment.

In the evolution of views on the parts of speech classification of German participles *three stages* can be distinguished: 1) considering participles to be a separate part of speech (formed in German linguistics under the influence of Greek and Latin grammatical tradition and had existed until the 18th century); 2) interpreting participles as non-finite forms of the verb (works by V. G. Admoni, B. Abramov, U. Engel, G. Helbig / J. Busha, Duden-Grammatik); 3) classifying German participles as constituents of different word classes – the class of adjectives and the class of verbs (P. Eisenberg, Systematic Grammar of the Institute for the German Language).

The study distinguishes and describes *six basic morphosyntactic patterns of sentences with participles* in Modern German, depending on their grammatical features and syntactic roles: the role of predicate (parts of analytical verb forms and predicates), the role of predicatives, the role of external and internal arguments, the role of adjuncts, and that of attributes. The key points in the description of the basic patterns are the following: the participation of participles in the formation of analytical verb forms; the obligatory or non-obligatory character of relation between the participle and the finite verb of the matrix sentence; the combination of the participle with an auxiliary, copulative, or full verb; formation

by the participle of a dependent clause; the location of the participial clause in the matrix sentence; the presence of obligatory or non-obligatory complements of the participle; the presence of the particle *zu*.

Within the framework of generative syntax, sentences are classified on the structural basis as *clauses*. The clause is defined as any phrase, including a non-finite one, whose head is a verb, a copula or another grammatical element in the function of copula. The sentence can be defined as a *finite clause*. *Non-finite clauses* (infinitive, participial, and gerund-like clauses) have the same role structure as the respective sentence with a finite verb. Thus, the German *participial clause* is a non-finite group whose head is Participle I or Participle II. Both types of clauses (finite and participial ones) denote specific events and situations, are characterized by structural segmentation and include smaller syntactic units (phrasal categories), have the same order of constituents in their deep structure. Participial clauses refer to *dependent clauses*.

The features that postulate the German participle as *a separate non-finite verb form* are: the participle forms a dependent clause; a clause, formed by the participle, represents an event that occurs simultaneously or precedes the main action and plays the role of an adjunct in the main predication (the matrix sentence); predicates with participles are devoid of agreement by person and number; predication with participles has no own temporal meaning; only implicit subject is possible within the participial clause.

The description of *the internal architectonics* of participial clauses took into account the following features: 1) the predicativity of participial clauses indicating that they contain a VP-projection; 2) the ability of participial clauses to include external arguments in their structure indicating the presence of a vP-projection; 3) the ability of participial clauses to have negation and to denote an action that is not simultaneous with the action of the matrix sentence meaning that participial clauses contain their own TP-projection; 4) the ability of some participial clauses to appear with conjunctions demonstrating the presence of a CP-projection.

Participial clauses contain an implicit *PRO subject*. The study describes its referential relations to the controller (antecedent) in the matrix clause by *the notion of control*. The implicit subject usually corresponds to the subject of the main clause, but *the one subject condition* with the main predication can be violated.

Participial clauses in the syntactic role of adjuncts are considered to have a special kind of control (*adjunct control*). To determine the mechanisms of PRO control in the participial clauses the method of I. Landau was applied in the research. The control of the PRO subject in the participial clauses by the subject, object, or implicit agent of the matrix sentence was proved to meet the criteria of *obligatory exhaustive control*.

Traditionally, participial constructions with an adverbial meaning are associated with subordinate sentences. Modern classifications are based on the distinction between adjuncts that extend the event of a matrix sentence and adjuncts that modify the event of a matrix sentence. According to this approach, participial clauses in the study are divided into three large functional groups. The first group consists of *participial clauses that extend the event of the matrix sentence*, bringing into it an additional event. Such participial clauses are subdivided into further functional subgroups: temporal, causal, final, adversative participial clauses and those of an accompanying circumstance. The second group includes *participial clauses that modify the event of the matrix sentence* by describing this event more precisely and consists of the following subgroups: modal, instrumental, conditional participial clauses and participial clauses of partial actions. The third group is represented by *participial clauses relating to the entire matrix sentence*, the main function of which is to express the speaker's comment on the event of the matrix sentence.

In German scholarly texts, attributive participial clauses are an important *means of informational compression*, having the highest frequency among all types of participial clauses.

The main functions of participial clauses as adjuncts to the whole matrix sentence and of conditional participial clauses are to express the speaker's

comment on the action in the matrix sentence, to indicate the source of information, type and method of presenting the action in the matrix sentence, to refer to other people's opinion. Thus, such participial clauses are an important *means of textual cohesion* in German scholarly texts.

The results of the research that addressed semantic-structural and functional properties of German participles provide an additional evidence for rendering German participles as non-finite verb forms, thus contributing to the parts of speech classification. They also outline the prospects for future cross-language comparative studies of syntactic and functional behaviour of participles and other non-finite forms in texts of different genres and styles.

Key words: parts-of-speech classification, participle I, participle II, clause, participial clause, morphosyntactic patterns, syntactic roles, functional types of participial clauses, implicit subject, PRO control.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Боровська, О. О. (2014а). Німецька морфологічна термінологія: терміни на позначення партиципціальних форм. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 19, 87–93.

2. Боровська, О. О. (2014b). Проблема інтерпретації партиципів у сучасній німецькій мові. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 127, 510–514.

3. Боровська, О. О. (2015а). Методологічні засади дослідження німецьких партиципів у рамках генеративної граматики. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*, 59, 33–36.

4. Боровська, О. О. (2020b). Німецька партиципціальна клауза та її внутрішня архітектура. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні*

комунікації, 31 (70) (3), 81 – 88. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/15>. p-ISSN 2663-6069.

5. Боровська, О. О. (2020с). PRO-суб'єкт німецьких партиципних клауз у синтаксичній ролі ад'юнкта. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies Донецького нац. ун-ту імені Василя Стуса: зб. наук. праць*, 40 (1), 50 – 64. DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.1.4>. p-ISSN: 1815-3070.

6. Боровська, О. О. (2020а). Класифікація партиципальних клауз у ролі ад'юнкта за функційним критерієм (на матеріалі наукових текстів сучасної німецької мови). *Science and Education a New Dimension. Philology*, VIII (67) (225), 12–16. DOI: 10.31174/SEND-Ph2020-225VIII67-03. p-ISSN 2308-5258.

7. Боровська, О. О. (2015b). Партицип у сучасній німецькій мові: структурні і функційні типи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 21, 78–84.

8. Боровська, О. О. (2016b). Морфосинтаксичні моделі речень з партиципами в сучасній німецькій мові. *Граматичні студії: зб. наук. праць Донецького нац. ун-ту імені Василя Стуса*, 2, 17–23.

9. Borovska, O. (2017a). Morphosyntactic Models of Sentences with Participles in the Role of Adjunct in the Contemporary German Language. In *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: Monograph* (pp. 97–103). Opole: The Academy of Management and Administration in Opole.

10. Боровська, О. О. (2014с). Частиномовна інтерпретація німецьких партиципів у граматиці П. Айзенберга “Grundriss der deutschen Grammatik”. В *Україна і світ: Діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 19 березня – 21 березня 2014 року (сс. 44–45). Київ: Вид. центр КНЛУ.

11. Borovska, O. (2014). Der besondere Status von Partizipien in Fachtexten des Deutschen. В *Молода германістика України між традицією та новаторством: Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної*

конференції Асоціації українських германістів, Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2014 року (сс. 17–19). Львів: ПАІС.

12. Боровська, О. О. (2016а). Основні етапи комплексного дослідження партиципів сучасної німецької мови. В *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 30 березня – 01 квітня 2016 року (сс. 34 – 36). Київ: Вид. центр КНЛУ.

13. Borovska, O. (2016). Attribution durch Partizipialklausen im modernen Deutschen. В *Німецька мова в Україні: традиції та перспективи розвитку*. Матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Львів, 4 – 6 жовтня 2016 року (сс. 44–46). Львів: ПАІС, 2016.

14. Боровська, О. О. (2017а). Моделі речень з партиципом II у ролі предиката у сучасній німецькій мові. В *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури*. Матеріали онлайн конференції, проведеної кафедрою міжкультурної комунікації та прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, Житомир, 8 лютого – 12 лютого 2017 року (сс. 21–24). Житомир: Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2017.

15. Боровська, О. (2017b). Морфосинтаксичні моделі речень з Partizip I + zu у сучасній німецькій мові. В *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 29–31 березня 2017 року (сс. 34–35). Київ: Видавничий центр КНЛУ.

16. Borovska, O. (2017b). Partizipialklausen in der deutschen Gegenwartssprache: Strukturelle Merkmale. In *Sternstunde der deutschen Gegenwartssprache in der Ukraine*. Матеріали XXIV Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Чернівці, 29 – 30 вересня 2017 року (сс. 32–34). Чернівці: Видавничий дім “Родовід”.

17. Borovska, O. (2019). Semantische Klassen von Partizipialklausen in der deutschen Gegenwartssprache. In *Moderne Germanistik auf der Suche nach einer*

neuen Identität: interdisziplinär, interkulturell, international. Матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Івано-Франківськ, 27 – 28 вересня 2019 року (сс. 25–26). Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М.

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРТИЦИПІВ	
І ПАРТИЦИПНИХ КОНСТРУКЦІЙ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	30
1.1 Проблема частиномовної класифікації у мовознавстві	30
1.1.1 Основні підходи до виділення частин мови	31
1.1.2 Частини мови як об'єкт дослідження функційної граматики	36
1.1.3 Формальна теорія частин мови в генеративній лінгвістиці	39
1.2 Проблема частиномовної інтерпретації німецьких партиципів	43
1.2.1 Німецький партицип у системі нефінітних форм дієслова Гуннара Беха	44
1.2.2 Застосування категорії репрезентації для виділення німецьких партиципів	45
1.2.3 Частиномовна інтерпретація німецьких партиципів у актуальних граматиках німецької мови	47
1.2.4 Партиципні конструкції у сучасній німецькій мові	51
1.3 Роль партиципів і партиципних конструкцій у німецькомовних наукових текстах	54
1.3.1 Особливості німецькомовних наукових текстів	55
1.3.2 Контекстуальна та функційна синонімія партиципних конструкцій у німецькій мові	58
1.3.3 Німецькі партиципи і партиципні конструкції як засоби інформаційної компресії	61
Висновки до розділу 1	64
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКИХ	
ПАРТИЦИПІВ І ПАРТИЦИПНИХ КОНСТРУКЦІЙ	66
2.1 Структурні методи дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій	66

2.2	Методологія дослідження партиципів і партиципних конструкцій у межах генеративної лінгвістики	69
2.2.1	X'-теорія як методологія дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій	70
2.2.2	Дослідження механізмів контролю імпліцитного PRO-суб'єкта в німецьких партиципних конструкціях	78
2.3	Етапи комплексної методики дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій у текстах наукового стилю сучасної німецької мови.....	82
	Висновки до розділу 2	84
	РОЗДІЛ 3. МОРФОСИНТАКСИЧНІ МОДЕЛІ РЕЧЕНЬ З ПАРТИЦИПАМИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	87
3.1	Асиметрія ад'єктивних та дієслівних ознак німецьких партиципів	87
3.2	Можливості сполучуваності німецьких партиципів з різними семантико-структурними класами дієслів	91
3.3	Структурні типи німецького партиципа	96
3.4	Моделі з партиципом у ролі частини дієслівного предиката.....	101
3.5	Моделі з партиципом у ролі предикатива	106
3.5.1	Моделі з партиципом у ролі суб'єктного предикатива.....	106
3.5.2	Моделі з партиципом у ролі об'єктного предикатива.....	108
3.6	Моделі з партиципом у ролі зовнішнього аргументу	111
3.7	Моделі з партиципом у ролі внутрішнього аргументу	114
	Висновки до розділу 3	116
	РОЗДІЛ 4. МОРФОСИНТАКСИЧНІ МОДЕЛІ РЕЧЕНЬ З ПАРТИЦИПНИМИ КЛАУЗАМИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	119
4.1	Поняття партиципної клаузи та її внутрішня архітектура	120
4.2	Особливості імпліцитного PRO-суб'єкта німецької партиципної клаузи ...	132
4.2.1	Обґрунтування наявності PRO-суб'єкта в німецькій партиципній клаузі	133

4.2.2 Критерії вибору антецедента для PRO-суб'єкта німецької партиципної клаузи.....	136
4.2.3 Обов'язковий контроль PRO-суб'єкта німецької партиципної клаузи	138
4.2.4 Необов'язковий контроль PRO-суб'єкта німецької партиципної клаузи	145
4.3 Моделі з партиципною клаузою в ролі ад'юнкта	148
4.4 Моделі з партиципною клаузою в ролі атрибута	155
4.4.1 Моделі з партиципним означенням	156
4.4.2 Моделі з атрибутивною партиципною конструкцією	164
4.4.3 Моделі з герундивом	166
Висновки до розділу 4	170
РОЗДІЛ 5. ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРТИЦИПНИХ КЛАУЗ У РОЛІ АД'ЮНКТА В НІМЕЦЬКИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ	174
5.1 Партиципні клаузи у функції ад'юнктів, що доповнюють дію матричного речення.....	176
5.1.1 Партиципні клаузи у функції темпорального ад'юнкта	177
5.1.2 Партиципні клаузи у функції каузального ад'юнкта	178
5.1.3 Партиципні клаузи у функції фінального ад'юнкта	180
5.1.4 Партиципні клаузи у функції ад'юнкта зі значенням супутньої обставини	181
5.1.5 Партиципні клаузи у функції протиставного ад'юнкта	184
5.2 Партиципні клаузи у функції ад'юнктів, що модифікують дію матричного речення	185
5.2.1 Партиципні клаузи у функції інструментального ад'юнкта	185
5.2.2 Партиципні клаузи у функції модального ад'юнкта	187
5.2.3 Партиципні клаузи у функції умовного ад'юнкта	189

5.2.4 Партиципні клаузи у функції ад'юнкта зі значенням частковості дії	192
5.3 Партиципні клаузи у функції ад'юнктів до всього речення	193
Висновки до розділу 5	199
ВИСНОВКИ	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	207
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ	237
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	238
ДОДАТКИ	240
Додаток А	Класифікація нефінітних форм дієслова та критерії їх виділення в актуальних граматиках німецької мови
Додаток Б	Засоби інформаційної компресії та ступінь створюваної ними щільності інформації у німецькомовних наукових текстах
Додаток В	Моделі речень з партиципами та партиципною клаузою
Додаток Г	Кількісний розподіл речень з партиципними клаузами в текстах різних жанрів наукового стилю сучасної німецької мови (соціогуманітарна проблематика)
Додаток Д	Функційна класифікація партиципних клауз у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики
Додаток Ж	Частотність вживання різних функційних типів партиципних клауз у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГС	глибинна структура
ПС	поверхнева структура
MP	матричне речення
ПКл	партиципна клауза
Comp	сполучник
CP	група комплементаризера (залежна клауза)
Det	детермінатив (артикль, присвійний займенник)
DP	детермінантна група
M	модель
PRO	імпліцитний суб'єкт клаузи
O	прямий об'єкт (додаток)
Oind	непрямий об'єкт
NP	іменна група
PP	прийменникова група
Ptl	частка <i>зи</i>
S	суб'єкт
TP	темпоральна група
S	суб'єкт
[Spec, XP]	позиція специфікатора проєкції
VP	дієслівна група
V	дієслово (фінітна форма)
Vaux	допоміжне дієслово
Vcop	копулятивне (зв'язка) дієслово
Vmod	модальне дієслово
vP	функційна проєкція, що перетворює одиницю мови на дієслово
Vhmod	напівмодальне дієслово

Vph	фазове дієслово
Vpart1	партицип I
VPtlpart1	партицип I з часткою <i>zu</i>
Vpart2	партицип II
Vinf	інфінітив
V Ptl inf	інфінітив з часткою <i>zu</i>
[]	У квадратні дужки поміщається партиципна клауза або підрядне речення.
*	граматично неправильний приклад

ВСТУП

Дисертація присвячена вивченню семантико-структурних та функційних особливостей партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові.

Вибір теми дисертаційної роботи пояснюється помітним зростанням інтересу до вивчення природи дієприкметника як синкретичної мовної одиниці, з одного боку, та відмінностями в поглядах лінгвістів на його частиномовний статус, з іншого боку (Абрамов, 2004; Helbig & Buscha, 2013; Eisenberg, 2013; Engel, 2009; Duden, 2016; IDS-Grammatik).

Прагнення лінгвістів до нормалізації мови викликало потребу в дослідженні частиномовної проблематики. Категорія частин мови виступає як центральний елемент граматичної системи будь-якої мови (принаймні, флективного або аглютинативного типу). Частини мови – найбільш широкі класи слів мови, що традиційно виділяються із застосуванням семантичного, морфологічного, синтаксичного принципів або комплексного підходу. Пошуки критеріїв класифікації виявили наявність синкретичних одиниць з ознаками кількох частин мови. До таких явищ належать нефінітні форми дієслова, оскільки їхні семантичні та синтаксичні властивості двопланові та поєднують диференційні ознаки декількох класів слів.

До нефінітних форм німецького дієслова традиційно відносять інфінітиви та дві форми дієприкметника – партицип I і партицип II. Серед граматистів не існує одностайної думки щодо частиномовної належності партиципа, оскільки він виявляє подвійну природу і за своїми морфологічними ознаками та синтаксичними функціями наближається до прикметника. Тобто, категоріальну ідентифікацію німецьких партиципів ускладнено наявністю в них дієслівних та ад'єктивних потенцій. Під впливом семантико-структурного оточення відбувається або активізація дієслівних властивостей партиципів, що зближує їх з фінітними формами, або ж їх

нейтралізація, і партиципи зникають з широким колом прикметників та прислівників.

У еволюції поглядів на частиномовну належність німецьких партиципів можна виокремити три етапи: 1) виділення партиципів в окрему частину мови (цей підхід сформувався в німецькому мовознавстві під впливом грецької і латинської граматичної традиції і панував до XVIII ст.); 2) трактування партиципів як нефінітних форм дієслова – праці В. Г. Адмоні (1964, 1986), Б. О. Абрамова (2004), У. Енгеля (Engel, 2009), Г. Гельбіга та Й. Буша (Helbig & Buscha, 2001, 2013), граматики Дуден (Duden, 2016); 3) включення німецьких партиципів до складу різних частин мови – класу прикметника і класу дієслова в Системній граматиці Мангеймського Інституту німецької мови (IDS-Grammatik) та у граматиці П. Айзенберга (Eisenberg, 2013).

Сучасні граматичні теорії, які застосовують методи функційної і генеративної граматики, вимагають перегляду та переосмислення усталеної моделі партиципів, що зумовлює поживлення інтересу мовознавців до дослідження цих мовних одиниць, їхніх семантико-структурних і функційних особливостей, комунікативного та прагматичного потенціалу.

У роботах, присвячених проблематиці нефінітних форм дієслова, вивчалися різні аспекти функціонування інфінітивів і партиципів та конструкцій з ними. Увага дослідників концентрувалась на аналізі нефінітних форм дієслова з діяхронічного погляду (Долгополова, 2010а, 2010б; Соколова, 2016; Бондарь, 2018; Шапочкіна, 2020; Salzman & Schaden, 2019); граматичному аспекті нефінітних форм дієслова та особливостях їхньої видової семантики (Бударина, 1997; Плунгян, 2016; Резунова, 2017; Маллаєва, Мишаєва & Патахова, 2018; Rapp, 1997; Helbig & Buscha, 2001; Weber, 2002; Engel, 2009; Pleş, 2009; Hentschel, 2010; Gallman, 2014; Eisenberg, 2013; Borik & Gehrke, 2019; Machalitzka, 2019); аналізі морфонологічних ознак німецьких партиципів (Rathert, 2009; Pross & Roßdeutscher, 2019); дослідженні семантичних та синтаксичних особливостей

суб'єкта вторинної предикативності (Швидка, 1995); комунікативного та прагматичного потенціалу дієприкметників, ономасіологічного аспекту (Голубева, 1991; Пушина, 2009; Кличкова, 2012), семантичних витоків результативності дієприкметників (Родюк, 2018), особливостей використання дієприкметникових форм у лексикографічному дискурсі різних мов (Резунова, 2016); вивченні таксисних властивостей дієприкметників (Безроднова, 2009), динаміки функціонування предикативних конструкцій з безособовими дієслівними формами (Кемова, 2016). Однак, незважаючи на велику кількість праць, присвячених темі партиципа, питання про його структурні типи та морфосинтаксичні моделі речень з партиципами ще не було предметом спеціальних досліджень. Виникає потреба систематизувати партиципи за структурно-функційними та морфосинтаксичними ознаками, із врахуванням їхньої ролі в матричному реченні, характеристик компонентів, синтаксично пов'язаних з партиципом, та зв'язків цих компонентів з самим партиципом. Необхідним є також створення класифікації конструкцій з партиципами згідно з новими підходами до опису ад'юнктів (обставин) у лінгвістиці.

Пропоноване дослідження партиципів у сучасній німецькій мові відбувається в межах концепції генеративного синтаксису: дієслівний характер партиципів пояснюється здатністю до формування власної партиципної клаузи за аналогією з фінітним дієсловом, що утворює фінітну клаузу. Партиципові надається статус вершини клаузи, що сприяє опису його синтаксичної поведінки.

Актуальність роботи зумовлено необхідністю подальшого розвитку української лінгвістики в генеративному напрямі. Незважаючи на наявність досліджень німецьких партиципів та партиципних конструкцій, залишається нагальною потреба у всебічному вивченні та встановленні їхніх семантико-структурних і функційних властивостей на основі процедурного апарату генеративної теорії. Традиційно партиципні конструкції співвідносять з підрядними реченнями та виокремлюють такі їхні групи: темпоральні,

каузальні, модальні, умовні партиципні конструкції, конструкції зі значенням поступки та наслідку. Проте такий поділ базується тільки на семантичному критерії, без урахування відмінностей у структурі та функціонуванні. Дослідження партиципів сучасної німецької мови на засадах генеративної граматики уможлиблює багатоплановий опис природи цих одиниць та конструкцій з ними.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація відповідає профілю досліджень, які проводяться на кафедрі англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця Київського національного лінгвістичного університету в руслі кафедральної науково-дослідної теми “Когнітивні, дискурсивні та культурологічні аспекти сучасної германістики і перекладознавства” (номер державної реєстрації 0117U003776). Тему дисертації затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 6 від 23.12.2013 року), уточнено і перезатверджено на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 (протокол №5 від 16 лютого 2021 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає у встановленні та теоретичному обґрунтуванні семантико-структурних і функційних особливостей партиципів та партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові на засадах генеративного синтаксису.

Поставлена мета передбачає необхідність розв'язання таких **завдань**:

- висвітлити теоретичні засади дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій, спираючись на сучасні досягнення вітчизняних та зарубіжних мовознавців;
- розробити методику вивчення семантико-структурних і функційних характеристик німецьких партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові на засадах X'-теорії;
- визначити структурні характеристики та особливості імпліцитного суб'єкта німецьких клауз, вершиною яких є партиципи;

- обґрунтувати частиномовну належність партиципів до класу дієслів сучасної німецької мови;
- встановити список морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та партиципними клаузами, визначити правила регулярних реалізацій кожної моделі, виявити функційну та структурну специфіку моделей, встановити трансформаційні ряди;
- визначити функційні типи німецьких партиципних клауз та окреслити їхню роль у німецькомовних текстах соціогуманітарного спрямування;
- шляхом кількісного аналізу встановити частотність вживання певних функційних типів партиципних клауз у німецькомовних текстах наукового стилю.

Об'єктом дослідження є партиципи та конструкції з ними в сучасній німецькій мові.

Предметом вивчення є семантико-структурні та функційні особливості партиципів і партиципних конструкцій у німецькомовному науковому тексті.

Матеріалом дослідження послуговували 3017 партиципів і партиципних конструкцій, виокремлені з німецькомовної наукової літератури: сучасних монографій, наукових статей та рецензій соціогуманітарної тематики загальним обсягом 8354 сторінки (15 монографій, 100 статей та 250 рецензій). Це наукові праці мовознавчої, літературознавчої, педагогічної та психологічної тематики (2000–2020 роки).

Методи дослідження зумовлені метою та дослідницькими завданнями і ґрунтуються на комплексному застосуванні *конструкційного, структурного, функційного підходів* та доповнюються *кількісним аналізом*. Принципи *генеративного синтаксису* лежать в основі *конструкційного методу*, який передбачає виділення в цілісних системах їхньої структури – сукупності стійких відношень і взаємозв'язків між елементами та їхньої ролі (функцій) відносно один одного та є одним з найбільш придатних для опису

синтаксичних ролей нефінітних форм дієслова, дозволяючи точніше розглянути їхню синтаксичну поведінку в сучасній німецькій мові.

Згідно з теорією принципів і параметрів (Chomsky, 1995) кожній граматичній підсистемі відповідає модуль певної граматичної теорії. *Модуль X'-теорії* дозволяє дослідити принципи й параметри складання партиципних груп. Проблематика *теорії обмеження* – з'ясування контекстних умов застосування трансформацій, пов'язаних з пересувом складників. Вона уможливорює опис правил пересуви партиципної групи в межах речення та власне партиципа в межах нефінітної клаузи. *Теорію керування* залучено для аналізу зв'язків між вершиною партиципної клаузи та її складниками. *Теорія зв'язування* і *теорія контролю* дозволяють проаналізувати референцію імпліцитного PRO-суб'єкта партиципних клауз. Конструкційний метод, запропонований теорією принципів і параметрів, дає змогу представити структуру партиципних клауз у вигляді діаграм безпосередніх складників.

Для вирішення окремих дослідницьких завдань залучено *метод моделювання* як найбільш універсальний спосіб синтаксичного опису речення, що сприяє об'ємному і динамічному представленню його структури та складових елементів; *морфосинтаксичний метод* – для встановлення морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та партиципними клаузами з оглядом на синтаксичні ролі у поверхневій структурі; *трансформаційний метод* – для визначення семантико-структурних і функційних особливостей партиципів і партиципних клауз у німецькомовному науковому тексті; *методику І. Ландау* – для визначення механізмів контролю PRO-суб'єкта партиципної клаузи у синтаксичній ролі ад'юнкта; *контекстуальний аналіз*; *порівняльний аналіз* трансформацій; *метод зіставлення дефініцій*; *метод лінгвістичного опису* – для систематизації даних різних наукових підходів до дослідження партиципів і партиципних конструкцій; *метод суцільної вибірки*.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому запропоновано власний інтегративний підхід до розгляду семантико-

структурних і функційних аспектів німецьких партиципів та партиципних клауз.

Для цього розроблена *нова*, комплексна методика аналізу функційних можливостей партиципів і партиципних клауз у взаємозв'язку з формальними показниками.

Уперше представлено список морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та партиципними клаузами на базі їхніх формальних і функційних ознак.

Уперше представлена класифікація німецьких партиципних клауз у синтаксичній ролі ад'юнкта за функційним критерієм з поділом на клаузи, що доповнюють дію матричного речення; партиципні клаузи, що модифікують дію матричного речення та партиципні клаузи до змісту всього матричного речення згідно з сучасними підходами до класифікації ад'юнктивів.

Новизною характеризується опис внутрішньої архітектури партиципної клаузи у синтаксичній ролі ад'юнкта; визначення ознак та механізмів контролю (обов'язкового та необов'язкового) імпліцитного суб'єкта PRO в партиципних клаузах.

Уперше встановлено особливості функціонування партиципних клауз у німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики та окреслено функції партиципів у таких текстах.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що його основні положення і результати можуть бути використані в курсі теоретичної граматики німецької мови, стилістики німецької мови, для укладання словників, навчальних посібників, методичних матеріалів, граматичних довідників з метою підвищення ефективності викладання німецької мови.

Положення, що виносяться на захист, є такими:

1. Дані, отримані в результаті дослідження, свідчать про недоцільність вилучення партиципів I з парадигми нефінітних форм німецького дієслова, оскільки партиципи I виявляють у деяких аспектах більше дієслівних ознак, ніж партиципи II. За аналогією з фінітним дієсловом як партиципи I, так

і партиципи II утворюють партиципні клаузи з імпліцитним PRO-суб'єктом. Партицип I, таким чином, залишається в системі нефінітних форм німецького дієслова.

2. Партиципні клаузи є особливим видом малих клауз, предикатним центром яких є нефінітна форма дієслова у вигляді партиципа, а суб'єкт завжди імпліцитний. Партиципні клаузи наділені предикативністю, якої вони набувають, приписуючи, подібно реченню, певній величині ознаку чи дію. Німецька партиципна клауза – це нефінітна група, вершиною якої є партицип I або партицип II.

3. У сучасній німецькій мові партиципи є вершиною пропозитивних ад'юнктив та пропозитивних атрибутів. Їм властива синтаксична роль ад'юнкта та атрибута.

4. Партиципні клаузи в ролі ад'юнкта поділяються на три великі функційні класи залежно від зв'язків партиципної вершини клаузи з дією предиката матричного речення: партиципні клаузи, які доповнюють дію матричного речення; партиципні клаузи зі значенням модифікації дії матричного речення та партиципні клаузи, що стосуються змісту всього матричного речення.

5. У німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування атрибутивні партиципні клаузи (партиципні атрибути) є важливим засобом інформаційної компресії, про що свідчить частотність їх вживання – 77% усіх партиципних клауз у монографіях, 75% у статтях та 71,5% у рецензіях. З-поміж партиципних клауз у ролі ад'юнкта найвищою частотністю характеризуються ад'юнкти до всього матричного речення (35% усіх партиципних клауз-ад'юнктив у монографіях, 29% – у статтях та 51% – у рецензіях), а також умовні партиципні клаузи (12,5% у монографіях, 13% у статтях та 16,4% у рецензіях). Ці типи партиципних клауз у німецькомовних наукових текстах набувають ознак кліше та виконують такі функції: вираження коментаря мовця щодо дії матричного речення, вказівка на джерело інформації, вид та спосіб представлення дії матричного речення,

здійснення класифікації, посилання на вже відоме знання, думку інших людей, а також функція текстового зв'язку.

Апробація основних положень та результатів дослідження здійснена на засіданнях кафедри англійської і німецької філології та перекладу імені професора І. В. Корунця КНЛУ, на восьми міжнародних конференціях: “Україна і світ: діалог мов та культур” (Київ, 19 – 21 березня 2014 року; Київ, 30 березня – 01 квітня, 2016 року; Київ, 29 березня – 31 березня 2017 року), “Мови і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 27 – 28 березня 2014 року), на XXI, XXIII, XXIV та XXVI конференціях Асоціації українських германістів (Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2014 року; Львів, 4 – 6 жовтня 2016 року; Чернівці, 29 – 30 вересня 2017 року; Івано-Франківськ, 27 – 28 вересня 2019 року), на одному міжнародному науковому семінарі “Сучасна граматики: концептуальні виміри і наукові парадигми” (Вінниця, 15 квітня 2016 року), а також на одній всеукраїнській онлайн конференції (Житомир, 8 – 12 лютого 2017 року).

Публікації. Основні положення дисертації представлено у сімнадцятьох одноосібних публікаціях: п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (3,2 др. арк.), одній статті в науковому періодичному виданні іншої держави (0,8 др. арк.), двох статтях у наукових нефахових виданнях України (1,1 др. арк.), одній статті в науковому виданні іншої держави (0,3 др. арк.) та у вісьмох тезах доповідей наукових конференцій (0,9 др. арк.). Загальний обсяг авторських публікацій становить 6,3 др. арк.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, п'ятьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, джерел ілюстративного матеріалу та додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну дисертації, методи дослідження, охарактеризовано фактичний матеріал, практичне

значення здобутих результатів, а також указано форми їх апробації і структуру роботи.

У першому розділі “Теоретичні засади дослідження партиципів і партиципних конструкцій у сучасній лінгвістиці” проаналізовано теоретичні передумови вивчення партиципів і партиципних конструкцій (різні підходи до інтерпретації частин мови, фінітних та нефінітних форм дієслова і частиномовного статусу німецьких партиципів зокрема; роль партиципів і партиципних конструкцій у текстах наукового стилю німецької мови) та визначено основні поняття дослідження.

У другому розділі “Методологічні засади дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій” окреслено методологічну базу і методи дослідження партиципів та партиципних конструкцій, визначено принципи побудови моделей речень з ними, представлено поетапну методіку дослідження партиципів і партиципних конструкцій для виявлення їхніх семантико-структурних та функційних можливостей, встановлення взаємозв’язку з формальними показниками та визначення частотності вживання партиципів у атрибутивній синтаксичній ролі та в ролі ад’юнкта.

У третьому розділі “Морфосинтаксичні моделі речень з партиципами в сучасній німецькій мові” проаналізовано асиметрію ад’єктивних та дієслівних властивостей німецьких партиципів, встановлено структурні типи партиципів та представлено список морфосинтаксичних моделей речень з партиципами без утворення ПКЛ, визначено синтаксичні ролі, правила регулярних реалізацій, структурну специфіку моделей на матеріалі німецькомовних наукових текстів з соціогуманітарних дисциплін.

У четвертому розділі “Морфосинтаксичні моделі речень з партиципними клаузами в сучасній німецькій мові” сформульовано поняття німецької партиципної клаузи, розглянуто внутрішню архітектуру партиципних клауз, досліджено явище контролю та охарактеризовано механізми контролю імпліцитного PRO-суб’єкта таких клауз; представлено список морфосинтаксичних моделей речень з партиципними клаузами,

визначено їхні синтаксичні ролі, правила реалізації, структурну специфіку моделей; сформульовано та обґрунтовано ознаки партиципів як дієслівної нефінітної форми дієслова.

У **п'ятому розділі** “Функційні особливості партиципних клауз у ролі ад’юнкта в німецьких наукових текстах соціогуманітарного спрямування” представлено результати кількісного аналізу розподілу партиципних клауз у різних жанрах німецькомовних наукових текстів соціогуманітарної тематики; встановлено нову класифікацію партиципних клауз у ролі ад’юнкта за функційним критерієм відповідно до сучасних підходів до опису ад’юнктив.

У **Загальних висновках** представлено результати виконаного дисертаційного дослідження, викладено основні підсумки та окреслено перспективи подальших наукових розвідок із зазначеної проблематики.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ПАРТИЦИПІВ І ПАРТИЦИПНИХ КОНСТРУКЦІЙ

У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

До головних завдань сучасної граматичної науки відносять визначення підґрунтя частиномовної диференціації мови, розроблення частиномовної класифікації, її принципів і проблемних питань; усебічний опис граматичної категоризації мови тощо (Селіванова, 2008, с. 432). Зважаючи на це, вивчення категорійного статусу німецького партиципа є тісно пов'язаним з питанням частиномовної класифікації, оскільки партиципи належать до таких класів слів, частиномовна належність яких не може бути інтерпретована однозначно та становить одну з центральних проблем сучасних теорій частин мови.

1.1 Проблема частиномовної класифікації в мовознавстві

Незважаючи на те, що теорія частиномовної класифікації вже протягом двох тисячоліть є одним з основних питань мовознавства, єдиного погляду на частиномовну класифікацію все ще не існує, адже “цю емпіричну даність характеризує нетотожність її одиниць й одночасно – певна їхня впорядкованість” (Кубрякова, 2004, с. 171). З огляду на це, проблема диференціації частин мови час від часу стає об'єктом уваги сучасних вітчизняних та закордонних мовознавців, які досліджують загальні проблеми та критерії виділення частин мови (Мединська, 2011; Алпатов, 2018; Siemund, 2012; Struckmeier, 2017); вивчають синкретичні явища в системі частин мови та міжчастиномовну омонімію (Данилюк, 2006, 2013; Добосевич & Глібчук, 2011); становлення класів слів у діахронічному аспекті (Грачова, 2008; Raster, 2001); особливості певних лексико-граматичних класів слів (Жаботинська, 2010, 2011; Knobloch & Schaedler, 2005; Pfeiffer, 2014; Schierholz, Gouws, Hollos & Wolski, 2016); встановлюють концептуальну

модель частиномовної класифікації (Жаботинська, 2000), визначають когнітивні засади диференціації слів за частинами мови (Зайцева, 2007), висвітлюють частиномовну класифікацію з погляду лінгвістики універсалій (Kiser, 2017).

Необхідність виокремлення частин мови не викликає сумніву, оскільки вони є основним елементом морфологічного рівня в системі і структурі мови, відправною точкою граматичних досліджень, мають цінність для економного і адекватного опису мови, є джерелом пізнавальної діяльності людини, диференціації речей, ознак, процесів, дій, станів, тобто засобом здійснення категоризації світу, способом розуміння й інтерпретації дійсності (Кочерган, 2014, с. 295).

Не менш важливим є поділ на частини мови і з дидактичною метою, тобто для викладання іноземних мов, оскільки “належність до певного лексико-граматичного класу визначає особливості застосування певної мовної одиниці в мовленні” (Thielmann, 2011, S. 43). Граматика вивчає реалізацію регулярних морфологічних процесів та формулює правила, за якими слова утворюють речення (Linke, Nussbaumer & Portmann, 2001, S. 73). Ігнорування структурних особливостей речення перетворює його на набір слів, для розуміння змісту якого реципієнтові доводиться сподіватися лише на свою інтуїцію. Тому граматика й словник кожної мови повинні містити інформацію стосовно кількості й номенклатури представлених у ній частин мови (Кубрякова, 2004, с. 29).

1.1.1 Основні підходи до виділення частин мови

Основою європейського мовознавства та низки традицій середньовічного Сходу є антична схема частин мови, яка складалася з імені, дієслова, дієприкметника, члена, займенника, прислівника, прийменника та сполучника (Ярцева, 1990, с. 27). Відтоді історія частиномовної проблематики характеризується термінологічною непослідовністю

і змішуванням пріоритетів, критеріїв, рівнів мовної системи. У терміні *частини мови* ученим доводиться здійснювати спроби поєднати одразу декілька різних за обсягом і виміром понять – логічних, семантичних, психологічних, когнітивних, категоріально-лексичних, синтаксичних, морфологічних тощо (Лукин, 2006, с. 7).

Аналізуючи проблеми, які постають перед сучасними теоріями частин мови, В. Алпатов (Алпатов, 1986, 2018) визначив *основні підходи до виокремлення класів слів*, їхні переваги та недоліки:

1. *Семантичний підхід* – виділення частин мови за значенням. Імена позначають предмети, дієслова – дії, прикметники – якості (ознаки). Недолік цього підходу полягає в тому, що класи слів неоднорідні, частини мови і семантичні класи лексики не збігаються. Це не означає, що частини мови повинні виділятися без жодного зв'язку з семантикою, проте цей зв'язок виявляється значно складнішим (Алпатов, 2018, с. 165).

2. Згідно з *морфологічним підходом* частини мови виділяються залежно від особливостей словозміни – граматичної афіксації і внутрішньої флексії. Такий підхід має переваги перш за все для флективно-синтетичних мов, зважаючи на очевидність морфологічних особливостей певних класів слів у цих мовах.

Традиційна класифікація за частинами мови є в основному морфологічною. Античні вчені не диференціювали іменник та прикметник, об'єднуючи їх в одну частину мови – ім'я, оскільки у класичних мовах іменник і прикметник розрізнялися в синтаксичному плані, але слабо диференціювалися морфологічно. У той же час, дієприкметники, що мали у класичних мовах більш помітні морфологічні особливості, були виділені в особливу частину мови (ця традиція існувала до XIX ст.).

Перевагою морфологічного критерію є те, що така класифікація найбільш повно відповідає вимогам строгості і максимальної формалізованості лінгвістичних описів; недостатність морфологічного принципу виявляється під час класифікації незмінюваних слів: їх членування

можливе лише у разі доповненні морфологічних критеріїв іншими (Алпатов, 1986, с. 39).

3. *Синтаксичний підхід* ґрунтується на здатності слова виконувати певні функції в реченні. Слово може виступати в ролі різних членів речення, серед різних синтаксичних функцій лише деякі визнаються суттєвими і визначальними: якщо для слова суттєвою є функція присудка, то це – дієслово, функція підмета і присудка – іменник, функція означення – прикметник, функція обставини – прислівник.

Перевага цього підходу – його більша універсальність порівняно з морфологічним, адже зазначені класи слів можуть бути виділені на єдиній основі для багатьох мов (Алпатов, 1986, с. 41).

4. В основі *підходу, заснованого на інтуїції*, полягає той факт, що більшість традиційних частин мови не є виключно семантичними, виключно морфологічними чи виключно синтаксичними. Носії мови відчують неоднорідність слів, розпізнають ці одиниці як такі, що належать до тих чи інших словесних груп. Інтуїтивні уявлення про слово і частини мови можуть не збігатися. За таких умов те саме слово може бути віднесено до декількох класів, а деякі слова залишаються поза класами, що суперечить вимогам наукової класифікації, яка не допускає перетинання класів і наявності залишку (Алпатов, 1986, с. 41). Пізніше цей піхід В. Алпатов назвав *психолінгвістичним* (Алпатов, 2018, с. 165).

Оскільки використання будь-якого одного з вищезазначених критеріїв “не забезпечило стрункої, послідовної і несуперечливої гомогенної класифікації частин мови” (Кочерган, 2014, с. 298), то виникла необхідність застосування *комплексного підходу*. Ідея врахування трьох критеріїв (семантичного, морфологічного і синтаксичного) для виділення частин мови належить Л. В. Щербі (Щерба, 1957). Такий підхід обґрунтовується тим, що формування лексичного запасу мови відбувається не за якимось одним суворо логічним принципом, відповідно, його складники не піддаються класифікації лише за одним критерієм (Абрамов, 2004, с. 30). Більшість

частиномовних класифікації, якими користуються в сучасній граматиці німецької мови, мають гетерогенну природу, тобто для їх створення автори послуговувалися комплексним підходом, обираючи один з критеріїв за провідний (зазвичай, морфологічний) та по-різному поєднуючи його з іншими критеріями (Абрамов, 2004; Glinz, 1971; Flämig, 1991; Zifonun, 1993; Bussmann, 2002; Engel, 2009; Helbig & Buscha, 2013; Eisenberg, 2013; Duden, 2016; IDS-Grammatik).

У сучасних граматичних студіях *частини мови* найчастіше визначаються як великі за обсягом класи слів, об'єднані спільністю загального граматичного значення і його формальних показників (Кочерган, 2014, с. 295). Згідно з комплексним підходом, це – лексико-граматичні класи, в які об'єднуються слова зі спільними лексико-семантичними, морфологічними, синтаксичними та словотвірними особливостями.

Проте виявляється, що спроби частиномовної диференціації з урахуванням різнорідних ознак слів також не приводять до створення єдиної і послідовної класифікації, оскільки велику роль відіграє фактор суб'єктивності. Дослідники суб'єктивно визначають набір класифікаційних ознак, по-різному встановлюють ієрархію критеріїв, надаючи перевагу одному з них, що зі свого боку приводить до модифікації гетерогенної класифікації і появи відмінних результатів. Наслідком цієї непослідовності є те, що традиційна система частин мови – це поєднання гетеро- і гомогенної класифікацій частин мови. Чотири частини мови – іменник, прикметник, дієслово і прислівник – виділені за набором трьох основних ознак (семантичної, морфологічної і синтаксичної), тоді як решта, зокрема займенник, числівник, прийменник, сполучник, частка, – за якоюсь однією із вказаних трьох ознак (Безпояско, Городенська & Русанівський, 1993, с. 10-11).

Серед додаткових критеріїв виокремлення частин мови виділяють також *логічний критерій*, який спрямований на визначення співвідносності / неспіввідносності граматичного компонента з поняттям (Вихованець, 1988,

с. 14) та *словотвірний критерій*, який стосується тільки похідних слів та знаходить відображення в специфічних для певних частин мови словотвірних афіксах (Пауль, 1960, с. 415; Вихованець, 1988, с. 14).

Услід за Б. Абрамовим (Абрамов, 2004, с. 30) погодимося, що більшість традиційних частин мови є в кожній класифікації, хоча згруповані вони по-різному, тому кожна система частин мови має лише відносну цінність. Виокремлюючи частини мови, слід враховувати такі положення: 1) словниковий запас становлять елементи, властивості яких мають різну ступінь вираження, що приводить до виникнення труднощів під час визначення їхнього частиномовного статусу; 2) між елементами класів слів існують різноманітні зв'язки, які виходять за межі одного класу; у системі частин мови існують угруповання, які охоплюють декілька класів (наприклад, поділ частин мови на відмінювані і невідмінювані, на самостійні і службові слова); 3) застосування семантичного принципу приводить до виокремлення класів семантичних одиниць; у разі застосування синтаксичного принципу утворюються класи з однаковими синтаксичними властивостями – функційні одиниці; якщо застосувати морфологічний принцип, то виокремлюються класи з ідентичними морфологічними ознаками (Абрамов, 2004, с. 31).

Застосувавши комплексний підхід, можна виокремити так звані основні частини мови – *іменник, дієслово, прикметник, прислівник*. Вони вважаються *базовими*, оскільки семантично охоплюють дві найбільші мисленнєві категорії – субстанцію та ознаку, відображуючи основні сфери матеріальної, соціальної і психічної діяльності людини (Абрамов, 2004, с. 31). Склад базових частин мови у різних дослідників може різнитися. Так, німецький дослідник Ш. Мюллер (Müller, 2010) до базових (центральных) частин мови відносить *дієслово, іменник, прикметник* (виділяються на основі властивостей флексій), *прийменник і прислівник* (виділяються за синтаксичним контекстом) (Müller, 2010, S. 12–13).

Причиною розбіжностей у частиномовній класифікації є також той факт, що лексичний склад мови перебуває у процесі постійної зміни, розвитку й вдосконалення (Горпинич, 2004, с. 25). Стійкість, нерухомість системи мови завжди відносна, і сама частиномовна класифікація слів мінлива (Резунова, 2005, с. 63).

Отже, до дискусійних питань теорії частин мови відносять: кількість частин мови; одиниці, що розподіляються між частинами мови (слова, лексеми чи словоформи); ознаки класу слів, що є частиною мови, – граматичні, лексико-граматичні чи семантичні групи слів; ієрархічну систему частин мови (послідовність за значущістю); віднесеність слів до певної частини мови (Горпинич, 2004, с. 25; Селіванова, 2008, с. 443).

У сучасному мовознавстві тривають пошуки нових підходів у виділенні частин мови.

1.1.2 Частини мови як об'єкт дослідження функційної граматики

Метою *функційного напрямку граматичної теорії* є вивчення й опис функцій одиниць будови мови та закономірностей їхнього функціонування у взаємодії з елементами навколишнього середовища; засоби, що відносяться до різних мовних рівнів, але об'єднані спільними семантичними функціями, розглядаються в єдиній системі (Бондарко, 1987, с. 6). Згідно з цим підходом, частини мови – це засоби, функції яких потрібно описати й на основі найбільш регулярних диференціювати їх від інших частин мови (Селіванова, 2008, с. 438).

Функціоналізм є подальшим розвитком системно-структурного вивчення мови, але на принципово новій основі: систему мови розуміють як ціле, що складається зі взаємопов'язаних елементів, наділених певними функціями в мовленні людини. Елементи мови виділяються й описуються перш за все за їхньою функційною якістю, що дозволяє досягти єдності структурно-системного і функційного аспектів опису мови. Слід зазначити,

що предметом функційної граматики є функції мовних одиниць не тільки в реченні, але і в межах цілих текстів (Шелякин, 2001, с. 5–6).

Як лінгвістичний напрям функціоналізм вивчає мовну форму, яка мотивована функціями мови та адаптована до них. Таким чином, одне з ключових питань функціоналізму – це питання про автономність мовної форми. За рівнем “радикальності” виділяють три рівні “відособленості” функційного напрямку від формального (Олешков, 2006, с. 5):

1) пограничний, або консервативний, рівень – функційний аналіз розглядається як певний “додаток” до формального аналізу;

2) помірний рівень – досліджується в основному граматики, що вважається відносно автономною структурою, мотивованою певними функціями;

3) радикальний рівень, у межах якого дослідники вважають, що граматики може бути зведена до дискурсивних факторів.

Пропоноване дослідження перебуває в руслі помірного рівня, оскільки німецькі партиципи і партиципні конструкції вивчаються з оглядом на функції, які вони виконують у науковому тексті.

Попри те, що з погляду функціоналістів фундаментальні властивості мови можуть бути описані і пояснені лише за умови звернення до функцій мови, функціоналізм не заперечує існування самостійної мовної системи чи “мовної форми”, а лише стверджує, що вони зазнають функційного впливу (Олешков, 2006, с. 4). Функціоналізм активно використовує кількісні методи – від простих підрахунків до статистики в повному обсязі (Олешков, 2006, с. 5).

В основі розробки ономаціологічних граматик лежать два принципи (Шелякин, 2001, с. 8): 1) вони повинні мати опору в теорії породження речень і текстів, за якої зміст інформації вважається первинним для семантико-синтаксичної організації речення і текстів; 2) ономаціологічному опису мовної системи повинен передувати повний семасіологічний опис цієї системи, що дозволяє систематизувати однорідні висловлювані смисли, які

складають інформацію певною мовою. Таким чином, функційний підхід аж ніяк не передбачає недооцінки формально-граматичних аспектів, а прикладний характер досліджень не відхиляє теоретичних узагальнень.

Формальний та функційний аналіз пов'язані з різними рівнями класифікації. Формальний опис оперує термінами класів слів: ім'я, дієслово, прикметник; різні морфологічні ознаки кожного класу. Функційний опис класифікує ці формальні елементи в термінах функцій, які ними виконуються: підмет, додаток, обставина речення. Ці два рівні пов'язує семантичний опис, аналізуючи різні значення, що репрезентуються за допомогою цих формальних і функційних категорій (Загнітко, 2007, с. 81).

За словами О. В. Бондарка, “у функційної граматики є свій предмет – функціонування граматичних одиниць (форм і конструкцій) і мовних засобів, що взаємодіють з ними у висловлюванні” (Бондарко, 2001, с. 3). За такої умови функційна граMATика в своєму розвитку все більше орієнтується на дослідження мовленнєвих творів (висловлювань, надфразових єдностей, зв'язних текстів), маючи за мету розкрити механізми реалізації семантичних, структурних, прагматичних, стилістичних та інших функцій мовних одиниць (Олешков, 2006, с. 7).

На матеріалі німецької мови була розроблена *теорія граматичного поля* В. Г. Адмони (Адмони, 1964, 1973а, 1973b, 1986), викладена в книзі Г. С. Щура “Теорія поля в лінгвістиці” (Щур, 1974). У межах цієї теорії частини мови – це класи слів, елементи яких характеризуються частиномовними ознаками, вираженими з різною інтенсивністю. Частиномовні ознаки є найбільш яскравими в центрі поля та послаблюються на периферії (Адмони, 1988, с. 51). Формування таких синкретичних граматичних класів, як дієприкметник та дієприслівник, пояснюється у функційній теорії тим, що частковий перетин полів різних граматичних одиниць приводить до наявності у них спільної зони. Теорія функційного лексико-граматичного поля пов'язана також з іменами О. В. Гулиги та Є. Й. Шендельс (Гулыга & Шендельс, 1969), О. В. Бондарка (Бондарко, 1992,

2005), В. М. Павлова (Павлов, 1996), Г. Брінкмана (Brinkmann, 1971). Завдання лінгвіста полягає у визначенні складу поля, виявленні центральних і периферійних елементів і визначенні ознак, за якими вони наближуються до інших частин мови (Иванова, 1971, с. 19).

Функційний напрям характеризується різноманітними аспектами дослідження, серед яких як найбільш перспективні виділяють морфосинтаксичні й дискурсивно орієнтовані (Долгополова, 2010, с. 25). Розгляд питання про граматичну ідентифікацію партиципа належить, безперечно, до морфосинтаксичного напрямку функційних досліджень.

Дослідницький інтерес фокусується на функціонуванні партиципів і партиципних конструкцій з для виявлення та пояснення їхніх загальномовних ознак і лінгвістичної природи.

1.1.3 Формальна теорія частин мови в генеративній лінгвістиці

З появою *генеративної лінгвістики* – одного з варіантів формальної граматики – відбувся корінний перелом у методології наукового пошуку: від філософського біхевіоризму до вивчення внутрішніх механізмів взаємовідношень мови і мислення (Буниятова, 2001, с. 17). Ідеї та принципи *генеративної (породжувальної, або трансформаційної)* граматики були розвинені американським ученим Н. Хомським. Він запропонував перейти від практики суворого й точного опису матеріалу у вигляді списків одиниць і відповідних для них відношень до розв'язання *пояснювальних завдань* – вияву законів, що становлять основу будь-якої мови (Загнітко, 2019, с. 37), тобто глибинних закономірностей породження мовлення. Однією з тенденцій сучасної лінгвістики є прагнення знайти те чи інше пояснення внутрішньої організації мови, її окремих модулів, архітектоніки текстів, процесів породження і розуміння мовлення тощо (Кубрякова, 1995, с. 221). Оскільки генеративна граматика покликана пояснити не тільки існування більшості мовних явищ, але й відсутність тих явищ, які не спостерігаються в сучасних

мовах, вона посідає чільне місце серед найпопулярніших лінгвістичних теорій у сучасній граматичній науці.

Провідна ідея генеративної граматики – дворівневе представлення синтаксису в мовному апараті людини: рівня глибинної структури (ГС) й рівня поверхневої структури (ПС). Обидва рівні пов'язані між собою трансформаціями, які можуть переводити одну ГС в декілька різних ПС (Долгополова, 2010, с. 20). Концепція ГС і ПС – це спроба розкрити суперечливі зв'язки форми речення та його змісту. Згідно з цією концепцією, при утворенні так званих правильних речень будь-якої мови спочатку з'являється деяке абстрактне семантичне утворення (ГС), яке потім за допомогою правил трансформації перетворюється на ПС: звичайне речення набуває звукового вираження (Хомський, 1972, с. 187).

Переосмисливши певні поняття традиційної граматики, продовжуючи розробки структуралістів та впроваджуючи власні оригінальні ідеї, генеративістам вдалося пояснити процеси, що лежать в основі творення речення (Плоткіна, 2012, с. 27).

У межах формальної теорії мовна структура постає незалежною від будь-яких функцій; заперечується вплив функцій та комунікативних цілей на систему мови. У цьому він протиставляється функціоналізму, завдання якого – пояснення мовної форми через її функцію. Ми поділяємо думку Дж. Бейліна (Бейлин, 2002) про співвідношення формальних і функційних граматичних пояснень. З позицій генеративістів він вважає, що форма мови автономна, мовна компетенція існує незалежно від мовної діяльності, тобто окремих вживань мовних форм у конкретних випадках, тому “генеративна граMATика як теорія “компетенції” і функційна лінгвістика як теорія “діяльності” не відкидають, а взаємодоповнюють одна одну” (Бейлин, 2002, с. 15).

У межах генеративної теорії особливого інтересу набуває питання синтаксичних ролей певної граматичної форми. Частина мови виокремлюють за допомогою *елементарних синтаксичних функцій слів* (Тестелец, 2001),

серед яких виділяють функцію вершинного предиката, функцію актанта і означень. Кореляція з традиційними частинами мовами, на думку О. Кубрякової, тут є очевидною; класифікація слів заснована на тому, які з перерахованих ролей вони можуть виконувати у складі речення, хоча й такі функції повторюються у слів різних класів (Кубрякова, 2004, с. 139).

До цілей сучасної генеративної теорії належить серед іншого *вияв універсального компонента* в поділі слів на частини мови і пояснення причин його існування (Долгополова, 2011, с. 12; Jungen & Lohnstein, 2007, S. 212). Питанням про те, що спільного мають між собою різні мови світу, займалися ще лінгвісти XVII ст. (Граматики Пор-Рояля). Проте справжнього розквіту наука про універсалії досягла в другій половині XX ст. і в наш час, коли активно почали використовуватися методи генеративної граматики (Тестелец, 2015).

Універсальність частин мови можна узагальнити в таких положеннях: 1) текст будь-якої мови членується на певні частини, співвіднесені з словом; 2) ці частини за низкою ознак несхожі одна на одну; 3) усі ці частини зумовлені спільністю людського мислення. У кожній мові слід очікувати схожий набір груп слів, що називаються частинами мови (Vogel, 2006, S. 95), і в цьому смислі частини мови є універсальними. Ми погоджуємося, що частини мови є лінгвістичними універсаліями, проте їхні універсальні властивості виводяться не з окремих мов, а з особливостей відображення людиною навколишнього світу в категоріях, що приписуються мисленню людини взагалі. Мови мають різні структури, а світ є матеріально єдиним для усіх людей незалежно від мови. Залежно від структури мови об'єктивний світ постає перед носієм кожної з них у дещо іншому відображенні (Лукин, 2010, с. 178).

Формальна теорія частин мови, представлена у межах генеративної граматики, заснована на припущенні про існування невеликої кінцевої кількості універсальних категорій, як-от: *N* (іменник), *V* (дієслово), *ADV* (прислівник), *P* (прийменник) тощо (Römer, 2006, S. 63). Це – *вихідні*

категорії, які в той чи інший спосіб реалізуються в будь-якій мові у вигляді системи частин мови, властивій тільки цій мові. За такої умови кожна адекватна теорія частин мови повинна пояснювати, як відбувається така реалізація, наприклад, яким чином вихідна категорія *V* реалізується у ПС цієї мови у вигляді інфінітива, дієприкметника, дієприслівника, супіна тощо, тобто таких категорій, що не є універсальними. Універсальні, або вихідні, категорії вводяться правилами безпосередніх складників. Зазнавши дії трансформаційного й морфологічного компонентів граматики, вихідні категорії перетворюються на поверхневі сутності – частини мови, що притаманні кожній окремій мові (Бэббі, 1985, с. 171). Кожна теорія частин мови повинна пояснювати, як відбувається така реалізація, наприклад, яким чином вихідна категорія *V* (дієслово) реалізується у поверхневій структурі цієї мови у вигляді інфінітива, дієприкметника, дієприслівника, супіна тощо, тобто таких категорій, що не є універсальними.

Категорію партицип у німецькій мові можна трактувати як таку, що не вводиться правилами безпосередніх складників, а є частиною мови у ПС, похідною від більш глибокої дієслівної групи (*VP*), що зазнала специфічних змін у результаті дії трансформаційних і морфологічних правил.

Сучасні мовознавці не припиняють пошук граматичних ознак, властивим частинам мови різних мовних типів, вивчення конкретних характеристик окремих слів, по-різному комбінуючи принципи та підходи до частиномовного поділу. Перспективи теорії частиномовної класифікації полягають у правильному трактуванні універсальності частин мови; а також у врахуванні і диференціації синкретичних та перехідних явищ. Адже намагання провести чіткі неперехідні лінії між різними частинами мови суперечить розумінню мови як організму, в якому всі частини перебувають у нерозривному зв'язку (Данилюк, 2005, с. 75).

Справедливим вважаємо також твердження О. Суніка про те, що “створення загальної теорії частин мови не може бути здійснено лише на основі детального дослідження кожної частини мови і усіх членів (слів), що її

складають, проте суворий облік граматичних спостережень і висновків, що містяться у граматичних дослідженнях різних шкіл і напрямів, є абсолютно необхідним” (Суник, 1966, с. 8).

1.2 Проблема частиномовної інтерпретації німецьких партиципів

Як було зазначено вище, теорія частин мови має низку дискусійних питань, серед яких центральне місце займає проблема кількості частин мови та віднесеності слів до певної частини мови. До таких явищ у німецькій мові належать нефінітні форми дієслова – інфінітиви та партиципи, які поєднують у собі ознаки двох класів слів, які зазвичай протиставляються – дієслова та імені. Партиципи німецької мови – це особливий гетерогенний клас слів з дієслівними та ад’єктивними ознаками. До дієслівних граматичних характеристик партиципів відносять темпоральне значення (одночасність / передування залежно від контексту; вказівка на майбутнє); видове значення (граничність / неграничність); значення стану; здатність утворювати аналітичні (перифрастичні) форми дієслова. Водночас партиципи можуть виступати як ознака іменника, а також мати словотворчі функції (субстантивація, складні партиципи) (Бударина, 1997, с. 43–44). Партицип, на відміну від прикметника, виражає тимчасову ознаку предмета внаслідок дій самого предмета або внаслідок дії, що виконана стосовно цього предмету.

Мовознавці неодноразово робили спроби визначити місце німецького партиципа в системі частин мови та серед інших нефінітних форм дієслова, намагаючись якнайповніше розкрити сутність та специфіку цього граматичного явища.

1.2.1 Німецький партицип у системі нефінітних форм дієслова Гуннара Беха

Однією з найбільш авторитетних спроб створити систему нефінітних форм дієслова сучасної німецької мови є теорія Г. Беха (Bach, 1955). Дослідником було введено поняття дієслівного статусу; у своїй праці “Studien über das deutsche Verbum infinitum” (там само) він повно проаналізував нефінітні німецькі дієслова. Г. Бех розрізняє (див. табл. 1.1) три незмінні дієслівні форми, які можна охарактеризувати як дієслівний статус залежно від ступеня граматикалізації: чистий інфінітив, що відповідає I статусу (*lieben*); інфінітив з *zu*, що відповідає II статусу (*zu lieben*); партицип II, що відповідає III статусу (*geliebt*). Це супін, перший рівень нефінітних форм, який має потрійний статус. Супін першого і другого статусів є маркованою (з часткою *zu*) і немаркованою формами інфінітива; обидві форми відповідають маркованій та немаркованій формі партиципа I; партицип II представлено як супін (коротка форма) і як власне партицип (відмінювана форма). Відмінювані форми партиципів є другим рівнем безособових форм дієслова.

Форми на *-end*, тобто форми партиципа I, на схемі Г. Беха представлено на другому рівні, який відображає ад’єктивні нефінітні форми дієслова. Інші нефінітні форми (на *-en* або на *-t*) можуть знаходитися як на першому, так і на другому рівні.

Форма герундива згідно з схемою Г. Беха є ад’єктивною версією інфінітива з часткою *zu*. Попри це, якщо взяти до уваги особливості флексії герундива, то він виявляє відхилення від системи. Усі форми другого рівня мали б приєднувати ад’єктивні флексії за одним зразком. Форму без флексії Г. Бех називає нульовою формою (Bach, 1955, S. 12). Цим можна пояснити наявність дужок навколо закінчення *-er*. Тоді форма другого статусу другого рівня без флексії повинна була б мати вигляд *zu liebend* (у схемі *lieben*, відповідно формі першого рівня), проте такий варіант є граматично

неправильним. Наслідком цього є поява в дужках перед *-er* елементу *-d*, морфемний статус якого Г. Бех залишив без пояснення.

Таблиця 1.1

Нефінітні форми дієслова
в сучасній німецькій мові (за Г. Бехом (Bech, 1955))

	Перший рівень	Другий рівень
	супін	партицип
Перший статус	<i>lieben</i>	<i>liebend(-er)</i>
Другий статус	<i>zu lieben</i>	<i>zu lieben(-der)</i>
Третій статус	<i>geliebt</i>	<i>geliebt(-er)</i>

Розрізнення форм супін – партицип має, таким чином, у системі Г. Беха синтаксичне підґрунтя. Поняття *дієслівного статусу* “набуває особливого значення для опису синтаксису нефінітних дієслівних форм” (Fuhrhop, 1998, с. 106).

1.2.2 Застосування категорії репрезентації для виділення німецьких партиципів

На думку Б. О. Абрамова нефінітні дієслівні форми можна віднести до граматичного класу дієслова на основі їхнього лексичного значення та із застосуванням *категорії репрезентації дії*, оскільки вони відрізняються від фінітного дієслова в морфологічному і синтаксичному планах (Абрамов, 2004, с. 52). Інтерпретуючи партицип як нефінітну дієслівну форму, дослідник вважає, що віднесення партиципа до граматичного класу дієслова можливе лише за умови застосування семантичного або комплексного критерію виділення частин мови, оскільки за своїми морфологічними ознаками в атрибутивному вживанні (відмінювання за типом прикметників) і синтаксичними функціями партиципи наближаються

скоріше до класу прикметника, ніж до класу дієслова. Серед партиципних форм автор виділяє також герундив, який відрізняється від партиципа I у формальному плані обов'язковим застосуванням частки *zu*, синтаксично виступає лише в ролі атрибута, у контексті набуває пасивного значення із модальним забарвленням (можливості або необхідності) (Абрамов, 2004, с. 55–58).

Зазначимо, що *категорію репрезентації дії* постулюють саме для теоретичного обґрунтування належності нефінітних одиниць до класу дієслова, спираючись на те, що “основна відмінність між фінітними та нефінітними формами дієслова полягає в ступені повноти й яскравості представлення процесу в тій чи іншій дієслівній формі як власне процесу” (Смирницький, 1959, с. 246). Категорію репрезентації дії першим обґрунтував О. І. Смирницький (на матеріалі англійської мови) (Смирницький, 1959), встановивши для неї три категоріальні форми: власне дієслівну (фінітні дієслова), субстантивну (герундій, інфінітив) та ад'єктивну репрезентації (дієприкметник). Відповідно до визначення О. І. Смирницького, “категорія репрезентації виділяється на основі протиставлення особових і іменних форм дієслова та представляє процес у різних варіаціях – як чистий процес чи як процес, ускладнений іншими (предметними чи “ознаковими”) властивостями” (Смирницький, 1959, с. 246–247). *Структуру категорії репрезентації для німецької мови* можна узагальнено подати таким чином (див. рис. 1.1):

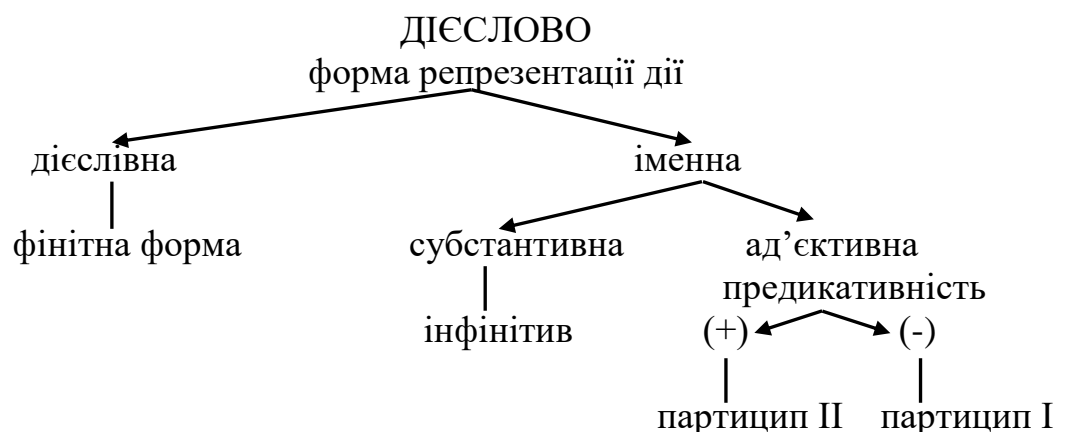

Рис. 1.1 Структура категорії репрезентації дії в сучасній німецькій мові

Такі різні форми репрезентації дії, скоріше за все, пояснюються специфікою усвідомлення процесуальності, яке відображається у граматичній будові конкретної мови (Долгополова, 2011, с. 15–16).

Погодимось, що застосування категорії репрезентації для виділення нефінітних дієслівних форм відповідає сучасному лінгвістичному пошуку мовних універсалій у граматичній будові різних мов для виявлення спільного в мовній поведінці людей.

1.2.3 Частиномовна інтерпретація німецьких партиципів у актуальних граматиках німецької мови

Відомо, що першоосною європейських граматик є граматика представника олександрійської школи, учня Аристотеля Діонісія Фракійця (II ст. до н. е.), який виокремив вісім частин мови: ім'я, дієслово, дієприкметник, член (артикль), займенник, прийменник, прислівник, сполучник (Селіванова, 2008, с. 430). Переклад граматичних термінів греків латинською мовою здійснили римські учені. У підручнику латинської мови Квінта-Реммія Палемона (I ст. до н. е.) вперше подано впорядковану латинську граматичну термінологію (Кочерган, 2010, с. 30). У такому вигляді вона була запозичена найбільш авторитетними граматиками в Європі та зберіглася до наших днів.

Подвійний характер дієприкметника (він “причетний” і до дієслова, і до прикметника) був помічений ще грецькими граматистами, які виділили його в окрему частину мови. Власне сам термін *Partizip* походить від латинського слова *particeps* “той, що бере участь”, перекладу грецького слова *metoch* “участь”. На думку Л. Теньєра, автора структурного синтаксису, цей термін можна було б вважати досконалим, якби не той факт, що “він однаково успішно може бути застосований і для позначення деяких інших мовних одиниць, наприклад, інфінітива” (Теньєр, 1988, с. 467).

На сучасному етапі вважають (Резунова, 2005, с. 29), що неможливо достовірно довести походження індоєвропейського дієприкметника – чи походять від нього дієслово та ім'я, чи сам дієприкметник є породженням дієслова та імені.

Антична концепція частиномовної класифікації, у межах якої дієприкметник трактували як окрему частину мови, панувала в мовознавстві протягом досить значного проміжку часу (до XIX ст.). Під впливом грецької і латинської граматичної традиції виділяли партицип в окрему частину мови і в німецькому мовознавстві. Представниками цієї позиції є творці перших граматик німецької мови: Ю. Шоттель (Schottelius, 1663), І. Готтшед (Gottsched, 1762), І. Аделунг (Adelung, 1781).

Бурхливий розвиток лінгвістичних напрямів, особливо в XX ст., – структуралізму, генеративної граматики, функційної граматики, когнітивної лінгвістики – вимагав перегляду та переосмислення поглядів на пояснення природи дієприкметника та його частиномовну належність.

Моделі партиципних форм, що представлені в актуальних граматиках німецької мови, відображають різні погляди сучасних лінгвістів на частиномовний статус німецьких партиципів. Тому ми вважали за доцільне розглянути основні підходи до визначення частиномовної належності німецьких партиципів в актуальних граматиках німецької мови (у працях Г. Гельбіга та Й. Буша (Helbig & Buscha, 2013), П. Айзенберга (Eisenberg, 2013), У. Енгеля (Engel, 2009), у граматиці Дуден (Duden, 2016) і в Системній граматиці Мангеймського Інституту німецької мови (IDS-Grammatik) та з'ясувати їхні основні переваги та можливі недоліки.

У граматиках Г. Гельбіга та Й. Буша (Helbig & Buscha, 2013), У. Енгеля (Engel, 2009) та у граматиці Дуден (Duden, 2016) знаходить відображення такий погляд на природу партиципів, який вже можна назвати традиційним: партиципи I / II разом із інфінітивом є нефінітними дієслівними формами. До партиципних форм належать також форми герундива. Автори зосереджують

увагу на дослідженні партиципів як ядра партиципних конструкцій, подібних або рівноцінних реченню.

Розмежування фінітних та нефінітних форм дієслова в згаданих граматиках відбувається перш за все із застосуванням морфологічного критерію, що в цьому разі ґрунтується на опозиції дієвідмінюваність / недієвідмінюваність, тобто нефінітні форми дієслова, на відміну від фінітних, позбавлені здатності змінюватися за особою, числом, часом, видом і способом.

У граматиці П. Айзенберга (Eisenberg, 2013) та Системній граматиці Мангеймського Інституту німецької мови (IDS-Grammatik) представлено інший підхід до інтерпретації партиципних форм. Автори цих граматичних праць вважають, що з двох форм німецького партиципа дієслівною формою є лише партицип II. Партицип I трактують як повноправний елемент граматичного класу прикметника – *віддієслівний прикметник* (IDS-Grammatik).

Виведення партиципів I зі складу форм дієслова ґрунтується на нездатності партиципів I брати участь в утворенні перифрастичних дієслівних форм. Партиципи I визначаються як віддієслівні прикметники, утворені за допомогою словотвору; разом із залежними від них словами вони становлять елементи синтаксичного класу ад'єктивної фрази. Партиципи II інтерпретуються як *морфологічні форми елементів класу дієслова*, які після приєднання залежних слів також можуть шляхом конверсії переходити до синтаксичного класу ад'єктивних фраз. Перехід у статус прикметника для обох видів партиципів відбувається не на рівні слова, а на рівні фрази (IDS-Grammatik).

Таким чином, у Системній граматиці Мангеймського Інституту німецької мови (IDS-Grammatik) залучено морфологічний критерій для виділення нефінітних форм дієслова та синтаксично-дистрибутивний критерій для інтерпретації частиномовної належності німецьких партиципів.

Багато уваги приділено в цих працях дослідженню морфології партиципів та функціонуванню партиципних конструкцій.

У граматиці П. Айзенберга (Eisenberg, 2013) зазначається, що для класифікації нефінітних дієслівних форм важко підібрати єдиний критерій, проте безсумнівним є відмінний частиномовний статус партиципів I і II, оскільки вони виявляють різні риси як у формальному, так і у функційному планах (Eisenberg, 2013, 1, с. 199). Асиметрія партиципних форм виявляється уже на етапі їх утворення – партицип I утворюється за однаковою зразком для різних типів дієслів; партицип II сильних дієслів утворюється від інфінітива (іноді із зміною кореневої голосної), слабких дієслів – за іншими правилами (*sehen – sehend, machen – machend; sehen – gesehen, machen – gemacht*). Хоча партиципові I притаманний значний діапазон властивостей дієслівних форм (цим пояснюється його критичний (невизначений) частиномовний статус), основні його функції – атрибутивні. На відміну від партиципа II, партицип I ніколи не вживається в складі аналітичних (перифрастичних) форм дієслова. Таким чином, на думку П. Айзенберга (Eisenberg, 2013), партицип I слід розглядати як віддієслівний прикметник, що втратив свої зв'язки з дієслівними формами. У парадигмі німецького дієслова залишається лише партицип II, який бере участь в утворенні перифрастичних дієслівних форм (Eisenberg, 2013, с. 208).

Визначення частиномовної належності партиципів II, зі свого боку, ускладнено функціонуванням у німецькій мові так званих псевдопартиципів II (такі партиципи не знаходять відповідників серед дієслів) (Haig, 2005, S. 107), лексикалізованих та омонімічних партиципів, що ще раз підкреслює подвійний характер партиципів, їхній проміжний статус між дієсловом та прикметником.

Класифікація нефінітних форм дієслова в сучасних граматиках німецької мови та провідні критерії їх виділення представлені у таблиці (див. додаток А, табл. А.1).

Проведений огляд вищезазначених граматик сучасної німецької мови дає право стверджувати, що в сучасному німецькому мовознавстві перевагу віддають частиномовній інтерпретації партиципів, згідно з якою вони належать до класу дієслова. Такий погляд на частиномовну належність партиципів знаходимо у популярних сучасних граматиках У. Енгеля (Engel, 2009), Г. Гельбіга та Й. Буша (Helbig, & Buscha, 2013), Дуден (Duden, 2016), а також у працях Б. О. Абрамова (Абрамов, 2004) та О. Москальської (Москальская, 2004).

Віднесення партиципів до нефінітних форм дієслова відбувається з оглядом на збереження ними певних дієслівних характеристик: категорії стану, відносного часового значення, валентності дієслова.

Спроби представлення нової моделі партиципів відображені у граматиці П. Айзенберга (Eisenberg, 2013) та у Системній граматиці Мангеймського Інституту німецької мови (IDS-Grammatik). Ця модель базується на асиметрії партиципних форм, що знаходить своє вираження, головним чином, у синтаксичному функціонуванні обох партиципів. Дієслівні функції партиципа II, що виявляються в здатності брати участь у побудові аналітичних форм дієслова, обґрунтовують віднесення партиципа II до нефінітних форм дієслова. Партицип I представлений у цій моделі німецьких партиципних форм як елемент граматичного класу прикметника.

1.2.4 Партиципні конструкції у сучасній німецькій мові

Позначення *партиципна конструкція* (також *партиципна група*; *партицип*, *рівноцінний реченню*, або *партиципне речення*) виступає як загальне поняття, яке об'єднує різноманітні синтаксичні групи слів, що утворюються з партиципом I чи II (Wellman, 2008, с. 344; Glück & Rödel, 2016, S. 499).

Це можуть бути адвербіальні групи з партиципом I або II, рівноцінні реченню, до прикладу, партиципна конструкція з адвербіальним значенням

wie oben dargestellt у реченні (1), або партиципні означення, як конструкції *die textuell dargestellte Autorfigur* та *aus den innerhalb des wissenschaftlichen Textes dargestellten (Erkenntnis-) Handlungen* у прикладі (2)), на противагу аналітичним дієслівним формам, що складаються з партиципа II і допоміжного дієслова та слугують для утворення темпоральних, пасивних форм та кон'юнктива.

(1) *Hausendorf et al. argumentieren, wie oben dargestellt, sehr überzeugend dafür, dass Textkommunikation im Zuge der Lektüre erfolgt, dass sie also eigentlich zwischen dem Text-Substrat und den LeserInnen stattfindet* (Zeitschrift für Rezensionen, 2019, S. 32).

(2) *Die textuell dargestellte Autorfigur sei zweitens eine „Gestalterfigur“: Die „Gestalterfigur“ setze sich aus den innerhalb des wissenschaftlichen Textes dargestellten (Erkenntnis-)Handlungen zusammen* (Steiner, 2009, S. 265).

В актуальних граматиках німецької мови можна зустріти різні терміни на позначення конструкцій, ядром яких є партиципи: партиципна фраза (*Partizipialphrase*), партиципна сполука (*Partizipialgefüge*) (Engel, 2009); атрибутивна партиципна конструкція (*attributive Partizipialkonstruktion*), неатрибутивна партиципна конструкція (*nicht-attributive Partizipialkonstruktion*) (Helbig & Buscha, 2013); партиципна фраза (*Partizipialphrase*), партиципна конструкція (*Partizipialkonstruktion*) (IDS-Grammatik), партиципна група *Partizipialgruppe* (Eisenberg, 2013).

У сучасній лінгвістиці існують різні погляди на статус партиципних конструкцій. Їх вважають дієслівними словосполученнями (Sommerfeldt & Starke, 1988); конструкціями, що рівноцінні реченню (Duden, 2016); проміжною ланкою між підрядним реченням і членом речення (Helbig & Buscha, 2013); прирівнюють до інфінітивних груп та підрядних речень (Engel, 2009). Партиципні конструкції, які синтаксично функціонують як ад'юнкти, містять у своєму складі ад'юнкт або аргумент та за своєю функцією

співвідносяться з підрядними реченнями, іменними або прийменниковими фразами (Zifonun, Hoffmann & Strecker, 1997, S. 2214).

Поширені партиципи в ролі ад'юнктів не належать до структурно-семантичної основи речення, не є обов'язковими для завершення його структури та мають здатність до відособлення. Функцію відособлених партиципних елементів (партиципних ад'юнктів) у найбільш широкому сенсі можна визначити як *вираження характеристики повідомлюваного невідособленою частиною речення чи її окремим членом* (Эйхбаум, 1974, с. 103).

Об'єктом лінгвістичних дискусій є природа ще однієї німецької партиципної форми – герундива. Термін *Gerundiv(um)* також походить з латинської граматичної традиції. Його запозичення в німецьку граматику тягне за собою низку проблем, оскільки в латинській мові цей термін використовувався на позначення атрибутивних і предикативних ад'єктивних конструкцій. Натомість, німецький герундив може використовуватися виключно в атрибутивній функції (Hentschel, 2010, S. 116).

Під *герундивом* розуміють пасивну нефінітну форму дієслова, що характеризується значенням майбутньої дії та модальними компонентами необхідності (*müssen*) чи можливості (*können*). У німецькій мові ця форма збігається з формою партиципа I, до якої додається частка *zu*. Предикативна форма є ідентичною інфінітиву з часткою *zu*, який з діяхронічного погляду визнається за джерело герундива, що в багатьох індогерманських мовах походить від предикативного сполучення інфінітива з суб'єктом (Hentschel & Vogel, 2009, S. 168).

Традиційний латинський термін *Gerundiv* конкурує в граматиках німецької мови з такими позначеннями: герундивна конструкція (*Gerundiv-Konstruktion*) (Helbig & Buscha, 2001, 2013); партицип III (*Partizip III*) (Welke, 2002); герундивум (*Gerundivum*) (Engel, 2009; Hentschel, 2010); модальний партицип (*Modal-Partizip*) (Weinrich, 1993); партицип з часткою *zu* (*zu-Partizip*) (Duden, 2016).

Серед лінгвістів не існує єдиної думки щодо того, чи є у складі герундива партицип I (оскільки партицип I завжди позначають як активний, але у складі герундива він набуває пасивного значення) (Demske-Neumann, 1994; Weinrich, 1993; Pakkanen-Kilpiä, 2006); чи є герундив за своєю природою формою чи конструкцією; якщо герундив є формою, то якою саме: окремою партиципною формою нарівні з партиципами I / II чи особливим типом партиципа I (Welke, 2002); якщо герундив є конструкцією, тоді як слід характеризувати елементи цієї конструкції і як трактувати частиномовну належність цієї конструкції (Engel, 2009; Hentschel, 2010; Helbig & Buscha, 2001, 2013; Duden, 2016).

Причина функціонування в німецькому мовознавстві такого різноманіття термінів на позначення партиципних форм криється в існуванні різних поглядів дослідників на природу цих граматичних явищ.

Отже, питання про частиномовну належність німецьких партиципів залишається предметом лінгвістичних дискусій. На нашу думку, вирішенню цієї проблеми може сприяти подальше дослідження семантико-структурних та функційних особливостей німецьких партиципів у текстах різних стилів.

1.3 Роль партиципів і партиципних конструкцій у текстах наукового стилю німецької мови

Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження постійно викликає інтерес мовознавців, які вивчають його як багатовимірну сутність у межах багатьох наукових підходів та присвячують свої розвідки опису загальних характеристик тексту як об'єкта лінгвістичних досліджень (Паршак, 2014; Матковська, 2015), розробці метаметоду інтерпретації тексту (Воробйова, 2013), інструментів лінгвістичного аналізу (Beyer, 2018; Gruber, 2016) та моделювання структури текстів (Кійко, 2017), пошукам вирішення проблем комунікативної повноцінності та стильової досконалості наукового тексту (Селігей, 2016), способів компресії текстової інформації (Трищук, 2016;

Бредихин, Серебрякова & Лиховид, 2019), висвітленню лінгвостилістичних особливостей та дискурсивних параметрів наукових текстів (Матвеева, 2017; Полтавец, 2016), дидактичного потенціалу наукових текстів (Соболева, 2016; Ведякова, 2016; Grütz, 2013).

Увага лінгвістів до вивчення різноманітних аспектів наукового тексту викликана бурхливим розвитком усіх галузей науки, її перетворенням на обов'язковий елемент культури суспільства, глобалізацією та необхідністю доступного викладу наукових ідей і досягнень.

1.3.1 Особливості німецькомовних наукових текстів

Науковий текст орієнтований на використання наукового стилю, основну функцію якого можна визначити як “*пояснення* в широкому сенсі слова, яке включає в себе етапи наукового мислення, закріплення процесу пізнання та викладу результатів пізнання” (Брандес, 2004, с. 170).

Науковий стиль і наукове мовлення реалізують особливу форму суспільної свідомості, особливий тип мислення – об'єктивний, науковий, заснований на системі конкретних знань про людину, суспільство і про матеріальний світ. Перед тим, хто вивчає науковий стиль мови і мови конкретних наук, постає інша мовна картина світу, відмінна від тієї, що реалізується в розмовному стилі (Буре, Быстрых & Вишнякова, 2003, с. 5).

Дослідники відзначають такі екстралінгвальні риси наукового стилю, як *точність, абстрактність, логічність, об'єктивність* та *мовна економія* (Буре, Быстрых & Вишнякова, 2003, с. 5; Novotny, 2008, S. 8). Ці особливості властиві науковому мовленню незалежно від об'єкта опису, типу мислення чи методу дослідження. Кожна з цих рис окремо та їхня сукупність є необхідними й обов'язковими для формування наукової картини світу. Реалізуються названі ознаки за допомогою загальних для літературної мови мовних засобів, які в науковому тексті є цілеспрямовано організованими та функціонують іншим чином, ніж у розмовному, офіційно-діловому і

художньому стилях. Створюючи науковий текст, автор ретельно аналізує засоби вираження кожного компонента знання, вдосконалює добір засобів, необхідних для членованого й водночас цілісного вираження змісту (Котіорова & Баженова, 2008, с. 12). Таким чином, синтаксичні засоби мови мають універсальну та дискурсивно пов'язану стилістичну значущість, яка потребує систематизації (Кострова, 2004, с. 38).

Існують різні класифікації жанрів наукової літератури (Брандес, 2004, с. 171; Кожина, 2006, с. 57; Семенов 2012, с. 21).

Тексти наукового стилю представлені головним чином у письмовій формі, але можуть виступати і в усній (лекція, доповідь). Дослідники говорять про такі підстили наукового стилю: власне науковий, науково-навчальний, науково-популярний (Горшков, 2006, с. 271).

Власне науковий (або академічний) підстиль призначений для написання первинних і вторинних наукових текстів, що повідомляють наукову інформацію, доводять її новизну. Характерні ознаки власне наукового підстилю – академічність викладу, насиченість термінами, книжність, чіткість визначень, точність, переконливість аргументації, синтаксичних конструкцій, логічна послідовність викладу, лаконічність форми, стандартизованість, структурованість та нейтральність викладу інформації (Семенов, 2012, с. 21).

На нашу думку, найбільш вдалим є *польове представлення жанрової структури наукового стилю*, запропоноване О. С. Троянською (Троянская, 1984). Зазначаючи, що “віднесення жанрів до різних зон наукового стилю носить доволі неоднозначний характер” (Троянская, 1984, с. 14), вона виділяє у ньому три зони: ядерну, периферійну і пограничну. *Ядерну зону* складають провідні жанрові різновиди, що репрезентують нове наукове знання та в яких знаходиться найбільш яскраве вираження стандарту стилю, – наукова стаття, монографія, дисертація, науково-технічний звіт, тези. *Периферійну область* формують жанрові різновиди, в яких лінгвостилістичні характеристики, властиві науковому стилю в цілому, виражені меншою мірою, – реферат,

анотація, довідники, рецензія, відгук, курс лекцій, інструкція та ін. *Пограничну зону* складають так звані міжжанрові утворення (наприклад, рецензія-рекомендація) та міжстильові жанри наукової літератури (рекламна стаття, науково-публіцистична стаття, коментар у науковому і публіцистичному стилях тощо).

Незважаючи на індивідуально-стильові риси, властиві жанрам різних зон, вони не порушують єдності наукового стилю, наслідуючи його загальні ознаки та особливості (Солганик, 1997, с. 189).

Для сучасних німецькомовних наукових текстів характерними є такі особливості (Roelcke, 2010, S. 89–90): використання термінологічної лексики і запозичених слів; підвищена частотність певних синтетичних елементів (слів, утворених шляхом словоскладання, деривації, конверсії; домінування форм презенса; підвищена частотність форм генітива; вживання специфічних форм множини); зростання частотності певних аналітичних елементів (підвищення частоти вживання пасивних конструкцій; зниження частоти форм акузатива і датива); використання переважно розповідних речень; домінування умовних і відносних підрядних речень та підрядних речень мети; зростання складності членів речення.

Серед основних *тенденцій*, притаманних синтаксису сучасного німецького наукового дискурсу для досягнення ефективності комунікації в цій сфері, відзначають скорочення числа складних речень і тяжіння до номіналізації (Буре, Быстрых & Вишнякова, 2003, с. 56–57; Кожина, 2006, с. 244), наслідком чого є зменшення частки дієслів. Зростання ролі простих речень супроводжується підсиленням синтаксичної компресії і підвищенням кількості згорнутих пропозицій.

1.3.2 Контекстуальна та функційна синонімія партиципних конструкцій у німецькій мові

Важливим для нашого дослідження є те, що для наукового стилю німецької мови властиве використання партиципів як з атрибутивним значенням, так і з різноманітними адвербіальними значеннями (Бирюкова, 2013, с. 142–143).

Відомо, що центральним елементом речення є предикат; смислове дієслово предиката має морфологічну здатність виступати у формі партиципа; партицип зі свого боку може функціонувати в ролі атрибута. Таким чином, виникає можливість *трансформації цілого речення в означення (атрибут)* (Adamzik, 2010, с. 174).

Партиципні конструкції мають здатність заміщати також *адвербіальні (обставинні) підрядні речення*. У такому разі дослідники трактують їх як формальні особливі форми підрядних речень або як рівноцінні реченню партиципні конструкції (*satzwertige Partizipialkonstruktionen*) (Adamzik, 2010, с. 189).

Подібність партиципних конструкцій і підрядних речень виявляється в характері зв'язків всередині конструкції і підрядного речення. Стосовно зовнішніх зв'язків, тобто зв'язків партиципної конструкції з іншою частиною речення, до складу якого вона входить (матричним реченням), то основним фактором, що визначає синонімічність зіставляваних конструкцій, є *синтаксичне підпорядкування* (Бирюкова, 2012, с. 114). Саме синтаксичне підпорядкування зумовлює те, що і підрядне речення, і партиципна конструкція виконують функцію члена речення. За цих обставин комплекс *основна частина + партиципна конструкція* утворює просте поширене речення; комплекс *головне речення + підрядне речення* є складнопідрядним реченням – одиницею більш високого рівня (Бирюкова, 2012, с. 115). Отже, у разі заміщення підрядних речень партиципними конструкціями відбувається *редукція числа складних речень з одночасним зростанням складності членів*

речення. Партиципні конструкції, володіючи категоріальною характеристикою “згорнута предикативність”, є засобом поширення та ускладнення речення.

Отже, підрядне речення і партиципна конструкція – це одиниці різного рівня, а тому характеризуються принциповими відмінностями (Бирюкова, 2012, с. 115):

1) Підрядне речення побудоване за принципом будь-якого речення: містить у своєму складі підмет і присудок, що пов’язані між собою предикативними зв’язками і утворюють предикативну лінію.

2) Зв’язки між нефінітною формою дієслова конструкції і підметом речення – імпліцитні.

3) Партиципна конструкція здатна виражати тільки відносне часове значення, підрядне речення виражає абсолютний і відносний час, а також модальність.

Підрядне речення приєднується до головного частіше за все сполучниковим зв’язком, кожний із сполучників має своє власне значення; партиципна конструкція приєднується до основної частини речення імпліцитними засобами. Значення конструкції залежить від того, яким змістом її наділяє автор (тобто, від контекстуального значення) (Шарина, 2004, с. 7).

Оскільки партиципні конструкції можуть розглядатися як результат згортання різних типів підрядних речень – атрибутивних та адвербіальних, а партиципні конструкції здатні, зі свого боку, розгортатися до підрядних речень, то це уможливорює трактування партиципних конструкцій та підрядних речень як *функційних синонімів* (Бирюкова, 2012, с. 114). Водночас зазначають, що ядерне слово партиципної конструкції (партицип) корелює з присудком підрядного речення за своїм узагальненим граматичним значенням, за граматичними категоріями, за стабільністю у складі конструкції тощо (Гульга, 1962, с. 110).

Досліджуючи німецькі партиципні конструкції, Є. Й. Шендельс (Шендельс, 1964) відзначає також *контекстуальну* синонімію. *Контекстуальні граматичні синоніми* – це різні, але однорідні граматичні форми (структури), що під впливом контексту зближуються в одному зі своїх граматичних значень (Шендельс, 1964, с. 309). У прикладі (3) партицип I *folgend* в адвербіальному значенні може бути, і умовним (3'), і темпоральним (3''), і каузальним (3''') або мати інші значення, наприклад супутньої обставини, тоді у разі трансформації партиципної конструкції еквівалентом виявляється сурядне речення (3''''):

(3) *Einer oft eingesetzten Methode folgend* hört sich das Kind die Aufnahme einer kurzen Geschichte an und wird dazu aufgefordert, einige zur Geschichte passende Bilder in die richtige Reihenfolge zu bringen, w-Fragen zu beantworten und die ganze Geschichte anhand der Bilder mit eigenen Worten nachzuerzählen (Linguistik online, 2007, S. 29). ←

(3') *Wenn man einer oft eingesetzten Methode folgt*, hört sich das Kind die Aufnahme ...

← (3'') *Während man einer oft eingesetzten Methode folgt*, hört sich das Kind die Aufnahme ...

← (3''') *Weil man einer oft eingesetzten Methode folgt*, hört sich das Kind die Aufnahme ...

← (3''''') *Man folgt einer oft eingesetzten Methode* und das Kind hört sich die Aufnahme ...

Партицип може виступати не тільки в різних адвербіальних значення, але й у відмінних синтаксичних ролях: атрибутивній та співпредикативній.

У прикладі (4) партицип I *sich versöhnend* вжито в співпредикативному значенні (за визначенням Г. Гельбіга та Й. Буша (Helbig & Buscha, 2001, с. 665)). Можливою є його трансформація (4') в інфінітивну конструкцію *um sich zu versöhnen*, для якої характерним є фінальне значення:

(4) *Edi und Klaus legen daraufhin sich versöhnend* die Arme um die Schultern des jeweils anderen (Geier, 2015, S. 51). ← (4') *Edi und Klaus*

legen daraufhin, um sich zu versöhnen, die Arme um die Schultern des jeweils anderen.

У той самий час, партицип у реченні (4) можна трансформувати і в партицип з фінальним адвербіальним значенням (4''), або в партиципне означення (4'''):

(4'') *Sich versöhnend, legen Edi und Klaus daraufhin die Arme um die Schultern des jeweils anderen* (Geier, 2015, S. 51).

(4''') *Die sich versöhnenden Edi und Klaus legen daraufhin die Arme um die Schultern des jeweils anderen.*

Таким чином, синтаксичні функції партиципів можуть переплітатися як у межах одного значення, так і між партиципами з різними синтаксичними ролями.

1.3.3 Німецькі партиципи і партиципні конструкції як засоби інформаційної компресії

Особливе прагматичне навантаження нефінітних форм дієслова в академічних та професійних текстах визначається їхньою здатністю описати декілька супутніх одна одній дій (Широких, 2018, с. 647). Лексичне значення нефінітних форм не відрізняється від значення фінітних; граматична відмінність між ними полягає в тому, що нефінітні форми мають значення другорядної дії, процесу чи стану (Сидор, 2016, с. 43).

Через свою здатність зберігати валентність дієслова та керувати залежними від нього елементами, уможливлуючи таким чином синтаксичне і семантичне згортання різних відношень, партиципи є важливим засобом *інформаційної компресії* висловлювання.

За визначенням Н. Валгіної, інформаційна компресія – це “стиснення змістового аспекту дефініціюючого із збереженням сутнісної площини дефініційованого” (Валгіна, 1998, с. 168). Компресія тексту передбачає “раціональне зменшення мовних одиниць та якісне їх використання задля

ефективного інформаційного обслуговування читача” (Тріщук, 2016, с. 88). Отже, явище інформаційної компресії – це процес мовного конденсування значення / ситуації, характерний для мовної організації усіх типів текстів, що прагнуть стислості вираження із збереженням змістовності та доступності для сприймання. До таких текстів відносяться, безсумнівно, наукові й фахові тексти. Інформаційна компресія породжує *синтаксично і змістово згорнуті конструкції*; причому компресію можна вважати реалізованою за умови, якщо “згорнуті конструкції піддаються заміщенню на еквівалентні експліцитні структури без зміни значення” (Mostýn, 2012, S. 87).

Інформаційна компресія може виявлятися в різному ступені ущільненості (стиснення) інформації, що залежить від предикації розгорнутої синтаксичної структури: “чим далі відповідна мовна структура віддаляється від фінітного дієслова у процесі згортання, тим вищою є інформаційна ущільненість цієї структури” (там само, S. 88). Партиципні конструкції відносять до таких синтаксичних засобів інформаційної компресії, що створюють середній ступінь інформаційної щільності (див. додаток Б, табл. Б.1).

Отже, завдяки здатності підвищувати інформативність словесних засобів вираження партиципи й партиципні конструкції сприяють реалізації *принципу мовної економії*. Максимальне вираження необхідного смислу відбувається з мінімальною затратою мовних засобів (Клычкова, 2011, с. 123); *лаконізація тексту*, його ущільнення відбувається зі збереженням повного обсягу інформації.

Крім загальної функції засобу інформаційної компресії, партиципні конструкції та атрибути мають специфічні функції.

Особливу *функцію* усіх видів атрибутивних партиципних конструкцій можна визначити як *представлення інформації різного ступеня складності* у вигляді атрибута (Fandrych, 2011, с. 49). Така інформація, хоча є зазвичай новою, вводиться за допомогою атрибутивних партиципних конструкцій як супутня.

Специфічну роль атрибутивних партиципних конструкцій з партиципом II, який у більшості випадків сигналізує про доконаний процес, можна визначити як надання інформації про *передісторію об'єкта*, вираженого означуваним словом (Fandrych, 2011, с. 53).

В атрибутах з партиципом I виражено одночасні з дією предиката процеси чи дії, в яких задіяно означуваний іменник. Цю функцію визначають також як *надання описові динаміки* (там само, с. 58).

Специфічна функція герундивних зворотів – *привнесення модальності необхідності або можливості* в представлену у вигляді атрибута інформацію.

Вживання партиципних конструкцій як синтаксичних синонімів підрядних речень, згорнутих пропозицій допомагає уникнути монотонності в синтаксичній будові тексту (за рахунок відмови від підрядних речень). Партиципи та партиципні групи позбавляють речення надлишкової предикативності, ускладнених підрядних речень, одночасно підвищуючи інформативність тексту.

Використання партиципів сприяє також реалізації *тенденції до номіналізації*, оскільки зменшується кількість дієслів у повідомленні за рахунок ад'єктивної номіналізації і заміщення підрядних речень.

Таким чином, *особливий статус партиципів і партиципних конструкцій* у німецькомовному науковому тексті можна пояснити їхньою здатністю заміщати підрядні речення, скорочувати кількість дієслів у повідомленні, виступаючи у вигляді згорнутих пропозицій.

Проте не можна залишати поза увагою той факт, що мова тяжіє до використання різних мовних форм. Використання виключно партиципних конструкцій або виключно підрядних речень, безсумнівно, зробить текст занадто складним для сприйняття. Тому поряд з партиципами й партиципними конструкціями в текстах функціонують і підрядні речення.

Висновки до розділу 1

1. Незважаючи на очевидність і важливість поділу слів на класи та велику кількість досліджень у цій сфері, до цього часу не існує єдиного визначення частин мови та однозначного погляду на частиномовну класифікацію. У функційній граматиці частини мови визначають як класи слів, що характеризуються категорійними ознаками, вираженими з різною інтенсивністю. Метою сучасної граматичної теорії є *виявлення універсального компонента* в частиномовній диференціації слів. У генеративній лінгвістиці припускають існування невеликої кінцевої кількості універсальних категорій, які реалізуються у вигляді системи частин мови по-різному в кожній мові.

3. Завдяки суміщенню двопланових семантичних та синтаксичних властивостей дієприкметники становлять одну з центральних невирішених проблем частиномовної класифікації. З розвитком мовознавчої науки змінювався погляд на частиномовну належність німецьких партиципів. Під впливом античної граматичної традиції партицип виділяли в самостійну частину мови. На сучасному етапі існують два підходи до визначення частиномовного статусу німецького партиципа: згідно з першим партицип I та партицип II вважають нефінітними формами дієслова, згідно з другим нефінітною формою дієслова є тільки партицип II, а партицип I відносять до класу віддієслівних прикметників.

4. Особлива роль партиципів і партиципних конструкцій у німецькому науковому тексті випливає з їхньої здатності заміщати різні типи підрядних речень, скорочувати кількість дієслів у повідомленні, формувати згорнуті пропозиції, що супроводжується редукцією числа підрядних речень з одночасним зростанням складності членів речення. Цей потенціал партиципних конструкцій – наслідок подвійної природи партиципа, завдяки чому він є надзвичайно гнучкою формою з синтаксичного погляду, адже жодна інша частина мови не може займати такі різноманітні позиції у структурі речення.

5. Конструкції з партиципами є своєрідними згорнутими пропозиціями, використання яких уможлиблює інформаційну компресію висловлювання та приводить до лаконізації тексту. До специфічних функцій партиципних конструкцій, атрибутів та герундивів відносять функцію інформування про передісторію об'єкта, вираженого означуваним словом, надання описові динаміки, привнесення модальності необхідності та можливості у представлену у вигляді атрибута інформацію. Партиципи і партиципні конструкції сприяють реалізації принципу мовної економії за рахунок підвищення інформативності словесних засобів вираження. Ці властивості партиципів та партиципних конструкцій відповідають сучасним особливостям синтаксису німецькомовних наукових текстів, що пояснює доцільність їх вивчення саме в текстах наукового стилю.

Основні положення цього розділу висвітлено в 2 одноосібних публікаціях автора (Боровська, 2014а; Боровська, 2014b).

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НІМЕЦЬКИХ ПАРТИЦИПІВ І ПАРТИЦИПНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Сучасні тенденції розвитку мови характеризуються відмовою від виключного статусу того чи іншого загального лінгвістичного методу, прагненням поєднувати і комбінувати різноманітні загальнонаукові, загальні і спеціальні лінгвістичні методи, тобто застосуванням змішаних методик дослідження (Ярцева, 1990, с. 298).

Специфіка теми запропонованої роботи, поставлених завдань та матеріалу зумовила *комплексний підхід* до вибору методів дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій з метою розглянути і комплексно дослідити їхні семантико-структурні та функційні особливості в сучасній німецькій мові.

Методологічну основу дослідження нашої дисертаційної роботи становлять методи та процедури, які застосовуються в межах таких наукових лінгвістичних напрямів, як генеративна граматики (теорія принципів і параметрів) та функційна граматики. Дослідження семантико-структурних і функційних аспектів партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові відзначається поєднанням структурного, конструкційного та функційного методів аналізу.

2.1 Структурні методи дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій

Структурний метод використовується для встановлення структури мови і систематизації її одиниць. Серед його переваг – несуперечливий, об'єктивний і економний опис мовних фактів (Кочерган, 2010, с. 372). Структурні методи дозволяють точно та об'єктивно описувати синтаксичні

значення різних частин мови (Левицкий, 2004, с. 84). Найбільш розробленими та часто вживаними у структурній лінгвістиці є дистрибутивний, трансформаційний, компонентний та опозиційний аналіз (Васильев, 1997, с. 26).

Із зазначених методів у нашому дослідженні представлено *елементи трансформаційного аналізу*, за допомогою якого здійснюється перетворення партиципних конструкцій, які в нашому дослідженні мають назву *партиципні клаузи* (далі – ПКл), у різні типи підрядних речень.

Трансформації застосовуються як один з класифікаційних прийомів, що дозволяє встановити можливість вираження подібного граматичного значення різними утвореннями в межах однієї схеми і розкрити таким чином зв'язки між різними сторонами граматичної будови. Важливим є не лише механічне створення трансформацій, а й визначення їх місця в системі мови з урахуванням особливостей функційних стилів (Glück & Rödel, 2016, S. 720).

Інструментом *формально-синтаксичного опису* в нашому дослідженні є розширена версія синтаксичного аналізу речення (Welke, 2007, с. 26). В елементарній версії виділяють такі члени речення: предикат, суб'єкт, додаток (об'єкт), обставина, атрибут; у розширеній версії виділяють також предикативи (суб'єктний, об'єктний та вільний) та директив як члени речення. Будь-який синтаксичний аналіз передбачає аналіз структури, тобто встановлення відношень (функцій та позицій в реченні), тому є придатним інструментом дослідження і тоді, коли мова йде про такі складні концепції, як X'-схема. Синтаксичний аналіз дає змогу представити структуру з урахуванням цих зв'язків.

Структурний опис німецьких партиципів та ПКл передбачає виділення таких ознак: участь у формуванні структурної схеми речення; спосіб вираження; елементи, що входять до складу ПКл; характер зв'язку; синтаксичні позиції.

Морфосинтаксичний метод опису синтаксичних одиниць дозволяє встановити морфосинтаксичні моделі речень з оглядом на синтаксичні ролі партиципів у ПС та описати їх у термінах генеративної граматики.

Морфосинтаксичні моделі речень з партиципами та ПКл встановлено в нашому дослідженні *методом моделювання*, який сприяє об'ємному й динамічному представленню структури речення та його складових елементів (Москальська, 2004, с. 229). Більш детального аналізу вимагають речення, що містять нефінітні форми дієслова та інші одиниці, які не набули однозначного трактування в лінгвістичній науці. Так, наприклад, інвентар морфосинтаксичних моделей речень з інфінітивами в сучасній німецькій мові було встановлено Л. А. Долгополовою (Долгополова, 2010а, 2010б).

Слідом за О. І. Москальською *модель речення* трактуємо як основну одиницю структурного опису на рівні речення (Москальська, 2004, с. 229–230). Створення моделі пов'язане з поняттям регулярної реалізації речення і парадигми речення.

Встановлення списку *морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та ПКл* у сучасній німецькій мові передбачає визначення правил регулярних реалізацій певної моделі; виявлення функційної (синтаксична роль партиципа) та структурної специфіки (структурний тип партиципа, наявність частки *zu*, валентність партиципа, розташування партиципа або ПКл в реченні, розташування партиципа всередині ПКл) реалізації партиципів у моделі; встановлення трансформаційних рядів. Моделі розташовано відповідно до синтаксичних ролей партиципів, які визначено в п. 3.2.

Моделі мають в основі розповідний тип простого речення як базовий, оскільки слідом за О. І. Москальською (Москальська, 2004) питальні та спонукальні речення трактуємо як парадигматичні форми, що співвідносяться з формою розповідного речення (Москальська, 2004, с. 244).

Моделі виводяться на основі речень з партиципами та ПКл у проаналізованих німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування.

Розглянемо, як відбувається побудова моделі. Умовними символами в прикладі (5) позначено партицип II і ті елементи речення, які є важливими для визначення синтаксичної ролі та структурної специфіки партиципа (суб'єкт речення, предикат, поширювальні елементи партиципа):

Vpart2

Oind Vmod

(5) *Umgelegt auf die vorliegende Studie müsste zur Untersuchung lexikalischer Muster (deutschsprachiger) wissenschaftlicher Texte ein*

S

Vpart2 Vaux

repräsentatives Korpus dieser Textsorte untersucht werden, was den Rahmen jeder Dissertation sprengen würde (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 129).

У квадратні дужки поміщено ПКл. Модель речення (5) буде виглядати таким чином:

M [Vpart2 Oind] Vmod S Vpart2 Vaux

Моделі супроводжуються трансформаційними еквівалентами партиципа або ПКл.

2.2 Методологія дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій у межах генеративної граматики

Для дослідження процесу породження німецьких ПКл з партиципом I і партиципом II та особливостей їхньої структури ми залучили методологічний апарат генеративної граматики, який використовують для дослідження різноманітних синтаксичних явищ у синхронії та діахронії.

2.2.1 X'-теорія як методологія дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій

Аналіз структури речень з партиципами і ПКл та семантико-структурне моделювання ПКл ґрунтуються в дисертаційному дослідженні на актуальному варіанті генеративної граматики – Мінімалістській програмі (Chomsky, 1995), а саме на класичній версії *теорії принципів і параметрів* Н. Хомського. Авторами основних положень цієї теорії стали Н. Хомський (Chomsky, 1982, 1989, 1993а, 1993б, 1995, 2000, 2001), Н. Хомський та Г. Ласнік (Chomsky & Lasnik, 1993), Р. Джекендофф (Jackendoff, 1974), С. Вурмбанд (Wurmbrand, 2006), Ю. М. Донер (Doner, 2019); Л. Ріцці (Rizzi, 1990); Р. Занутіні (Zanuttini, 1996), Т. Рейнхарт (Reinhart, 1983) та інші. Програма мінімалізму покликана виявити найбільш загальні й необхідні правила, за якими відбувається побудова структури речення.

У межах теорії принципів і параметрів синтаксис розглядається як результат взаємодії декількох відносно автономних граматичних підсистем, кожна з яких має певну кількість загальних граматичних закономірностей – *принципів і параметрів*. Принцип – це універсальне твердження, з якого логічним чином випливають певні важливі особливості будь-якої природної мови. Параметром вважається універсальна ознака з обмеженою кількістю значень, яка набуває одне з цих значень для кожної природної мови (Chomsky, 1995, с. 6–7).

Кожній граматичній підсистемі відповідає модуль певної граматичної теорії (Chomsky, 1993b; Тестелец, 2001, с. 556):

Модуль X'-теорії, що описує структурну форму різних синтаксичних груп (Митренина, Романова & Слюсарь, 2012, с. 34), дозволяє дослідити принципи й параметри складання ПКл. Параметрами в цьому разі слугують порядок слів, позиція партиципа, зв'язки партиципа з його аргументами та ін.

Проблематика *теорії обмеження (Bounding Theory)* – з'ясування контекстних умов застосування трансформацій, пов'язаних з пересувом

складових. Вона уможлиблює опис можливостей правил пересуву ПКл в межах речення та власне партиципа в межах нефінітної клаузи.

Теорія керування (Government Theory) робить можливим дослідження зв'язків між вершиною ПКл та її складниками.

Теорія Відмінка (Case Theory) узагальнює правила керування синтаксичними відмінками.

Проблематикою *тета-теорії (Theta Theory)* є семантичні (тематичні) зв'язки між предикатними словами та їхніми синтаксичними властивостями: кожне дієслово призначає кожному своєму аргументу певну тета-роль (Загнітко, 2004, с. 95).

У тета-теорії відображено семантичні зв'язки між дієсловом і його аргументами. Підґрунтям цієї теорії стали положення відмінкової граматики Ч. Філмора, в основу якої покладено виділення морфологічних форм відмінків у ПС і семантичних відношень, або глибинних відмінків (Fillmore, 1968).

З поняттям глибинних відмінків пов'язують такі терміни теорії принципів і параметрів, як тематичні зв'язки (Jackendoff, 1974, р. 12), семантичні ролі або тета-ролі (Chomsky, 1993b, р. 36).

Основними семантичними ролями, які виділяють майже всі дослідники (Філмор, 1968; Всеволодова, 2000; Плунгян, 2010; Polenz, 2008) та якими ми скористаємося в нашому дослідженні, є АГЕНС (учасник, що контролює ситуацію, є ініціатором дії); ПАЦІЄНС / ТЕМА (учасник, на якого спрямована дія; фізичний стан, положення в просторі цього учасника зазнають змін внаслідок дії); ЕКСПЕРІЄНЦЕР (внутрішній стан цього учасника зазнає впливу внаслідок дії або ситуації); СТИМУЛ (учасник, який є джерелом впливу на внутрішній стан іншого учасника ситуації); ІНСТРУМЕНТ (учасник, який використовується АГЕНСОМ для зміни фізичного стану третього учасника); РЕЦИПІЄНТ (учасник, який отримує щось унаслідок реалізації ситуації).

Релевантним для дослідження імпліцитного PRO-суб'єкта нефінітних клауз є одне з важливих положень тета-теорії – тета-критерій, згідно з яким “кожна тета-роль може бути надана одному аргументу, а кожний аргумент отримує лише одну тематичну роль” (Chomsky, 1993b, p. 63). Усі аргументи предиката повинні бути обов'язково реалізовані.

Теорія зв'язування (Binding Theory) складається з принципів і параметрів, які регулюють зв'язки між референтами іменних груп.

Положення *теорії контролю* (Control Theory) встановлюють референцію імпліцитного PRO-суб'єкта.

Одне з важливих досягнень теорії принципів і параметрів – це поділ одиниць мови на лексичні і функційні. Функційні фразові категорії породжуються внаслідок застосування базової X'-схеми, яка визначає початкову структурну форму всіх складників та їхніх категорій (Очковська, 2018, с.212).

Лексичні категорії – це традиційні частини мови (іменник – N, дієслово – V, прикметник – A, прийменник – P), які представляють вершину групи та визначають категорію складників. Складники є проєкцією своєї вершини, а синтаксичні групи (XP) – іменна група (NP), дієслівна група (VP), прикметникова група (AP), прийменникова група (PP) – є відповідно проєкціями лексичних категорій N, V, A та P. Елементи та аргументи, залежні від вершини, визначають як *фразові категорії*, вони є проєкціями різного рівня. Рівні проєкції позначають штрихом при символі лексичної категорії, таким чином, V' є першою проєкцією дієслова, N' – іменника, P' – прийменника, C' – підрядного сполучника, A' – перша проєкція прикметника.

Комплемент – це складник, який перебуває в тісному синтаксичному зв'язку з вершиною, що представлена однією з лексичних категорій, наявність комплементу визначається лексичною властивістю вершини. Наприклад, комплементом дієслова виступає прямий додаток, комплементом сполучника – клауза, прийменника – іменна група, іменника – його аргумент за наявності.

Ад'юнктом називають залежну фразову категорію, що не є аргументом вершини.

Усі складники в реченні поєднуються ієрархічно. Вершина є головним складником групи, комплемент – залежним складником, який слідує за вершиною; *специфікатор* – це початковий елемент, який визначає вершину. Специфікатором іменної групи вважають детермінатор (артикуль, присвійний займенник), специфікатором прийменникової групи PP може бути прислівник (*gerade vor dem Tisch*), специфікатор групи прислівника AdvP – це прислівник зі значенням міри вияву ознаки (*sehr lustig*) (Тестелец, 2001, с. 565).

Графічно загальну структуру повного складника можна зобразити таким чином (ад'юнкт взято в дужки, оскільки він є факультативним елементом) (рис. 2.1) (Тестелец, 2001, с. 573):

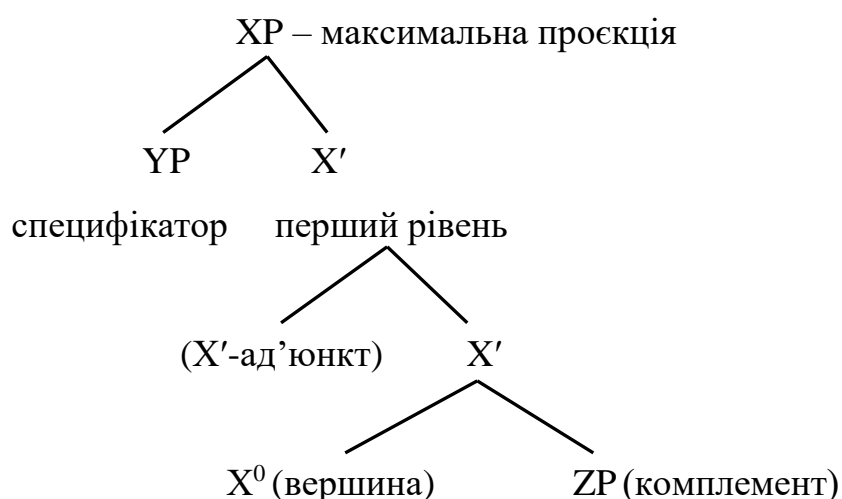

Рис. 2.1 Загальна структура повного складника речення

В ієрархічній структурі речення між специфікаторами та комплементами існують асиметричні зв'язки, найважливіше з яких називається с-командою (с-command): α зв'язує β , якщо (1) α та β – коіндексовані, (2) α с-командує β . За допомогою схеми с-команду представляють так (див рис. 2.2):

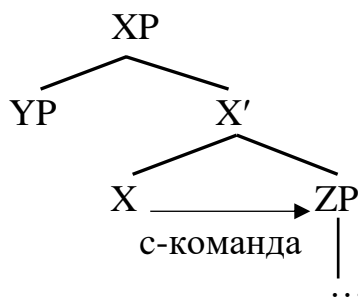

Рис. 2.2 Відношення с-команди

Як продемонстровано на рис 2.2, вершина X с-командує власним комплементом ZP і всіма складниками, над якими домінує ZP (зображені крапками) (Dürscheid, 2012, S. 137).

Структурна репрезентація ПКл ґрунтується в нашому дисертаційному дослідженні згідно з теорією принципів та параметрів на таких положеннях:

1. До основних функційних проєкцій у структурі речення належать проєкція CP (complementizer phrase), проєкція TP (tense phrase) та проєкція vP (verbalizer phrase).

CP-проєкція визначає комунікативний тип і спосіб речення та створює позицію для комплементаризера. До синтаксичної категорії комплементаризера належать елементи, які вводять залежні клаузи (підрядні сполучники *dass*, *weil*, *obwohl* тощо) та мають такі ознаки, як фінитність / нефінитність, декларатив / інтерогатив (Haegeman, 1994, p. 117). Комплементаризер розглядається як вершина фінитної залежної клаузи, комплементом якої є фінитна група (IP) (Рис. 2.3):

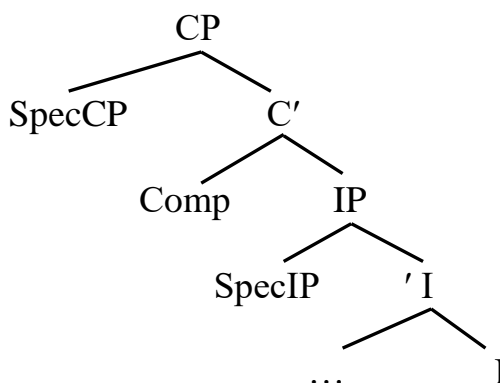

Рис. 2.3 Універсальна структура залежної клаузи

TP-проєкція містить фінитну флексію, тобто часовий показник дієслова, є відповідальною за відмінок суб'єкта, створює структурну позицію для

дотримання вимог принципу розширеної проєкції (Chomsky, 1995, p. 341). Сфера *vP*-проєкції – це перетворення одиниці мови на дієслово. За гіпотезою Р. Ларсона (Larson, 1988) дієслівну фразову категорію складають два пласти: верхній *vP*-пласт, який не заповнюється лексичними елементами, та нижній *VP*-пласт, який містить повнозначне дієслово і його компоненти (Larson, 1988, с. 342).

Гіпотезу Р. Ларсона можна подати схематично таким чином (Рис. 2.4):

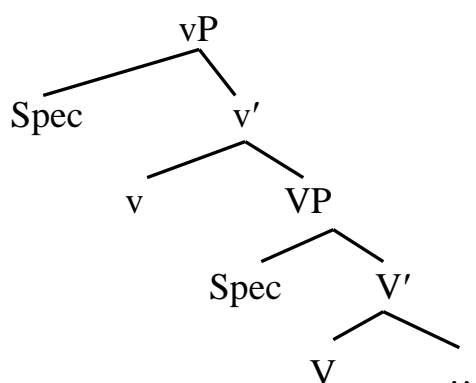

Рис. 2.4 Схema гіпотези *VP*-пласта Р. Ларсона

2. Згідно з положеннями *DP*-гіпотези С. Ебні (Abney, 1987, с. 38–57) іменна група – це комплемент детермінанта, а детермінант є вершиною детермінантної групи (*DP*):

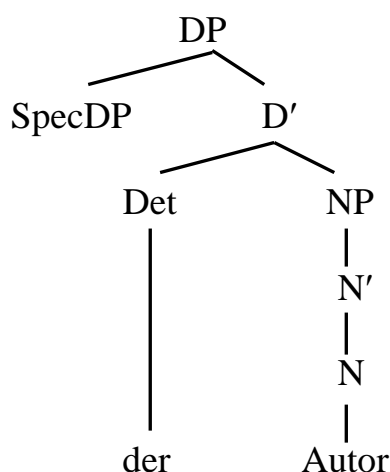

Рис. 2.5 Схema детермінантної групи (*DP*-гіпотеза)

3. У сучасній німецькій мові речення реалізується за моделлю *SVO* (модель порядку слів, згідно з якою конституенти розташовані у послідовності: суб'єкт, дієслово, об'єкт) (Dryer & Haspelmath, 2013). Фінітне дієслово слідує за будь-яким ініціальним конституентом речення. Проте

вважається, що така позиція німецького фінітного дієслова є похідною, а базовою позицією є розташування фінітного дієслова в кінці речення. Речення з дієсловом, що займає другу позицію, виникає внаслідок пересуву фінітного дієслова:

NP V_{fin} [NP NP V]

Den Kindern zeigt_{t1} Karl ein Buch_{t1} (Frey, 2003, S. 19).

Усі залежні клаузи в німецькій мові реалізуються за структурою SOV (суб'єкт, об'єкт, дієслово). Тому для конструкційного представлення німецьких ПКл надаємо перевагу CP-TP-vP-VP аналізу.

У німецькій мові в групах TP і VP вершина розташована праворуч від комплементу, у інших групах – ліворуч (Митренина, Романова & Слюсарь, 2012, с. 77) (Рис. 2.6):

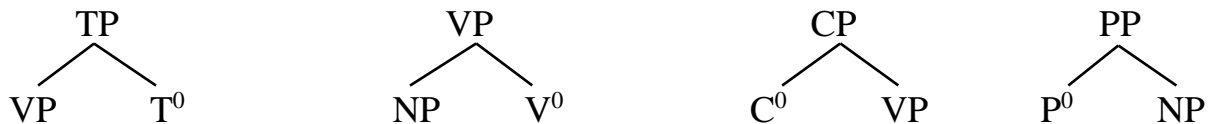

Рис. 2.6 Лінеаризація вершин у німецькій мові

4. Для німецької мови характерною є гнучка будова VP: основна послідовність розташування аргументів є залежною від дієслова (Frey, 1993, S. 36). Суб'єкт (при неергативних предикатах) отримує свою тета-роль у позиції специфікатора vP та не обов'язково зазнає пересуву в позицію [Spec, TP], оскільки призначення відмінка в німецькій мові відбувається узгодженням (Agree) (Wurmbrand, 2006, S. 196); об'єкти різних відмінків генеруються в основному всередині VP.

У ході деривації об'єкт залишається в своїй базисній позиції всередині VP. Ад'юнкти приєднуються до X' та XP різних лексичних та функційних фраз.

5. Для опису та аналізу структури речення німецької мови використовують топологічну модель (topologisches Modell або Stellungsfeldermodell) (Dürscheid, 2010, S. 88; Фант, 2016, с. 52). Відповідно

до цієї моделі, німецьке речення складається з трьох полів: початкового (передпілля), середнього (або центрального поля) та кінцевого (або запілля) (Vor-, Mittel- und Nachfeld), які розділяються двома рамками – лівою та правою (linke und rechte Satzklammer); у лівій рамці розміщено відмінювану частину предиката, а в правій – невідмінювану (див. табл. 2.1). Згідно з топологічною моделлю елементи речення *Klaus ist in den Wald gegangen, um Holz zu hacken* (Wöllstein, 201, S. 146) будуть розташовуватися таким чином:

Таблиця 2.1

Топологічна модель німецького речення

Передпілля Vorfeld	Ліва рамка Linke Satzklammer	Середнє поле Mittelfeld	Права рамка Rechte Satzklammer	Кінцеве поле Nachfeld
<i>Klaus</i>	<i>ist</i>	<i>in den Wald</i>	<i>gegangen</i>	<i>um Holz zu hacken</i>

Топологічна модель та мінімалістські X'-структури є співвідносними стосовно послідовності конститuentів речення на синтаксичній поверхні: топологічна передрамкова зона (передпілля) відповідає позиції специфікатора CP; центральна зона відповідає позиції між фінітним дієсловом або позиції сполучника у C° і дієслівним елементам у V° / T°. Зарамкова позиція (запілля) у межах генеративної моделі важко піддається виокремленню, проте вважається, що вона охоплює приєднані праворуч конституенти над T' (Flaate, 2007, S. 180; Brodahl, 2016, S. 84).

Топологічною моделю речення скористаємося у нашому дослідженні для аналізу розташування ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта в MP.

6. Лексична інформація значним чином зумовлює синтаксичну структуру, оскільки лексичні одиниці як безпосередні складники речення відіграють важливу роль у їх синтаксичній репрезентації. Тематична структура предиката детермінує мінімальні компоненти речення. Положення

про це узагальнено в *принципі проєкції*, згідно з яким “лексична інформація репрезентована синтаксично” (Chomsky, 1982, р. 9; Gruber, 1970, р. 55; Doneg, 2019, р. 3). Д. Бюрінг сформулював його по-іншому: “синтаксичні конфігурації відображають тематичні зв’язки” та назвав *принципом семантичної прозорості* (Büring, 1992, р. 9). Доповнивши та розширивши принцип проєкції, Н. Хомський запропонував *розширений принцип проєкції*, який містить два положення: а) принцип проєкції та б) вказівку на те, що кожна клауза має суб’єкт (Chomsky, 1982, р. 10).

Отже, методологічну базу для дослідження процесів породження структури німецьких ПКл становлять основні положення теорії принципів і параметрів.

2.2.2 Дослідження механізмів контролю імпліцитного PRO-суб’єкта в німецьких партиципних конструкціях

У генеративній лінгвістиці категорії, які не виражаються на поверхневому рівні після застосування операції озвучення, називають порожніми (Тестелец, 2001, с. 603) та відносять до них PRO (велике PRO – фонологічно порожній суб’єкт), pro (маленьке pro – фонологічно пустий анафоричний займенник) і сліди.

Нульовий суб’єкт, який виникає в позиції, що не допускає появи фонологічно вираженого суб’єкта, проте знаходить відображення в синтаксичній структурі, називають PRO-великим (три перші букви англійського слова *pronoun*, що вказує на віднесеність цієї величини до класу займенників). Нульові займенники – це лексеми, що заповнюють позиції цілих фразових категорій: PRO заміщує не іменник, а цілу іменну групу. Нульовий елемент не може приєднувати жодних залежних означень, як і звичайний займенник, який також ніколи не приєднує залежних елементів та за своїми дистрибутивними властивостями є ближчим до іменних груп, ніж до іменників. Визначальною ознакою займенників є наявність у їхньому

лексичному значенні вказівки на тип зв'язків з референтом (Ярцева, 1990, с. 295). Референт має іменна група в цілому, а не словникова одиниця, що є її вершиною. Займенники, включно з нульовими, є такими словниковими одиницями, які за референційними властивостями та за дистрибуцією набувають схожості з фразовою категорією – іменною групою (Тестелец, 2001, с. 287).

Правила, що встановлюють, яка з іменних груп у реченні повинна збігатися за референтом з PRO, називають *правилами контролю*, а власне іменна група, яка визначає референцію PRO, є його *контролером*, або *антецедентом* (там само, с. 288).

Отже, відсутній у структурі речення суб'єкт конструкції з нефінітною формою дієслова є великим PRO.

Референцію нульового PRO-суб'єкта встановлюють положення *теорії контролю*. Принципи *теорії зв'язування* пояснюють кореферентні зв'язки між анафорами (рефлексивні та взаємні займенники), прономіналами (особовими займенниками), R-виразами (референційними виразами – іменниками, що мають референтів у об'єктивній реальності) та їхніми антецедентами.

Кореферентні зв'язки маркують у генеративному синтаксисі за допомогою референтного індексу (Chomsky, 1982, р. 6). У разі, якщо два елементи відносяться до того самого об'єкту позамовної дійсності, то між ними виникає взаємозв'язок – кореферентність, і вони вважаються коіндексованими – носять однаковий індекс (Декало, 2015, с. 82). Наприклад:

(6) *Die Ergebnisse_i der qualitativen Inhaltsanalyse zeigen, dass Denkprozesse_j, die [PRO_{man} bezogen auf bestimmte Inhalte] durch eine Schreibaufgabe während der Textproduktion angeregt werden sollen, durch [das Peer-Textfeedback unter Studierenden]_k (selbst wenn es_k nicht angeleitet wird) noch einmal [PRO_{man} vertiefend] angestoßen werden können* (Linguistik online, 2018, S. 127).

За допомогою індексів у прикладі (6) репрезентовано, які референційні зв'язки виникають між іменними елементами та між імпліцитним PRO-суб'єктом партиципів.

Вивчаючи референційні зв'язки між матричною та залежною нефінітною клаузами, дослідники визначають два механізми контролю – *обов'язковий* та *необов'язковий контроль PRO* (Williams, 1980). Основні механізми контролю імпліцитного суб'єкта поділяються, зі свого боку, на декілька типів, які можна узагальнити у вигляді схеми (рис. 2.4) (Landau, 2000, S. 3):

Рис. 2.4 Механізми контролю імпліцитного суб'єкта

I. Ландау дає такі визначення механізмів контролю (Landau, 2000, S. 3):

Обов'язковий контроль (Obligatory Control) – нефінітна форма дієслова та антецедент імпліцитного суб'єкта повинні перебувати в межах однієї клаузи.

Повний контроль (Exhaustive Control) – імпліцитний суб'єкт є ідентичним антецеденту.

Частковий контроль (Partial Control) – імпліцитний суб'єкт є частиною антецедента.

Необов'язковий контроль (Non-Obligatory Control) – імпліцитний суб'єкт та його антецедент розташовані не в межах однієї клаузи.

Віддалений контроль (Long-Distance Control) – антецедент знаходиться на відстані декількох клауз від імпліцитного суб'єкта.

Умовний контроль (Arbitrary Control) – PRO не має антецедента, вираженого аргументом.

У разі обов'язкового контролю PRO спостерігається особлива синтаксична взаємодія між антецедентом та PRO. За необов'язкового контролю референційні зв'язки між імпліцитним суб'єктом клаузи та його антецедентом стають зрозумілими з певного мікроконтексту, оскільки антецедент знаходиться на відстані від PRO.

Дослідження механізмів, відповідальних за обов'язковий контроль, відбувається за чотирма різними напрямками:

- Контроль – це *предикація*. Антецедент PRO та предикат залежної клаузи перебувають у відношенні особливої предикації (Williams, 1980, p. 209).

- Контроль – це *зв'язування*. У межах теорії принципів та параметрів контроль між антецедентом та PRO розуміють як особливий вид зв'язування (Borer, 1989, p. 71).

- Контроль – це *пересув*. Контроль PRO трактують як пересув та ототожнюють його з підйомом у мінімалістській програмі (Hornstein, 1999, p. 82).

- Контроль – це *узгодження / перевірка ознак* (Landau, 2000, p. 95). Перевірка ознак відбувається шляхом узгодження. Функційна вершина (T^0 або v^0) встановлює відношення узгодження як з антецедентом, так із імпліцитним суб'єктом.

Кожен із зазначених підходів має свої переваги та недоліки. Якщо трактувати механізми контролю як узгодження, не виникає необхідності визнавати існування особливого рівня предикативних відношень між предикатом залежної клаузи та антецедентом імпліцитного суб'єкта. Розуміння контролю як зв'язування не забезпечує задовільного пояснення, чому деякі потенційні зв'язувальні елементи в матричній клаузі позбавлені здатності контролювати імпліцитний суб'єкт (Landau, 2000, p. 116). І, нарешті, якщо розглядати контроль як узгодження, то не потрібно

відмовлятися від тета-критерію та ототожнювати рейзинг суб'єкта (підняття нижчого суб'єкта до позиції аргументу, яку займає його власна клауза, де він набуває форми називного чи знахідного відмінка, який зазвичай призначається аргументам іменної групи, розміщених у цій позиції (Очковська, 2018, с. 213)) і контроль PRO-суб'єкта.

Вагомий внесок у розвиток теорії механізмів контролю в нефінітних клаузах здійснив І. Ландау, розробивши тести для визначення механізмів контролю PRO-суб'єкта в комплементах і ад'юнктах (Landau, 2000, 2010, 2013, 2017), які застосовано також і в нашому дисертаційному дослідженні.

2.3 Етапи комплексної методики дослідження німецьких партиципів і партиципних конструкцій у текстах наукового стилю сучасної німецької мови

Сутність методики, запропонованої в нашому дослідженні, полягає в інтегрованому застосуванні науково-дослідних методів, обраних з урахуванням завдань дисертаційної праці. Методика дослідження партиципів в ПКЛ носить комплексний характер і здійснюється в декілька етапів. Значно розширює можливості аналізу партиципів застосування методів дослідження, запропонованих сучасними формальними синтаксичними теоріями.

Завдання *першого етапу* – висвітлити особливості та підходи до вивчення партиципів та партиципних конструкцій у сучасній лінгвістичній науці. Проблему визначення граматичного статусу партиципа та його місця в системі частин мови спричинено синкретичною дієслівно-прикметниковою природою цього мовного явища.

Другий етап – інвентаризація – передбачає виокремлення речень з досліджуваними одиницями (партиципів I / II та партиципних конструкцій) методом суцільної вибірки з сучасних німецькомовних наукових текстів соціогуманітарного спрямування та укладання картотеки мовного матеріалу, на якому ґрунтується аналіз досліджуваних одиниць. Крім друкованих

видань монографій, статей та рецензій, до аналізу були залучені електронні бази *Linguistik online* (<https://bop.unibe.ch/linguistik-online/about>), *Zeitschrift für Rezensionen zur germanistischen Sprachwissenschaft* (<https://www.degruyter.com/journal/key/ZRS/html>) та *Mediensprache.net* (<https://www.mediensprache.net/de/publishing/literatur/show.aspx?id=5591>).

Linguistik online – це електронний журнал, заснований у 1998 році на базі Європейського університету Віадрина (die Europa-Universität Viadrina) в м. Франкфурт-на-Одері для того, щоб забезпечити відкритий доступ до актуальних лінгвістичних досліджень. Містить широкий спектр німецькомовних наукових статей мовознавчої тематики, а також праці, пов'язані з дидактичними та психологічними аспектами засвоєння, викладання та вивчення мов.

Zeitschrift für Rezensionen zur germanistischen Sprachwissenschaft – заснований у 2007 році за ініціативою видавництва de Gruyter Verlag німецькомовний журнал у відкритому доступі, який публікує рецензії на актуальні мовознавчі дослідження в германістиці.

Mediensprache.net – електронний науковий проєкт Ганноверського університету імені Готфріда Вільгельма Лейбніца (Gottfried Wilhelm-Leibniz-Universität Hannover), містить у відкритому доступі німецькомовні наукові монографії, статті, рецензії різноманітної мовознавчої тематики.

Третій етап – таксономія – спрямований на характеристику структурних і семантичних особливостей партиципів та партиципних конструкцій; результатом аналізу партиципів та партиципних конструкцій у досліджуваному матеріалі на цьому етапі є виділення шести структурних типів німецького партиципа та створення інвентаря морфосинтаксичних моделей речень з партиципами і ПКл на основі досліджуваного корпусу текстів.

На четвертому етапі обґрунтовано поняття німецької ПКл та здійснено конструкційне представлення ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта. Структура німецьких ПКл у нашому дослідженні має дериваційну

репрезентацію (за допомогою дериваційних діаграм безпосередніх складників), яка застосовується в теорії принципів і параметрів.

Внутрішню архітектуру німецьких ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта досліджено з визначенням механізмів контролю (обов'язкового та необов'язкового (Williams, 1980; Landau, 2000, 2010, 2013, 2017) імпліцитного PRO-суб'єкта цих ПКл.

На п'ятому етапі використано елементи квантитативного аналізу (кількісні підрахунки) для визначення відносної частотності вживання ПКл у ролях атрибута та ад'юнкта в текстах наукового стилю сучасної німецької мови (монографіях, наукових статтях та рецензіях з соціогуманітарних дисциплін).

На шостому етапі здійснено дослідження функційної специфіки ПКл у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування згідно з сучасними класифікаціями (Haug, Fabricius-Hansen, Behrens & Helland, 2012; Brodahl, 2016), які засновуються на розмежуванні ад'юнктивів, що доповнюють дію МР; ад'юнктивів, що модифікують дію МР, та ад'юнктивів до змісту всього матричного речення.

На сьомому етапі відбувається синтез та узагальнення результатів, отриманих у ході дослідження.

Висновки до розділу 2

1. Комплексний принцип опису мовних явищ вимагає інтеграції різнобічних ознак, виділення і синтезу характеристик, отриманих у межах різних аспектів, для формування цілісного уявлення про природу цих мовних одиниць. Комплексна методика у пропонованому дослідженні ґрунтується на інтегрованому застосуванні функційного, структурного та конструкційного методів аналізу мовних структур і доповнюється кількісним аналізом. Кожен із зазначених методів має свою розгалужену систему прийомів вивчення й опису мовних явищ.

2. До методологічної бази дослідження німецьких партиципів і ПКл увійшли методи та процедури, що застосовуються в межах генеративної граматики, а саме, теорії принципів і параметрів і X'-теорії, та дають змогу дослідити процеси породження ПКл, особливості її структури, розташування конститuentів та референцію імпліцитного суб'єкта ПКл. Теорія принципів і параметрів є класичною версією синтаксичної моделі генеративної граматики Н. Хомського та його послідовників. Конструкційний метод у межах теорії принципів і параметрів – це модульний підхід до аналізу речення, який формують такі розділи, як теорія обмеження, теорія керування, теорія відмінка, тета-теорія, теорія зв'язування та теорія контролю.

3. Інструментом формально-синтаксичного опису речень з партиципами та ПКл є розширена версія синтаксичного аналізу речення. Морфосинтаксичні моделі речень з партиципами та ПКл встановлено методом моделювання.

4. Синтаксичний аналіз у пропонованому дослідженні спрямовано на вивчення: 1) синтаксичної поведінки партиципів та конструкцій з ними в реченні, а саме, синтаксичної ролі в поверхневій структурі та визначення функційно-семантичних еквівалентів; 2) синтаксичної структури та особливостей аргументного оточення партиципів; 3) референційних зв'язків суб'єктів матричної клаузи і ПКл (зокрема, виявлення імпліцитного суб'єкта, визначення механізмів контролю PRO тощо); 4) позиції партиципа в реченні залежно від його синтаксичної ролі.

5. Дослідження німецьких партиципів і ПКл відбувалося послідовно та передбачало такі етапи: висвітлення основних підходів до тлумачення граматичної природи німецьких партиципів і партиципних конструкцій у сучасній лінгвістичній науці, уточнення основних понять пропонованої наукової розвідки; виокремлення досліджуваних одиниць та укладання картотеки мовного матеріалу; виділення структурних типів німецьких партиципів, визначення їхніх синтаксичних ролей та встановлення морфосинтаксичних моделей з партиципами та ПКл; представлення

структури ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта, з'ясування особливостей референційних зв'язків імпліцитного PRO-суб'єкта ПКл; визначення відносної частотності вживання ПКл у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики та дослідження функційної специфіки ПКл у таких текстах згідно з сучасними підходами до класифікації ад'юнктів; узагальнення отриманих результатів.

Основні положення цього розділу висвітлено в 1 одноосібній публікації автора (Боровська, 2015а).

РОЗДІЛ 3

МОРФОСИНТАКСИЧНІ МОДЕЛІ РЕЧЕНЬ З ПАРТИЦИПАМИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Для більш повного опису статусу партиципів як мовної одиниці, що поєднує в собі властивості двох класів – дієслова і прикметника, а також для визначення ідентичності та відмінностей їхніх синтаксичних і семантико-структурних варто розглянути типові дієслівні та ад'єктивні характеристики німецьких партиципів з метою з'ясувати, якою мірою вони представлені в партиципах та в інших нефінітних формах німецького дієслова.

3.1 Асиметрія ад'єктивних та дієслівних ознак німецьких партиципів

До нефінітних форм дієслова відносять інфінітиви, партиципи I та партиципи II. Близькість партиципа II та інфінітива є очевидною вже на морфологічному рівні, адже вони беруть участь в утворенні перифрастичних (аналітичних) форм дієслова, тому у більшості дослідників їх належність до безособових дієслівних форм не викликає сумнівів (Абрамов, 2004; Helbig & Buscha, 2013; Engel, 2009; Duden, 2016). Партицип II виникає в парадигмі дієслівних форм, перфект з партиципом II можна утворити від кожного дієслова, тому він, безперечно, є дієслівною формою.

Якщо вважати партицип I дієслівною формою, то він також є нефінітною формою, оскільки не відмінюється за особою, часом та числом, у такий спосіб займаючи своє місце поряд з партиципом II та інфінітивом. З іншого боку, партицип I не сполучається з фінітними допоміжними дієсловами (*sein, haben, werden*) для утворення перифрастичних часових форм. Лише обмежена кількість партиципів I усе ж таки має здатність вживатися в сполученні з дієсловом *sein*, яке, по-перше, у цьому разі є не допоміжним, а копулятивним, і, по-друге, такі партиципи I трактують

переважно як лексикалізовані (Nitsch, 2013, с. 5). Отже, той факт, що партиципи I не сполучаються з допоміжними дієсловами на системній основі, порушує необхідну вимогу його однозначної інтерпретації як дієслівної форми; партицип I у цій позиції є предикативом. На підставі цього деякі лінгвісти взагалі вилучають партиципи I з системи дієслова (Eisenberg, 2013; IDS-Grammatik).

Для партиципа I як класу характерною є атрибутивна та адвербіальна синтаксичні ролі, тобто функції, властиві класу прикметника (Gassner-Koch, 1992, с. 254). Якщо трактувати партицип I як елемент класу прикметників, то це означає, що форми партиципа I утворюються в процесі деривації і закінчення *-end* є не флексією, а дериваційним суфіксом (Fuhrhop & Werner, 2016, S. 140). Попри це, форму партиципа I має більшість дієслів; проте не кожне дієслово допускає утворення деривата, наприклад, за допомогою суфікса *-bar*. Так, від дієслова *verwenden* можна побудувати як форму партиципа I, так і прикметник з суфіксом *-bar*: *verwendend* – *verwendbar*:

(7) *In den Beiträgen der anderen beiden Kapitel wird nämlich der Blick von den sprachlichen Mitteln hin zu den sie verwendenden Akteuren und zu den wichtigsten Wissenschaftsdisziplinen gewandt* (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 35).

(8) *Der Verfasser nennt hier im Zusammenhang mit dieser Problematik beispielhaft Inkonsistenzen wie nicht flektierbare oder nur prädikativ verwendbare Adjektive* (Zeitschrift für Rezensionen, 2009, S. 149).

Дієслово *erhalten* має форму партиципа I *erhaltend*, але не існує прикметника **erhaltbar*:

(9) *Zu nennen sind lineare und erhaltende Strukturen* (Linguistik online, 2016, S. 104).

Така повнота залучення німецьких дієслів до утворення форм партиципа I свідчить швидше про флективний спосіб утворення форм партиципів I.

На відміну від партиципів I, партиципи II мають набагато більше обмежень щодо реалізації в атрибутивній синтаксичній ролі, яка відбувається за певними правилами залежно від семантико-структурної характеристики дієслова, від якого утворюється партицип II (його транзитивності / інтранзитивності; граничності / неграничності) (Gassner-Koch, Pümpel-Mader & Unterperntinger, 1992, с.168). Така вибірковість атрибутивної ролі партиципів II (тобто, її притаманність лише визначеному ряду партиципів II, які відповідають певним вимогам) нагадує обмеження, характерні для словотвору. Значення партиципа II набуває граничності за умови його поширення залежними від нього елементами. Так, варіант **die gefahrenen Studenten* є неправильним, у разі поширення партиципа *gefahren* в атрибутивній ролі ад'юнктом локальної семантики конструкція стає граматично правильною: *die nach Bonn gefahrenen Studenten* (Linguistik online, 2016, S. 140). Така поведінка партиципів II є нетиповою для класу прикметників.

Подальша деривація партиципів I та II також виявляє суттєві відмінності між ними. Деякі лексикалізовані партиципи I допускають афіксацію з префіксом *un-*. Продемонструємо це на прикладі лексикалізованого партиципа I дієслова *bedeuten*:

(10) *Bei einer genaueren Betrachtung der verschiedenen zitierten Aussagen lassen sich bedeutende Unterschiede zu den Grammatiken der Renaissance- und Barockzeit feststellen.*

(11) *Schon lange vor 1933 spielten – wie Maas mehrfach feststellt – außerfachliche Einflüsse auf die Sprachwissenschaften eine nicht unbedeutende Rolle (Zeitschrift für Rezensionen, 2017, S. 23).*

Нелексикалізованим партиципам I така префіксація є невластивою, так, наприклад, форми партиципів I з префіксом *un-* від дієслів *singen* та *schlafen* **die unsingenden Kinder*, **die un schlafende Katze* є граматично неправильними.

Атрибутивні партиципи II не мають таких обмежень та дозволяють префіксацію з *un-*, як у прикладі (12), де партицип II дієслова *bearbeiten* вжито в синтаксичній ролі атрибута з префіксом *un-*:

(12) *Die Herausgeberinnen stellen in ihrer Einleitung in Bezug auf den inklusiven Fachunterricht die folgende, aus ihrer Sicht bislang empirisch unbearbeitete zentrale Frage* (Zeitschrift für Rezensionen, 2018, S. 2).

Прикметникам властиве утворення іменників за допомогою суфікса *-heit / -keit* (Fuhrhop & Werner, 2016, с. 131). З цим самим суфіксом можливе утворення іменників і від партиципів II (*ausgleichen – ausgeglichen – Ausgeglichenheit*):

(13) *Die in der vorliegenden Studie berücksichtigten Daten setzen sich aus 14 verschiedenen Varietäten zusammen, die einerseits unter dem Gesichtspunkt der Vollständigkeit zusammengestellt wurden, andererseits unter dem Gesichtspunkt einer gewissen Ausgeglichenheit verschiedener Dialektregionen* (Linguistik online, 2005, S. 172).

Партиципи I дериватів з цим суфіксом не утворюють: **Ausgleichendheit*.

Таким чином, партиципи II виявляють під час дериваційних процесів більше ад'єктивних властивостей, ніж партиципи I.

Партиципи в синтаксичній ролі атрибутів зазнають конверсії, яка буває морфологічною та синтаксичною (Eisenberg, 2004; с. 281). Проаналізувавши вище можливості деривації, яких партиципи набувають, отримуючи синтаксичну роль атрибута, можна стверджувати, що партиципи II переходять до класу прикметників шляхом морфологічної конверсії. Партиципи I як клас є потенційними прикметниками, функціонують як прикметники, проте не набувають усіх типових властивостей прикметників (тобто, зазнають синтаксичної конверсії).

Виконуючи атрибутивну функцію, партицип I та партицип II виявляють відмінності і в керуванні своїми поширювальними елементами. Особливо чітко це демонструють приклади партиципів, в основу яких

покладено рефлексивні дієслова: партиципи I, на відміну від партиципів II, обов'язково зберігають рефлексивний займенник *sich*, тобто рефлексив є обов'язковим елементом, усі інші поширювальні елементи є факультативними. Таким чином, партиципи I виявляють більше дієслівних властивостей, ніж партиципи II, займаючи проте типово ад'єктивні позиції.

У наступному прикладі партицип I рефлексивного дієслова *sich verhalten* вжито в ролі атрибута іменника *Variablengruppen*, партицип I зберігає займенник *sich* як обов'язковий елемент:

(14)... *dass die empirisch ermittelten Werte bestimmter sich parallel verhaltender Variablengruppen durch das OT-Modell grob vorhergesagt werden* (Zeitschrift für Rezensionen, 2012, S. 123).

Отже, партицип I є прикметником лише за зовнішньою формою, його внутрішня сутність залишається дієслівною.

3.2 Можливості сполучуваності німецьких партиципів з різними семантико-структурними класами дієслів та з іменниками

Для подальшого дослідження функціонування партиципів I і партиципів II у системі нефінітних форм німецького дієслова та для визначення їхньої частиномовної належності важливо проаналізувати сполучуваність партиципів з різними семантико-структурними класами дієслів та іменниками.

Залежно від ролі дієслова в структурі речення перш за все виділяють *повнозначні* та *неповнозначні дієслова* (Абрамов, 2004, с. 222–223). Повнозначні дієслова є носіями самостійного лексичного значення; неповнозначні певною мірою втратили цю здатність. До неповнозначних дієслів відносять допоміжні (*haben, sein, werden*), дієслова-зв'язки, або копулятивні (*sein, werden*), модальні (*müssen, wollen, können* тощо), напівмодальні (*scheinen, drohen, versprechen, pflegen* тощо), фазові (*beginnen, anfangen, aufhören, fortsetzen*), дієслова руху (*kommen; fahren* тощо).

У генеративній граматиці напівмодальні дієслова характеризують як *домінувальні* (Anhebungsverben). Конструкції з домінувальними дієсловами вирізняються тим, що їх суб'єкт або об'єкт не є семантичним аргументом цього дієслова (Chomsky, 1981; Rosenbaum, 1967). Напівмодальні дієслова позначають перехідну зону від нефінітних операторів до повнозначних дієслів. Подібними до них у цьому сенсі є фазові дієслова (Zifonun, Hoffmann & Strecker, 1997, S. 1285).

З допоміжними дієсловами (*sein, werden, haben*) у досліджуваному корпусі вживаються партиципи II, утворюючи складений дієслівний предикат:

(15) *Wer die Bücher tatsächlich gelesen hat, wird aber bestätigen, dass es sich bei dem neuen Buch um eine natürliche Weiterentwicklung von Welke (2011) handelt* (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 108).

(16) *Genaueres zur Funktion der Strukturen in Presstexten oder in den anderen Medien wird nicht ausgeführt* (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 169).

(17) *Es handelt sich um eine Rezension von Jochen Jung, die 2009 in der Wochenzeitung „DIE ZEIT“ erschienen ist und die Novelle Landesbühne von Siegfried Lenz bespricht* (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 90).

Зафіксовано також предикати з допоміжним дієсловом *bekommen*, у цьому разі утворюється реципієнтний пасив:

(18) *Um den Status eines salienten politischen Satzes zugesprochen zu bekommen, bedarf es bestimmter Bedingungen* (Zeitschrift für Rezensionen, 2015, S. 132).

З копулятивними дієсловами можливості сполучення виявляють прикметники:

(19) *Es bleibt hier aber offen, ob ...* (Linguistik online, 2008, S. 42);

лексикалізовані партиципи I:

(20) *Er kommt zu dem Schluss, dass der deutsche Anteil am heutigen polnischen Fachwortschatz eher unbedeutend ist* (Linguistik online, 2013, S. 1);

партиципи II також за умови їх лексикалізації:

(21) *Meines Erachtens ist der Text geeignet für den Fremdsprachenunterricht* (Linguistik online, 2016, S. 171);

а також інфінітиви з часткою *zu*:

(22) *Unabhängig davon, ob man für die Pluralbildung Regeln, Schemata oder die Wortstruktur als Erklärungsmodell benutzt, bleibt die Tatsache einer beachtlichen Zahl miteinander konkurrierender Formen zu erklären* (Linguistik online, 1999, S. 1)

З модальними дієсловами вживаються тільки інфінітиви без частки *zu*:

(23) *Da ist klar, dass man sich bei den Besichtigungen auf das Wesentliche beschränken muss* (Linguistik online, 2013, S. 16).

З напівмодальними дієсловами сполучаються прикметники:

(24) *Vor hochschuldidaktischem Hintergrund scheint daher die Frage, inwiefern sich Studierende mit dem Inhalt des fremden Textes im Feedback-Prozess auseinandersetzen, besonders relevant* (Linguistik online, 2018, S. 109);

та інфінітиви з часткою *zu*:

(25) *Die Artikulationsfrequenz jedoch scheint über beide Konditionen konstant zu bleiben* (Linguistik online, 2011, S. 45).

Для фазових дієслів традиційним є сполучення з інфінітивами з часткою *zu* (Engerer, 2012, S. 333), проте в досліджуваному корпусі таких конструкцій не зафіксовано.

З повнозначними дієсловами вживаються прикметники (у цьому разі переходячи до класу прислівників), партиципи I (приклад (26)), партиципи II (приклад (27)) та інфінітиви.

(26) *Wer sich zustimmend äußert, kann auf eine detaillierte Begründung häufig verzichten* (Linguistik online, 2013, S. 36);

(27) *Weiter ist die Grenze zwischen Fachsprache und Alltagssprache fließend und verändert sich über lange Zeit betrachtet* (Linguistik online, 2009, S. 8).

Здатність виконувати синтаксичну роль атрибута, займаючи позицію ліворуч від означуваного іменника, виявляють прикметники, партиципи I, партиципи II та герундиви:

(28) *Die vorliegende (партицип I) Arbeit kann sicher dazu beitragen, den DaF / DaZ-Unterricht relevanter und authentischer zu machen, wenn die darin beschriebenen (партицип II) empirischen Daten als Grundlage für Lehrmaterialien verwendet (Zeitschrift für Rezensionen, 2019, S. 157);*

(29) *Somit sind sie, wenngleich „Originalbelege“, zunächst nur als ein Indiz für weiter zu beweisende (герундив) Annahmen zu werten (Zeitschrift für Rezensionen, 2012, S. 12).*

Результати аналізу сполучуваності партиципів (а також інфінітивів та прикметників) з різними семантико-структурними типами дієслів (фінітними копулятивними, допоміжними, модальними, напівмодальними, фазовими дієсловами та класом повнозначних дієслів) представлено у таблиці 3.1. У нижньому рядку таблиці розміщено нефінітні форми, які здатні виступати в синтаксичній ролі іменника, займаючи ліву позицію та узгоджуючись з ним у роді, числі та відмінку. Класи дієслів, з якими сполучаються нефінітні форми, наведено в порядку зростання: копулятивні та допоміжні дієслова є чітко визначеними в чисельному плані; класи модальних та напівмодальних дієслів є відносно невеликими; класи повнозначних дієслів та іменників – великі та відкриті.

Можливості сполучення прикметників та інфінітивів з різними семантико-структурними класами дієслів наведено в ролі контрольної групи для перевірки ад’єктивних та дієслівних властивостей досліджуваних явищ.

Таблиця 3.1

Сполучуваність партиципів, інфінітивів та прикметників

з різними семантико-структурними класами дієслів та з іменниками в німецькомовних наукових текстах

Семантико-структурний тип дієслова / іменник	ADJ	Vpart1	Vpart2	VPtlpart1	Vinf	VPtlinf
1	2	3	4	5	6	7
Vaux sein werden haben bekommen	-	-	+	-	+	-
Vkop bleiben werden sein	+	- (тільки лексикалізовані форми)	- (тільки лексикалізовані форми)	-	-	+
Vmod	-	-	-	-	+	-
Vhmod	-	-	-	-	-	+
Vph	-	-	-	-	-	-
V	+	+	+	-	-	+
SUBST	+	+	+	+	-	-

Дані аналізу сполучуваності партиципів I та II, герундивів, прикметників та інфінітивів з різними семантико-структурними класами дієслів та іменниками свідчать про різні можливості нефінітних форм. Так, сполучатися з допоміжними дієсловами можуть партиципи II та інфінітиви; з копулятивними дієсловами сполучаються прикметники та партиципи за умови їх лексикалізації, а також інфінітиви без частки *zu*; з напівмодальними дієсловами вживаються прикметники, партиципи II та інфінітиви з часткою *zu*; з фазовими дієсловами – лише інфінітиви з *zu*; з дієсловами чуттєвого сприйняття сполучаються прикметники, партиципи I та II, інфінітиви без частки *zu*; з повнозначними дієсловами можуть виступати прикметники та усі нефінітні форми, крім інфінітивів без частки *zu* та герундива; сполучатися з іменниками, тобто виступати в атрибутивній функції, займаючи позицію ліворуч від означуваного іменника, виявляють прикметники та всі партиципні форми.

Більш детально особливості предикатів, атрибутів та ад'юнктів з партиципними формами у німецькомовних наукових текстах з соціогуманітарних дисциплін описано в подальших розділах нашого дослідження.

3.3 Структурні типи німецького партиципа

Автори граматики німецької мови Дуден (Duden, 2016), застосовуючи морфологічний підхід, до нефінітних форм дієслова відносять інфінітив, партицип I та партицип II. Виділення герундива відбувається на основі наявності або відсутності в партиципа I частки *zu* (Duden, 2016, S. 430).

Отже, структурні типи партиципів можна виділити, застосувавши критерій, запропонований граматиною Дуден (Duden, 2016, S. 430), що враховує наявність або відсутність частки *zu* перед партиципом, та доповнивши його ще одним критерієм – наявності чи відсутності при

партиципі аргументів та ад'юнктів. Такий підхід дозволяє нам виокремити в сучасній німецькій мові *шість структурних типів партиципів*, до яких належать:

- 1) непоширений (чистий) партицип I: *die vorliegende Studie* (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 129);
- 2) непоширений партицип I з часткою *zu*: *das zu beschreibende Objekt* (Linguistik online, 2013, S. 23);
- 3) непоширений партицип II: *die untersuchte Person* (Linguistik online, 2016, S. 32);
- 4) поширений партицип I: *eigenständig denkend* (Linguistik online, 2009, S. 55) – партицип I дієслова *denken* поширено модальним ад'юнктом *eigenständig*;
- 5) поширений партицип I з часткою *zu*: *die für A-H vorliegende Online-Version* (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 11);
- 6) поширений партицип II: *In der Praxis wird in der Regel ein t-Test für unabhängige Gruppen durchgeführt* (Linguistik online, 2006, S. 104) – партицип II дієслова *durchführen* поширено модальним ад'юнктом *in der Regel*.

Другий та п'ятий типи партиципа (*das zu-Partizip*) використовуються з обов'язковим елементом – часткою *zu*, що утворює з партиципом єдиний комплекс. Цей тип партиципа є еквівалентом непоширеного та поширеного герундіва.

Інші типи утворюються без залучення жодних обов'язкових елементів, проте можливе поширення партиципа залежними від нього елементами.

З синтаксичного погляду нефінітні форми відрізняються своєю здатністю (Duden, 2005, S. 562):

- 1) виконувати роль нефінітної частини дієслівного комплексу;
- 2) виконувати типову для прикметника атрибутивну роль з відповідними ад'єктивними флексіями;

3) виконувати синтаксичну роль ад'юнкта.

Партицип I та герундив позбавлені першої можливості, партицип II має здатність виступати як у першій, так і в другій та третій ролях. Відомо, що нефінітні форми дієслова можуть займати різні синтаксичні позиції в реченні, крім позиції предиката, оскільки вони позбавлені категорій особи, часу і способу (Москальская, 2004, с. 65). Виходячи з функційно-синтаксичного принципу класифікації мовних одиниць, виділяємо такі синтаксичні ролі партиципа, як *партицип-суб'єкт*, *партицип-частина предиката*, *партицип-предикатив*, *партицип-об'єкт* (прямий та непрямий), *партицип-ад'юнкт*, *партицип-атрибут*. За цих обставин йдеться про обов'язкові (суб'єкт, частина предиката, предикатив, об'єкт) та факультативні синтаксичні ролі (ад'юнкт, атрибут), які визначають як зумовлені валентністю фінитного дієслова (*valenzbedingt*) та незалежні від валентності фінитного дієслова (*valenzunabhängig*) (Helbig & Buscha, 2001, с. 661).

Виконувати обов'язкові синтаксичні ролі суб'єкта та об'єкта в реченні здатні тільки субстантивовані партиципи.

У наступному реченні субстантивований непоширений партицип I від дієслова *studieren* вжито в синтаксичній ролі суб'єкта:

(30) *Einerseits wird der lexikographisch bewanderte Leser mit soliden Informationen versorgt, andererseits profitieren Lehrer und Studierende von der stringenten Aufarbeitung des Verlaufs der Orthographiegeschichte vornehmlich des 20. Jahrhunderts* (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 91)

У прикладі (31) спостерігаємо субстантивований непоширений партицип I дієслова *lehren* у ролі прийменникового додатка:

(31) *Spracheinstellung, Sprachloyalität und Normtoleranz hinsichtlich der Varietäten des Deutschen bei Lehrenden und Schülern sollen ebenso ermittelt werden wie der Zusammenhang zwischen der Akzeptanz der*

Plurizentrik des Deutschen und der österreichischen sprachlichen Identität (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 101).

У елементарній версії синтаксичного аналізу предикативи аналізують як види складних предикатів. Як самостійні члени речення предикативи розглядають у розширеній версії синтаксичного аналізу (Welke 2007, S. 165), яку застосовано і в нашому дослідженні. Це не суперечить принципам формально-синтаксичного опису, оскільки враховано також формально-синтаксичні ознаки предикативів, їхній зв'язок з суб'єктом чи додатком речення. У прикладі (32) партицип I дієслова *zutreffen* є суб'єктним предикативом, що виступає в сполученні з копулятивним дієсловом *sein*:

(32) *Beurteilung von Kognatenbeziehungen sind also, bezogen auf die tatsächlich existierenden Lautentsprechungen zwischen germanischen Kognaten, im Prinzip sehr zutreffend bzw. hilfreich* (Linguistik online, 2011, S. 97).

У ролі ад'юнкта (факультативна синтаксична роль) здатні вживатися як непоширені, так і поширені партиципи (крім герундива та партиципів з ад'єктивними флексіями). Наявність елементів, що використовуються з партиципом та поширюють його, залежить насамперед від його валентності, що зберігає свій дієслівний характер.

У прикладі (33) непоширений партицип I *rahmenbildend* є модальним ад'юнктом дієслова-предиката *wirken*:

(33) *Ein Element, welches in der Lage ist, ein Inneres zu determinieren, ist auch in der Lage, rahmenbildend zu wirken* (Linguistik online, 2014, S. 45).

У наступному реченні партицип II дієслова *sich beziehen auf* вжито в синтаксичній ролі умовного ад'юнкта предиката *MP ähnlich sein*:

(34) *Da der Zustand des Althochdeutschen – bezogen auf Reflexivität – dem des Neuhochdeutschen sehr ähnlich ist, wurde die weitere Entwicklung vom ca. 8. Jahrhundert n. Chr. Bis ins 21. Jahrhundert nicht weiter dargestellt.*

У разі трансформації партиципа в підрядне речення зберігаються всі поширювальні елементи (у прикладі (35) – прийменниковий додаток *auf Reflexivität*) партиципа:

(35) *Wenn man sich auf Reflexivität bezieht, ist der Zustand des Althochdeutschen dem des Neuhochdeutschen sehr ähnlich.*

У атрибутивній синтаксичній ролі вживаються поширені та непоширені партиципи I, партиципи II та герундив з ад'єктивними флексіями.

Речення (36) містить партицип I *zu verwendenden* з ад'єктивною флексією, поширений прямим додатком *sie*:

(36) *In den Beiträgen der anderen beiden Kapitel wird nämlich der Blick von den sprachlichen Mitteln hin zu den sie verwendenden Akteuren und zu den wichtigsten Wissenschaftsdisziplinen gewandt* (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 35).

У прикладі (37) непоширений герундив з ад'єктивною флексією *zu vermittelnder* є атрибутом іменника *Kompetenzen*, що утворює зі свого боку генітивний атрибут прийменникового додатка *um die Frage*:

(37) *Insgesamt halten die befragten Freiburger LehrerInnen den Dialekt für ziemlich unbedeutend, wenn es um die Frage der zu vermittelnden Kompetenzen geht.*

У прикладі (38) спостерігаємо партицип II дієслова *ausrichten*, поширений модальним ад'юнктом *sehr ähnlich*, у ролі поширеного атрибута до прийменникового додатка *Sammelbänden*:

(38) *Die vorliegende Rezension befasst sich mit zwei sehr ähnlich ausgerichteten Sammelbänden* (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 98).

Шість визначених нами структурних типів німецького партиципа, виконуючи різні синтаксичні ролі, реалізуються в різноманітних морфосинтаксичних моделях речень з партиципами.

У реченні (40) спостерігаємо перфектну часову форму, утворену допоміжним дієсловом *haben* та партиципом II дієсловом *sich bewähren*:

S Vaux Vpart2

(40) *Diese Notationsmöglichkeit hat sich bewährt* (Linguistik online, 2013, S. 57) (Perfekt aktiv).

Партицип може поширюватися аргументами в формі прямого, непрямого чи прийменникового додатка, кількість і види яких визначаються необхідною валентністю партиципа, а також ад'юнктами різної семантики.

До прикладу, у реченні (41) партицип II дієслова *sich wünschen* поширено прямим додатком *eine theoretische Erörterung des Phänomens der Dialektinszenierung*:

Vaux S

(41) *In diesem Zusammenhang hätte sich die Leserin eine theoretische*

O

Vpart2

Erörterung des Phänomens der Dialektinszenierung gewünscht (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 17) (Konjunktiv Plusquamperfekt).

У прикладі (42) партицип II дієслова *offenlegen* поширено прийменниковим додатком *durch die linguistische Analyse*:

(42) *Mittels Kritik an der Sprache verfolgt Kerr damit jedoch zugleich auch eine Kritik an der Sache, nämlich am Habitus seiner Feuilletonkollegen,*

S Opräp Vpart2 Vaux

was durch die linguistische Analyse offengelegt wird (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 15) (Präsens Passiv).

Партицип II дієслова *umreißen* у прикладі (43) поширюється модальними ад'юнктом *nicht immer klar*; партицип II дієслова *verorten* поширюється модальним ад'юнктом *theoretisch*:

S Vaux Vpart2 Vpart2

(43) *Dies wird jedoch nicht immer klar umrissen oder theoretisch verortet* (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 15) (Präsens Passiv).

Отже, у разі поширення партиципа аргументами або ад'юнктами модель з партиципом у ролі частини предиката набуває такого вигляду:

M1 (O / Oind / Oprär) S Vaux O / Oind / Oprär Vpart2

M1 (O / Oind / Oprär) S Vaux O / Oind / Oprär Vpart2Vinf

Партицип у таких реченнях займає переважно фінальну позицію, утворюючи рамкову конструкцію, або передфінальну позицію в підрядному реченні. У певних комунікативних ситуація, коли необхідно привернути увагу читача до дії, вираженої партиципом II, можливий пересув партиципа в початкову позицію, до прикладу, в таких реченнях:

Vpart2 Vaux S

(44) *Verglichen werden die Antworten der 10 SADS-Informanten und der 46 MW Informanten zu der Übersetzungsfrage II (Linguistik online, 2011, S. 57)*

Vpart2 Vaux

(45) *Nicht aufgenommen wurden die zwischen den Linguisten immer wieder*

S

aufflammenden Kontroversen, deren politisch-ideologische Überformung teilweise den Bezug zum eigentlichen Gegenstand, der Sprache, vermissen ließ (DaF, 2009, с. 235).

Особливим випадком реалізації моделі **M1**, пов'язаним з семантичним та синтаксичним обмеженнями, є конструкція *реципієнтний пасив* *Rezipientenpassiv* (Pittner & Berman, 2010), який також має інші назви – дативний пасив (*Dativpassiv*) (Heine, 1993; Eroms, 2000), *непрямий пасив* (*indirektes Passiv*) (Löttsch, 1969); *бенефіцієнтний пасив, або пасив адресата* (*Benifizientenpassiv / Adressatenpassiv*) (Ágel, 2000; Sadzinski, 2006), *bekommen-Passiv* (Duden, 2005; Zifonun, Hoffmann & Strecker, 1997)), який утворюється за умови сполучення дієслів *bekommen / erhalten / kriegen* з партиципом II.

Реципієнтний пасив є одним з видів складених предикатів (Welke, 2007, с. 197). У досліджуваному корпусі текстів роль допоміжного дієслова в такому предикаті виконує дієслово *bekommen*:

Vaux S O

(46) *In den Schulbüchern bekommen die deutschen Kinder etwas von dem*

Vpart2

bösen Adolf Hitler erzählt (van Helsing, 2010, S. 123).

Vaux S

(47) *Wie in der Realität kann der Nutzer allerdings durch eine Entschuldigung*

O Vpart2 Vaux

oder Komplimente Punkte gutgeschrieben bekommen, wodurch sich die „Stimmung“ der Kundberaterin wieder aufhellt (Websprache.net, 2009, S. 260).

Реципієнтний пасив утворюється з партиципами II тривалентних дієслів. Так, дієслова *erzählen* та *gutschreiben* у вищенаведених прикладах (46) і (47) є тривалентними та мають таку валентну структуру (суб'єкт, прямий додаток та непрямий додаток в дативі):

1 (S) 2 (Oind) 3 (O)

Jemand erzählt den Kindern etwas.

1 (S) 2 (Oind) 3 (O)

Jemand schreibt dem Nutzer Punkte gut.

У разі трансформації конструкції з реципієнтним пасивом в активне речення виявляється, що суб'єкт активного речення марковано тематичною роллю АГЕНС, а в функції суб'єкта речення реципієнтного пасиву реалізується семантична роль РЕЦИПІЄНТ.

Так, у прикладі (48) семантична роль РЕЦИПІЄНТ реалізується в функції суб'єкта *sie*:

(48) *Trotz des leicht negativen Beiklanges, Zeit entzogen zu bekommen, missfällt ihr diese Tatsache nicht, sondern wird, wie alle Ereignisse in diesem Kontext eher positiv bewertet, wie sich noch zeigen wird* (Dabiri & Helten, 2000, S. 95). → (48') *Sie (РЕЦИПІЄНТ) bekommt die Zeit (ПАЦІЄНС) entzogen.* → (48'') *Jemand (АГЕНС) entzieht ihr (РЕЦИПІЄНТ) die Zeit (ПАЦІЄНС).*

У наступному прикладі семантичну роль РЕЦИПІЄНТ реалізує суб'єкт *die Befragten* конструкції реципієнтний пасив, семантична роль АГЕНС реалізується в функції суб'єкта *man* активної структури, прямий додаток *Standarddeutsch* у конструкції реципієнтний пасив марковано семантичною роллю ПАЦІЄНС:

(49) *In unserer Befragung gaben aber immerhin 20% der Befragten an, Standarddeutsch vor der Schulzeit in der Familie, 25% durch Kontakt mit Deutschen vermittelt bekommen zu haben* (Linguistik online, 2005, S. 33). → (49') *Die Befragten (РЕЦИПІЄНТ) bekommen Standarddeutsch vor der Schule in der Familie und durch Kontakt mit Deutschen vermittelt.* → (49'') *Man (АГЕНС) vermittelte den Befragten (РЕЦИПІЄНТ) vor der Schule in der Familie und durch Kontakt mit Deutschen Standarddeutsch.*

Отже, реципієнтний пасив уможливорює реалізацію семантичної ролі РЕЦИПІЄНТ у функції суб'єкта речення за тієї умови, що суб'єкт активного речення марковано тематичною роллю АГЕНС.

Якщо ж суб'єкт активного речення марковано тематичною роллю ПАЦІЄНС, то реципієнтний пасив є неможливим. До прикладу, наступне речення з дієсловом *gelingen*, синтаксичний суб'єкт якого марковано тематичною роллю ПАЦІЄНС, неможливо трансформувати в конструкцію реципієнтний пасив:

(50) *Ob diese Übersetzung dem Autor gelungen ist, mag der Leser entscheiden* (Linguistik online, 2005, S. 41). → **Der Autor (ПАЦІЄНС) bekam die Übersetzung gelungen.*

Реципієнтний пасив також може бути утворено з партиципами II двовалентних дієслів, як, наприклад, з дієсловом *helfen*:

(51) *Die Spannbreite reicht von 0,07% (Frage I.8 'Ich bekam gestern schon abwaschen geholfen') bis 2,34% (Frage II.15 'Damit will ich nichts zu tun haben')* (Linguistik online, 2005, S. 86).

Отже, в утворенні складеного дієслівного предиката (аналітичних конструкцій *Perfekt*, *Plusquamperfekt*, *Vorgangspassiv*, *Zustandspassiv*, *Zustandsreflexiv*, *Rezipientenpassiv*), а також ще однієї нефінітної форми (*Infinitiv Perfekt*, *Infinitiv Passiv*) з двох партиципів сучасної німецької мови бере участь тільки партицип II. Носієм маркерів предикативності виступають допоміжні дієслова *haben*, *sein*, *werden*, а також модальні дієслова; смислове навантаження несе партицип.

3.5 Моделі з партиципом у ролі предикатива

Носієм власне предикативних відношень є предикат, тому функцію *предикативів* визначають як встановлення *додаткових*, або *вторинних*, предикативних відношень у реченні (Naiditsch & Pavlova, 2018, S. 16). Синтаксичними одиницями, з якими предикативи виявляють такі зв'язки, є суб'єкт або об'єкт речення, які виступають семантичним суб'єктом предикатива. Тому з формально-синтаксичного та семантичного погляду предикативи (так само як і інші члени речення) співвідносяться з предикатом як центром речення, а отже виступають у ролі аргументу – *суб'єктного* та *об'єктного предикативів* (Teuber, 2001, S. 201; Welke, 2007, S. 162).

3.5.1 Моделі з партиципами в ролі суб'єктного предикатива

Партиципи в складі суб'єктних предикативів у досліджуваному корпусі текстів реалізуються в сполученні з копулятивним дієсловом *sein* та

лексикалізованими партиципами I, як, наприклад, з партиципами I дієслів *überzeugen* та *ausnehmen* у таких реченнях:

S Vkop Vpart1

(52) *Auch die angeführten Beispiele sind wenig überzeugend, zumal alle Zuordnungen ohne Begründung bleiben* (Linguistik online, 2005, S. 54).

(53) *Ausgenommen sind dabei Scherzeintragungen wie "Assi-Slang", für*

S

deren Nennung nicht primär regionalsprachliche, sondern soziale Faktoren

Vpart1 Vkop

entscheidend sind (Linguistik online, 2008, S. 83).

Реалізація суб'єктних предикативів є можливою і з партиципами II, також за умови їх лексикалізації, як з партиципом II *bekannt* у прикладі:

(54) *Im Folgenden soll ein Konzept von Harold Garfinkel, die Status-Degradierungszeremonie eingeführt werden, das in der Linguistik noch*

Vpart2 Vkop

relativ wenig bekannt ist (Linguistik online, 2005, S. 177).

Як партиципи I, так і партиципи II у синтаксичній ролі суб'єктного предикатива реалізуються в досліджуваному корпусі в сполученні з копулятивними дієсловами *bleiben* (приклад (55)), *sich erweisen* (приклад (56)), *gelten als* (приклад (57)):

(55) *Ob die von Elul konstruierte Maschine allerdings in der Realität*

Oind

Vpart2

Probleme lösen kann, die einer Turing-Maschine prinzipiell verschlossen

Vkop

bleiben, werden die derzeit einsetzenden Versuche praktisch erweisen müssen (Websprache.net, 20017, S. 263).

Vkop

S

(56) *Bei genauerer Betrachtung erweist sich dieses Argument als nicht*

Vpart1

überzeugend (Linguistik online, 2004, S. 72).

(57) ... *obwohl Garfinkels Ansatz der Ethnomethodologie in der Linguistik*

Vpart2 Vinf Vaux

als sehr etabliert gelten kann (Linguistik online, 2005, S. 177).

Дія суб'єктного предикатива завжди стосується суб'єкта, речення виражає його ознаку або роль:

(55) *Die Probleme sind der Turing-Maschine verschlossen.*

(56) *Das Argument ist nicht überzeugend.*

(57) *Der Ansatz ist etabliert.*

Отже, модель речення з партиципом у синтаксичній ролі предикатива має такий вигляд:

M2 S Vkop Vpart1 / Vpart2

Сполучення партиципів з копулятивним дієсловом виражає або підсилює значення стану (Helbig & Buscha, 2004, с. 129), тому кількість дієслів, що реалізуються в цій моделі, є обмеженою, що пов'язано з їхньою семантикою.

3.5.2 Моделі з партиципом в ролі об'єктного предикатива

У розширеній версії синтаксичного аналізу крім суб'єктних предикативів виділяють також об'єктні предикативи як самостійні члени речення (Welke 2007, S. 166).

Моделі з партиципами в ролі об'єктного предикатива в досліджуваному корпусі реалізуються в разі сполученні партиципів з певною групою фінітних повнозначних дієслів. Суб'єкт дії партиципа є ідентичним прямому об'єкту головного речення.

Так, у прикладі (58) партицип II *gelingen* у сполученні з фінітним повнозначним *finden* є об'єктним предикативом, дія партиципа має зв'язок з додатком речення *die Herleitung und die Einordnung*:

O

(58) *Aber auch die theoretische Herleitung und Einordnung in die*

V S Vpart2

einschlägige Forschungsliteratur finden wir durchaus gelungen (Zeitschrift für Rezensionen, 2004, S. 17). ← (58') Die Herleitung und die Einordnung sind gelungen.

Особливістю реалізації цієї моделі є те, що в ролі предикатива тут функціонують партиципи, які допускають трансформацію в речення з суб'єктивним предикативом з копулятивним дієсловом *sein*, що свідчить про лексикалізованість таких партиципів:

Vpart1 S

(59) *Als entscheidend wird u.a. der Spracheinfluss nichtindoeuropäischer*

V

Völker betrachtet, mit denen sich die germanischen Völker bei ihrem Zug nach Süden gemischt haben (Linguistik online, 2004, S. 62).

S V O

← (59') *Man betrachtet den Spracheinfluss nichtindoeuropäischer Völker*

Vpart1

als entscheidend. ← (59'') Der Spracheinfluss nichtindoeuropäischer Völker

Vkop Vpart1

ist entscheidend.

Як об'єктні предикативи в досліджуваному матеріалі функціонують і партиципи II, до прикладу, партиципи II *geeignet* у прикладі (60) та *befähigt* у прикладі (61):

(60) *Anhand dieser beiden Modelle wird Bittner im zweiten Teil seines Buches „Darstellung und Analysen“ untersuchen, inwieweit traditionelle*

S Vpart2 V

Methode als geeignet betrachtet wird, die neuen Kombinationen von Schrift und Zeichen zu analysieren (Zeitschrift für Rezensionen). ← (60')

Traditionelle Methode ist geeignet, die neuen Kombinationen von Schrift und Zeichen zu analysieren.

Речення з об'єктним предикативом та партиципом II у своєму складі також допускають трансформацію в речення з суб'єктним предикативом (приклад (61)):

(61) *In der Virtualität sehen sie sich plötzlich in Echtzeit zu arbiträren und prinzipiell unendlichen textuellen Manipulationen befähigt, wie sie im Realraum – mit analogen Mitteln und Materialien – gänzlich unmöglich sind (Websprache.net, 2005, с. 20).* ← (61') *Sie sind in Echtzeit zu arbiträren und prinzipiell unendlichen textuellen Manipulationen befähigt.*

Партиципи II, з якими реалізується ця модель у вищенаведених прикладах, також є лексикалізованими.

Отже, модель речень з партиципом у ролі об'єктного предикатива має такий вигляд:

M2 S V O Vpart1 / Vpart2

Серед фінітних дієслів, які застосовуються в цій моделі в досліджуваному корпусі – тривалентні дієслова *nennen*, *bezeichnen als*, *betrachten als*, *erklären für*, *halten für*, *finden*.

Графічно валентну структуру таких дієслів можна подати так (Welke, 2007, с. 173):

(62) *Wir finden die Herleitung und die Einordnung gelungen* (Zeitschrift für Rezensionen, 2004, S. 17).

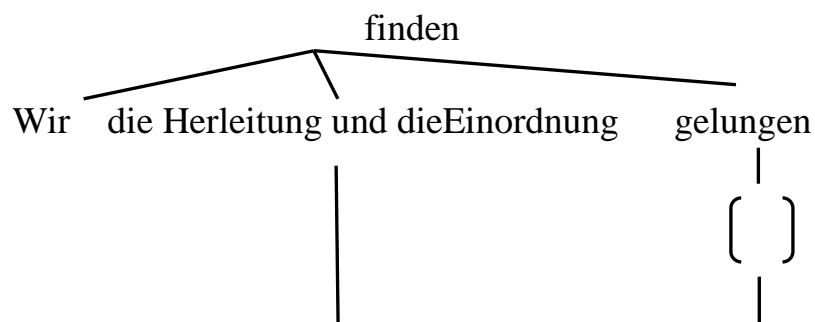

Рис. 3. 1. Валентна структура тривалентних дієслів у формі партиципів у моделі M2

У прикладі (62) (Рис. 3.1) предикат представлено фінітним тривалентним дієсловом *finden*. Партицип II дієслова *gelingen* також має суб'єктну валентність. Виникає необхідність вжити аргумент *die Herleitung und die Einordnung* другий раз у ролі логічного суб'єкту до партиципа II дієслова *gelingen*. На схемі аргумент *die Herleitung und die Einordnung* поміщено у вільну валентну позицію партиципа II дієслова *gelingen*.

Особливістю моделі з партиципом у синтаксичній ролі предикатива (суб'єктного та об'єктного) є обов'язковий характер сполучення партиципа з фінітним дієсловом. Партицип є залежним від валентності фінітного дієслова. Модель реалізується за участі як партиципів I, так і партиципів II за умови їх лексикалізації. Ще однією визначальною рисою моделі M2 є те, що в ролі фінітного дієслова функціонують копулятивні дієслова (для суб'єктних предикативів) та повнозначні дієслова (для об'єктних предикативів).

3.6 Моделі з партиципом у ролі зовнішнього аргументу

Предикат реалізує в реченні своє аргументне оточення, яке може бути зовнішнім (суб'єкт) і внутрішнім (об'єкт). Аргументи можуть бути виражені експліцитно та імпліцитно. У реченнях, де партицип є граматичним суб'єктом, йдеться про роль внутрішнього аргументу. Роль граматичного суб'єкта притаманна іменним та прийменниковим групам (IDS-Grammatik), тому реалізація цієї моделі можлива лише за умови субстантивації партиципів.

У прикладі (63) в ролі зовнішнього аргументу вжито партицип I дієслова *dozieren*:

Det Vpart1 V

(63) *Der Dozierende* wollte als erster unter Gleichen betrachtet werden, was gewöhnungsbedürftig für die Kursteilnehmerinnen und Kursteilnehmer war, streckenweise wurde die Moderation von anderen Kursteilnehmern übernommen, im Falle der unmittelbaren Vorbereitung und während des

V Det Vpart1

Experteninterviews musste *der Dozierende* wieder stärker straffend und systematisierend eingreifen (Websprache.net, 2005, S. 118).

Суб'єктом у реченні (64) є партицип II дієсліва *sich interessieren*, у прикладі (65) – партиципи I дієслів *lehren* та *studieren*:

(64) *Überdies schien es uns so zu sein, dass die Hürde der aktiven Teilnahme insgesamt sehr hoch gelegt war, im laufenden Betrieb möglichst viele Interessierte dazu bewegen zu können* (Geier, 2015, S. 13).

(65) *Hervorhebenswert ist die Tatsache, dass durch die Nutzung der*

Vpart1 Vpart1

Lernplattform sowohl Lehrende als auch Studierende Erfahrungen mit dem

V

Einsatz eines webbasierten Systems sammeln können (Websprache.net, 2005, S. 198).

Отже, партиципи в ролі зовнішнього аргументу займають позиції, типові для суб'єкта в німецькій мові, тому ця модель має такий вигляд:

M 3 Det Vpart1 / part2 V (O / Oind)

M 3 (Ptl Vpart1) Det Ptl Vpart1 V O / Oind

Партицип зберігає дієслівний характер зв'язку з аргументами та ад'юнктами: у реченні (66) субстантивований партицип *zu Zeigende* зберігає ад'юнкт *mit Hilfe von Bildern*. Трансформація речення (66) приводить до появи структур у вигляді простих речень:

(66) *Weniger dialogisch als SMS seien auch die untersuchten MMS, bei denen das mit Hilfe von Bildern zu Zeigende eine wichtige Rolle spiele und*

auf die bevorzugt nicht mit einer weiteren multimedialen Nachricht, sondern mit einer Textnachricht geantwortet werde (Zeitschrift für Rezensionen, 2011, S. 220). ← (66') Das, was man mit Hilfe von Bilder zeigen muss, spielt eine wichtige Rolle. ← (66'') Man muss etwas mit Hilfe von Bildern zeigen. Das spielt eine wichtige Rolle.

У прикладі (66) партицип *das zu Zeigende* та його оточення *mit Hilfe von Bildern* трансформується в просте підрядне речення з зовнішнім аргументом *man: was man mit Hilfe von Bildern zeigen muss*. Зовнішнім аргументом другого речення (66'') є перше речення: *Das [was man mit Hilfe von Bildern zeigen muss] spielt eine wichtige Rolle*. Таким чином, можна стверджувати, що партицип I з часткою *zu* в ролі зовнішнього аргументу є згорнутим реченням з імпліцитним суб'єктом. Інтерпретація імпліцитного суб'єкта стосовно суб'єкта речення може виявитися неоднозначною. Імпліцитний суб'єкт дії партиципа може збігатися з суб'єктом речення (*ich – ich*), або ж суб'єкт головного речення виявляється ідентичним неозначено-особовому займеннику *man* чи займеннику *jemand*:

(66) ... *bei denen das mit Hilfe von Bildern zu Zeigende eine wichtige Rolle spiele*. ← (66''')... *bei denen das, was ich / man / jemand mit Hilfe von Bildern zeigen muss, eine wichtige Rolle spiele*.

Субстантивовані партиципи I називають, як правило, особу чоловічого або жіночого роду або осіб в множині, та позначають цих осіб насамперед у зв'язку з виконуваною ними дією:

herausgeben (видавати (книги)) – *Herausgebende* (ті, хто займається видавництвом; видавці):

(67) *Als Herausgebende des Bandes adressieren wir mit der gestellten Frage die erziehungswissenschaftliche Unterrichtsforschung ...* (Geier, 2015, S. 7);

denken (думати) – *anders Denkende* (ті, хто думає інакше):

(68) *So wird z. B. die Bedeutung von Dialog (innerer Dialog in der DDR) durch Verweise auf Partei- und Staatsführung, Oppositionelle, anders Denkende, Bürgerbewegungen und Neues Forum konkretisiert (Zeitschrift für Rezensionen, 2009, S. 196).*

Субстантивований партицип II позначає осіб, виражаючи їхній стан або ознаку, які настали внаслідок дії партиципа:

der Befragte – die Person, die befragt worden ist:

(69) *Die Verantwortung für sein kriminelles Verhalten verlagert der Befragte narrativ auf die Seite des ‚Systems‘ bzw. der Polizei (Zeitschrift für Rezensionen, 2017, S. 147).*

Тобто спільним для субстантивованих партиципів I та II є наявність семи одухотвореності (Elmiger, 2011, с. 170).

Субстантивований партицип I з часткою *zu* реалізується з означеним артиклем середнього роду *das*, характерною для нього є сема узагальнення.

3.7 Моделі з партиципом у ролі внутрішнього аргументу

Граматична семантика внутрішнього аргументу – уточнення, специфікація предиката. Зазвичай це іменний компонент речення (позначає предмет), який залежить від предиката та є його уточненням. У генеративній граматиці виділяють прямий додаток (*objective*), непрямий додаток (*oblique*) та додаток у генітиві (Долгополова, 2010, с. 145). Прямий додаток зазнає керування перехідного дієслова та має безприйменникову форму знахідного чи родового (родовий розділовий) відмінків.

Реалізація моделі з партиципом у ролі внутрішнього аргументу можлива лише після субстантивації партиципів.

У прикладі (70) в синтаксичній ролі прийменникового додатка, який залежить від валентності дієслова *stellen*, вжито субстантивований партицип I *die Lernenden*:

Висновки до розділу 3

1. Німецький партицип є мовною одиницею, яка поєднує ознаки двох класів слів – дієслова і прикметника. Аналіз цих характеристик виявляє асиметрію дієслівних та ад'єктивних властивостей у партиципі I та партиципі II. Попри те, що належність партиципа II до нефінітних дієслівних форм є безсумнівною для більшості дослідників, він має більше ад'єктивних ознак ніж партицип I, який деякі мовознавці виключають з парадигми дієслівних форм.

2. До ад'єктивних ознак німецьких партиципів II, окрім можливості його реалізації в атрибутивній функції, належать особливості його деривації, а саме: префіксація з *in-*; утворення іменників від партиципів II за допомогою суфікса *-heit / -keit*; здатність переходити до класу прикметників шляхом морфологічної конверсії. Партиципи II, які можуть виступати в атрибутивній ролі, переходять до класу прикметників та стають його повноцінними елементами.

3. Дієслівні характеристики партиципів II найвиразніше виявляються у здатності брати участь в утворенні перифрастичних форм дієслова, а також у можливості набувати граничності поширенням партиципа залежними від нього елементами.

4. Партиципи I у німецькій мові як клас є потенційними прикметниками, функціонують як прикметники, проте не набувають усіх типових властивостей прикметників (зазнають синтаксичної конверсії). Серед характеристик німецьких партиципів I, нетипових для класу прикметників, можна виділити обмеженість афіксації з префіксом *in-*, яка є можливою тільки для лексикалізованих партиципів I; нездатність утворювати іменники з суфіксом *-heit / -keit*; обов'язкове збереження рефлексивного займенника *sich*. Таким чином, можна стверджувати, що партицип I у

німецькій мові є прикметником лише за зовнішньою формою, внутрішньо він залишається дієсловом.

5. Німецькі партиципи I та партиципи II виявляють різні можливості сполучення з семантико-структурними класами дієслів та з іменниками. Так, з допоміжними дієсловами можуть сполучатися тільки партиципи II; з копулятивними дієсловами сполучаються як партиципи I, так і партиципи II за умови їх лексикалізації; з іншими повнозначними дієсловами вживаються всі партиципні форми, крім герундива; сполучатися з іменниками, тобто виступати в атрибутивній функції, займаючи позицію ліворуч, виявляють усі партиципні форми.

6. Дані, отримані внаслідок аналізу асиметрії ад'єктивних і дієслівних ознак німецьких партиципів та можливостей їх сполучення з різними семантико-структурними класами дієслів та з іменниками, свідчать про недоцільність вилучення партиципів I з парадигми нефінітних форм німецького дієслова, оскільки партиципи I виявляють більше дієслівних ознак, ніж партиципи II. Партицип I, таким чином, залишається в системі нефінітних форм німецького дієслова.

7. Список структурних типів партиципів у сучасній німецькій мові, виділених із застосуванням двох критеріїв (наявність / відсутність частки *zu* перед партиципом; наявність / відсутність у партиципа аргументів), представлено такими типами: непоширений (чистий) партицип I (*die vorliegende Studie*); непоширений партицип I з часткою *zu* (*das zu beschreibende Objekt*); непоширений партицип II (*die untersuchte Person*); поширений партицип I: (*eigenständig denkend*); поширений партицип I з часткою *zu* (*die für A-H vorliegende Online-Version*); поширений партицип II (*In der Praxis wird in der Regel ein t-Test für unabhängige Gruppen durchgeführt*).

8. Шість структурних типів партиципів, виконуючи синтаксичні ролі *партиципа-зовнішнього аргументу*, *партиципа-частини предиката*,

партиципа-предикатива, партиципа-внутрішнього аргументу, партиципа-ад'юнкта, партиципа-атрибута, реалізуються в різноманітних морфосинтаксичних моделях. Чотири з шести морфосинтаксичних моделей речень з партиципами I та II є моделями речень, у яких партиципи не утворюють ПКЛ: модель з партиципом у ролі частини дієслівного предиката (M1); модель з партиципом у ролі предикатива (M2), модель з партиципами у ролі зовнішнього та внутрішнього аргументів (M3 та M4). Кожна модель має свої правила регулярних реалізацій, функційну та структурну специфіку, трансформаційні ряди.

Основні положення третього розділу висвітлено в 1-й одноосібній публікації автора (Боровська, 2015b).

РОЗДІЛ 4

МОРФОСИНТАКСИЧНІ МОДЕЛІ РЕЧЕНЬ З ПАРТИЦИПНИМИ КЛАУЗАМИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Речення – це одне з центральних понять синтаксису, його основна одиниця, навколо якої згруповано інші види синтаксичних категорій. Розвиток теорії речення відбувається вже сотні років, проте вона все ще містить певні лакуни, заповнення яких є питанням лінгвістичних розвідок сьогодення.

Згідно з основними положеннями генеративного синтаксису (Chomsky, 1982, 1993a, 1993b, 1995, 2000, 2001; Chomsky & Lasnik, 1993; Jackendoff, 1974; Wurmbrand, 2006; Doner, 2019; Rizzi, 1990; Zanuttini, 1996); Reinhart, 1983), речення класифікують за структурною ознакою за допомогою поняття *клаузи*. Центром речення як предикатно-аргументної структури є *предикат*, що співвідноситься з *аргументами* й *ад'юнктами*. Аргумент виступає як обов'язкова валентна позиція предиката, а ад'юнкт – як його факультативна позиція (Долгополова, 2010b, с. 68).

Клауза визначається як будь-яка група, зокрема і непередикативна, вершиною якої є дієслово, а за відсутності повнозначного дієслова – зв'язка або граматичний елемент, що виконує роль зв'язки. Це поняття називають також *елементарним реченням* або *предикацією* (Тестелец, 2001, с. 255–256).

Паралельно, прихильники генеративного синтаксису використовують також традиційну термінологію та оперують *поняттями простого, складного, складносурядного та складнопідрядного речень* (Плоткіна, 2012, с. 27). Визначаючи клаузу як суб'єктно-предикатне утворення, речення тлумачать як “еквівалент” клаузи; складносурядне речення містить, таким чином, дві або більше клауз, граматично незалежних одна від одної та пов'язаних відношеннями координації, вираженими

експліцитно чи імпліцитно; складнопідрядне речення, зі свого боку, складається з головної, або незалежної клаузи та однієї (чи більше) залежної клаузи. У так званому “complex-complex” реченні залежна клауза є залежною відносно іншої залежної клаузи. Таке речення містить думку, занадто “прошиту” супутніми ідеями, що унеможлиблює їх адекватне вираження за допомогою лише одного суб’єкта та предиката; тому необхідними є два або більше суб’єкти чи предикати (Плоткіна, 2012, с. 27; La Palombara, 1976, с. 77). Отже, речення, яке є частиною іншого речення, називають “конституентом”, а речення, у яке воно “вбудоване” (“вкладене”), відоме як “матриця” (Плоткіна, 2012, с. 27; Palmer, 1984, р. 141).

У генеративній лінгвістиці нефінітним формам дієслова надається клаузальний статус (Буніятова, 2003, с. 43; Долгополова, 2010b, с. 24–25), який пояснюється здатністю нефінітних форм до формування власної клаузи за аналогією з фінітним дієсловом.

ПКл у німецькій мові можуть мати різну семантичну інтерпретацію, виступати в усіх можливих недієслівних позиціях у реченні та мати відношення до різних величин всередині або поза МР. Таку різноманітність виявів ознак ПКл можна пояснити, проаналізувавши їхню внутрішню структуру; можливі позиції ПКл у реченні та вплив позиції клауз на їх інтерпретацію, а також механізми контролю імпліцитного суб’єкта ПКл.

4.1 Поняття партиципної клаузи та її внутрішня архітектура

Усе більш популярним серед зарубіжних та вітчизняних мовознавців стає конструкційний аналіз речення (Почепцов, 1971) та дослідження речення в руслі генеративного синтаксису: вивчення архітектури клаузи (Плоткіна, 2012; Dik, 2009; Gelderen, 2013; Freywald, 2016; Hinterhölzl & Catasso, 2016; Franco, Moreno & Reeve, 2019; Bárány, Biberauer, Douglas &

Vikner, 2020; Bross, 2020); представлення архітектури клаузи в параметричних моделях (Циммерлинг & Лютикова, 2016); дослідження структури німецьких речень з інфінітивами (Долгополова, 2010а); вивчення граматикалізації в руслі генеративного синтаксису (Декало, 2015), організації гіпотаксису з детермінантним підрядним (Приходько & Олексієнко, 2016); аналіз складної комплементації в генеративній граматиці (Криворучко, 2016); особливості медіальних та ергативних конструкцій (Полховська, 2018), екзистенційних конструкцій (Снісаренко & Дрозд, 2019), рейзингових конструкцій (Очковська, 2018); проблеми моделювання речень (Nefdt, 2016).

Речення є *фінітною клаузою*. Звороти з нефінітними формами дієслова трактують як один із способів вираження *залежної клаузи* (Тестелец, 2001, с. 267). Нефінітні клаузи (інфінітивні, партиципні та герундивні звороти) мають ту саму ролеву структуру, що й відповідні речення з фінітним дієсловом. Обидві групи позначають конкретні події та ситуації, характеризуються структурним членуванням та можуть складатися з менших синтаксичних одиниць – фразових категорій. Фінітна та нефінітна групи мають певний порядок складників: у сучасній німецькій мові фінітна група реалізується за моделлю *SVO*; підрядне речення – *SOV* (Dryer & Haspelmath, 2013); ПКл – *OVpart*. У ГС обидві клаузи (фінітна та нефінітна) мають однаковий порядок елементів, розташування дієслова уможлиблює трансформація пересуву (Долгополова, 2010а, с. 135):

O Vpart

(74) [*Letzteres behauptend*], *verwechseln die Theoretiker unter dem Zwang der Invariantensuche Bedeutung und Implikatur* (DaF, 2009, S. 213).

S V O

(74') *Die Theoretiker behaupten Letzteres. Sie verwechseln unter dem Zwang der Invariantensuche Bedeutung und Implikatur.*

S O V

(74'') *Wenn die Theoretiker Letzteres behaupten, verwechseln sie unter dem Zwang der Invariantensuche Bedeutung und Implikatur.*

У сучасній німецькій мові партиципи є вершиною пропозитивних ад'юнктів:

(75) *[Vertiefend] stellt er zehn Prämissen des Systems ‚Krankenbehandlung‘ und seiner Organisationen an die Arzt-Patienten-Interaktion dar – unter ihnen soziale, inhaltliche, zeitliche und räumliche Rahmenbedingungen der Arzt-Patienten-Interaktion als organisierte Interaktion (Zeitschrift für Rezensionen, 2012, S. 218).*

та пропозитивних атрибутів:

(76) *Eine [vertiefende] Diskussion, wie und ob diese neueren und neuesten medizinischpsycholinguistischen Erkenntnisse mit den klassischen Theorien der Lexikologie in Einklang zu bringen sind bzw. welche Konsequenzen daraus zu ziehen sind, findet jedoch nicht statt.*

Отже, у термінах генеративної граматики партиципам властива синтаксична роль *ад'юнкта* (модального, темпорального, каузального тощо) (приклад (75)) та *атрибута* (приклад (76)). Оскільки властивості залежних зворотів визначаються морфологічними ознаками нефінітної форми, що виступає їхньою вершиною, то вони виявляють як властивості клауз, так і властивості тих фразових категорій, вершинами яких є слова цих частин мови – групи прикметника чи групи прислівника (Тестелець, 2001, с. 267).

У межах генеративної лінгвістики змінюється погляд на природу фінітності: фінітність інтерпретують не просто як здатність дієслівної форми до відмінювання, а як більш абстрактну категорію, властиву клаузі в цілому; категорію, що займає специфічну позицію в структурі клаузи та яку в деяких мовах, зокрема в німецькій, може бути реалізовано за допомогою синтаксичних нулів (Eide, 2016, S. 3). Фінітність усе ще розуміють як здатність дієслова приписувати суб'єкту називний відмінок та узгоджуватися

з цим суб'єктом за особою та числом, але, оскільки граматичний час може визначатися не тільки часовим відношенням клаузи, але й, наприклад, співвідношенням з моментом мовлення, то фінитність і граматичний час не можна ототожнювати (Cowper, 2016, S. 49).

Отже, сучасні генеративісти наголошують на *клаузальному статусі* нефінитних форм дієслова, що має важливі наслідки для теорії речення, а також для ідентифікації природи мовних одиниць. Це звільняє дослідника від тиранії *verbum finitum* і безплідних пошуків прийнятних визначень поняття “предикативність” та сприяє визнанню дієслівного статусу нефінитних форм дієслова на всіх рівнях мови (Буніятова, 2003, с. 43; Долгополова, 2010b, с. 24–25).

Таким чином, *німецька ПКл* – це нефінитна група, вершиною якої є партицип I або партицип II.

У генеративному синтаксисі конструкції, що складаються з суб'єкта та предиката, позбавленого вираженого темпорального значення, трактують як *малі клаузи* (англ. *Small Clauses*, нім. *Sätzchen*) (Römer, 2006, S. 96). Загальну структуру малих клауз (SC) представляють таким чином:

[_{SC}NP XP], де XP = AP, AdvP, NP або PP (Weidner, 2003, p. 2).

Поміщені в рамки складники знаходяться в тісному співвідношенні один з одним, а саме в суб'єктно-предикатному зв'язку, де NP є суб'єктом малої клаузи, а XP – її предикатом. Приклад малої клаузи в німецькій мові можна побачити в реченні (77), де малою клаузою є [*den Ausdruck der "vollsten Ergebnisheit" in Bewerbungsbriefen 1939 "absolut lächerlich"*]:

(77) *Ähnlich findet der Verfasser von "Die Kunst Briefe zu schreiben" [den Ausdruck der "vollsten Ergebnisheit" in Bewerbungsbriefen 1939 "absolut lächerlich"]* (Linguistik online, 2008, S. 17).

Суб'єкт малої клаузи *der Ausdruck* у прикладі (77) отримує зовнішню роль від предиката малої клаузи *lächerlich*, а предикат MP *finden* наділяє внутрішньою тета-роллю усю малу клаузу.

Малу клаузу тлумачать, таким чином, як лексичну проєкцію предиката малої клаузи (Staudinger, 1997, с. 36; Brodahl, 2016, S. 86), причому кожна лексична проєкція може отримувати суб'єкт у позиції специфікатора. Предикація є, таким чином, структурним відношенням між позицією і вершиною фрази. Згідно з таким потрактуванням малу клаузу можна представити таким чином (рис. 4.1.1):

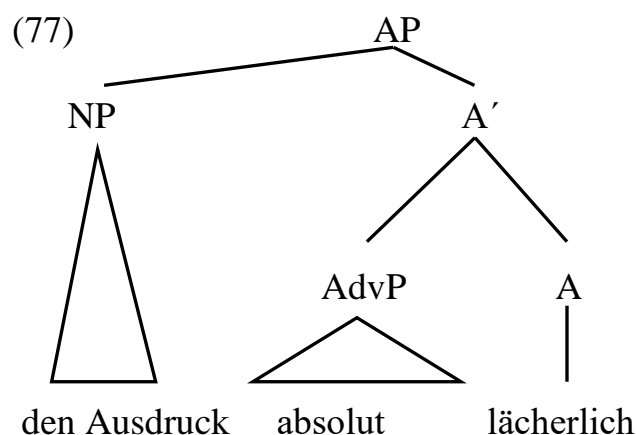

Рис. 4.1 Структура малої клаузи

Таке уявлення про структуру малої клаузи дозволяє представити її суб'єкт та предикат у вигляді конститuentів та не є порушенням тета-критерію, який вимагає реалізації усіх аргументів предиката, але виявляється непридатним для відображення відношень узгодження між суб'єктом та предикатом малої клаузи, а також у разі наявності в малій клаузі частки *als* в реченні (78):

(78) *Auch dies sind für Baur Gründe, [_{SC} Schweizerdeutsch als eine voll ausgebaute eigenständige Sprache] zu betrachten.*

Отже, внутрішня будова малої клаузи є складнішою, ніж структура [NP XP], тому більш пізні підходи до представлення структури малих клауз базуються на визнанні існування в них функційних проєкцій (Chomsky, 1995; Starke, 1995; Bowers, 2001).

Німецькі ПКл трактуємо як *особливий вид малих клауз*, предикатним центром яких є нефінітна форма дієслова у вигляді партиципа, а суб'єкт

завжди імпліцитний. ПКл наділені предикативністю, хоча вони не є реченнями в синтаксичній ПС, оскільки не мають фонологічно вираженого суб'єкта та фінітного дієслова. ПКл набувають предикативності, приписуючи, подібно реченню, певній величині ознаку чи дію. Як і малі клаузи, ПКл містять принаймні лексичну VP.

Найпростішу дериваційну репрезентація ПКл у ролі ад'юнкта *seine Mutter verteidigend* (приклад (79)) представлено на рис. 4.2:

(79) *Peter_i stürzt sich, [PRO_i seine Mutter verteidigend], auf den Blockwart und wird von diesem zurückgestoßen* (Geier, 2015, S. 64).

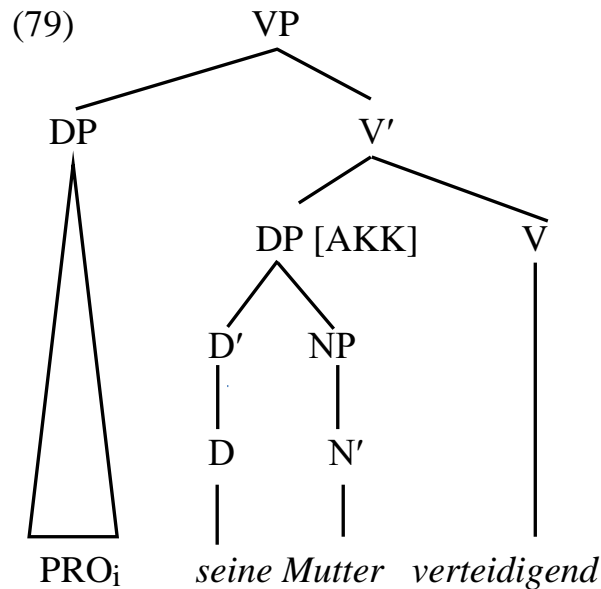

Рис. 4.2 Структура ПКл з партиципом I (VP-проекція)

Дериваційну структуру ПКл з партиципом II у ролі ад'юнкта (приклад (80)) представлено на рис. 4.3:

(80) *[PRO_i Mit den deutschen Befragten verglichen] ist die Zahl_i der dänischen Manager_innen, die (fast) immer die Adaptationsstrategie einsetzen um 37% höher* (Linguistik online, 2016, S. 312).

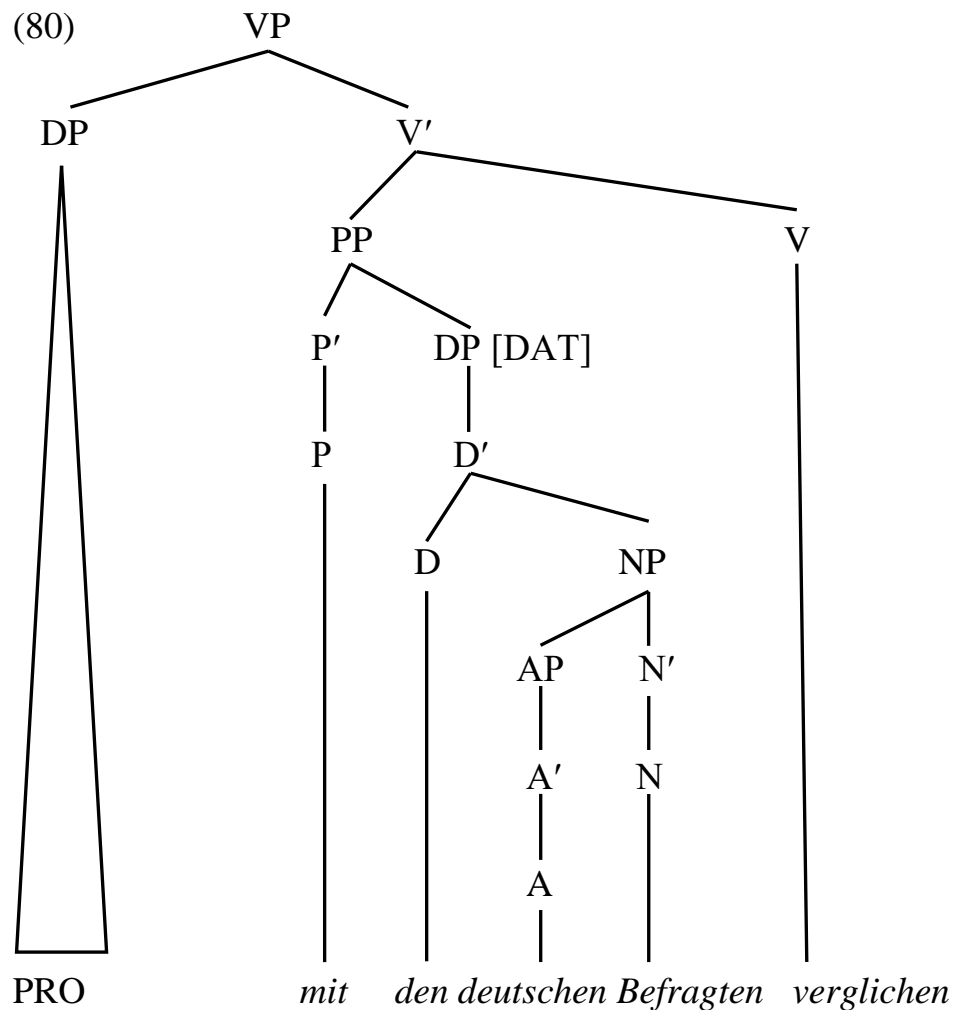

Рис. 4.3 Структура ПКл з партиципом II (VP-проекція)

Проте така схема (Рис. 4.2 та Рис. 4.3) може бути застосована для опису лише обмеженої групи малих клауз, оскільки не здатна пояснити відношення узгодження між суб'єктом та предикатом клаузи й перевірку відмінка. Попри те, що в німецьких ПКл відсутнє узгодження між суб'єктом ПКл і партиципом, їхня структура все ж таки виявляється складнішою за VP. Припущення, що зовнішній аргумент дієслова генерується за межами лексичної проєкції VP, свідчить про існування функційної vP у структурі ПКл. На думку Н. Хомського, саме vP-проекція є відповідальною за транзитивність дієслова (Chomsky, 2001, р. 9). Той факт, що ПКл можуть містити у своїй структурі додатки, які залежать від валентності партиципа, також вказує на наявність vP-проекції. Партицип залишається за цих

обставин у V^0 . Враховуючи вищезазначене, дериваційно внутрішню структуру ПКл з партиципом I у реченні (79) можна представити таким чином (Рис. 4.4):

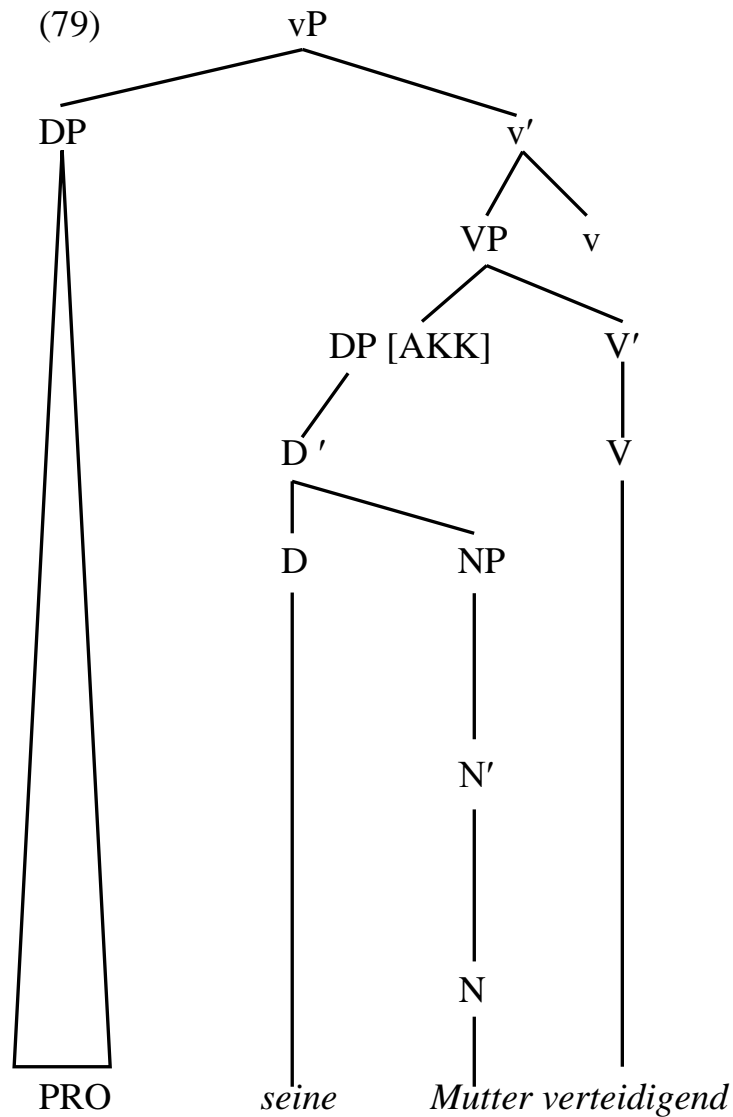

Рис. 4.4 Структура ПКл з партиципом I (vP-проєкція)

Внутрішню структуру ПКл з партиципом II (приклад (80)) представляємо так (рис. 4.5):

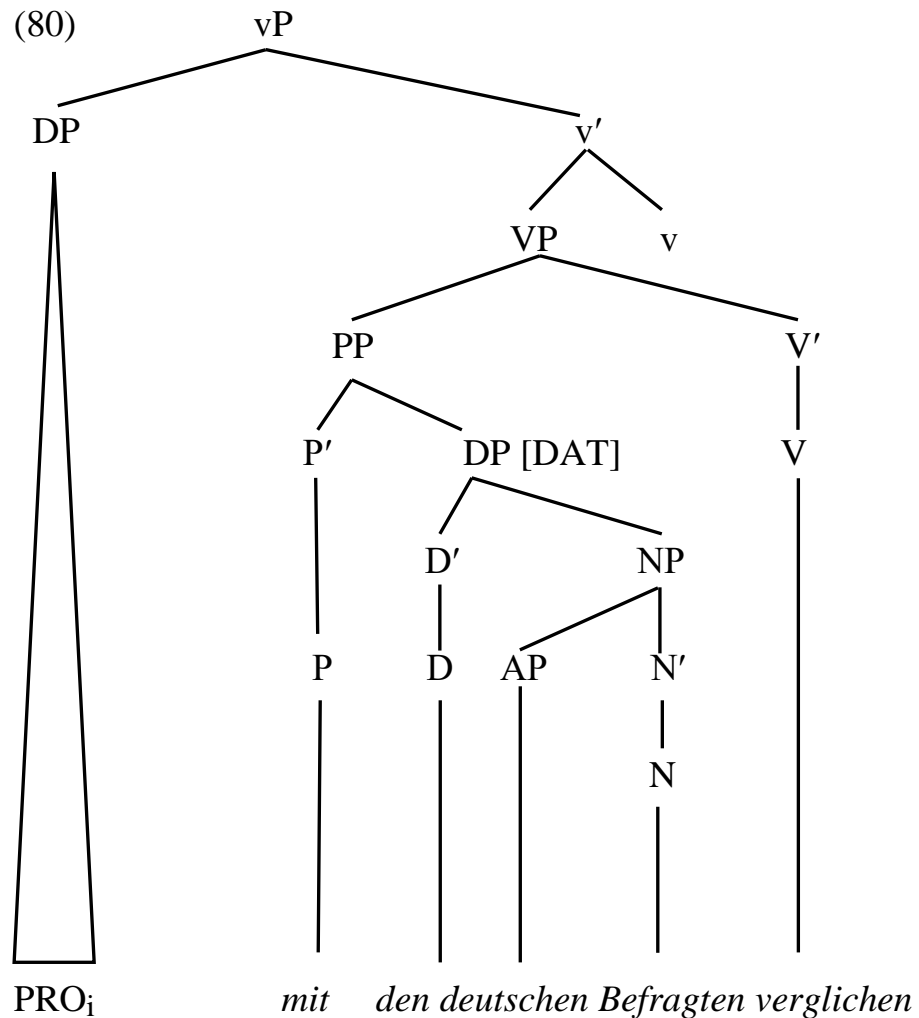

Рис. 4.5 Структура ПКл з партиципом II (vP-проекція)

Німецькі ПКл можуть мати заперечення (приклад (81)), відповідальною за яке є TP-проекція (Zanuttini, 1996, p. 181):

(81) [*PRO_i Den Erwartungen des Lesers nicht entsprechend*] *schreibt er_i in dem Unterkapitel 3.6 („Klaus Welke“) gar nicht über Welke, sondern über die Konstruktionsgrammatik* (Zeitschrift für Rezensionen, 2015, S. 17).

Крім того, партиципи в ПКл мають відносне часове значення. Партиципи II позначають дію, яка не є одночасною з дією MP:

(82) [*Sofern nicht anders angegeben*], *sind alle Fragebögen auf Deutsch* (Linguistik online, 2015, S. 17) ← (82') *Sofern man nicht anders angegeben hat* (раніше), *sind alle Fragebögen auf Deutsch* (зараз, завжди).

По-третє, ПКл можуть містити прислівники (прислівник *sprachlich* у прикладі (83)), які генеруються над T°:

(83) [*PRO_i Sprachlich gesehen*] sind diese Phänomene_i im Kern keine wirklich neuen Erscheinungen (Linguistik online, 2017, S. 89).

Ці ознаки ПКл свідчать про наявність у їхній структурі функційної TP-проєкції, а внутрішню архітектуру ПКл дериваційно можна представити таким чином (Рис. 4.6):

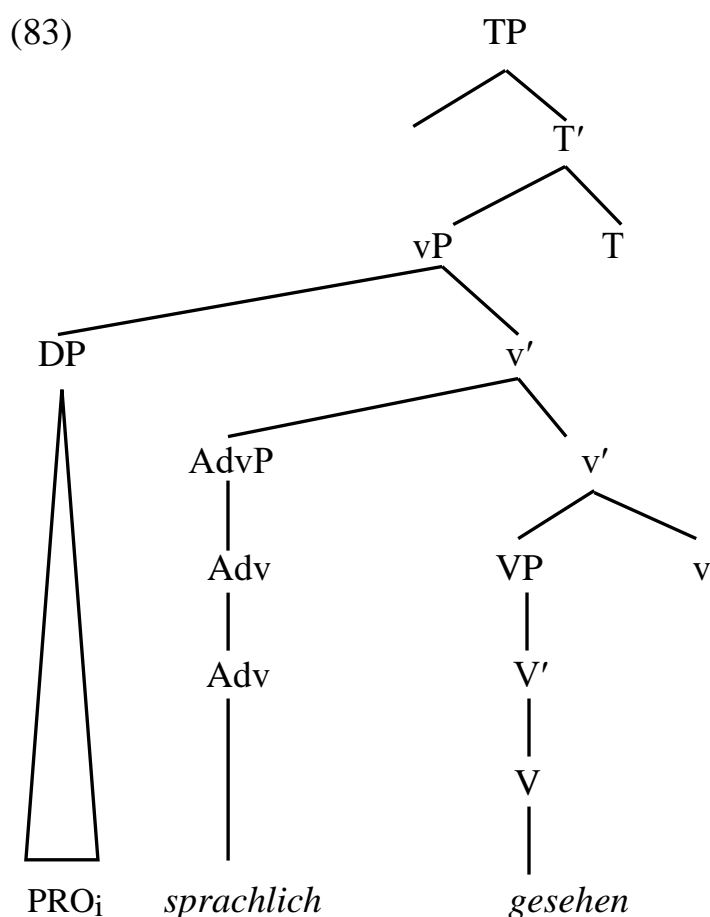

Рис. 4.6 Структура ПКл з партиципом II (TP-проєкція)

До властивостей фінітних CP належить (Гращенко, 2014, с. 51) здатність виражати суб'єкт, включати сполучники сурядного та підрядного зв'язку, мати самостійну темпоральну референцію. Як демонструє приклад (84), ПКл у ролі ад'юнкта можуть мати сполучники (до прикладу, сполучник *obwohl*), що свідчить про наявність у ПКл ще однієї функційної проєкції: CP-

проєкції. Безсполучникові ПКл відповідно також містять CP-проєкцію. У дериваційному форматі ПКл речення (84) представлено на рис. 4.7.

(84) [*PRO_i Obwohl von seinen Freunden gewarnt*], wollte der *Untergrundkämpfer_i doch seine Familie besuchen* (Darski & Darski, 2010, S. 418).

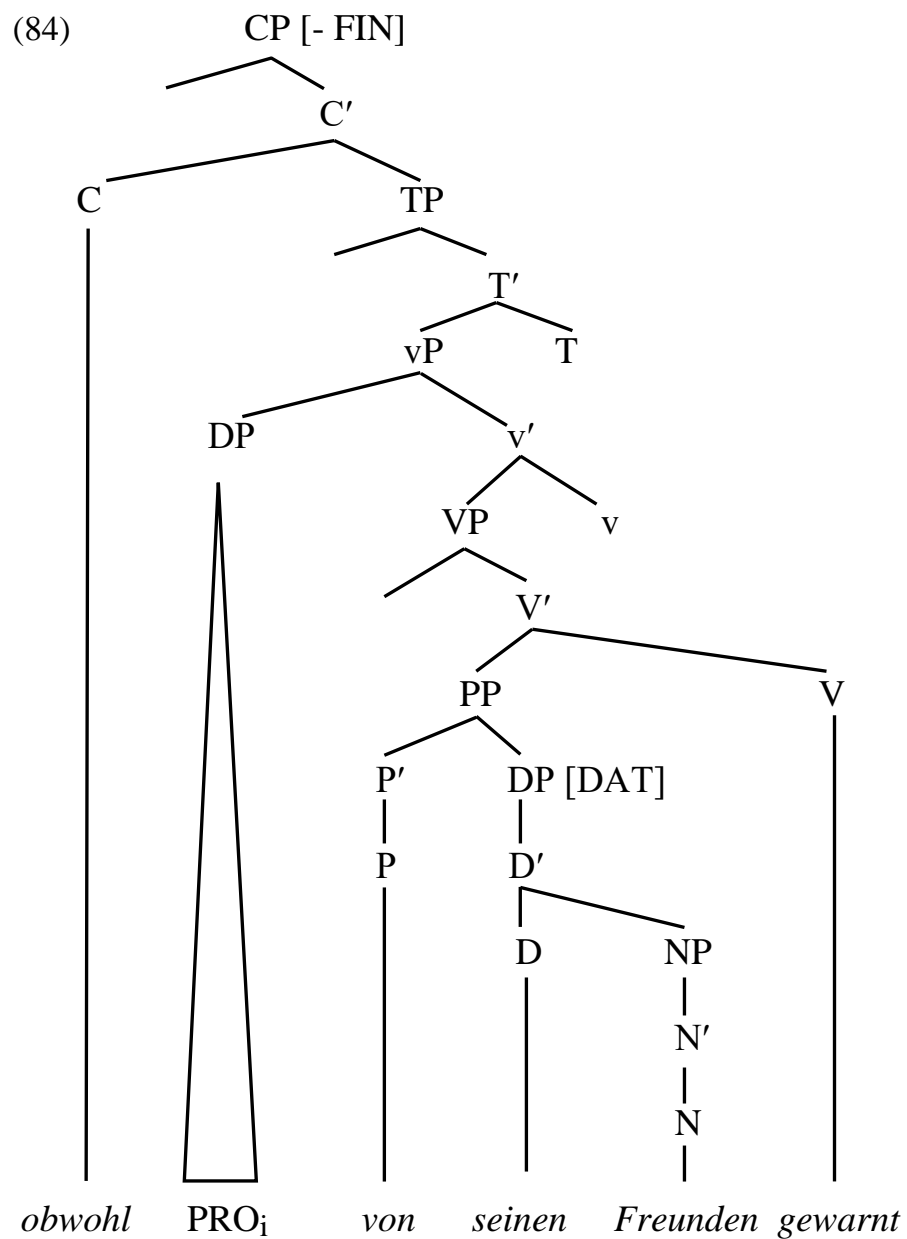

Рис. 4.7 Структура ПКл (CP-проєкція)

Імпліцитний суб'єкт ПКл [*Obwohl von seinen Freunden gewarnt*] має неінтерпретовані Т-ознаки (час і відмінок) та ф-ознаки (особа і число), які повинні бути інтерпретованими. Інтерпретовані ф-ознаки є в антецедента матричної клаузи *der Untergrundskämpfer*, а у матричної v^o є інтерпретовані Т-ознаки. Відбувається операція перевірки ознак, внаслідок чого імпліцитний суб'єкт ПКл отримує ті ж ознаки, що й антецедент *der Untergrundskämpfer*, який знаходиться в МР.

Імпліцитний суб'єкт ПКл розташовується в позиції специфікатора vP [Spec, vP]. Нефінітний партицип не зазнає підйому до T^o та залишається у V^o . Партицип II *gewarnt* позначає пасивну дію. Унаслідок операції пасивізації дієслово втрачає здатність асигнувати структурний знахідний Відмінок (Митренина, Романова & Слюсарь, 2012, с. 96). Імпліцитний суб'єкт PRO в ПКл з партиципом від перехідного дієслова отримує тета-роль ТЕМИ. Аргументи-ТЕМИ перебувають в позиції специфікатора VP, проте дієслово після операції пасивізації не може призначати іменній групі Відмінок, тому відбувається пересув PRO в позицію специфікатора vP . Необов'язкові елементи не є комплементами, відповідно прийменникова група PP *von seinen Freunden* є не зовнішнім аргументом, а ад'юнктом.

Отже, ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта мають таку структуру, як фінітні клаузи, тобто виявляють відповідність до внутрішньої фразової структури і мають функційні проєкції CP, TP, vP , лексичні проєкції, а також імпліцитний PRO-суб'єкт, який узгоджує свої ф- та Т-ознаки з антецедентом та v^o матричної клаузи (Thurén, 2008, p. 149–152).

Оскільки за узгодження суб'єкта з предикатом за особою і числом відповідальною є ознака фінітності, а в німецьких ПКл таке узгодження відсутнє, будемо вважати, що партиципна форма відповідає вершині CP(-FIN) (той самий рівень, що й фінітні предикації).

4.2 Особливості імпліцитного PRO-суб'єкта німецької партиципної клаузи

Нефінітні форми дієслова здатні формувати власну клаузу за аналогією з фінітним дієсловом (Буніятова, 2003, с. 43; Долгополова, 2010b, с. 24–25). Отже, предикатним центром нефінітних клауз є нефінітна форма дієслова, а суб'єкт після операції озвучення залишається фонологічно невираженою (нульовою) одиницею, виявляючи попри це синтаксичну активність. З огляду на це, вивчення синтаксичних та функційних особливостей імпліцитних суб'єктів нефінітних клауз набуває особливого значення.

Велику кількість сучасних лінгвістичних досліджень у річищі генеративної граматики присвячено дослідженню нульових одиниць в синхронічному та діяхронічному аспектах для визначення їхнього статусу в теоретичному синтаксисі (Lebeaux, 1984; Циммерлинг, 2008, 2009; Waldken & Rusten, 2016; Bilgin, 2017; Borges & Acrisio, 2017; Camacho, 2017; F. Cognola & J. Casalicchio, 2018; H. Zinchenko, 2019; Radford, 2020); виявлення специфічних морфологічних та синтаксичних передумов їх функціонування (Axel & Weiß, 2011; Fuß, 2011; Wratil, 2011, Salzmann, 2011; Ortmann, 2011; Doner & Bilgin, 2018); визначення механізмів контролю суб'єкта в різних типах клауз (Brandt, Trawiński & Wöllstein, 2016; Landau, 2017; Green, 2019), що свідчить про жвавий інтерес мовознавців до дослідження цієї проблематики.

У генеративному синтаксисі *суб'єкт речення* визначають як іменну групу, що виступає в називному відмінку та контролює узгодження дієслова-предиката (IDS-Grammatik). Спрямовуючи наукові розвідки на пошук мовних універсалій, учені (Тестелец, 2003; Подобряев, 2008) намагаються надати багатофакторне визначення суб'єкта, яке можна було б застосувати до різних мов світу. Таким чином, "суб'єктом довільного базового речення певної мови є іменна група, для якої справедливою є максимальна кількість *пріоритетних*

ознак” (Подобряев, 2008, с. 234). До таких пріоритетних ознак Я. Г. Тестелець (Тестелец, 2001; Тестелец, 2003) відносить називний відмінок, контроль узгодження з фінітним дієсловом-присудком, контроль сурядного скорочення канонічних підметів, можливість трансформації суб’єкта в нульовий підмет (PRO) при інфінитиві та партиципах, контроль референції рефлексивів, контроль PRO фінальних інфінитивних клауз, нездатність контролювати про у фінальних інфінитивних клаузах, контроль PRO у ПКл, можливість трансформації в присвійний або відносний прикметник у разі номіналізації; а також рольові ознаки, тобто такі, що визначаються не синтаксичною, а семантичною роллю іменної групи.

4.2.1 Обґрунтування наявності PRO-суб’єкта в німецькій партиципній клаузі

Оскільки предикатним центром німецьких ПКл є нефінітна форма дієслова – партицип I або партицип II, то ПКл містять також імпліцитний суб’єкт, зв’язок якого з матричною клаузою можна описати за допомогою поняття контролю. Для цього розглянемо, чому саме в генеративній традиції вважають, що в структурі залежних клауз типу партиципних є порожній PRO-суб’єкт. Проаналізуємо явище контролю як синтаксичний феномен та визначимо, як саме слід класифікувати та пояснювати з позицій генеративного синтаксису відношення контролю в німецьких ПКл у синтаксичній ролі ад’юнкта.

Наявність PRO-суб’єкта в нефінітних клаузах виводиться з вимог тета-критерію та тета-зв’язку (Brodahl, 2016, S. 103).

Згідно з вимогами тета-критерію кожна тета-роль може бути надана тільки одному аргументу, а кожний аргумент може отримати від предиката виключно одну тета-роль (Chomsky, 1993b, p. 63). Іншими словами, вимоги тета-критерію виключають можливість тета-маркування аргументу більше,

ніж одним присудком. Німецькі ПКл містять партицип, який є дієслівним ядром з власною аргументною структурою. У прикладі (85) партицип I *einleitend*, утворений від дієслова *einleiten*, повинен надати одному зі своїх аргументів зовнішню тета-роль:

(85) *Einleitend vergleicht Freyermuth die gegenwärtige Situation mit den Kommunikationsmöglichkeiten früherer Zeiten* (Mediensprache, 2002, S. 5).

Згідно з вимогами тета-критерію, ця зовнішня тета-роль не може бути надана суб'єкту МР *Freyermuth*, оскільки цей суб'єкт уже отримав свою роль від фінітного дієслова МР *vergleichen*. Отже, для дотримання вимог тета-критерію слід визнати, що у матричного суб'єкта є “замісник” у залежній ПКл, який співвідноситься з матричним суб'єктом і може приймати тета-роль партиципа. Традиційно такий суб'єкт представляють як PRO. Суб'єкт МР *Freyermuth* є антецедентом імпліцитного суб'єкта в ПКл, що продемонстровано за допомогою однакових індексів (рис. 4.8):

[PRO_i Einleitend] vergleicht Freyermuth_i ...

Рис. 4.8 PRO-суб'єкт ПКл

Визнання наявності PRO в ПКл є також необхідною умовою теорії зв'язування, яка пояснює кореферентні зв'язки між анафорами, прономіналами, референційними виразами та їхніми антецедентами за допомогою структурного відношення с-команди (Philippi, 2008, S. 129).

Наведемо три принципи, з яких складається Теорія зв'язування (Staudinger, 1997, с. 21):

(А) анафори можуть бути пов'язаними зі своїми антецедентами в межах своєї керуючої категорії;

(В) прономінали є вільними в межах своєї керуючої категорії;

(С) референційні вираження (R-вираження) завжди є вільними і не пов'язаними з жодним антецедентом, незалежно від своєї позиції.

Відповідно до теорії зв'язування один елемент є кореферентним іншому тільки за умови, якщо ці елементи перебувають у відповідних структурних позиціях стосовно один одного і водночас дотримано вимогу с-команди.

У ПКл з партиципом І зберігається вживання рефлексивних та реципрокних займенників, які в генеративній літературі називають *анафорами*.

Проаналізувавши приклад (86), побачимо, що партиципи І *sich treffend* та *sich konzentrierend*, які є нефінітним предикатним центром клаузи [*einmal in einem Punkt sich treffend und konzentrierend*], зберігають рефлексивний займенник *sich*, який згідно з теорією зв'язування повинен бути пов'язаним з антецедентом:

(86) *Herzenskraft ist die Kraft der Vermittlung, wodurch die Möglichkeit einer Begegnung zwischen zwei Menschen entsteht – [einmal in einem Punkt sich treffend und konzentrierend], [das andere Mal einen Freiraum bildend für das "Dazwischen"]* (Mediensprache, 2016, S. 91).

Відповідно до принципу А теорії зв'язування анафори пов'язуються з антецедентом у межах керуючої категорії, тобто локально: у ПКл повинен бути антецедент, здатний зв'язувати рефлексивний або взаємний займенники. Такою зв'язувальною одиницею для анафор у німецькій мові може бути тільки суб'єкт, що ще раз підтверджує наявність імпліцитного, але синтаксично активного PRO-суб'єкта в ПКл: [*PRO einmal in einem Punkt sich treffend und konzentrierend*].

Отже, визнання наявності синтаксичного суб'єкта PRO в німецьких ПКл забезпечує дотримання вимог тета-критерію та принципу А теорії зв'язування.

4.2.2 Критерії вибору антецедента для PRO-суб'єкта німецької партиципної клаузи

Одна з центральних проблем генеративної граматики – це пошук відповіді на питання, чим зумовлено механізми контролю нульових синтаксичних одиниць.

Питання про те, чим визначається референція PRO-суб'єкта, досліджується у генеративній лінгвістиці з 60-х років XX століття (Brodahl, 2016, S. 105). У ранніх підходах (Rosenbaum, 1970; Larson, 1991, Bailyn, 1995, 2001) йшлося про те, що вибір антецедента визначається виключно синтаксичними та семантичними принципами. Центральну роль відігравав *принцип локальності* (The Minimal Distance Principle), згідно з яким найближчий конститuent, який с-командує PRO, є його антецедентом (Rosenbaum, 1970, p. 10). На думку інших дослідників (Hornstein, 1999, p. 64), антецедент може визначати особлива синтаксична функція або конкретна семантична роль, тому антецедентом PRO може бути тільки синтаксичний суб'єкт. Згідно з семантичним критерієм, можливість контролювати PRO пов'язується з аргументами, яким властива роль АГЕНСА, СТИМУЛА чи ЕКСПЕРІЕНСЕРА (Legendre, 1990, p. 83). Таким чином, *семантичний критерій* ґрунтується на тематичних ролях.

І. Ландау у своїх дослідженнях (Landau, 2010, 2013) вважає вищезгадані принципи занадто обмежувальними, через що вони виявляються нездатними пояснити основні механізми явища контролю, адже дослідження цих механізмів демонструє, що PRO не завжди контролюється найближчим потенційним с-командуючим антецедентом, а це є порушенням принципу локальності. Так, у реченнях з інфінітивною клаузою контроль PRO може здійснюватися суб'єктом MP, причому суб'єкт відділений від PRO об'єктом MP:

John_i asked Mary_j [PRO_i to be allowed to sing] (Landau, 2000, p. 198).

У досліджуваному корпусі нами не зафіксовано жодного речення з ПКл у ролі ад'юнкта, у яких контроль PRO-суб'єкта здійснювався б суб'єктом MP, відділеним від PRO-суб'єкта ПКл об'єктом MP (як це може відбуватися у реченнях з німецькими інфінітивними клаузами).

Дослідження, присвячені залежним клаузам, демонструють, що контроль можуть здійснювати не тільки суб'єкти MP, але й інші складники MP (Kortmann, 1991; Thurén, 2008).

Так, у прикладі (87) PRO-суб'єкт ПКл контролюється PRO-суб'єктом інфінітивної клаузи, який зі свого боку зазнає контролю від суб'єкта MP *der Interviewpartner*, який у разі трансформації в активне речення виявляється ідентичним прямому додатку активної ГС:

(87) *Damit wird der Interviewpartner_j aufgefordert, [PRO_j auf seinen persönlichen Erfahrungen basierend], [PRO_j eine Erklärung zu geben]. ←*

(87') *Damit fordert man_i den Interviewpartner_j auf, [PRO_j auf seinen persönlichen Erfahrungen basierend], [PRO_j eine Erklärung zu geben]*
(Wömmel, 2016, S. 95).

У виборі антецедента для PRO важливу роль відіграють механізми контролю. У разі *обов'язкового контролю* йдеться про синтаксичний механізм узгодження, проте вибір антецедента може зазнавати і впливу прагматичних факторів. На думку Н. В. Гуйванюк кореферентні зв'язки в синтаксисі як різновид формально-семантичних співвідношень найдоцільніше розглядати “з позицій комунікативно-прагматичних інтенцій мовця – творця як окремих висловлювань, так і зв'язного мовлення взагалі” (Гуйванюк, 1999, с. 17). Вибір антецедента не можна звести лише до застосування простого синтаксичного або семантичного принципу. Вирішальну роль відіграють семантичні та прагматичні чинники (Landau, 2000, р. 200). Мовці рідко вдаються до віддаленого контролю, за якого антецедент PRO-суб'єкта нефінітної клаузи розташовувався б на певній відстані від PRO – відділений об'єктом MP чи навіть поза межами MP (Green,

2019, р. 2), оскільки це ускладнювало б розуміння висловлювання реципієнтом.

Хоча величина, з якою імпліцитний суб'єкт клаузи має референційні відношення, зазвичай є найближчим потенційним антецедентом, семантичні ознаки антецедента повинні корелювати з валентними властивостями партиципа в клаузі (Kortmann, 1991, р. 69). Таким чином, локальний чинник хоча й відіграє певну роль у виборі антецедента, проте семантичні і / або прагматичні чинники переважають.

4.2.3 Обов'язковий контроль PRO-суб'єкта німецької партиципної клаузи

ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта стосується особливого виду контролю – так званого *ад'юнктного контролю* (Landau, 2013, р. 221–225; Guéron, 2017, р. 57). У разі комплементного контролю імпліцитний суб'єкт може встановлювати референційний зв'язок з суб'єктом або об'єктом МР. За умови ад'юнктного контролю імпліцитний суб'єкт нефінітної клаузи встановлює референційний зв'язок тільки з суб'єктом матричної предикації.

Контроль у нефінітних клаузах, ад'юнктах МР, не знайшов єдиного висвітлення в літературі. Деякі дослідники трактують контроль в ад'юнктах як обов'язковий контроль (Hornstein, 1999, р. 95), оскільки такий контроль є виключно суб'єктним. Інші (Landau, 2000, р. 177) виділяють обов'язковий та необов'язковий види ад'юнктного контролю, що пояснюється умовою непроникності фаз гілкування складників (подальші операції не можуть враховувати ознак, які вже були інтерпретовані) (Chomsky, 2001): контроль PRO в ад'юнктах та контроль DP-суб'єктів може бути необов'язковим, коли ці конституенти є “синтаксичними острівцями”. Обов'язковий контроль в ад'юнктах реалізується іншими синтаксичними засобами, ніж в комплементах, тому його потрактовують як предикацію. Розмежування

різної природи комплементного та ад'юнктного контролю засновано на структурній відмінності між цими конститuentами.

Аналізуючи обов'язковий контроль в ад'юнктах як узгодження (Flaate, 2007), вважають, що ад'юнкт є сильною фазою, що за Хомським (Chomsky, 2001) відповідає CP-проекції або vP-проекції. Отже, таке потрактування контролю порушує умову непроникності фази. Тому дослідникам доводиться обирати між двома дещо незадовільними рішеннями: або визнати існування різних механізмів обов'язкового контролю ад'юнктів та комплементів, або застосовувати єдиний аналіз контролю, що може порушувати один з центральних синтаксичних принципів – умову непроникності фаз.

Досліджуючи механізми контролю PRO, І. Ландау виділяє такі ознаки *обов'язкового контролю* (Landau, 2013, с. 29):

у конструкції [... X_i ... [_sPRO_i...]....], де X контролює PRO-суб'єкт клаузи S:

- а) контролер X має бути співзалежним з S;
- б) PRO або частина його повинні бути пов'язані перемінними.

Для того, щоб перевірити, чи контроль PRO-суб'єкта в ПКл суб'єктом, об'єктом або імпліцитним АГЕНСом МР відповідає цьому визначенню обов'язкового контролю, застосуємо декілька тестів, запропонованих І. Ландау (Landau, 2013) для визначення типів контролю PRO:

1) Обов'язково контрольований PRO не допускає ані умовного контролю (за якого імпліцитний суб'єкт не має антецедента, вираженого аргументом), ані віддаленого антецеденту, який знаходився б поза межами МР. Антецедентом у разі обов'язкового контролю PRO може виступати, таким чином, тільки суб'єкт чи об'єкт МР.

2) Визначити тип контролю PRO можна також за допомогою еліптичних VP (Ландау, 2013; Brodahl, 2016, S. 110). В еліптичних реченнях обов'язково контрольований PRO має так звану нестабільну (sloppy) інтерпретацію: PRO в усічених VP є нестабільним (не строгим), тобто його

антецедент є локальним співзалежним компонентом усіченої клаузи (Landau, 2013, с. 30).

(88) *Jakobs_i fasst mit ihrer Bezeichnung [PRO_i sehr beschreibend und wenig interpretierend] alle Verweise auf Textstellen zusammen* (Linguistik online, 2018, S. 118).

(88') *Jakobs_i fasst mit ihrer Bezeichnung [PRO_i sehr beschreibend und wenig interpretierend] alle Verweise auf Textstellen zusammen und so tut auch Swales_j ([PRO*_{i/j} fasst mit ihrer Bezeichnung sehr beschreibend und wenig interpretierend alle Verweise auf Textstellen zusammen]).*

У реченні (88') контролером PRO в опущеній клаузі (*[PRO*_{i/j} fasst mit ihrer Bezeichnung sehr beschreibend und wenig interpretierend alle Verweise auf Textstellen zusammen]*) може бути лише найближчий потенційний антецедент, яким є співзалежний з ПКл суб'єкт *Swales*, але не суб'єкт нееліптичної фінітної клаузи *Jakobs*, що показано за допомогою однакових індексів при суб'єктах.

Обов'язково контрольований PRO є зв'язаною перемінною (Brodahl, 2016, S. 110). Це твердження є справедливим для більшості ПКл, що можна продемонструвати на прикладі речення (89):

(89) *[PRO_i Freundlich lächelnd] weist sich Abel_i als Polizeibeamter aus und fragt nach Susannen Billiger* (Vertacnik, 2013, S. 210).

(89') *Abel fragt nach Susanne Billiger, [während er freundlich lächelt].*

(89'') *Abel fragt nach Susanne Billiger, während er (Peter) freundlich lächelt, Maria fragt nach Susanne Billiger, während sie (Maria) freundlich lächelt und Adam fragt nach Susanne Billiger, während er (Adam) freundlich lächelt.*

(89''') *Peter, Maria und Adam fragen nach Susannen Billiger, während Peter freundlich lächelt.*

Вищенаведені приклади демонструють відмінність між ПКл у ролі ад'юнкта [*Freundlich lächelnd*] та залежною фінітною клаузою [*während er freundlich lächelt*]: обов'язково контрольований PRO в ПКл є пов'язаною перемінною (Landau, 2013, р. 32), інтерпретація якої може бути різною, але завжди залежить від антецедента:

Abel = x:

[x fragt nach Susanne Billiger, während x freundlich lächelt].

Займенники у фінітній клаузі повинні мати точну інтерпретацію:

Abel = x:

[x fragt nach Susanne Billiger, während er (Peter) freundlich lächelt].

Ці три тести демонструють, що суб'єктний та об'єктний контроль PRO-суб'єкта нефінітних клауз відповідно до визначення І. Ландау є виявами обов'язкового контролю (Landau, 2013, р. 223).

У досліджуваному матеріалі обов'язковий контроль PRO-суб'єкта ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта реалізується суб'єктом MP; не зафіксовано жодної ПКл, контроль PRO якої здійснювався б об'єктом матричної предикації.

У прикладі (90) імпліцитний суб'єкт ПКл з партиципом I [*Ausgehend von diesen Vorbemerkungen*] є кореферентним суб'єкту MP *wir*:

(90) [PRO_i *Ausgehend von diesen Vorbemerkungen*] *erläutern wir_i in einem ersten Schritt zentrale Elemente einer systemtheoretisch informierten Heuristik zur Untersuchung des sozialen Phänomens Unterricht* (Geier, 2015, S. 44).

Імпліцитний суб'єкт ПКл з партиципом II [*Im De Gruyter Verlag in der Reihe „Linguistik – Impulse und Tendenzen“ erschienen*] співвідноситься з суб'єктом матричної клаузи „*Sprachhandlungskoordination in der Chat-Kommunikation*“:

(91) [PRO_i *Im De Gruyter Verlag in der Reihe „Linguistik – Impulse und Tendenzen“ erschienen*], *richtet sich „Sprachhandlungskoordination in der*

Chat-Kommunikation“_i in erster Linie an ein wissenschaftliches Publikum (Beißwenger, 2007, S. 4).

У прикладі (92) ПКл [*genau registrierend*] є вкладеною в іншу нефінітну клаузу – інфінітивну клаузу [*dem Film zu folgen*]. PRO-суб'єкт ПКл контролюється, таким чином, нульовим суб'єктом іншої нефінітної клаузи. Зі свого боку, референція PRO-суб'єкта інфінітивної клаузи визначається суб'єктом *alle* фінітної залежної клаузи [*was alle sollten*], яка відділяє нефінітні клаузи від матричної предикації *Bela ist das Beispiel für Unaufmerksamkeit und Denkfaulheit*. У цьому реченні дотримано принцип локальності: контроль PRO-суб'єкта здійснюється найближчим антецедентом *alle*, а не суб'єктом матричної предикації *Bela*. Контроль PRO-суб'єкта ПКл трактуємо в цьому реченні також як вияв обов'язкового контролю:

(92) *Bela_i ist das Beispiel für Unaufmerksamkeit und Denkfaulheit, er_i hat nicht versucht, was alle_j sollten, nämlich [PRO_j [PRO_j genau registrierend] dem Film zu folgen]* (Geier, 2009, S. 37).

За умови вилучення зі структури речення залежної фінітної клаузи [*was alle sollten*], контроль імпліцитних суб'єктів нефінітних клауз буде здійснюватися суб'єктом матричної предикації *Bela*:

(92') *Bela_i ist das Beispiel für Unaufmerksamkeit und Denkfaulheit, er_i hat nicht versucht, nämlich [PRO_i [PRO_i genau registrierend] dem Film zu folgen]*.

Цікавими для аналізу явища контролю є речення з ПКл, МР яких є пасивними (див. приклад (93)): у такому разі PRO-суб'єкт у ПКл виявляється ідентичним прямому додатку *die hörenden und sehenden anwesenden Schüler* активної ГС. Оскільки контроль PRO може здійснюватися також іншими конститuentами матричної предикації (додатком) (Landau, 2013, p. 127), механізми контролю PRO-суб'єкта ПКл у ролі ад'юнктивів пасивного МР слід трактувати як вияв обов'язкового контролю:

(93) *In den zu interpretierenden Unterrichtssequenzen werden die hörenden und sehenden anwesenden Schüler_i in diesem Sinne als ‚Zeugen‘ adressiert und schließlich – [PRO_i schreibend] – zu Dokumentaren eines Geschehens, zu Subjekten gemacht, die das als Voraussetzung nutzen können, um dabei oder zumindest anschließend das ‚Eigentliche‘ eines Geschehens erfassen zu können (Geier, 2009, S. 117).*

← (93') *In den zu interpretierenden Unterrichtssequenzen adressiert man die hörenden und sehenden anwesenden Schüler_i in diesem Sinne als ‚Zeugen‘ und schließlich – [PRO_i schreibend] ...*

PRO-суб'єкт у ПКл з партиципом II від перехідних дієслів може бути ідентичним прямому додатку активної ГС, що демонструє трансформація ПКл у підрядні речення в прикладах (94) та (95).

Прямий додаток *sie* у прикладі є співзалежним з суб'єктом МР *sie*:

(94) [PRO_i In Braunschweig-Wolfenbüttel von der Kultur der nordwestdeutschen Aufklärung beeinflusst], konnte sie_i von dort während ihrer sechzehnjährigen Regentschaft Rat und Hilfe beziehen (Münkler, 2011, S. 331). ← (94') *Da sie_i in Braunschweig-Wolfenbüttel von der Kultur der nordwestdeutschen Aufklärung beeinflusst worden war, konnte sie_i von dort während ihrer sechzehnjährigen Regentschaft Rat und Hilfe beziehen.* ← (94'') *Da sie_i die Kultur der nordwestdeutschen Aufklärung in Braunschweig-Wolfenbüttel beeinflusst hatte, konnte sie_i von dort während ihrer sechzehnjährigen Regentschaft Rat und Hilfe beziehen.*

У прикладі (95) прямий додаток *ihn* активної структури є співзалежним з суб'єктом МР *der Bestand*:

(95) *[PRO_j Von Kritikern_i und Lexikonprofis_i anfangs müde belächelt], ist der Bestand_j der deutschsprachigen Wikipedia in nur sieben Jahren auf rund*

764.000 Artikel angewachsen (Mediensprache, 2002, S. 14). ← (95')
*Obwohl ihnj Kritikerj und Lexikonprofisj anfangs nur müde belächelt haben,
 ist der Bestandj der deutschsprachigen Wikipedia in nur sieben Jahren auf
 rund 764.000 Artikel angewachsen.*

Така співзалежність дозволяє трактувати контроль імпліцитного суб'єкта в ПКл з партиципами II транзитивних дієслів як обов'язковий.

Різновидом обов'язкового контролю є також контроль PRO імпліцитним аргументом МР (Landau, 2013, р. 223). У наступній ПКл з партиципом I PRO-суб'єкт не має відповідного антецедента у МР, тому PRO виявляється невизначеним:

(96) [*PRO_{unbest.} Einschränkung*] muss hier angemerkt werden, dass die Differenzierung der Sozial-, der Sach- und der Zeitdimension rein analytische Unterscheidungen darstellen (Geier, 2015, S. 44).

У разі появи в МР додатка *vom Autor* з семантичною роллю АГЕНС, він бере на себе функції контролю імпліцитного суб'єкта і референція останнього стає визначеною, що свідчить про те, що імпліцитний АГЕНС в МР також може контролювати PRO-суб'єкт ПКл:

(96') [*PRO_i Einschränkung*] muss hier vom Autor_j angemerkt werden, dass die Differenzierung der Sozial-, der Sach- und der Zeitdimension rein analytische Unterscheidungen darstellen.

Отже, обов'язковий контроль імпліцитного PRO-суб'єкта ПКл з партиципами I та партиципами II у синтаксичній ролі ад'юнкта може здійснювати суб'єкт та імпліцитний АГЕНС матричної предикації. Контроль PRO виявляється невизначеним у реченнях з ПКл та матричним реченням у пасивному стані.

4.2.4 Необов'язковий контроль PRO-суб'єкта німецької партиципної клаузи

Необов'язковий контроль, за визначенням І. Ландау (Landau, 2000, S. 3) є *віддаленим контролем*, причому антецедент PRO і PRO-суб'єкт повинні перебувати в різних реченнях, або ж *умовним контролем*, де нульовий суб'єкт позначає невизначений, узагальнений референт.

Необов'язковий контроль характеризується такими ознаками (Landau, 2013, с. 232):

у контрольованій конструкції [...]_SPRO...]

а) контролер не обов'язково є граматичним елементом або співзалежним S;

б) необов'язковою є інтерпретація PRO як зв'язаної перемінної (тобто це може бути вільна перемінна);

в) PRO має ознаку [+human] ([+людина]).

Отже, у разі обов'язкового контролю необхідна присутність антецедента нульового суб'єкта залежної нефінитної клаузи у межах безпосередньо вищої клаузи; у разі необов'язкового контролю таке обмеження не накладається (Минор, 2012, с. 681). Натомість нульовий суб'єкт PRO повинен відсилати до іменної групи, яка розташована на відстані декількох клауз від ПКл (*віддалений контроль*), або повинен позначати невизначений, узагальнений референт (*умовний контроль*).

Для ПКл у ролі ад'юнкта це означає, що антецедент PRO-суб'єкта таких клауз може бути:

а) розташованим поза МР;

б) інтерпретованим як узагальнений референт;

в) відповідати решті речення.

Речення (97) та (98) відповідають ознаці б), тобто антецедентом імпліцитного суб'єкта ПКл є узагальнений референт, що доводить

можливість трансформації таких ПКЛ у підрядні речення з суб'єктами, вираженими неозначено-особовим займенником *man*, неозначеними займенниками *jemand, einer* або ж особовим займенником *wir*:

(97) *In den meisten Fällen führt AUF_j – [PRO_{man/man/jemand/wir ganz allgemein gesprochen] – den Adressaten eines Prozesses ein oder das angepeilte oder erreichte Objekt oder Resultat}* (Linguistik online, 2005, S. 36).

→ (97') *In den meisten Fällen führt AUF – wenn man / jemand / wir ganz allgemein spricht / sprechen – den Adressaten eines Prozesses ein oder das angepeilte oder erreichte Objekt oder Resultat.*

(98) *[PRO_{man/jemand/wir Analysierend die Besonderheiten des Zustandes des Problems der Prüfung und Einschätzung der Kenntnisse], muss darauf hingewiesen werden, dass dieses Problem vielseitig ist und von den Forschern in den verschiedenen Aspekten betrachtet wurde}* (Linguistik online, 2008, S. 43).

У разі трансформації речення з ПКЛ *[dem subjektiven Empfinden entsprechend]* (приклад (99)) у складнопідрядне речення, референтом імпліцитного суб'єкта ПКЛ виявляється решта речення, а не суб'єкт матричної предикації *sie*:

(99) *[Oder war sie_i ,lediglich' gut, weil sie_i, [PRO_{j dem subjektiven Empfinden entsprechend]j, relativ schnell vorüberging]j?}* (Geier, 2015, S. 181) → (99') *[Oder war sie_i ,lediglich' gut, weil sie_i relativ schnell vorüberging]j, was_{j dem subjektiven Empfinden entsprach?}*

Для підтвердження того, що у вищенаведених прикладах (97), (98) та (99) дійсно йдеться саме про необов'язковий контроль PRO, слід перевірити, чи відношення контролю в таких реченнях відповідають ознакам необов'язкового контролю.

У прикладах (97) та (98) контроль PRO у ПКл можна інтерпретувати як віддалений, точніше кажучи, зумовлений контекстом (Нюет, 2015), оскільки тут антецедент PRO розташовано не в межах МР. Очевидно, що імпліцитний суб'єкт у цих прикладах вимагає від антецедента наявності ознаки [+людина], адже дії виражені партиципами (*genau sprechen, Moor's Law folgen*), можуть бути виконані лише людиною. Таким чином, відношення контролю відповідають першому і третьому критеріям за визначенням І. Ландау, і можуть вважатися випадками необов'язкового віддаленого контролю.

У вищенаведених реченнях (97) та (98) цілком логічним здається розуміння PRO-суб'єкта ПКл як такого, що наділений ознакою [+людина]. Проте деякі дослідники (Brodahl, 2016, S. 115) припускають, що в певних ПКл існує ймовірність того, що дія партиципів виконується не людиною, а, наприклад, твариною.

У реченні (100) дія партиципів I *laufend, kommend, paddelnd* теоретично може виконуватися як людиною, так і твариною:

(100) *Wie gelingt es, sich so flink durch den Wüstensand zu bewegen – [laufend, schwimmend oder etwas paddelnd]? (Mediensprache, 2015, S. 35).*

Отже, у разі таких ПКл не завжди можна однозначно констатувати дотримання третього критерія І. Ландау. Для вирішення цієї невідповідності дослідники малих клауз пропонують розширити визначення необов'язкового контролю за рахунок включення всіх живих істот до переліку можливих антецедентів PRO (Brodahl, 2016, S. 115).

Перевірка на дотримання критеріїв необов'язкового контролю виявляється ще більш проблематичною для ПКл, антецедентом імпліцитного суб'єкта яких виступає все МР, як у прикладі (99). Оскільки антецедентом PRO таких клауз є власне МР, вважатимемо, що антецедент знаходиться в межах МР, що відповідає визначенню обов'язкового контролю. Проте, на відміну від механізмів обов'язкового контролю, антецедентом PRO у таких

клаузах не є експліцитний чи імпліцитний аргумент у МР. ПКл стосується всього МР, про що свідчить можливість трансформації ПКл у підрядне відносне речення (99') та в самостійну клаузу із займенником *das* (99''), а такому антецеденту (*[Sie war ‚lediglich‘ gut, weil sie relativ schnell vorüberging]*) неможливо присвоїти ознаку [+людина]:

(99) *[Oder war sie ‚lediglich‘ gut, weil sie, [PRO_i dem subjektiven Empfinden entsprechend], relativ schnell vorüberging]_i?*

← (99') *Oder war sie ‚lediglich‘ gut, weil sie relativ schnell vorüberging, was dem subjektiven Empfinden entsprach?*

← (99'') *[Sie war ‚lediglich‘ gut, weil sie relativ schnell vorüberging]_i. Das_i entsprach dem subjektiven Empfinden.*

Отже, аналіз речень з ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта в досліджуваному корпусі виявив, що референтом необов'язково контрольованого імпліцитного суб'єкта в таких клаузах у німецькій мові виступає узагальнений референт, який у разі трансформації ПКл у підрядне речення виражено неозначено-особовим займенником *man*, неозначеними займенниками *jemand, einer*, особовим займенником *wir*.

4.3 Моделі з партиципною клаузою в ролі ад'юнкта

Виступаючи в ролі ад'юнкта, партицип не залежить від валентності фінітного дієслова та набуває клаузального статусу, тобто утворює залежну нефінітну клаузу.

Модель з ПКл у ролі ад'юнкта має такий вигляд:

M5 SV [Vpart1 / Vpart2]

класифікації виступає значення окремих сполучників та прийменників, які входять до складу обставин (Welke, 2007, S. 157).

На відміну від звичайних обставин, ПКл у ролі ад'юнкта характеризуються первинним семантичним зв'язком з суб'єктом МР, одночасно встановлюючи синтаксично-семантичні зв'язки з предикатом МР. Розглянемо речення (103) зі звичайною модальною обставиною, вираженою прислівником *schnell*, та речення з ПКл у ролі синтаксичного ад'юнкта (104):

(103) *Die chinesischen Interagierenden thematisieren Dialogzug-Vakanzen schnell* (Linguistik online, 2012, S. 62).

(104) *Ein Übersetzer_i ist gefordert, [PRO_i eigenständig denkend] und [PRO_i kreativ arbeitend] nach der Angemessenheit seiner Textproduktion in der Zielsprache immer wieder neu zu suchen und diese unter wechselnden Voraussetzungen ständig neu herzustellen* (Linguistik online, 2009, S. 2009).

У реченні (103) обставина модифікує лише дію предиката: *Das Thematisieren ist schnell*. ПКл у прикладі (104) виявляє референційний зв'язок з суб'єктом МР, одночасно модифікуючи дію матричного предиката: *Ein Übersetzer denkt eigenständig und arbeitet kreativ. Ein Übersetzer sucht nach ... und stellt diese ... her, indem er eigenständig denkt und kreativ arbeitet*.

Відповідно до правил граматичної будови сучасної німецької мови, ПКл може розташовуватися на початку МР (105), всередині МР (106) або в кінці МР (107):

(105) *[Ausgehend von spezialisierten Linkverzeichnissen in zwei Branchen (Design und HipHop-Musik)] werden die dort eingetragenen Onlinemagazine nach medien- und textsortenanalytischen Kriterien ausgewertet* (Websprache.net, 2009, S. 99).

(106) *Es ist zum Teil auch für den einen oder anderen eine schmerzhaftes Erkenntnis, das es keine fertigen Lösungen gibt und geben kann, sondern dass ein Übersetzer gefordert ist, [eigenständig denkend und kreativ*

arbeitend] nach der Angemessenheit seiner Textproduktion in der Zielsprache immer wieder neu zu suchen und diese unter wechselnden Voraussetzungen ständig neu herzustellen (Linguistik online, 2009, S. 55).

(107) *Weil das Projekt einen explorativen Ansatz verfolgt, wurde bewusst darauf verzichtet, [abgesehen von einer technischen Einführung in den Überarbeitungsmodus in Microsoft Word]* (Mediensprache, 2018, S. 15).

Розташування елементів всередині ПКл-ад'юнкта також підпорядковується правилам граматичної будови сучасної німецької мови. Партицип займає фінальну позицію в залежній клаузі [*Insgesamt gesehen*], хоча можливим є його розташування на початку клаузи [*verglichen mit ...*], особливо в партиципних конструкціях умови (приклад (108)):

(108) [*Insgesamt gesehen*] *gehen die Zahlen nach 1980 wieder leicht zurück, doch bleibt die durchschnittliche Anzahl pro Jahr, [verglichen mit den ersten 15 Jahren der beobachteten Zeitspanne], hoch* (Linguistik online). ← (108') *Wenn die Zahlen mit den ersten 15 Jahren der beobachteten Zeitspanne verglichen werden, bleibt die durchschnittliche Anzahl pro Jahr hoch.*

Значення підрядних речень марковано, в першу чергу, сполучниками, тоді як значення партиципних конструкцій з різними додатковими відтінками – супроводжувальної дії, атрибутивними чи адвербіальними – марковане особливими засобами, без участі сполучників (Ревзин, 1950, с. 157). Проте до структури ПКл з партиципом II можуть бути залучені сполучники підрядного зв'язку. Так, у досліджуваному корпусі ПКл у ролі ад'юнкта можуть приєднуватися до МР сполучниками умови *falls*:

Comp Vpart2 V S

(109) [*Falls nicht anders verordnet], wird 3-4 mal täglich eine Tasse frisch bereiteter Tee zwischen den Mahlzeiten getrunken* (Nord, 2011, S. 98);

Дія, виражена партиципом II, може мати значення активного або пасивного стану. У другому випадку, еквівалентами нефінітної клаузи у разі її трансформації виявляються речення з фінітним дієсловом у пасивному стані (114); імпліцитний суб'єкт дії партиципа II є кореферентним об'єкту активної ГС (114'):

(114) *[Briefroman und Chat]_i unterscheiden sich [PRO_{man} semiotisch betrachtet] durch unterschiedliche Strategien im Einsatz der „Ersatz-Anzeichen“* (Websprache.net, 2009, S. 81).

(114') *Wenn [Briefroman und Chat]_i semiotisch betrachtet werden, unterscheiden sie_i sich durch unterschiedliche Strategien im Einsatz der „Ersatz-Anzeichen“.*

← (114'') *Wenn man [Briefroman und Chat]_i semiotisch betrachtet, unterscheiden sie_i sich durch unterschiedliche Strategien im Einsatz der „Ersatz-Anzeichen“.*

Якщо партицип II має активне значення, то в разі трансформації ПКл еквівалентами таких клауз є речення з активним перфектним часом (*ist entstanden* у прикладі (115)); імпліцитний суб'єкт дії партиципа за цих обставин ідентичний суб'єкту MP *die Arbeit*:

(115) *[PRO_i Entstanden noch vor 2000], ist diese Arbeit_i ein Beifang eines größeren Projekts* (*Zeitschrift für Rezensionen*, 2005, S. 37). ← (115') *Diese Arbeit ist noch vor 2000 entstanden und ist ein Beifang eines größeren Projekts.*

У партиципних конструкціях зі значенням умови суб'єкти MP і залежної ПКл виявляються неідентичними. У разі трансформації ПКл у підрядне речення (116') воно містить неозначено-особовий суб'єкт *man*.

(116) *Langfristig bedeutsamer aber als diese negativen und teils durch technische Innovation, teils durch soziale Sanktionen zu beseitigenden*

Konsequenzen; dürften die spezifischen – [und PRO_{man} gemessen an den Praktiken von 1994 / 95] – höchst überraschenden Umstände sein, unter denen die massenhafte Nutzung digitaler Kommunikationsmittel zu Beginn des 21. Jahrhunderts stattfindet (Websprache.net, 2009, S. 25). → (116') Langfristig bedeutsamer aber als diese negativen und teils durch technische Innovation, teils durch soziale Sanktionen zu beseitigenden Konsequenzen; dürften die spezifischen – und wenn man an den Praktiken von 1994 / 95 misst – höchst überraschenden Umstände sein, unter denen die massenhafte Nutzung digitaler Kommunikationsmittel zu Beginn des 21. Jahrhunderts stattfindet.

Проаналізувавши вищенаведені приклади, можемо стверджувати, що ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта мають такі особливості:

1. Партицип I або партицип II як вершина ПКл має невідмінювану форму, тому його не можна відрізнити від обставин за морфосинтаксичними ознаками.

2. ПКл властива подвійність співвідношень, а саме: синтаксично-семантична кореляція з дієсловом-предикатом і додаткова семантична з суб'єктом МР, оскільки імпліцитний суб'єкт PRO ПКл є кореферентним суб'єкту або додатку матричної клаузи. На відміну від звичайних ад'юнктив-обставин, для ад'юнктив-ПКл важливим є семантичний зв'язок з суб'єктом, а не модифікація дії предиката чи змісту всього речення. Речення з ПКл у ролі ад'юнкта мають дві предикації / пропозиції замість однієї як у разі обставини.

3. Хоча ПКл є факультативними з граматичного погляду, але не з прагматичного / контекстуального. ПКл не можна вилучити з висловлювання без втрати останнім завершеності.

4. ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта є членами речення 1 ступеня, тобто можуть займати переддієслівну позицію (на відміну від атрибутів).

5. ПКл не залежать від валентності дієслова (виконують синтаксичну роль ад'юнкта), на відміну від обов'язкових предикативів та додатків, які зумовлені валентністю дієслова-предиката МР.

6. У ПКл виражено стан або дію, які є незалежними від дії предиката МР.

7. Партицип I або партицип II у ПКл у ролі ад'юнкта характеризуються часовим співвідношенням з дією предиката – дія партиципа I відбувається одночасно з дією предиката МР, дія партиципа II відбулася раніше дії МР.

4.4 Моделі з партиципною клаузою в ролі атрибута

Розширений синтаксичний аналіз речення засновується на розмежуванні членів речення першого ступеня (до яких відносять предикат, суб'єкт, об'єкт, обставину, предикатив) та *атрибутивів* (Welke, 2007). На рівні речення синтаксичну структуру представлено у термінах членів речення (предикат, суб'єкт тощо), на рівні словосполучення виділяють атрибут та ядро члена речення. Головні речення, підрядні речення, інфінітивні та партиципні конструкції є структурами рівня речення. Їхньою вершиною (ядром) є предикат. Члени речення першого ступеня залежать від дієслова, яке утворює простий чи складений предикат. Предикати здатні утворювати фінітні дієслова в головних та підрядних реченнях та інфінітиви і партиципи в інфінітивних та партиципних конструкціях. Головним критерієм розрізнення членів речення першого ступеня та атрибутів є залежність чи незалежність від інших членів речення. Атрибути залежать від вершини відповідного словосполучення. Незалежно від довжини словосполучення, усі елементи є атрибутом вершини (Welke, 2007, S. 49).

Німецькій мові властиве широке застосування атрибутів, за допомогою чого створюється вища інформаційна насиченість тексту (Thurmair, 2013,

S. 93). *Атрибуція* – це синтаксична функція, яка уможливорює більш точне означення (модифікацію) іменників. До атрибутів відносять усі можливі поширення мінімальної іменної групи (IDS-Grammatik). Атрибути реалізуються різними засобами (ад’єктивними групами, іменними групами в генітиві, прикладками, прийменниковими групами, адвербіальними групами, інфінітивними конструкціями тощо) (IDS-Grammatik; Hentschel, 2010, S. 41–48).

У ролі атрибутів ПКл відповідають *правилу суміжності (Adjazenzregel)* (Welke, 2007, S. 95), тобто займають позицію безпосередньо ліворуч або праворуч від означуваного слова. За морфосинтаксичною поведінкою партиципний атрибут та герундив відносять до відмінюваних атрибутів, атрибутивну партиципну конструкцію – до невідмінюваних атрибутів. Завдяки своєму дієслівному походженню ПКл мають особливі можливості поширення (залежними і незалежними від валентності дієслова елементами та ад’юнктами різноманітної семантики, розташованими ліворуч від партиципа), і власну специфіку. Тому їх слід розглядати окремо від ад’єктивних атрибутів.

4.4.1 Моделі з партиципним означенням

Особливість моделі з партиципним означенням – розташування партиципа з відповідними ад’єктивними закінченнями у препозиції до означуваного слова.

Моделі речень мають такий вигляд:

M 6 Det (O / Oind) [Vpart1 / Vpart2] S V

M 6 S Vdet[Vpart1 / Vpart2] O / Oind

Det

(117) *Der Autor geht so weit zu sagen, dass Kerr „diese [wiederholt*

Vpart2 O

aufretende] Redewendung als gleichzeitig konformistische und in ihrer

V

Wirkung überhöhende Phrase ansieht und ablehnt“ (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 15).

(118) *In diesem Zusammenhang beschreibt Horn neben anderem die Kritik an der Konventionalisierung der [vielfach verwendeten] Ausdruckseinheiten „schnelllebige Reichshauptstadt“, „schnelllebige Zeit“ sowie „Schatten vorauswerfen“ als Formen von Journalismus- als auch von Sprachgebrauchskritik (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 15).*

У разі трансформації таких ПКл їхніми еквівалентами виявляються означальні відносні підрядні речення (приклад (117')):

← (117') *Diese Redewendung, die wiederholt auftritt.*

Означуване партиципом слово може бути ідентичним суб'єкту або додатку головної клаузи. За такої умови імпліцитний суб'єкт ПКл збігається з означуваним словом, якщо вершиною клаузи є партицип I (приклад (119)):

(119) *die [PRO_i vorliegende] Arbeit_i (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 126) ← (119') Die Arbeit liegt vor.*

Імпліцитні суб'єкти клауз, вершиною яких є партицип II, виявляють два варіанти відношень з означуваним словом:

1) імпліцитний суб'єкт клаузи є кореферентним означуваному слову, якщо партицип II утворено від інтранзитивного граничного дієслова (партицип II дієслова *entstehen* у прикладі (120)) або від рефлексивного дієслова (партицип II від дієслова *sich verspäten* у прикладі (121)):

(120) *die [PRO_i neu entstandenen] Klammern_i (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 77) ← (120') Die Klammern sind entstanden.*

(121) *die [PRO_i verspätete] Disziplin_i (Zeitschrift für Rezensionen, 2019, S. 86). ← (121') Die Disziplin hat sich verspätet.*

2) імпліцитний суб'єкт ПКл є ідентичним прямому активної ГС (прямий додаток *die Ansätze* в прикладі (147')), якщо партицип II утворено від транзитивного дієслова (партицип II від дієслова *vorstellen* у реченні (122)):

(122) *die [PRO_i vorgestellten] Ansätze* (Zeitschrift für Rezensionen, 2018, S. 86) ← (122') *Man hat die Ansätze vorgestellt.*

Отже, клас дієслів, які у традиційній граматиці позначаються як інтранзитивні, не є гомогенним. Серед інтранзитивних дієслів виділяють *інтранзитивні неергативні* та *інтранзитивні ергативні дієслова*. У генеративній граматиці виходять з того, що суб'єкт речення (зовнішній аргумент на рівні аргументної структури) синтаксично представлено за рамками комплексу *V(+Objekt)* (Müller, 2000, S. 43). Присутність суб'єкта зумовлено загальними характеристиками граматичного ладу німецької мови.

Розглянемо аргументну структуру транзитивних (приклад (123)), інтранзитивних неергативних (приклад (124)) та інтранзитивних ергативних дієслів (приклад (125)).

(123) *In Ersterem vergleicht der Autor das moderne deutsche Interpunktionsystem mit jenen anderer moderner europäischer Sprachen unter Rückgriff auf Bredels Modell* (Zeitschrift für Rezensionen, 2020, S. 76).

На схемі (рис. 4.9) спрощено представлено аргументну структуру транзитивного дієслова *vergleichen*, яке відкриває позиції для внутрішнього аргументу *das Interpunktionsystem* та для зовнішнього аргументу *der Autor*:

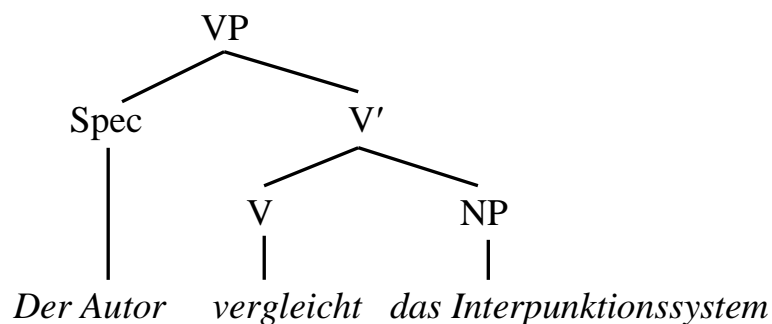

Рис. 4.9. Репрезентація аргументної структури транзитивного дієслова *vergleichen*

(124) Er schweigt oft (Linguistik online, 2002, S. 28).

Аргументну структуру інтранзитивного дієслова *schweigen*, яке відкриває одну позицію для зовнішнього аргументу, можна подати таким чином (рис. 4.10):

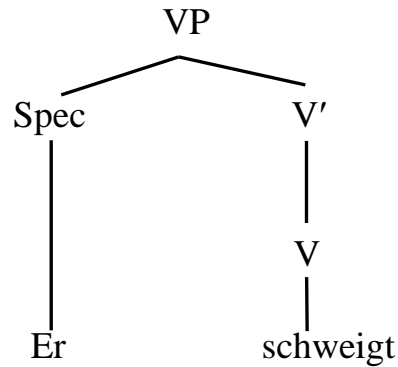

Рис. 4.10 Репрезентація аргументної структури інтранзитивного дієслова *schweigen*

Речення (125) є прикладом партиципа II від ергативного дієслова в атрибутивній ролі:

(125) *Dafür ist es aber mit besonders interessanten und gelingen Beiträgen „bestückt“* (Zeitschrift für Rezensionen, 2019, S. 175). ← *Die Beiträge sind gelungen.*

Єдиний аргумент ергативного дієслова *gelingen* породжується в канонічній позиції внутрішнього аргументу (рис. 4.11):

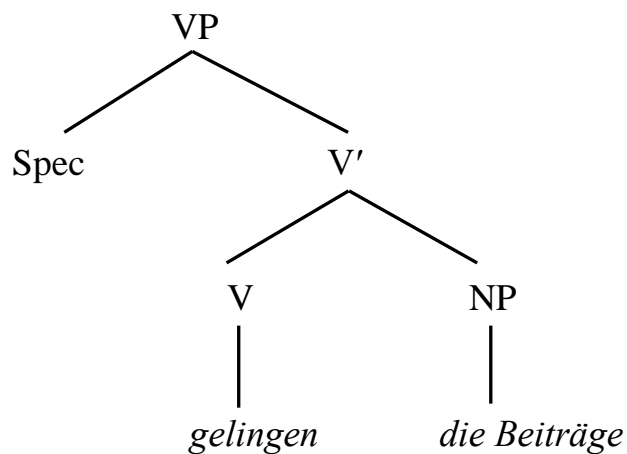

Рис. 4.11 Репрезентація аргументної структури ергативних дієслів:
глибинна структура

Після цього відбувається пересув внутрішнього аргументу в позицію зовнішнього (рис 4.12). Тому на схемі репрезентації ГС (рис. 4.11) єдиний аргумент дієслова *gelingen* є внутрішнім, а не зовнішнім аргументом. Незаповнена (порожня) позиція позначається на дериваційній схемі “ес” (Engl.: “empty category” – незаповнена категорія, відсутній у структурі речення після застосування операції озвучення елемент) (рис. 4.12). Суб’єкти ергативних дієслів можна, таким чином, зіставити з суб’єктами пасивних речень. В обох випадках говорять про похідні суб’єкти (*derivierte Subjekte*).

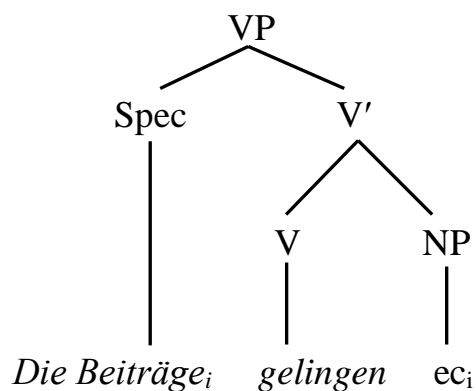

Рис. 4.12 Репрезентація аргументної структури ергативних дієслів:
поверхнева структура

Розглянемо активне та пасивне речення більш детально:

(123') *Der Autor vergleicht das Interpunktionssystem.*

(123'') *Das Interpunktionssystem wird (vom Autor) verglichen.*

Дієслово *reparieren* в активній конструкції наділяє свої аргументи такими тематичними ролями: внутрішній аргумент (*das Interpunktionssystem*) – роллю ПАЦІЄНС (ТЕМА), зовнішній аргумент (*Der Autor*) – тета-роллю АГЕНС.

У пасивному реченні аргумент із тета-роллю ПАЦІЄНС (*das Interpunktionssystem*) реалізується як суб’єкт (узгоджується з фінітним дієсловом), а зовнішній аргумент з тета-роллю АГЕНС (*der Autor*) стає факультативним та замість іменної групи (NP) з’являється в ПС у вигляді прийменникової групи (PP) (*vom Autor*). Дієслово призначає своєму

комплементу (прямому додатку *das Interpunktionssystem*) тета-роль ПАЦІЄНС. У пасивних реченнях зовнішня тета-роль (АГЕНС) реалізується факультативною прийменниковою групою (PP). Така позиція (SpecVP), яка в активному реченні отримує зовнішню тета-роль, залишається незаповненою у пасивній конструкції на рівні ГС. (Рис. 4.13):

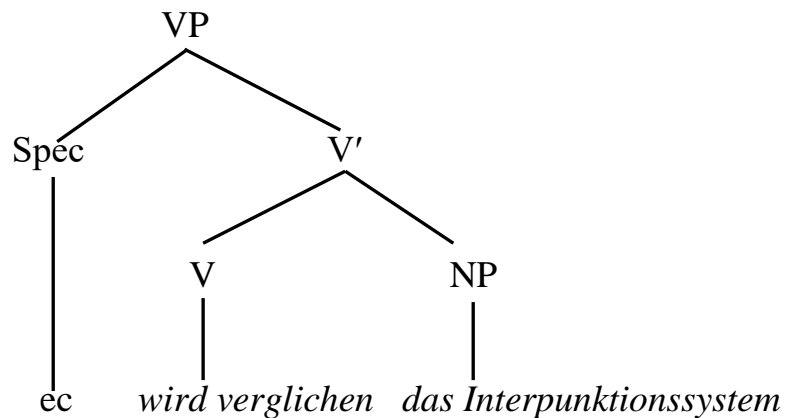

Рис. 4.13 Структурна репрезентація пасивної конструкції:

глибинна структура

Внутрішній аргумент ГС можна перемістити в позицію перед фінітним дієсловом, де він узгоджується з дієсловом як синтаксичний суб'єкт (*Das Interpunktionssystem wird verglichen*). Такий пересув іменної групи (NP) з позиції внутрішнього аргументу в позицію зовнішнього аргументу пояснюється втратою дієсловом з пасивною морфологією здатності наділяти свій комплемент (структурним) відмінком (акузативом). Крім того, тимчасово анулюється зовнішня роль АГЕНС.

Це явище носить назву *узагальнення Бурціо* (Burzio, 1986, S. 184): дієслово, яке не розподіляє зовнішніх тета-ролей, не наділяє комплементи структурним відмінком (акузативом), і навпаки, дієслово, яке не може наділити структурним відмінком (акузативом) комплементи, залишає зовнішню аргументну позицію немаркованою тета-роллю. У пасивному реченні комплемент-іменна група хоча й отримує тета-роль, але не отримує відмінка (безпосередньо від дієслова). Для того, щоб отримати відмінок,

потрібно здійснити пересув іменної групи в таку позицію, у якій вона може отримати відмінок (Stechow & Sternefeld, 1988, S. 189)

Таким чином, конструкції з ергативними дієсловами подібні до пасивних конструкцій у тому сенсі, що їхній суб'єкт фактично є переміщеним прямим додатком. На відміну від пасивного стану, коли призупинення тета-ролі АГЕНС та відсутність здатності наділяти відмінком комплемент є властивістю, що впливає з морфології пасиву та є результатом операції пасивізації, нездатність ергативних дієслів наділяти відмінком та маркувати тематичною роллю комплементи пов'язана з їхніми внутрішніми семантичними характеристиками. З цієї причини ергативні дієслова також часто позначають як *неакузативні* (Perlmutter, 1978, SS. 157–189), тобто такі, що не наділяють свій комплемент відмінком і не маркують його зовнішньою тета-роллю. Неакузативні дієслова відрізняються від інших інтранзитивних дієслів тим, що їхній суб'єкт є одночасно “прихованим” об'єктом дії, яку вони виражають. Іншими словами, він не є активним виконавцем дії, вираженої відповідним дієсловом (Родюк, 2013, с. 97).

Отже, в ергативних дієсловах відсутній зовнішній аргумент, суб'єкт породжується в позиції внутрішнього аргументу, отримує тета-роль ПАЦІЕНС, однак не маркується знахідним відмінком. Після пересуву в позицію специфікатора TP, іменна група NP маркується називним відмінком. У неергативних дієслів, навпаки, відсутній внутрішній аргумент (Полховська, 2012, с. 278).

Як неергативні, так і неакузативні дієслова є інтранзитивними, проте суб'єкт неергативних дієслів марковано тета-роллю АГЕНС; суб'єкт неакузативних дієслів ніколи не є АГЕНСОМ. Неакузативні дієслова часто виражають граничну та динамічну зміну стану. Тематичну роль не-АГЕНСА виражено як правило, акузативом, при ергативних дієсловах для нього вжито номінатив.

У досліджуваному корпусі в атрибутивній ролі функціонують партиципи II одновалентного ергативного дієслова *entstehen* та двовалентного дієслова *gelingen*.

У прикладах (126) та (127) тематична роль ПАЦІЄНС іменників *Sprachspiele* та *Formulierung*, атрибутом яких є партицип *gelingen*, відповідає синтаксемі носія стану:

(126) *Neben vielen sehr witzigen und [PRO_i gelungenen] Sprachspielen; gibt es wenige gewöhnungsbedürftige, wie beispielsweise das In-Sprichwörter-Hineingreifen, um die blühenden Wörter zu pflücken (Zeitschrift für Rezensionen).*

(127) *Studentin H. macht die Autorinnen also auf eine [PRO_i gelungene] Formulierung aufmerksam (Linguistik online).*

У прикладах (128) та (129) тематична роль ПАЦІЄНС іменників *die Textkommentare* та *die Karte*, означуваних партиципом *gelingen*, відповідає синтаксемі носія якості:

(128) *Dabei untersuchten wir die im Projekt entstandenen Textkommentare (Linguistik online).*

(129) *Zusammenfassend lässt sich auf der Grundlage der aus den Online-Daten entstandenen Karte für die wortgeografischen Verteilungen der dialektalen Bezeichnungen von Sommersprossen herausstellen (Linguistik online).*

Саме синтаксеми носія якості та носія стану визначають критерій ергативності як семантико-синтаксичний (Петрик, 2001, с. 4).

Таким чином, суб'єкт ергативних дієслів має більше спільного з об'єктом транзитивних дієслів, ніж з суб'єктом перехідних та інтранзитивних неергативних дієслів. Ознакою як ергативних дієслів, так і дієслів у пасиві є те, що вони наділяють тета-роллю тільки свій об'єкт (додаток), позиція суб'єкта залишається немаркованою (Oppenrieder, 1991, S. 40). Це пояснює

те, що синтаксичну роль атрибута здатні виконувати партиципи II лише тих інтранзитивних дієслів, які є ергативними.

4.4.2 Моделі з атрибутивною партиципною конструкцією

Особливість моделі з атрибутивною партиципною конструкцією – постпозиція партиципа в невідмінюваній формі до означуваного слова та фіксоване розташування ПКл у структурі МР.

Еквівалентними конструкціями у разі трансформації партиципної атрибутивної конструкції виявляються означальні відносні підрядні речення (130') та партиципні атрибути (130''):

S

Vpart2

(130) *Der Textsortenbegriff, [synonym zum Terminus Gattung gebraucht], bleibt unklar* (Zeitschrift für Rezensionen). ← (130') *Der Textsortenbegriff, den der Autor synonym zum Terminus Gattung gebraucht, bleibt unklar*. ← (130'') *Der vom Autor synonym zum Terminus Gattung gebrauchte Textsortenbegriff bleibt unklar*.

Порівнявши приклади (130), (131) та (132) з їхніми еквівалентами бачимо, що атрибутивні ПКл можуть трансформуватися в означальні підрядні речення та поширені партиципні атрибути без зміни змісту пропозиції та підкреслюють якісну сторону ознаки більшою мірою, ніж означальні речення.

У підрядному означальному реченні відносний сполучник узгоджується з означуваним іменником у роді та числі, партицип атрибутивної ПКл має коротку неузгоджену форму, тобто більш незалежне граматичне оформлення, ніж підрядне означальне речення та виражає більш незалежні зв'язки, наприклад:

S

(131) *Das zusammengetragene Wissen, kognitiv zu einem Charakterbild*

Vpart2 V

zusammengefügt, bleibt im weiteren Kommunikationsverlauf innerlich repräsentiert und entwickelt (Zeitschrift für Rezensionen). ← (131') Das zusammengetragene Wissen, das kognitiv zu einem Charakterbild zusammengefügt wird, bleibt im weiteren Kommunikationsverlauf innerlich repräsentiert und entwickelt.

Отже, модель з атрибутивною партиципною конструкцією має такий вигляд:

M7 S [(O / Oind) Vpart1 / Vpart2] V

Подібно до означальних речень, ПКл у ролі атрибута розташовується після означуваного слова згідно з правилом суміжності, тому у прикладі (132) імпліцитний суб'єкт ПКл [*bestehend aus linksgerichteten, juden- und ausländlerfreundlichen Gruppen*] є кореферентним не суб'єкту МР *die Ingroup*, а предикативу *als Opfer*:

(132) *Die politische Ingroup_i der FPÖ wird dabei häufig als Opfer_j der Regierungsparteien sowie der Gutmenschenjagdgesellschaft bzw. der internationalen Jagdgesellschaft, [PRO_j bestehend aus linksgerichteten, juden- und ausländlerfreundlichen Gruppen] stilisiert. (Linguistik online, 2017, S. 97). ← (132') Die politische Ingroup der FPÖ wird dabei häufig als Opfer der Regierungsparteien sowie der Gutmenschenjagdgesellschaft bzw. der internationalen Jagdgesellschaft, die aus linksgerichteten, juden- und ausländlerfreundlichen Gruppen bestehen, stilisiert. ← (132'') Die politische Ingroup der FPÖ wird dabei häufig als [aus linksgerichteten, juden- und ausländlerfreundlichen Gruppen bestehenden] Opfer der Regierungsparteien sowie der Gutmenschenjagdgesellschaft bzw. der internationalen Jagdgesellschaft stilisiert.*

Імпліцитний суб'єкт партиципа співвідноситься з означуваним словом. Суб'єктні відношення реалізуються за тими ж правилами, що й для моделі **М6**, тобто залежать від семантико-структурної характеристики дієслова, що лежить в основі партиципа, – його транзитивності / інтранзитивності, ергативності.

4.4.3 Моделі з герундивом

Модель з герундивом реалізується тільки для партиципів I транзитивних дієслів та виступає виключно в атрибутивній ролі.

	V		Det	Ptl	Vpart1	S
(133)	<i>Eine Rolle spielt auch</i>		<u>das zu untersuchende</u>		<i>Material</i>	

(Niederhauser, 2000, S. 9).

Модель з герундивом має таку будову:

M 8 (Ptl Vpart1) Det [Ptl Vpart1] S V

M 8 (Ptl VPart1) S V Det [Ptl Vpart1] O / Oind

Специфічною функцією герундивної клаузи є привнесення модальності у висловлювання:

(133') *Eine Rolle spielt auch das Material, das man untersuchen soll.*

Еквівалентами у разі трансформації виявляються конструкції *sein + zu + Infinitiv* (133'') або *Modalverb + Infinitiv* (134'):

(133'') *Eine Rolle spielt auch das Material, das zu untersuchen ist.*

(134) *Diese Arbeiten stellen aber einen [nicht zu unterschätzenden] Fundus an Material dar* (там само, S. 11). ← (134') *Diese Arbeiten stellen aber einen Fundus an Material dar, der nicht unterschätzt werden darf.*

Модальне значення необхідності та можливості є визначальною ознакою герундивної клаузи, яка відрізняє її від інших атрибутивних ПКл.

Значення модальності конкретизується під впливом контексту та поширювальних елементів партиципа. Так, наявність модальних ад'юнктив,

яким властива семантика необхідності (*unbedingt, in jedem Fall*), у складі ПКЛ з герундивом приводить до інтерпретації модальності ПКЛ як значення необхідності (приклад (135)):

(135) ... *so rückt man das unbedingt zu lernende Thema in den Vordergrund* (Geier, 2016, S. 53). ← (135') *Das Thema muss man unbedingt lernen.*

Модальні ад'юнкти типу *gut, leicht, einfach, schwer* тощо привносять у конструкцію з герундивом модальне значення можливості:

(136) *Afrikaans ist auch für Englisch-Sprecher die am einfachsten zu lernende natürliche Sprache* (Seuhs, 2015, S. 10). ← (136') *Afrikaans können auch Englisch-Sprecher am einfachsten lernen.*

Означувані іменники, з якими узгоджується герундив, також можуть конкретизувати значення модальності. Так, герундив *zu bewältigende* в сполученні з іменником *die Anforderung* (виклик) (приклад (137)) та герундив *zu erfüllende* в сполученні з іменником *der Arbeitsauftrag* (завдання) (приклад (138)) набуває значення необхідності:

(137) *Die im ersten Lebensabschnitt ... zu bewältigende Anforderung* (Lorenz, 2016, S. 35). ← (137') *Die Anforderung, die im ersten Lebensabschnitt bewältigt werden muss.* ←

(138) ... *bei dem zu erfüllenden Arbeitsauftrag.* (Geier, 2016, S. 63). ← (138') *Bei dem Arbeitsauftrag, der erfüllt werden muss.*

У прикладі (139) модальне значення ПКЛ *zu beobachtende* в сполученні з іменником *der Trend* (тенденція) трактуємо як значення можливості:

(139) ..., *so dass der in den Herkunftsgruppen zu beobachtende Trend sehr wahrscheinlich nicht nur auf ... zurückzuführen sein könnte* (können) (Prenzel, 2008 S. 166). ← (139'') *Der Trend kann in den Herkunftsgruppen beobachtet werden.*

Значення модальності конструкції з герундивом може визначатися специфікою стилю та жанру тексту, в якому вжито конструкцію (Thurmair, 2013, S. 100). Під час написання монографії або наукової статті

авторові потрібно серед іншого описати етапи планування та завдання дослідження чи експерименту. Тому в таких текстах ПКл з герундивом мають переважно значення необхідності, а також того, що та як слід робити досліднику / учаснику дослідження / читачу з об'єктом, вираженим означуваним словом (77% усіх вживань ПКл з герундивами).

Так, у реченні (140) йдеться про “ще один тип вживання, який потрібно / слід назвати”:

(140) *Ein letzter hier zu nennender Typ ist die Verwendung der P durch wie in Beispiel 6* (Linguistik online, 2004, S. 79).

Говорячи про гіпотезу у реченні (141), автор одночасно за допомогою ПКл виражає, що цю гіпотезу ще потрібно буде підтвердити, окреслюючи водночас перспективи дослідження:

(141) *Man könnte demnach – noch zu verifizierende – Hypothese aufstellen, dass beim lento-Sprechstil das Dauerverhältnis zwischen Lang- und Kurzvokalen deutlicher ausfällt als beim Allegro-Stil* (Linguistik online, 2015, S. 37).

У ролі поширювальних елементів клаузи з герундивом вживаються модальні ад'юнкти:

(142) *Soweit damit selbst zu tragende Kosten bestritten werden, die den Naturschutzorganisationen im Rahmen der Projekte entstehen ...* (Mediensprache, 2018, S. 74);

темпоральні ад'юнкти:

(143) *..., so dass der in den Herkunftsgruppen zu beobachtende Trend sehr wahrscheinlich nicht nur auf ... zurückzuführen sein könnte (können)* (Prenzel, 2008 с. 166);

локальні ад'юнкти:

(144) *... der seit den 1950 Jahren zu beobachtende Trend zur Kleinserienfertigung...* (Hoppe et al., 2008, с. 107);

та прийменникова група з прийменником *von*:

(145) ... *Mehrwertsteuer auch Zinsen und sonstige Nebenkosten, wie zum Beispiel vom Unternehmer zu tragende Frachtkosten, mit ein* (Mediensprache, 2005, S. 7).

У прикладі (145) прийменникова група з прийменником *von*, що входить до складу герундивної клаузи, набуває обов'язкового характеру та встановлює референційний зв'язок з імпліцитним суб'єктом ПКЛ:

(145) *Mehrwertsteuer auch Zinsen und sonstige Nebenkosten, wie zum Beispiel [PRO_i vom Unternehmer_i zu tragende] Frachtkosten, mit ein.* ← (145') *Der Unternehmer muss Frachtkosten tragen.*

За умови вилучення прийменникової групи *vom Unternehmer* уся ПКЛ з герундивом втрачає свою завершеність та стає неправильною, оскільки в цьому разі незрозуміло, хто повинен виконувати дію партиципа:

... *und sonstige Nebenkosten, wie zum Beispiel *zu tragende Frachtkosten.*

Імпліцитний PRO-суб'єкт ПКЛ з герундивом (за відсутності в її складі прийменникової групи з прийменником *von*) є кореферентним прямому об'єкту активної ГС:

(146) *Der praktische Vorteil dieser Hard- und Software liegt darin, dass die analoge Eingabe des Sprachsignals in Echtzeit digitalisiert wird, was gegenüber anderen vergleichbaren Analysewerkzeugen [PRO_i eine nicht zu unterschätzende] Zeitersparnis mit sich bringt* (Linguistik online, 2004, S. 104). ← (146') *Man darf eine Zeitersparnis nicht unterschätzen.*

Атрибутивна ПКЛ з герундивом утворюється лише від транзитивних двовалентних та тривалентних дієслів, які наділяють свій внутрішній аргумент тета-роллю ПАЦІЄНС.

Таким чином, виділяємо дві базові морфосинтаксичні моделі речень з ПКЛ у сучасній німецькій мові: модель з ПКЛ в ролі ад'юнкта (М5) та модель з ПКЛ в ролі атрибута (М6), яка поділяється, зі свого боку, на три різновиди:

модель з партиципним означенням, модель з атрибутивною партиципною конструкцією та модель з герундивом.

Типи моделей, їхні різновиди, формули та синтаксичні ролі партиципів у сучасній німецькій мові представлено у таблиці (див. додаток В, табл. В.1).

Висновки до розділу 4

1. За своєю архітектурою ПКл є особливим видом малих клауз, предикатним центром яких є нефінітна форма дієслова у вигляді партиципа, а суб'єкт завжди є імпліцитним, що в генеративній граматиці прийнято називати нульовим PRO-суб'єктом. ПКл наділені предикативністю, якої вони набувають, приписуючи, подібно реченню, певній величині ознаку чи дію.

2. Як малі клаузи, ПКл містять лексичну VP, а також принаймні одну функційну проєкцію. Припущення, що зовнішній аргумент дієслова генерується за межами VP, робить необхідним існування vP усередині ПКл. Саме vP-проєкція є відповідальною за транзитивність дієслова, а ПКл можуть містити у своїй структурі додатки, що також свідчить про наявність vP-проєкції. Партицип залишається у V^o.

3. ПКл можуть мати заперечення, а також позначати дію, яка не є одночасною з дією MP. Партиципи в ПКл можуть поширюватися ад'юнктами, які генеруються над T^o. Таким чином, ПКл містять власну TP-проєкцію. Нефінітний партицип за цих обставин не зазнає підйому до T^o.

4. Здатність ПКл у ролі ад'юнкта виступати зі сполучниками свідчить про наявність у ПКл ще однієї функційної проєкції – CP. Оскільки за узгодження суб'єкта з предикатом за особою і числом відповідальною є ознака фінітності, будемо вважати, що партиципна форма відповідає вершині CP(-FIN).

5. Існування PRO-суб'єкта в ПКл обґрунтовується з позицій тета-критерію та тета-зв'язку, а також є необхідною умовою теорії зв'язування

(Binding Theory). PRO-суб'єкт ПКл є імпліцитним, але синтаксично активним.

6. У ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта йдеться про особливий вид контролю PRO-суб'єкта – ад'юнктний контроль. Розмежування різної природи комплементного та ад'юнктного контролю засновується на структурній відмінності між цими конститuentами. У разі ад'юнктного контролю імпліцитний суб'єкт ПКл встановлює референційні зв'язки з суб'єктом або імпліцитним АГЕНСОМ матричної предикації, а також може мати узагальнений референт.

7. У досліджуваному матеріалі обов'язковий контроль імпліцитного PRO-суб'єкта ПКл реалізується суб'єктом МР; не зафіксовано жодного речення з ПКл у ролі ад'юнкта, у яких контроль PRO-суб'єкта здійснювався б суб'єктом МР, відділеним від PRO-суб'єкта ПКл об'єктом МР. Обов'язковим є також механізм контролю PRO суб'єкта в клаузах з пасивними МР; у ПКл з партиципом ІІ від перехідних дієслів та контроль PRO імпліцитним аргументом МР.

8. У досліджуваному корпусі наукових текстів зафіксовано ПКл, які відповідають таким ознакам необов'язкового контролю за визначенням І. Ландау: антецедент може бути інтерпретований як узагальнений референт або антецедент PRO може відповідати решті речення. Перевірка на дотримання всіх критеріїв необов'язкового контролю виявляється проблематичною для таких ПКл, оскільки їхньому антецеденту PRO не завжди можна присвоїти ознаку [+людина].

9. Представлено список морфосинтаксичних моделей речень з ПКл у сучасній німецькій мові з визначенням правил регулярних реалізацій кожної моделі; виявленням функційної і структурної специфіки моделі та встановленням трансформаційних рядів.

10. Німецькі ПКл, представлені в моделі М 5, – це пропозитивні ад'юнкти на базі партиципа І чи ІІ, співвіднесеного з одним із аргументів

(суб'єктом) матричної предикації. Партицип зберігає здатність відкривати навколо себе вільні позиції для аргументів та ад'юнктів.

ПКл у цій моделі мають такі характеристики: імпліцитний суб'єкт встановлює референційні зв'язки з аргументом матричної предикації; у позиції предиката пропозитивного ад'юнкта перебуває партицип I чи II; для встановлення темпоральної референції партиципів важливим є не тільки їхнє категоріальне значення, тобто віднесеність до теперішнього чи минулого часу, але й відношення з матричним предикатом; у деяких випадках ПКл може вводити сполучник, який робить семантичну інтерпретацію однозначною.

11. Німецькі ПКл, які входять до складу моделі М 6 (у традиційній граматиці – (поширені) партиципні означення), – це пропозитивні атрибути на базі партиципа I чи II, співвіднесеного з означуваним словом – одним з аргументів матричної предикації. ПКл цього типу мають такі характеристики: у позиції суб'єкта пропозитивного атрибута знаходиться означуване слово – зовнішній чи внутрішній аргумент матричної предикації; власний суб'єкт вкладеної клаузи є імпліцитним; у позиції предиката пропозитивного атрибута вживаються партиципи I як транзитивних, так і інтранзитивних дієслів; партиципи II транзитивних та ергативних дієслів; для встановлення темпоральної референції партиципів важливим є відношення з матричним предикатом; пропозитивний атрибут у цій моделі розташовується перед означуваним аргументом та набуває відповідної ад'єктивної флексії.

12. Німецькі ПКл, які представляють другий різновид моделі М6 (у традиційній граматиці – атрибутивні партиципні конструкції), – це ПКл у синтаксичній ролі атрибута з партиципом I чи II, співвіднесеним з означуваним словом – одним з аргументів – матричної предикації. ПКл цього типу розташовуються в невідмінюваній формі в постпозиції до означуваного слова.

ПКл у цій моделі мають такі характеристики: предикатним центром пропозитивного атрибута є партицип I чи II; імпліцитний суб'єкт є кореферентним одному з аргументів матричної предикації; темпоральна інтерпретація дії партиципа залежить від співвідношення з предикатом МР.

13. Німецькі ПКл, що є третім різновидом моделі М 6 (модель з герундивом), – це пропозитивні атрибути з партиципом I, співвіднесеним з означуваним словом – одним з аргументів матричної предикації.

ПКл цього типу мають такі характеристики: їхній власний суб'єкт є імпліцитним; у позиції предиката пропозитивного атрибута знаходиться партицип I транзитивних дієслів з часткою *zu*; партицип набуває значення пасивного стану та модальності необхідності чи можливості; пропозитивний атрибут з відповідною ад'єктивною флексією розташовується перед означуваним аргументом.

14. Серед особливостей партиципів як нефінітної дієслівної форми можна виділити такі: партиципи здатні утворювати клаузу; ПКл вводить дію, що відбувається одночасно або передуює основній дії та відіграє роль ад'юнкта або атрибута в матричній предикації; клаузи з партиципами позбавлені узгодження за особою та числом; предикації з партиципами не мають власного часового значення, оскільки в семантичному відношенні позначають другорядні з погляду основної оповіді події, які не потребують незалежної темпоральної референції; суб'єкт ПКл завжди імпліцитний, оскільки синтаксична структура клаузи, вершиною якої є партицип, не передбачає вираження суб'єкта так, як це можливо у фінітних клаузах.

Основні положення четвертого розділу висвітлено в 3-х одноосібних публікаціях автора (Боровська, 2016b; Боровська, 2020b; Боровська, 2020c).

РОЗДІЛ 5

ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРТИЦИПНИХ КЛАЗУЗ У РОЛІ АД'ЮНКТА В НІМЕЦЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Об'єктивне пізнання предмета чи явища є неможливим без врахування його кількісних характеристик, оскільки частотність мовної одиниці є відображенням її системних і функційних властивостей (Перебийніс, 2013, с. 7). Тому одним з важливих етапів нашого дослідження є здійснення аналізу функційних особливостей моделей речень з ПКл у сучасній німецькій мові за параметрами частотності вживання досліджуваної конструкції у вибірці та її дистрибуції у різних жанрах текстів наукового стилю. Цей етап передуює створенню функційної класифікації ПКл у ролі ад'юнкта.

Оскільки наше дослідження здійснюється в межах генеративної граматики, до кількісного аналізу залучено ті моделі речень, у яких партицип утворює залежну клаузу, а саме, моделі речень з партиципами в ролі ад'юнкта (М5) та атрибута (М6).

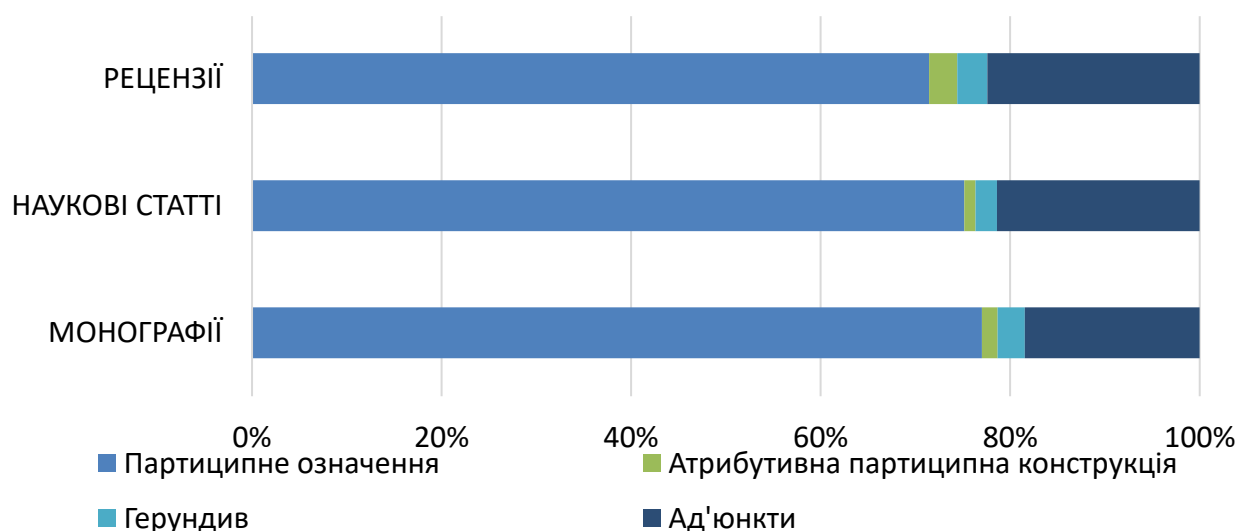

Рис. 5.1 Частотність вживання ПКл у синтаксичних ролях атрибута та ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування

Аналіз частотності вживання та дистрибуції ПКл (Рис. 5.1) виявив, що найбільш уживаними є атрибутивні ПКл (81,5% з 905 досліджуваних одиниць у монографіях; 78,6% з 1103 досліджуваних одиниць у статтях та 77,6% з 1009 вживань досліджуваних одиниць у рецензіях) та несуть високе функційне навантаження в німецькомовних наукових текстах. Найбільш частотними серед ПКл в атрибутивній ролі є партиципні означення (77% у монографіях; 75,2% у наукових статтях та 71,5% у рецензіях).

Оскільки означальні підрядні речення можуть трансформуватися в атрибутивні ПКл без зміни змісту пропозиції, то німецькі ПКл у синтаксичній ролі атрибута виявляються важливим засобом синтаксичної компресії в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування.

ПКл у ролі ад'юнкта є менш уживаними порівняно з атрибутивними ПКл у досліджуваних жанрах наукових текстів (18,5% у монографіях; 21,4% у наукових статтях та 22,4% у рецензіях). Причина цього полягає, на нашу думку, у тому, що ПКл-ад'юнкти мають меншу здатність ущільнювати великий обсяг інформації порівняно з іншими засобами інформаційної компресії та експліцитними (розгорнутими) структурами. Такі ПКл допускають у синтаксичному і семантичному аспектах різні варіанти інтерпретації, що "суперечить необхідності точного і чіткого формулювання наукової інформації" (Beneš, 1981, S. 205). Тому ПКл-ад'юнкти хоча й трапляються в наукових текстах, проте у значно меншій кількості порівняно з атрибутивними ПКл і характеризуються формалізованою будовою та стандартизованістю.

Частотність вживання речень з ПКл у ролі атрибутів та ад'юнктів у німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики представлено у таблиці (див. додаток Г, табл. Г.1).

Різноманітні зв'язки партиципних конструкцій з МР уже неодноразово ставали об'єктом лінгвістичних досліджень. Традиційно, партиципні

конструкції співвідносили з підрядними реченнями та виділяли такі їх класи: темпоральні, каузальні, модальні, умовні, партиципні конструкції поступки та наслідку (Bungarten, 1976; Filipovic, 1977; Helbig & Buscha, 2001; Kwaśniak, 2012). Проте дослідники стверджують, що німецькі ПКл у ролі ад'юнкта виявляють набагато вищу функційну різноманітність (Möller, 2015; Brodahl, 2016). Сучасні класифікації засновуються на розмежуванні ад'юнктивів, що доповнюють дію МР, та ад'юнктивів, що модифікують дію МР (Haug, Fabricius-Hansen, Behrens & Helland, 2012; Brodahl, 2016).

Згідно з таким підходом, опис ПКл у ролі ад'юнктивів у нашому дослідженні відбувається з поділом на *три великі функційні типи*, залежно від того, чи в усьому МР і ПКл йдеться про одну або про декілька дій (див. додаток Ж, рис. Ж.1). Кожен з цих функційних типів, зі свого боку, розмежовується на подальші підтипи.

5.1 Партиципні клаузи у функції ад'юнктивів, що доповнюють дію матричного речення

У ПКл у функції ад'юнктивів, що доповнюють дію МР, йдеться про дію, яка є незалежною від дії МР. Спільним для дієслів МР та ПКл є кореферентність суб'єктів.

У досліджуваних текстах наукового стилю такі ПКл представлено темпоральними (4,8% усіх ПКл у функції ад'юнктивів, що доповнюють дію МР, у монографіях; 5,9% – у статтях; 8,4% – у рецензіях), каузальними (6,5% у монографіях; 9% у статтях та 4,9% у рецензіях) та фінальними клаузами (7,7% у монографіях, 8% у статтях; у досліджуваних рецензіях фінальних клауз не зафіксовано), а також клаузами зі значенням супутньої обставини (9% у монографіях; 7,6% у статтях та 3,5% у рецензіях) та клаузами в ролі протиставного ад'юнкта (3% у монографіях та 4,2% у статтях).

5.1.1 Партиципні клаузи у функції темпорального ад'юнкта

ПКл у функції темпорального ад'юнкта характеризують дію МР за часовими параметрами.

Відносно дії МР ПКл можуть виражати одночасну дію (ПКл з партиципом I):

(147) *Das Arbeitskräftepotenzial analysierend, betonte Per-David Wennberg von der schwedischen Transportarbeiter-Föderation, dass die Mehrheit der Beschäftigten männlich und eher fortgeschrittenen Alters sei* (Mediensprache, 20017, S. 98). ← (147') *Als Per-David Wennberg das Arbeitskräftepotenzial analysierte, betonte er von der schwedischen Transportarbeiter-Föderation, dass die Mehrheit der Beschäftigten männlich und eher fortgeschrittenen Alters sei.*

У реченні (148) дію ПКл відносно дії МР можна трактувати як повторювану дію:

(148) *Analysierend die Besonderheiten des Zustandes des Problems der Prüfung und Einschätzung der Kenntnisse, muss es darauf hingewiesen werden, dass dieses Problem vielseitig ist und von den Forschern in den verschiedenen Aspekten betrachtet wurde* (Mediensprache, 2011, S. 78). ← (148') *Jedesmal, wenn die Besonderheiten des Zustandes des Problems der Prüfung und Einschätzung der Kenntnisse analysiert werden, muss es darauf hingewiesen werden, dass dieses Problem vielseitig ist und von den Forschern in den verschiedenen Aspekten betrachtet wurde.*

Позиція партиципа I всередині ПКл є вільною, і він може розташовуватися як на початку (приклад 148), так і в кінці клаузи (приклад 147).

ПКл з партиципом II традиційно виражають переддію відносно дії МР:

(149) *Zuerst in den Texten perzeptiv bestimmt, wurden die Phrasen nach syntaktischen Kriterien klassifiziert* (Linguistik online, 2004, S. 214). ← (149')

Nachdem die Phasen in den Texten perzeptiv bestimmt worden waren, wurden sie nach syntaktischen Kriterien klassifiziert.

Партицип II у структурі ПКл завжди займає останню позицію (приклад (149)). ПКл зі значенням темпорального ад'юнкта представлено в досліджуваному матеріалі як з партиципами I (59% усіх вживань таких ПКл), так і з партиципами II в основі (41%).

ПКл у ролі темпорального ад'юнкта у досліджуваних текстах займають виключно передфінітну позицію у МР. Клаузи містять до двох поширювальних елементів: аргументи, що залежать від валентності дієслова (прямі додатки – 43%), темпоральні ад'юнкти (14%), локальні (18%) та модальні ад'юнкти (25%).

5.1.2 Партиципні клаузи у функції каузального ад'юнкта

ПКл у функції каузального ад'юнкта називають причину, яку також можна трактувати як навмисний або ненавмисний вплив дії партиципа на дію МР:

(150) *An die Zukunft denkend und das Konzept einer kontinuierlichen Verbesserung befolgend, verpflichten wir von GIRBAU uns, mittels eines ethischen und verantwortlichen Verhaltens, eine Reihe von Umweltorientierten Zielen umzusetzen, die sich auf den Schutz und die Bewahrung der natürlichen Ressourcen richten, auf eine stete Verbesserung der Sicherheit und Gesundheit am Arbeitsplatz, und auf eine Vorbeugung von Belästigungen und Unannehmlichkeiten für unsere Nachbarn* (Mediensprache, 2015, S. 14). ← (150') *Weil wir an die Zukunft denken und das Konzept einer kontinuierlichen Verbesserung befolgen, verpflichten wir...*

Каузальні ПКл у дослідженому корпусі текстів приєднуються до МР безкон'юнкційним способом, займають передфінітну позицію та представлені як ПКл з партиципом I (73%), так і ПКл з партиципом II (27%):

(151) *Basierend auf ihren eigenen Erfahrungen lehnt Sarah persönliche Kontakte zwischen Mann und Frau im Zusammenhang mit Sexualität ab* (Mediensprache, 2018, S. 5). ← (151') *Weil sie auf ihren eigenen Erfahrungen basiert, lehnt Sarah persönliche Kontakte zwischen Mann und Frau im Zusammenhang mit Sexualität ab.*

(152) *In Braunschweig-Wolfenbüttel von der Kultur der nordwestdeutschen Aufklärung beeinflusst, konnte sie von dort während ihrer sechzehnjährigen Regentschaft Rat und Hilfe beziehen* (Münkler, 2011, S. 331). ← (152') *Da sie in Braunschweig-Wolfenbüttel von der Kultur der nordwestdeutschen Aufklärung beeinflusst worden war, konnte sie von dort während ihrer sechzehnjährigen Regentschaft Rat und Hilfe beziehen.*

Визначальною ознакою каузальних ПКл є ідентичність імпліцитного суб'єкта клаузи та суб'єкта МР:

(153) *Immer, [PRO_i denkend an das Erreichen des besten Resultats im Design, des Komforts der Versammlung und des Komforts täglichen Gebrauchs], führen wir_i zu studieren, zu verursachen und zu entwerfen fort...* (Mediensprache, 2106, S. 30). ← (153') *Immer, weil wir_{an} das Erreichen des besten Resultats im Design dachten, des Komforts der Versammlung und des Komforts täglichen Gebrauchs, führen wir, zu studieren, zu verursachen und zu entwerfen fort...*

Такі клаузи містять від одного до двох поширювальних елементів: аргументів, що залежать від валентності дієслова (83%), локальних (10%) та темпоральних ад'юнктивів (7%).

5.1.3 Партиципні клаузи у функції фінального ад'юнкта

У досліджуваному матеріалі вживаються ПКл у функції фінального ад'юнкта. Такі клаузи представлено виключно клаузами з партиципом I, які приєднуються безкон'юнкційним зв'язком. Партицип I, що лежить в основі ПКл, у ролі фінального ад'юнкта завжди виражає післядію відносно до дії МР:

(154) *Die Pädagogizität dieser Befragungssituation zeigt sich nun nicht nur darin, dass die Lehrerin, Bela helfend, ihn mit bestimmten Ergänzungen unterstützt* (Geier, 2015, S. 61). ← (154') *Die Pädagogizität dieser Befragungssituation zeigt sich nun nicht nur darin, dass die Lehrerin, um Bela zu helfen, ihn mit bestimmten Ergänzungen unterstützt.*

Варто зазначити, що фінальні ПКл не є характерними для наукового стилю. ПКл у функції фінального ад'юнкта з'являються в контексті, у якому наукові тексти набувають ознак художньої оповіді (образності, експресивності, емоційності). Так приклади (155) і (156) взято з монографії, де йдеться зокрема про психолого-педагогічний експеримент, одним з етапів якого був перегляд учасниками експерименту художнього фільму з подальшим обговоренням. Речення (154) та (155) було вжито для передачі змісту художнього фільму:

(155) *Peter stürzt sich, seine Mutter verteidigend, auf den Blockwart und wird von diesem zurückgestoßen* (Geier, 2015, S. 64). ← (155') *Peter stürzt sich, um seine Mutter zu verteidigen, auf den Blockwart und wird von diesem zurückgestoßen.*

(156) *Edi und Klaus legen daraufhin sich versöhnend die Arme um die Schultern des jeweils anderen* (Geier, 2015, S. 51). ← (156') *Edi und Klaus legen daraufhin, um sich zu versöhnen, die Arme um die Schultern des jeweils anderen.*

У разі трансформації ПКл еквівалентами є інфінітивна конструкція з фінальним значенням *um + zu Infinitiv* (приклад (157)) або фінальне підрядне речення з сполучником *damit* (приклад (158)):

(157) *Nach diesem Durchgang durch die versammelten Positionen soll, noch einmal resümierend, die Frage gestellt werden, ob es der Erziehungswissenschaft möglich ist, Unterricht als Gesamt durch empirische Forschung theoretisch zu erschließen, oder ob wir notwendig nur über je spezifische Zugriffe auf diesen verfügen, die uns verschiedene, unterrichtliche Aspekte verdeutlichen* (Geier, 2015, S. 246). ← (157') *Nach diesem Durchgang durch die versammelten Positionen soll, um noch einmal zu resümieren, die Frage gestellt werden, ob es der Erziehungswissenschaft möglich ist, Unterricht als Gesamt durch empirische Forschung theoretisch zu erschließen, oder ob wir notwendig nur über je spezifische Zugriffe auf diesen verfügen, die uns verschiedene, unterrichtliche Aspekte verdeutlichen*

Визначальною рисою фінальних ад'юнктів є їх розташування в центральному полі речення (86%):

(158) *Wenn die Suche beendet ist, wird das Search Results Fenster geöffnet, das Ergebnis präsentierend* (Linguistik online). ← (188') *Wenn die Suche beendet ist, wird das Search Results Fenster geöffnet, damit das Ergebnis präsentiert wird*.

Решта таких ПКл (14%) розташовуються в кінці МР (приклад (158)). Клаузи містять, як правило, один поширювальний елемент: аргумент, що залежить від валентності дієслова (72%), або модальний ад'юнкт (28%).

5.1.4 Партиципні клаузи у функції ад'юнкта зі значенням супутньої обставини

ПКл у ролі ад'юнкта зі значенням супутньої обставини – це конструкції, які, на відміну від інших ПКл, не можна представити як

традиційні темпоральні, каузальні, модальні ті інші типи обставин, оскільки вони не піддаються трансформації у підрядні речення за допомогою відповідних сполучників.

Трансформація виявляє тотожність таких ПКл реченням з протиставним сполучником *während* (приклад (159)); неатрибутивним відносним реченням зі сполучником *wobei* (приклад (160)), прислівником *dabei* (приклад (161)):

(159) *Junge in Naziuniform, Fahrrad fahrend, pfeift Begrüßungsmelodie der Swing Boys, als er Peter sieht; Peter schaut ihm nach* (Geier, 2015, S. 176).

→ (159') *Junge in Naziuniform, während er Fahrrad fährt, pfeift Begrüßungsmelodie der Swing Boys, als er Peter sieht; Peter schaut ihm nach*

(160) *Wenn Lektoren und Gutachter nur nebenamtlich (und ohne Bezahlung) arbeiten und die Kontrolle durch den Markt entfällt, steigt das Risiko, dass sie es sich – dem Vorbild einiger Verlage folgend – leicht machen und mehr oder weniger jeden Beitrag annehmen* (Websprache.net, 2005, S. 151). → (160') *Wenn Lektoren und Gutachter nur nebenamtlich (und ohne Bezahlung) arbeiten und die Kontrolle durch den Markt entfällt, steigt das Risiko, dass sie es sich – wobei sie dem Vorbild einiger Verlage folgen – leicht machen und mehr oder weniger jeden Beitrag annehmen.*

(161) *Hierin der Diskurskritik des Normalismus nahe stehend, werden kritische Aspekte dort artikuliert, wo ein stereotypes Umfeld verfestigend wirkt* (Schneider, 2009, S. 498). ← (161') *Kritische Aspekte stehen hierin der Diskurskritik des Normalismus nahe, dabei werden sie dort artikuliert, wo ein stereotypes Umfeld verfestigend wirkt.*

(161) *Hierin der Diskurskritik des Normalismus nahe stehend, werden kritische Aspekte dort artikuliert, wo ein stereotypes Umfeld verfestigend wirkt* (Schneider, 2009, S. 498). ← (161') *Kritische Aspekte stehen hierin der Diskurskritik des Normalismus nahe, dabei werden sie dort artikuliert, wo ein stereotypes Umfeld verfestigend wirkt.*

Еквівалентами фінальних ПКл також можуть бути складносурядні речення (приклади (162) та (163)):

(162) *Im De Gruyter Verlag in der Reihe „Linguistik – Impulse und Tendenzen“ erschienen, richtet sich „Sprachhandlungskoordination in der*

Chat-Kommunikation“ in erster Linie an ein wissenschaftliches Publikum (Beißwenger, 2007, S. 4). → (162') Das Buch erschien „Sprachhandlungskoordination in der Chat-Kommunikation“ im De Gruyter Verlag in der Reihe „Linguistik – Impulse und Tendenzen“ und richtet sich in erster Linie an ein wissenschaftliches Publikum.

(163) Mittlerweile in der 4. Auflage erschienen, wird Ennenbachs Buch auf Platz 1 bei “Amazon” in der Kategorie “Psychotherapie” geführt (Lorenz, 2015, S. 92). → (163') Mittlerweile ist Ennenbachs Buch in der 4. Auflage erschienen; es wird auf Platz 1 bei “Amazon” in der Kategorie “Psychotherapie” geführt.

ПКл у ролі ад'юнкта зі значенням супутньої обставини представлено в досліджуваному корпусі клаузами, які приєднуються безкон'юнкційним зв'язком.

ПКл зі значенням супутньої обставини займають переважно позицію в передпіллі речення (68%), як у прикладі (164); а також позицію ліворуч у центральному полі речення (32%), як у прикладах (159) та (160):

(164) Einer oft eingesetzten Methode folgend hört sich das Kind die Aufnahme einer kurzen Geschichte an und wird dazu aufgefordert, einige zur Geschichte passende Bilder in die richtige Reihenfolge zu bringen, w-Fragen zu beantworten und die ganze Geschichte anhand der Bilder mit eigenen Worten nachzuerzählen (Linguistik online, 2005, S. 18). → (164') Man folgt einer oft eingesetzten Methode und das Kind hört sich die Aufnahme einer kurzen Geschichte an...

Поширення клаузи відбувається за рахунок аргументів, що залежать від валентності дієслова-партиципа (75%), а також різного роду ад'юнктивів (15%).

5.1.5 Партиципні клаузи у функції протиставного ад'юнкта

У досліджуваному корпусі зафіксовано лише декілька вживань ПКл з функцією протиставлення.

В основу таких клауз покладено партиципи II від дієслів, що виражають позитивне / схвальне або негативне / несхвальне ставлення до предмета чи явища (*etwas mögen; etwas akzeptieren; etwas ablehnen; etwas bekämpfen; etwas belächeln; etwas irgendwie betrachten*).

(165) [*Anfangs als Gäste akzeptiert*], haben spanische Kommandeure schnell jenes Land erobert und sind nun bereit zur Rückkehr nach Europa (Mediensprache, 2009, S. 11). ← (165') Anfangs wurden sie als Gäste akzeptiert, dann haben spanische Kommandeure schnell jenes Land erobert und sind nun bereit zur Rückkehr nach Europa.

(166) [*Von der Konkurrenz anfangs belächelt*], wurde Klaus Quirini nach kurzer Zeit berühmt (Mediensprache, 20018, S. 29). ← (166') Von der Konkurrenz wurde Klaus Quirini anfangs belächelt, er wurde aber nach kurzer Zeit berühmt.

ПКл-протиставні ад'юнкти завжди розташовані в передпіллі речення:

(167) [*Anfangs von allen gemocht*], macht sich der Konzern in der zweiten Dekade seines Bestehens zunehmend unbeliebt (Mediensprache, 2003, S. 19). ← (167') Anfangs wurde das Konzern von allen gemocht, aber er macht sich in der zweiten Dekade seines Bestehens zunehmend unbeliebt.

Як і в разі інших ПКл, приєднаних безкон'юнкційним зв'язком, семантичне відношення визначається з урахуванням значення МР. Протиставне відношення передається співіснуванням двох предикацій з різним, частково протилежним значенням та підсилюється темпоральними ад'юнктами (*anfangs gemocht – in der zweiten Dekade unbeliebt; anfangs belächelt – nach kurzer Zeit berühmt*).

Еквівалентами ПКл з протиставним значенням у разі трансформації виявляються не підрядні, а сурядні речення (приклади (165), (166) та (167)).

Сполучувані засоби визначають формально-граматичне аранжування: протиставність утілюється у форму паратаксису, чим підкреслюється автономність, незалежність і водночас скоординованість двох пропозицій (Сівець, 2004, с. 247). Отже, відбувається протиставлення двох фактів, не пов'язаних відношеннями залежності. Цей чинник визначає те, що еквівалентами фінальних ПКл виявляються складно-сурядні речення.

5.2 Партиципні клаузи у функції ад'юнктив, що модифікують дію матричного речення

ПКл у функції ад'юнктив, що модифікують дію матричного речення, надають більш детального опису дії МР, уточнюють її без привнесення у МР нової дії. Предикати МР та ПКл, що модифікує дію, є залежними один від одного. До складу таких клауз відносять інструментальні ад'юнкти (7,7% усіх ПКл-ад'юнктив, що модифікують дію МР, у монографіях; 10% – у наукових статтях та 9,3% – у рецензіях), модальні ад'юнкти (4,8% у монографіях; 4,6% у наукових статтях та 2,7% у рецензіях), умовні ад'юнкти (12,5% у монографіях; 13% у наукових статтях та 16,4% у рецензіях) та ад'юнкти зі значенням частковості дії (9% у монографіях; 8% у наукових статтях та 4,4% у рецензіях).

5.2.1 Партиципні клаузи у функції інструментального ад'юнкта

ПКл у функції інструментального ад'юнкта описують, *за допомогою чого* відбувається дія МР. У текстах наукового стилю їхня функція – повідомити про засіб та метод здійснення дії МР.

Трансформація таких ПКл виявляє тотожність підрядним модальним реченням зі сполучниками *indem* та *dadurch, dass*.

Серед ПКЛ у ролі інструментального ад'юнкта – клаузи з партиципом I (у досліджуваному корпусі не зафіксовано жодного прикладу модальних ПКЛ з партиципом II в основі):

(168) *[Basierend auf der vorgestellten Analyse ausgewählter Sequenzen des Transkripts dieser Unterrichtsstunde], stelle ich fest, dass zunächst eine Mitteilung zur Einordnung der Stunde (unter Verweis auf die in der letzten Stunde abgeschriebene Folie) vorgenommen wird* (Gaier, 2016, S. 166). ←
 (168') *Indem ich auf der vorgestellten Analyse ausgewählter Sequenzen des Transkripts dieser Unterrichtsstunde basiere, stelle ich fest, dass zunächst eine Mitteilung zur Einordnung der Stunde (unter Verweis auf die in der letzten Stunde abgeschriebene Folie) vorgenommen wird.*

ПКЛ у функції інструментального ад'юнкта розташовуються в передпіллі матричної клаузи:

(169) *[Aufbauend auf den vorgestellten Modellen, Methoden und Betrachtungsweisen von Schrift als materiellem Phänomen] entwirft Meletis im dritten Kapitel seines Buches ein skriptgraphetisches Modell* (Zeitschrift für Rezensionen). ← (169') *Indem er auf den vorgestellten Modellen, Methoden und Betrachtungsweisen von Schrift als materiellem Phänomen aufbaut, entwirft Meletis im dritten Kapitel seines Buches ein skriptgraphetisches Modell.*

Можливим є також розташування ПКЛ у центральному ролі речення:

(170) *Wolff arbeitet [an eine Terminologie Heideggers anknüpfend] heraus, dass es zum einst krisenhafte Ausnahmefälle der „Un-Zuhandenheit“ seien, in denen Reflektionen über Praxis in der Praxis notwendig werden* (Gaier, 2016, c. 193). ← (170') *Wolff arbeitet heraus, indem er an eine Terminologie Heideggers anknüpft, dass es zum einst krisenhafte Ausnahmefälle der „Un-Zuhandenheit“ seien, in denen Reflektionen über Praxis in der Praxis notwendig werden.*

Вільною є позиція партиципа всередині ПКл, він може розташовуватися на початку (приклад (171)) або в кінці залежної клаузи (приклад (172)):

(171) *Das heißt, dass zuerst das Äußere nach dem ersten Eindruck und dann detailliert, [sich konzentrierend auf die Beschreibung des Gesichtes und besonders der Augen] dargestellt werden muss* (Mediensprache, 2009, S. 175). ← (171') *Das heißt, dass zuerst das Äußere nach dem ersten Eindruck und dann detailliert, dadurch, dass man sich auf die Beschreibung des Gesichtes und besonders der Augen konzentriert, dargestellt werden muss.*

(172) *Während des Kurses vertiefen und stärken die Studenten ihre Kenntnisse, den Wortschatz, [die Grammatik, die Sprachstruktur der verschiedensten authentischen Texte u.a. Materialien analysierend, welche alle vom Lehrer in Übereinstimmung mit den Studenten ausgewählt werden]* (Zeitschrift für Rezensionen). ← (172') *Während des Kurses vertiefen und stärken die Studenten ihre Kenntnisse, indem sie den Wortschatz, die Grammatik, die Sprachstruktur der [...] verschiedensten authentischen Texte u.a. Materialien analysieren, welche alle vom Lehrer in Übereinstimmung mit den Studenten ausgewählt werden.*

ПКл у цій моделі поширено одним елементом – прийменниковим додатком, що залежить від валентності дієслова (64%), та прямим додатком (36%).

5.2.2 Партиципні клаузи у функції модального ад'юнкта

Модальне та інструментальне значення ПКл не завжди легко піддається диференціації. Для їх розмежування слід скористатися так званою оберненою трансформацією (Kortmann, 1991, S. 166; Brodahl, 2016, S. 66).

Розглянемо це на прикладі трансформації речень з ПКл у функції модального (приклад (173)) та інструментального ад'юнктивів (приклад (171)):

(171) *Das heißt, dass zuerst das Äußere nach dem ersten Eindruck und dann detailliert, sich konzentrierend auf die Beschreibung des Gesichtes und besonders der Augen dargestellt werden muss* (Mediensprache, 2009, S. 175). ← (171') *Das heißt, dass zuerst das Äußere nach dem ersten Eindruck und dann detailliert, dadurch, dass man sich auf die Beschreibung des Gesichtes und besonders der Augen konzentriert, dargestellt werden muss.*

У разі ПКл зі значенням інструментального ад'юнкта можливою є обернена трансформація речення (171') в речення з фінальним підрядним. МР стає підрядним фінальним, а підрядне модальне речення (dadurch, dass man sich auf die Beschreibung des Gesichtes und besonders der Augen konzentriert) стає головним: (171'') *Man konzentriert sich auf die Beschreibung des Gesichtes und besonders der Augen, um das Äußere genau zu beschreiben.*

Трансформація ПКл у функції модального ад'юнкта в підрядне речення є можливою за допомогою сполучників *dass, wie* або *als (ob)* та за наявності корелятивів *so* або *in der Weise* у МР (Pittner, 1999, S. 290). У модальних ад'юнктах не йдеться про специфічний засіб або намір дії в ПКл, тому обернена трансформація складнопідрядного речення з модальним підрядним в підрядне фінальне є неможливою:

(173) *Das Orchester übernimmt sofort, [modulierend nach g-Moll] und [dunklere, leidenschaftlichere Elemente präsentierend, die geradlinig in eine ausführliche Durchführung abtauchen, bevor sie nach B-Dur zurückführen, wo dann die Melodie des Cellos auf ähnliche Weise durchgeführt wird]* (Mediensprache, 2009, S. 36). → (173') *Das Orchester übernimmt sofort in der Weise, dass es nach g-Moll moduliert und dunklere, leidenschaftlichere Elemente präsentiert ... →* *Das Orchester moduliert nach ... und präsentiert dunklere ..., um sofort zu übernehmen.**

Найчастіше партиципи I в ПКл у функції інструментального та модального ад'юнктивів утворено від дієслів *resultieren aus etwas* (20%), *aufbauen auf etwas* (27%), *basierend auf etwas* (23%), *analysieren etwas* (11%). Основну функцію таких ПКл у досліджуваних текстах можна трактувати як вираження способу здійснення пізнавальної діяльності, отримання та представлення результатів, формулювання / підведення підсумків:

(174) *[Daraus resultierend] fiel die vermittelnde und Antworten fixierende Instanz des linguistisch geschulten Interviewers und damit die Möglichkeit der zuverlässigen Erhebung phonetischer Feinheiten weg* (Linguistik online). → (174') *In der Weise, dass es daraus resultierte, fiel die vermittelnde und Antworten fixierende Instanz des linguistisch geschulten Interviewers und damit die Möglichkeit der zuverlässigen Erhebung phonetischer Feinheiten weg.*

(175) *„Wissenschaftlich arbeiten“ heißt in diesem Fall insbesondere, ... [diese (die wichtigsten Literaturquellen) zusammenfassend] bzw. in den für die Thematik relevanten Ausschnitten (d.h. nicht nur nacherzählend) wiederzugeben* (Kornmeier, 2007, с. 107). → (175') *„Wissenschaftlich arbeiten“ heißt in diesem Fall insbesondere, ... diese [die wichtigsten Literaturquellen] in der Weise, dass man zusammenfasst bzw. in den für die Thematik relevanten Ausschnitten (d.h., nicht in der Weise, dass man wieder nacherzählt) wiederzugeben.*

Партицип I модальних ПКл у досліджуваних реченнях зберігає один залежний від нього елемент, як правило, це аргумент, зумовлений валентністю дієслова (68%), а також модальний ад'юнкт (32%).

5.2.3 Партиципні клаузи у функції умовного ад'юнкта

ПКл у функції умовного ад'юнкта, що вживаються в досліджуваних жанрах наукових текстів, можна розділити на два функційні підтипи:

1. До першої групи належать умовні ПКЛ на позначення математичних обчислень. Таким ПКЛ властиве традиційне значення умови, яке обмежує дію МР, називаючи умову цієї дії:

(176) *An den ins Binnenland gerichteten Rändern des Kerns befindet sich jeweils ein dichtes Teildeckungsgebiet, das aber zum einen auch aus überlagernden Schraffuren besteht und das zum anderen, [gemessen am Kernraum], relativ schmal ausfällt* (Linguistik online). → (176') *An den ins Binnenland gerichteten Rändern des Kerns befindet sich jeweils ein dichtes Teildeckungsgebiet, das aber zum einen auch aus überlagernden Schraffuren besteht und das zum anderen, wenn man es am Kernraum misst, relativ schmal ausfällt.*

Такі ПКЛ представлено клаузами з партиципами II від дієслів, що позначають фізичні або математичні обчислення: *gemessen an / nach, gerechnet / umgerechnet auf, geteilt durch, eingeteilt / aufgeteilt in*:

(178) *Diese Summe erscheint zunächst hoch, aber [umgerechnet auf das Bruttoinlandsprodukt] liegt Deutschland mit 0,07 % im Ländervergleich nur im unteren Mittelfeld* (Websprache.net, 2009, S. 134). → (178') *Diese Summe erscheint zunächst hoch, aber wenn man auf das Bruttoinlandsprodukt umrechnet, liegt Deutschland mit 0,07 % im Ländervergleich nur im unteren Mittelfeld.*

Кількість ПКЛ у функції умовного ад'юнкта на позначення математичних обчислень становить 14% усіх умовних ПКЛ.

2. Друга група представлена умовними ПКЛ з вказівкою на джерело дії в МР:

(179) *[Ausgehend von spezialisierten Linkverzeichnissen in zwei Branchen (Design und HipHop-Musik) werden die dort eingetragenen Onlinemagazine nach medien- und textsortenanalytischen Kriterien ausgewertet* (Websprache.net, 2009, S. 99). → (179') *Wenn man von spezialisierten Linkverzeichnissen in zwei Branchen (Design und HipHop-*

Musik) ausgeht, werden die dort eingetragenen Onlinemagazine nach medien- und textsortenanalytischen Kriterien ausgewertet.

В основі таких клауз – партиципи *ausgehend von* та *bezogen auf etwas*. ПКл з партиципами від цих дієслів у основі вказують на джерело дії в МР, що в досліджуваних жанрах наукових текстів можна трактувати як опору на вже відоме знання або інформацію (*ausgehend von spezialisierten Linkverzeichnissen* – “відповідно до переліку посилань” (приклад (179)); *ausgehend von der Definition* – “якщо взяти до уваги визначення” (приклад (180)):

(180) [*Ausgehend von der Definition, dass Hypertextsorten konventionell vereinbarte Gebrauchsmuster zur Lösung wiederholt auftretender kommunikativer Aufgaben darstellen und über prototypische Eigenschaften verfügen*], wäre zu fragen, inwiefern Nutzer Prototypen im Kopf haben, wenn sie Hypertexte konsultieren (Websprache.net, 2009, S. 172). ← (180') *Wenn man von der Definition, dass Hypertextsorten konventionell vereinbarte Gebrauchsmuster zur Lösung wiederholt auftretender kommunikativer Aufgaben darstellen und über prototypische Eigenschaften verfügen ausgeht*, wäre zu fragen, inwiefern Nutzer Prototypen im Kopf haben, wenn sie Hypertexte konsultieren.

Дія МР може обмежуватися інформацією в умовних ПКл. У прикладі (181) “категорія середнього обсягу є корисною до тих пір, поки вона не стосується рівня вузлових зв’язків”:

(181) [*Bezogen auf die Ebene der Knotenverbindungen*] ist sie (die Kategorie des Durchschnittsumfangs) wenig hilfreich – Systeme können theoretisch beliebig groß sein – und wird deshalb vernachlässigt (Websprache.net, 2009, S. 171). → (181') *Wenn man sich auf die Ebene der Knotenverbindungen bezieht*, ist sie (die Kategorie) wenig hilfreich – Systeme können theoretisch beliebig groß sein – und wird deshalb vernachlässigt.

ПКл у функції умовного ад'юнкта з вказівкою на джерело дії в МР представлені клаузами з партиципом II *bezogen auf* (59%), а також клаузами з партиципом I *ausgehend* (27% усіх таких ПКл-ад'юнктив умови).

5.2.4 Партиципні клаузи у функції ад'юнкта зі значенням частковості дії

Під поняттям ад'юнкта частковості дії розуміємо ад'юнкти, які модифікують не всю дію МР, а виражають меншу дію, яка є частиною дії у МР (Brodahl, 2016, S. 67). У ПКл зі значенням ад'юнкта частковості дії йдеться про частину (початок) дії МР:

(182) *Wir gehen von mehreren Gründen aus, [angefangen mit der bereits erwähnten Peinlichkeit, die Sarah zu empfinden scheint, da sie es 'nötig' hat, sich Bekannte aus dem IRC zu akquirieren]* (Dabiri & Helten, 2000, S. 154).

Партиципи, що є вершиною таких ПКл, утворюються від дієслова *beginnen mit / bei etwas* (57% усіх вживань ПКл-ад'юнктив частковості дії), яке виступає у формі партиципа I та розташовується завжди на початку ПКл (приклад (183)); та дієслова *anfangen mit / von etwas bis etwas* (43%) у формі партиципа II, що також завжди займає позицію на початку ПКл (приклад (184)):

(183) *Dementsprechend geht Horn auf die sprachkritischen Äußerungen in den verschiedenen Gattungen ein, [beginnend bei Kerrs Sprachgebrauchskritik des feuilletonistischen Journalismus über die Kritik des politischen Sprachgebrauchs bis hin zur daraus resultierenden Erkenntniskritik im Sinne einer Unmöglichkeit, durch alltäglichen Sprachgebrauch zu Erkenntnis zu gelangen]* (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 16).

(184) *Dieses terminologische Problem lässt sich umgehen, indem man massenmediale Kommunikationsereignisse als Prozesse mehrerer, teils*

indirekt, teils Face-to-Face realisierter Semiosen auffasst, [angefangen vom Textnetz des professionellen Produktionsprozesses und einem auf bestimmte Adressatentypen zugeschnittenen semiotischen Produktes bis hin zur Kaskade kommunikativer Medienaneignung in den diversen sozialen Welten der Rezipienten] (Websprache.net, 2009, S. 53).

Залежні від валентності партиципа аргументи таких клаузах відрізняються значним поширенням за рахунок власних атрибутів та ад'юнктивів, а ПКл має таку структуру:

beginnend bei ... über... bis hin ... (приклад (185));

angefangen von ... (über) ... bis hin... (приклад (184));

(185) *Durch Migration von Personen aus anderen Dialekt- oder Sprachregionen nach NRW hat sich die hiesige Sprachlandschaft erheblich verändert, [beginnend mit den Vertriebenen nach dem II. Weltkrieg über die sog. „Gastarbeiter“ u. a. aus Südeuropa, der Türkei und Nordafrika bis hin zu den Spätaussiedlern aus der UdSSR]* (Zeitschrift für Rezensionen, 2016, S. 55).

Завдяки такій структурі ПКл частковості дії в досліджуваних наукових текстах уможливорює вираження досить значної за обсягом дії в межах одного речення.

5.3 Партиципні клаузи у функції ад'юнктивів до всього речення

У ПКл у функції ад'юнктивів до всього речення на перший план виступає не дія, яка доповнює або модифікує дію МР, а ставлення мовця до дії МР. Такі ПКл, на відміну від традиційних темпоральних, каузальних, умовних, модальних та інших типів ад'юнктивів, стосуються не дії предиката МР, а змісту всієї пропозиції. ПКл у функції ад'юнктивів до змісту речення називають також *абсолютними партиципними конструкціями* (IDS-Grammatik), або *парентетичними скороченнями* (Erben, 1973, S. 308).

Попри свою схожість з умовними ад'юнктами, ПКл у ролі ад'юнктів до змісту всього речення виражають не умову для пропозиції у МР, а містять вказівку на те, на основі чого виникає певне твердження або оцінка.

ПКл у ролі ад'юнкта до всього речення можна розділити на дві підгрупи:

1. Перша група представлена ПКл з вказівкою на спосіб здійснення класифікації.

Вершиною таких ПКл є партиципи, у значенні яких на перший план виходить вираження способу сприйняття, здійснення класифікації з боку того, хто продукує текст.

У прикладі (186) йдеться про те, що “групи людей поділяють на два види”, а ПКл *grob unterschieden* повідомляє, що така класифікація є “приблизною, недетальною”:

(186) [*Grob unterschieden*] gibt es zwei Arten von Gruppen, zum einen größere, formelle, rational geregelte Gruppen mit eher unpersönlichen Beziehungen der Mitglieder zueinander, zum anderen kleine, intime, von häufiger Interaktion und persönlichem Engagement der Mitglieder geprägte Gruppen (Dabiri & Helten, 2000, S. 32).

ПКл (приклад (187)) повідомляє, що “з чисто фізичного погляду (*rein physisch gesehen*) комунікант знаходиться один перед комп'ютером та не має людини-співрозмовника”:

(187) *Der Kommunizierende interagiert zwar mit einer realen Person, sitzt aber [rein physisch gesehen] allein vor dem Rechner und hat keinen direkten, menschlichen Ansprechpartner in seiner Nähe* (там само, S. 20).

У ПКл у реченнях (188), (189) та (190) також йдеться про те, як повинна здійснюватися класифікація, щоб зміст МР мав сенс. ПКл водночас виконують функцію своєрідного коментаря мовця до матричної пропозиції:

(188) *Auch Verlage verdienen mit dem Segment Wissenschaft – [von wenigen Spezialisten für Zeitschriften und Grundlagenliteratur wie Elsevier abgesehen] – meist relativ wenig Geld* (Websprache.net, 2009, S. 154).

(189) *[Dynamisch betrachtet] fungiert der Prototyp als eine Art Anziehungspol* (Websprache.net, 2009, S. 212).

(190) *[Strikt genommen] können Knoteninhalte gänzlich unterschiedlich realisiert werden (verbal, visuell, auditiv)* (Websprache.net, 2009, S. 160).

Еквівалентами в разі трансформації ПКЛ з партиципом II *bedingt durch* є не умовні речення зі сполучником *wenn*, а відносні речення зі сполучником, вираженим відносним займенником *was*:

(191) *Weiterhin ist es möglich, dass –[bedingt durch die Schnelllebigkeit des Internets] – im Literaturverzeichnis angegebene elektronische Publikationen nicht mehr unter der bezeichneten Internetadresse oder gar nicht mehr zu finden sind* (Dabiri & Helten, 2000, S. 9).

← (191') *Weiterhin ist es möglich, dass im Literaturverzeichnis angegebene elektronische Publikationen nicht mehr unter der bezeichneten Internetadresse oder gar nicht mehr zu finden sind, was durch die Schnelllebigkeit des Internets bedingt wird.*

Відношення способу сприйняття та здійснення класифікації виражені в досліджуваному корпусі виключно такими усталеними формами у вигляді ПКЛ: *grob unterschieden, so / wie / insgesamt / aufs Ganze / technisch / theoretisch / kritisch / sprachlich / zentral gesehen, abgesehen von / davon, streng / strickt genommen / zusammengekommen, anders / statistisch / neu / durch etwas betrachtet, bedingt durch, im Sinne ... verstanden*, які характеризуються в німецькомовних наукових текстах такою частотністю вживання (див. рис. 5.2):

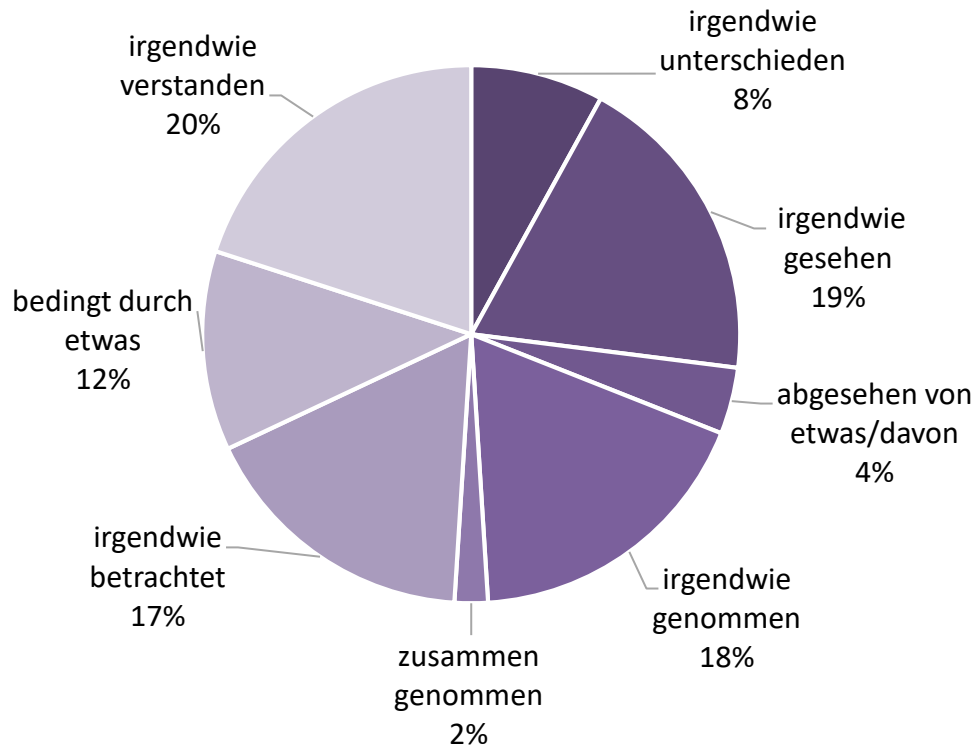

Рис. 5.2 Частотність вживання партиципів у ПКЛ з вказівкою на спосіб класифікації

Еквівалентні підрядні речення (*wenn man grob unterscheidet, wenn man etwas statistisch betrachtet* тощо) у досліджуваних текстах відсутні, тобто функцію вираження способу сприйняття та здійснення класифікації у вигляді коментаря мовця до змісту МР виконують виключно ПКЛ.

Другу групу складають ПКЛ з вказівкою на вид та спосіб представлення інформації. Це сталі вирази, такі як: *schematisch / einfach / exemplarisch / in Umrissen / wie in ... dargestellt, allgemein / einfach gesprochen, anders ausgedrückt, anders formuliert, wie angesprochen, wie gesagt, wie erwähnt, wie bemerkt, wie gezeigt, wie erwartet, wie vermutet, wie festgestellt*, частотність вживання яких згідно з нашою вибіркою у німецькомовних наукових текстах є такою (див. рис. 5.3):

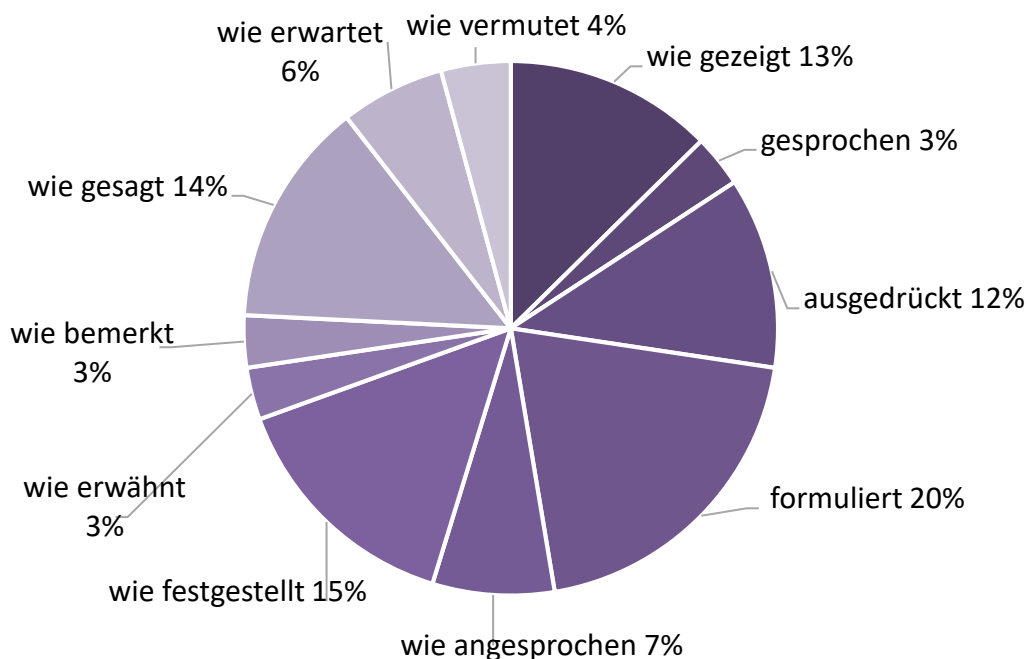

Рис. 5.3 Частотність вживання партиципів у ПКл з вказівкою на вид та спосіб представлення інформації

Розглянемо значення та функції ПКл з такими партиципами на прикладі речень з нашої вибірки.

У прикладі (192) йдеться про “систему порівняльних часток у схематичному представленні” (*schematisch dargestellt*):

(192) [*Schematisch dargestellt*] sieht die Systemverschiebung der Vergleichspartikeln im Wesentlichen wie folgt aus ... (Linguistik online, 2005, S. 80).

У реченнях (193) та (194) для ПКл *wie angesprochen* “як уже було зазначено” та *wie im letzten Abschnitt ausgeführt* “як зазначено в останньому абзаці” характерною є додаткова функція структурування тексту, а саме посилення на те, про що було сказано раніше:

(193) *Eigentlich ist die konsekutive Bedeutung nicht die ursprüngliche, da das Konsekutivadverb dann [wie angesprochen] selber aus einem Temporaladverb entstanden ist* (Linguistik online, 20110, S. 69).

(194) [*Wie im letzten Abschnitt ausgeführt*], sieht das Textformat von Openpetition immer eine Unterabteilung "Debatte" vor, eingeteilt in die

Bereiche "pro" und "contra", in denen NutzerInnen ihre Meinung anonym publizieren können (Linguistik online, 2015, S. 192).

Імпліцитний суб'єкт ПКл у функції ад'юнкта, що стосується всього МР, не є кореферентним суб'єкту МР та у разі трансформації ПКл в підрядне речення виявляється вираженням неозначено-особовим займенником *man*:

(195) *Da das wh-doubling, [wie gesagt], als Option individuell gebraucht werden kann und diskursgesteuert wird, nehme ich an, dass ...* (Linguistik online, 2015, S. 140). ← (195') *Da das wh-doubling, wie man sagt, als Option individuell gebraucht werden kann und diskursgesteuert wird, nehme ich an, dass*

Функцію ПКл *wie gesagt* у реченні (195) визначаємо як посилання на думку інших людей, загальновідоме знання.

Отже, ПКл у функції ад'юнктів до змісту всього МР мають формалізовану будову, для якої характерною є двочленність, тобто поширення партиципа лише одним елементом – модальним ад'юнктом або прийменниковим додатком. Значення дієслів-партиципів зводиться тут, головним чином, до позначення ментальної діяльності людини. Партиципові відводиться роль формального індикатора, який не впливає на загальний смисл речення (Rath, 1971, S. 147). Специфічну функцію таких ПКл у німецькомовних наукових текстах можна визначити як функцію засобів текстового зв'язку.

У досліджуваних жанрах німецькомовних наукових текстів найбільш уживаними серед ПКл у ролі ад'юнкта є ПКл, що стосуються змісту всього МР (35% у монографіях; 29% у наукових статтях та 51% у рецензіях). Характерним для таких ПКл є формалізована структура, алгоритмізація та семантичне редукування, оскільки в основі партиципів виступають ті самі дієслова. ПКл у функції ад'юнкта до змісту всього МР набувають у німецькомовних наукових текстах ознак *кlišе*, сприяючи реалізації таких характеристик наукового тексту, як стандартизованість та структурованість.

ПКл у функції ад'юнкта до змісту всього матричного речення, а також ПКл у функції умовного ад'юнкта з вказівкою на джерело дії МР є важливими засобами текстового зв'язку в досліджуваних жанрах німецькомовних наукових текстів.

Частотність вживання ПКл у ролі ад'юнктів різних функційних типів у німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики представлено у таблиці (див. додаток Ж, табл. Ж.1).

Наостанок відзначимо, що для ПКл у ролі ад'юнкта спостерігається певна *алгоритмізація* в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування, яка виражається у вживанні повторюваних функційних типів ПКл у ролі ад'юнктів (ПКл у ролі умовних ад'юнктів та в ролі ад'юнктів до змісту усього МР). Більш часте вживання саме цих типів ПКл і одночасно відносно невисоку частоту вживання інших ПКл у ролі ад'юнктів пов'язана з такими рисами німецькомовних текстів наукового стилю, як стандартизованість, структурованість та нейтральність викладу інформації.

Висновки до розділу 5

1. Класифікація ПКл у ролі ад'юнкта в нашому дослідженні відбувається з поділом на *три великі функційні типи*. Перший тип складають ПКл, функція яких полягає в доповненні дії МР. Дія ПКл є незалежною від дії матричного предиката. Спільним для дієслів МР та ПКл є кореферентність (співвіднесеність) суб'єктів. Дія МР і дія ПКл позначають різні дії, що зумовлює застосування поняття “доповнення дії”. У німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування такі ПКл представлено темпоральними, каузальними, фінальними, протиставними клаузами та клаузами зі значенням супровідної обставини.

2. ПКл, що належать до другого функційного типу, можна визначити як ад'юнкти, що модифікують дію матричного предиката завдяки більш детальному опису цієї дії. Предикати МР та ПКл, що модифікує дію, є співзалежними. До складу таких клауз належать інструментальні ад'юнкти, модальні ад'юнкти, умовні ад'юнкти та ад'юнкти зі значенням частковості дії.

3. Третя група ПКл представлена ад'юнктами, що стосуються змісту всього МР та основною функцією яких є не доповнення чи модифікація дії МР, а вираження коментаря мовця до його змісту. Попри свою схожість з умовними ад'юнктами, ПКл у функції ад'юнктів до всього речення не називають умову дії у МР, а вказують на те, на основі чого виникає певне твердження. Зі свого боку, ПКл-ад'юнкти до змісту всього МР поділяються на ад'юнкти з вказівкою на спосіб класифікації та ад'юнкти з вказівкою на спосіб представлення інформації.

4. Аналіз частотності вживання ПКл у німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування виявив, що найбільш уживаними ПКл в таких текстах є партиципні означення (77% у монографіях, 75,2% в наукових статтях та 71,5% у рецензіях). ПКл у ролі ад'юнкта характеризуються нижчою вживаністю (18,5% у монографіях, 21,4% в наукових статтях та 22,4% в рецензіях).

5. Така відмінність у частотності вживання ПКл у синтаксичних ролях атрибута та ад'юнкта зумовлена нижчою здатністю останніх ущільнювати великий обсяг інформації в порівнянні з ПКл у ролі атрибута, іншими засобами інформаційної компресії та експліцитними структурами; можливістю різної інтерпретації таких ПКл у синтаксичному і семантичному аспектах, що суперечить необхідності точного і чіткого формулювання наукової інформації.

6. З-поміж різних типів ПКл у синтаксичній ролі ад'юнкта найуживанішими є ПКл у функції ад'юнкта до змісту всього речення та ПКл

у функції умовного ад'юнкта з вказівкою на джерело дії в МР. Для таких ПКл у німецькомовних наукових текстах характерною є формалізована будова, що виражається у двочленній структурі ПКл та вживанні партиципів тих самих дієслів (*irgendwie unterschieden, irgendwie gesehen, abgesehen von etwas / davon, irgendwie genommen / zusammengenommen, irgendwie betrachtet, bedingt durch etwas, irgendwie verstanden, irgendwie dargestellt, irgendwie gesprochen, anders ausgedrückt, anders formuliert, wie angesprochen, wie gesagt, wie erwähnt, wie bemerkt, wie gezeigt, wie erwartet, wie vermutet, wie festgestellt, ausgehend von etwas, bezogen auf etwas*). ПКл з такими партиципами властива роль засобів текстового зв'язку – посилення на те, що було сказано раніше, на вже відомі знання, думку інших людей, джерело інформації в МР, вираження коментаря мовця до сказаного в МР.

7. На функційні особливості ПКл у ролі ад'юнкта впливають такі чинники: відсутність у них чіткої семантичної специфікації і підпорядкованості, яка є властивою для інших типів залежних клауз (підрядних речень); особливе адвербіальне значення, яке не знаходить експліцитного вираження; властивості партиципа, що є вершиною ПКл; наявність у складі ПКл сполучників, залежних від валентності дієслова аргументів та ад'юнктів, які також сприяють конкретизації семантичного значення клаузи.

Основні положення розділу відображені в одній публікації автора (Боровська, 2020а).

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено семантико-структурний та функційний аспекти партиципів і партиципних конструкцій у сучасній німецькій мові.

Партиципи належать до мовних одиниць з синкретичною лексико-граматичною природою, що викликає труднощі під час ідентифікації їхнього частиномовного статусу. У сучасній лінгвістичній літературі диференціюють різні підходи до частиномовної інтерпретації партиципів. У функційній граматиці партиципи трактують як одиниці, що виникають унаслідок перетину двох граматичних полів, а тому поєднують ознаки декількох частиномовних класів. Формальна теорія частин мови у генеративній граматиці заснована на припущенні про існування невеликої кінцевої кількості універсальних категорій, які тим чи іншим чином реалізуються в будь-якій мові у вигляді системи частин мови, властивій тільки цій мові. Зазнавши дії трансформаційного й морфологічного компонентів граматики, вихідні категорії перетворюються на поверхневі структури – частини мови кожної окремої мови. Таким чином, партицип у німецькій мові можна трактувати як категорію, що є частиною мови в поверхневій структурі, похідною від більш глибокої дієслівної групи, яка виникла внаслідок дії трансформаційних і морфологічних правил.

Оскільки з двох німецьких партиципних форм в утворенні аналітичних форм дієслова беруть участь тільки партиципи II, деякі сучасні мовознавці взагалі виключають партиципи I із системи німецького дієслова, вважаючи, що вони є віддієслівними прикметниками.

Аналіз семантико-структурних і функційних особливостей партиципа сучасної німецької мови підтверджує його віднесеність до системи дієслова, де він посідає місце в системі нефінітних форм, до яких належать також інфінітиви. Визначальним чинником дієслівної належності партиципів є спільне з фінітною формою категоріальне значення (процес / стан), спільні

морфологічні (наявність категорії виду, частково – часу, участь у формуванні аналітичних форм дієслова) і синтаксичні ознаки (здатність формувати власну клаузу). Клаузальний статус нефінітних форм дієслова визнається в річищі генеративної граматики. Це означає, що за аналогією з фінітним дієсловом партиципи здатні утворювати ПКл – нефінітну групу, вершиною якої є партицип I або партицип II.

У сучасному мовознавстві використовують декілька термінів для позначення різноманітних конструкцій, ядром яких є партиципи. Причина цього криється в існуванні різних поглядів дослідників на їхню природу. Термін *партиципна клауза* (ПКл), обґрунтований у пропонованому дослідженні, відбиває синтаксичну поведінку партиципів та конкретизується далі з урахуванням їхніх синтаксичних ролей (ПКл у ролі атрибута та ПКл у ролі ад'юнкта).

На основі структурних типів партиципів та залежно від реалізації їхніх синтаксичних функцій – предиката (частини аналітичних дієслівних форм), предикативів, ад'юнктів, атрибутів, зовнішнього і внутрішнього аргументів – виділено шість базових морфосинтаксичних моделей речень з партиципами та ПКл у сучасній німецькій мові. Визначальними під час опису основних моделей виявляються такі критерії: участь партиципів в утворенні аналітичних форм дієслова (M1); обов'язковий чи факультативний характер зв'язків партиципа з фінітним дієсловом MP (усі моделі); сполучення партиципа з допоміжним, копулятивним чи повнозначним дієсловом (M1, M2); утворення партиципом клаузи (M5, M6); розташування ПКл у вихідному реченні та можливості її переміщення (M5, M6); наявність обов'язкових або факультативних компонентів партиципа (усі моделі); наявність частки *zu* (M6). Встановлені моделі речень сучасної німецької мови з партиципом чи ПКл є основою для подальшого аналізу та порівняння морфосинтаксичних ознак партиципа для виявлення специфіки його граматичного статусу, синтаксичного і функційного потенціалу.

Особливий інтерес для дослідження синтаксичної поведінки партиципів становлять ті моделі, партиципи в яких утворюють залежну клаузу. У термінах генеративної граматики, німецькі ПКл, представлені в моделях М 5 та М 6, – це пропозитивні ад'юнкти та пропозитивні атрибути з вершиною у вигляді партиципа I чи II, співвіднесеного з одним із аргументів матричної предикації.

Німецькі партиципи мають такі спільні з іншими нефінітними формами дієслова особливості, як здатність утворювати власну нефінітну клаузу та багатофункційність, тобто різноманіття синтаксичних ролей. Предикатна функція партиципа не виходить за межі його участі в ролі елемента складеного дієслівного предиката, що свідчить про тісний зв'язок з фінітною формою дієслова. Спільними для партиципа і фінітної форми дієслова є також зв'язок з суб'єктом речення, здатність виражати певні граматичні значення; принципи організації рамкової конструкції, де наявність і розташування елементів визначаються валентністю дієслова. До специфічних ознак партиципів як нефінітних форм дієслова належать такі особливості: партицип вводить дію, що відбувається одночасно або передуює дії МР та відіграє роль ад'юнкта або атрибута в матричній предикації; клаузи з партиципами позбавлені узгодження за особою та числом; предикації з партиципами не мають власного часового значення, оскільки позначають другорядні з погляду основної оповіді події, які не потребують незалежної темпоральної референції; суб'єкт ПКл завжди імпліцитний, оскільки синтаксична структура клаузи, вершиною якої є партицип, не передбачає вираження суб'єкта так, як це можливо у фінітних клаузах.

Аналіз структури ПКл у ролі ад'юнкта підтверджує, що ПКл, як і фінітні клаузи, виявляють відповідність до внутрішньої фразової структури і мають функційні проєкції CP, TP, vP, лексичну проєкцію VP, а також імпліцитний PRO-суб'єкт, який узгоджує свої φ- та Т-ознаки з антецедентом

та v^0 матричної клаузи. Оскільки узгодження суб'єкта з предикатом за особою і числом є ознакою фінітності, а в німецьких ПКл таке узгодження відсутнє, то ПКл відповідає вершині CP(-FIN). Семантично клаузи з партиципами позначають другорядні з погляду основної оповіді події, які не потребують незалежної темпоральної референції.

Наявність PRO-суб'єкта в ПКл обґрунтовується з позицій тета-критерія та тета-зв'язку, а також є необхідною умовою теорії зв'язування.

Обов'язковий повний контроль імпліцитного PRO-суб'єкта ПКл-ад'юнктів здійснюється суб'єктом матричної предикації. Обов'язковим є також механізм контролю PRO суб'єкта в клаузах з пасивними MP; у ПКл з партиципом II від перехідних дієслів та контроль PRO імпліцитним аргументом MP.

Імпліцитний PRO-суб'єкт німецьких ПКл у ролі ад'юнкта відповідає таким ознакам необов'язкового контролю за визначенням І. Ландау: антецедент можливо інтерпретувати як узагальнений референт або антецедентом PRO є все MP. Проте перевірка на повне дотримання критеріїв необов'язкового контролю PRO виявляється проблематичною, оскільки антецеденту PRO таких клауз не завжди можливо присвоїти ознаку [+людина].

Функційну класифікацію ПКл у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування здійснено в нашому дослідженні з поділом на три великі функційні типи залежно від відношень партиципної вершини клаузи з дією предиката MP. Першу групу складають ПКл, які доповнюють дію MP, називаючи нову дію. Такі ПКл поділяються далі на функційні підтипи: ПКл у функції темпорального ад'юнкта, каузального ад'юнкта, фінального ад'юнкта, протиставного ад'юнкта та ПКл у функції ад'юнкта зі значенням супровідної обставини.

До другої групи належать ПКл зі значенням модифікації дії МР, які більш точно описують дію МР та розшаровуються, зі свого боку, на такі типи: ПКл у функції модального ад'юнкта, інструментального ад'юнкта, умовного ад'юнкта та ПКл у функції ад'юнкта зі значенням частковості дії.

Третя група представлена ПКл, що стосуються всього речення та основною функцією яких є вираження коментаря мовця до змісту МР.

Унаслідок аналізу частотності вживання ПКл виявлено, що в наукових текстах соціогуманітарного спрямування найуживанішими є ПКл з партиципним означенням (77% у монографіях, 75,2% у статтях та 71,5% у рецензіях). Отже, у текстах наукового стилю сучасної німецької мови атрибутивні ПКл з партиципом I та партиципом II є важливим засобом інформаційної компресії, що і є їхньою основною функцією. З-поміж ПКл у ролі ад'юнкта найвищою частотністю характеризуються ПКл-ад'юнкти до всього МР (35% у монографіях, 29% у статтях та 51% у рецензіях усіх ПКл у ролі ад'юнктів), а також умовні ПКл (12,5% у монографіях, 13% у статтях та 16,4% у рецензіях). Визначальною функцією таких ПКл у текстах наукового стилю є не інформаційна компресія, а вираження коментаря мовця до змісту МР, роль засобів текстового зв'язку, участь у структуруванні наукового тексту.

Проведене дослідження семантико-структурних та функційних властивостей німецьких партиципів і партиципних конструкцій дозволило виявити нові дані для обґрунтування належності партиципів до класу дієслів, що є внеском у теорію частин мов, а також відкриває перспективу міжмовних зіставлень виявів синтаксичної та функційної поведінки партиципів і конструкцій з ними у текстах різних жанрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Абрамов, Б. А. (2004). *Теоретическая грамматика немецкого языка. Сопоставительная типология немецкого и русского языков*. Москва: ВЛАДОС.
- Адмони, В. Г. (1964). *Основы теории грамматики*. Москва–Ленинград: Наука.
- Адмони, В. Г. (1973а). *Пути развития грамматического строя в немецком языке*. Москва: Высшая школа.
- Адмони, В. Г. (1973b). *Синтаксис современного немецкого языка*. Ленинград: Наука.
- Адмони, В. Г. (1986). *Теоретическая грамматика немецкого языка: строй современного немецкого языка*. Москва: Просвещение.
- Алпатов, В. М. (1986). О разных подходах к выделению частей речи. *Вопросы языкознания*, 4, 37–46.
- Алпатов, В. М. (2018). *Слово и части речи*. Москва: Litres.
- Безпояско, О. К., Городенська, К. Г., & Русанівський, В. М. (1993). *Грамматика української мови. Морфологія*. Київ: Либідь.
- Безроднова, О. М. (2009). *Причастия и деепричастия в функционально-семантическом поле таксиса (Кандидатская диссертация)*. Башкирский государственный университет, Уфа, Россия.
- Бейлин, Дж. (2002). *Краткая история генеративной грамматики*. В А. А. Кибрик, И. М. Кобозева, & И. А. Секирина (Ред.), *Современная американская лингвистика: фундаментальные направления*. Москва: Едиториал УРСС.
- Бирюкова, Е. В. (2012). Функциональная синонимия разноуровневых единиц языка – причастных оборотов и придаточных предложений. Черты их сходства и различия. *Вестник МГОУ. Серия: Лингвистика*, 3, 113–118.

- Бондарко, А. В. (Отв. ред.). (1987). *Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис.* Ленинград: Наука.
- Бондарко, А. В. (1992). К вопросу о функциях в грамматике. *Изв. РАН. Сер. лит. и яз.*, 51 (4), 14–26.
- Бондарко, А. В. (2001). *Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии* (2-е изд.). Москва: Эдиториал УРСС.
- Бондарь, В. А. (2018). Древневерхненемецкий источник современного перфекта: развитие семантики конструкции haben + причастие II. *Ученые записки Петрозаводского государственного университета*, 4 (173), 36–44.
- Боровська, О. О. (2014а). Німецька морфологічна термінологія: терміни на позначення партиципних форм. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 19, 87–93.
- Боровська, О. О. (2014b). Проблема інтерпретації партиципів у сучасній німецькій мові. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 127, 510–514.
- Боровська, О. О. (2014c). Частиномовна інтерпретація німецьких партиципів у граматиці П. Айзенберга “Grundriss der deutschen Grammatik”. В *Україна і світ: Діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 19 березня – 21 березня 2014 року (сс. 44–45). Київ : Вид. центр КНЛУ.
- Боровська, О. О. (2015а). Методологічні засади дослідження німецьких партиципів у рамках генеративної граматики. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*, 59, 33–36.
- Боровська, О. О. (2015b). Партицип у сучасній німецькій мові: структурні і функційні типи. *Наукові записки Вінницького державного*

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство), 21, 78–84.

- Боровська, О. О. (2016a). Основні етапи комплексного дослідження партиципів сучасної німецької мови. В *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 30 березня – 01 квітня 2016 року (сс. 34–36). Київ: Вид. центр КНЛУ.
- Боровська, О. О. (2016b). Морфосинтаксичні моделі речень з партиципами в сучасній німецькій мові. *Граматичні студії: зб. наук. праць Донецького нац. ун-ту, 2, 17–23.*
- Боровська, О. О. (2017a). Моделі речень з партиципом II у ролі предиката у сучасній німецькій мові. В *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури*. Матеріали онлайн конференції, проведеної кафедрою міжкультурної комунікації та прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка, Житомир, 8 лютого – 12 лютого 2017 року (сс. 21–24). Житомир: Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2017.
- Боровська, О. (2017b). Морфосинтаксичні моделі речень з Partizip I + zu у сучасній німецькій мові. В *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 29–31 березня 2017 року (сс. 34–35). Київ : Видавничий центр КНЛУ.
- Боровська, О. О., & Підпала, В. В. (2019). Проблема частиномовної класифікації у сучасному мовознавстві. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство), 28, 13–23.*
- Боровська, О. О. (2020a). Класифікація партиципних клауз у ролі ад'юнкта за функційним критерієм (на матеріалі наукових текстів сучасної німецької мови). *Science and Education a New Dimension. Philology, VIII*

(67), *Issue*: 225, 12-16. DOI: 10.31174/SEND-Ph2020-225VIII67-03. p-ISSN 2308-5258.

Боровська, О. О. (2020b). Німецька партиципiальна клауза та її внутрішня архітектура. *Вчені записка Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 31 (70) (3), 81–88. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/15>. p-ISSN 2663-6069.

Боровська, О. О. (2020c). Про-суб'єкт німецьких партиципних клауз у синтаксичній ролі ад'юнкта. *Лінгвістичні студії Linguistic Studies Донецького нац. ун-ту імені Василя Стуса: зб. наук. праць*, 40 (1), 50–64. DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.1.4>. p-ISSN: 1815-3070.

Брандес, М. П. (2004). *Стилистика текста* (3-е изд.). Москва: Прогресс-Традиция; ИНФРА-М.

Бредихин, С. Н., Серебрякова, С. В., & Лиховид, А. А. (2019). Способы компресси когнитивной информации в научно-популярном тексте. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*, 3, 139–145.

Бударина, Т. А. (1997). *Грамматический статус и семантика причастий современного немецкого языка* (Кандидатская диссертация). Московский педагогический государственный университет, Москва, Россия.

Бунятова, И. Р. (2001). Генеративная теория как методологическая основа научного поиска в лингвистике. *Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових праць*, 6, 17–22.

Бунятова, И. Р. (2003). *Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV – XIII ст.)* (Монографія). Київ: Вид. центр КНЛУ.

- Буре, Н. А., Быстрых, М. В., & Вишнякова, С. А. (2003). *Основы научной речи*. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ; Москва: Издательский центр “Академия”.
- Бэбби, Л. (1985). К построению формальной теории “частей речи”. *Новое в зарубежной лингвистике*, 25, 171–203.
- Валгина, Н. С. (1998). *Теория текста*. Москва: Изд-во МГУП “Мир книги”.
- Васильев, Л. М. (1997). *Современная лингвистическая семантика*. Москва: Высшая школа.
- Ведякова, Н. А. (2016). Учебный текст – научный текст? *Lingua mobilis*, 1 (54), 19–26.
- Вихованець, І. Р. (1988). *Частини мови в семантико-граматичному аспекті*. Київ: наукова думка.
- Вихованець, І., & Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови*. Київ – Львів: Пульсари.
- Воробйова, О. П. (2013). Художній текст: у пошуках метаметоду інтерпретації. *Англїстика та американїстика*, 10, 7–11.
- Голубева, Н. А. (1991). *Вторично-номинативная функция причастий в современном немецком языке* (Кандидатская диссертация). Нижний Новгород, Россия
- Горпинич, В. О. (2004). *Морфологія української мови*. Київ: Академія.
- Горшков, А. И. (2006). *Русская стилистика. Стилистика текста и функциональная стилистика*. Москва: АСТ : Астрель.
- Грачова, І. С. (2008). *Становлення класу слів-квантифікаторів в англійській мові (VII – XVII ст.)* (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Гращенко, П. В. (2014). К эволюции нефинитных форм глагола. *Вестник Московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. Серия: Филологические науки*, 3, 34–54.

- Гуйванюк, Н. В. (1999). *Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць*. Чернівці: Рута.
- Гулыга, Е. В. (1962). *Сложноподчиненное предложение (на материале современного немецкого языка)* (Кандидатская диссертация). Москва, Россия.
- Гулыга, Е. В., & Шендельс, Е. И. (1969). *Грамматико-лексические поля в современном немецком языке*. Москва: Просвещение.
- Данилюк, І. (2005). Проблема класифікації частин мови: досягнення і перспективи. *Функційно-комунікативні аспекти граматики і тексту. Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту: Лінгвістика: [зб. наук. пр.]*, 1, 70–77.
- Данилюк, І. (2006). *Синкретизм у системі частин мови* (Кандидатська дисертація). Донецький національний університет, Донецьк, Україна.
- Декало, В. О. (2015). *Грамматикалізація дієслова drohen у німецькій мові ІХ–ХХІ ст.: структурно-семантичний і функційний аспекти* (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Добосевич, У. Б., & Глібчук, Н. М. (2011). Лексикографічне опрацювання явища міжчастиномовної омонімії. *Слово и словарь. Vocabulum et vocabularium*, 12, 96–98.
- Долгополова, Л. А. (2010а). *Інфінітив в історії німецької мови* (Кандидатська дисертація). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Долгополова, Л. А. (2010б). *Інфінітив в історії німецької мови (ІХ – ХХ ст.)* (Монографія). Київ: Вид. центр КНЛУ.
- Долгополова, Л.А. (2011а). Інфінітив в системі безличних форм глагола. *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія*, 23, 5–12.

- Долгополова, Л. А. (2011b). Неличные формы глагола в современных германских и славянских языках. *Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского. Филологические науки*, 24 (63) (4-2), 12–16.
- Долгополова, Л. А. (2013). Части речи в генеративной грамматике. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 118, 336–340.
- Долгополова, Л. А. (2016). О роли глагольных форм в исторической модификации синтаксиса. В Р. В. Васько (відп. ред.), *Мова. Мовлення. Комунікація. Збірка статей на честь ювілею О. І. Стеріополо* (сс. 318–326). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
- Жаботинская, С. А. (2000). Концептуальная модель частеречных систем: фрейм и скрипт. *Когнитивные аспекты языковой категоризации. Сборник научных трудов Рязанского гос. пед. ун-та им. С. А. Есенина*, 15–21.
- Жаботинская, С. А. (2010). Лексико-грамматическая полисемия класса числительных: когнитивный аспект. В *Мова й дискурс: вимір і вимірювання: міжвузівський збірник наукових праць до 75-річчя з дня народження доктора філологічних наук, професора, академіка АН вищої школи України Світлани Олексіївни Швачко* (сс. 52–61). Сумы: Вид-во СумДУ.
- Жаботинская, С. А. (2011). Лексико-грамматические разряды английских существительных. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 3 (2), 28–36.
- Загнітко, А. П. (2004). *Основи українського теоретичного синтаксису* (Ч. 2). Горлівка: ГДПШМ.
- Загнітко, А. П. (2007). *Теорія сучасного синтаксису* (Монографія). Донецьк: ДонНУ.

- Загнітко, А. П. (2019). *Теорії сучасних лінгвістичних вчень*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса.
- Зайцева, І. П. (2007). Когнітивні засади класифікації слів за частинами мови. *Культура народів Причорномор'я*, 110 (1), 193–195.
- Заиченко, Е. В. (2005). *Теоретическая интерпретация причастия II в немецком языке*. Пятигорский государственный лингвистический университет, Пятигорск, Россия.
- Захарченко, Н. І. (2012). Морфосинтаксичні та семантичні характеристики напівмодальних дієслів німецької мови. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна*, 26, 112–115.
- Иванова, И. П., Бурлакова, В. В., & Почепцов, Г. Г. (1981). *Теоретическая грамматика современного английского языка*. Москва: Высшая школа.
- Кацнельсон, С. Д. (1972). *Типология языка и речевое мышление*. Ленинград: Наука.
- Кемова, К. С. (2016). Динамика функционирования предикативных конструкций с неличными формами. *Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки*, 21 (760), 154–160.
- Кійко, Ю. Є. (2017). *Фрактальне моделювання інваріантно-варіантної структури медіатекстів у німецькій та українській мовах* (Докторська дисертація). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, Україна.
- Клычкова, И. Ю. (2011). Коммуникативный потенциал причастий (на материале немецкоязычных текстов научного стиля). *Вестник МГОУ. Серия: Лингвистика*, 6, 121–127.
- Клычкова, И. Ю. (2012). *Структура, семантика и прагматика причастий в научно-популярном дискурсе немецкого языка* (Кандидатская диссертация). Московский педагогический государственный университет, Москва, Россия.

- Кострова, О. А. (2004). *Экспрессивный синтаксис современного немецкого языка: учебное пособие*. Москва: ФЛИНТА: Московский психолого-социальный институт.
- Котюрова, М. П., & Баженова, Е. А. (2008). *Культура научной речи: текст и его редактирование*. Москва: ФЛИНТА: Наука.
- Кочерган, М. П. (2014). *Вступ до загального мовознавства*. – Київ: Видавничий центр “Академія”.
- Кочерган, М. П. (2010). *Загальне мовознавство* (Видання 3-тє, доповнене). Київ: Видавничий центр “Академія”.
- Криворучко, Т. В. (2016). Складна комплементация в генеративній граматиці. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 10 (2), 60–64.
- Кубрякова, Е. С. (1995). Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа). В Ю. С. Степанов (ред.) *Язык и наука конца 20 века: Сборник статей* (с. 144–238). Москва: Рос. гос. гуманитар. ун-т.
- Кубрякова, Е. С. (2004). *Язык и знание*. – Москва: Языки славянской культуры.
- Левицкий, В. В. (2004). *Квантитативные методы в лингвистике*. Черновцы: Рута.
- Лубенцова, Т. В. (2009). Семантические особенности перфекта состояния с глаголом *sein* в немецком языке. *Вестник Северного (Арктического) федерального университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки*, (4), 76–79.
- Лукин, О. В. (2006). *Историко-философские обоснования и типологический статус теории частей речи* (Кандидатская диссертация). Военный университет Министерства обороны РФ, Москва, Россия.
- Лукин, О. В. (2010). Теория частей речи в контексте философских и логических учений. *Ярославский педагогический вестник, I (Гуманитарные науки)*, (4), 174–179.

- Маллаева, З. М., Мишаева, М.В., & Патахова, П. Д. (2018). Неправильные глаголы в языках различных типологий. *Мир науки, культуры, образования*, 6 (73), 574–575.
- Матвеева, А. С. (2017). Лингвостилистические особенности научных текстов. *Universum: филология искусствоведения*, 3 (37), 19–24.
- Матковська, Г. О. (2015). Багатовимірність тексту як об'єкта лінгвістичних досліджень. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна*, 53, 154–156.
- Мединська, Н. М. (2011). Проблема категоріального статусу дієслова. *Studia Linguistica*, 5, 126–135.
- Митренина, О. В., Романова, Е. Е., & Слюсарь, Н.А. (2012). *Введение в генеративную грамматику*. Москва: URSS: Либроком.
- Москальская, О. И. (2004). *Теоретическая грамматика современного немецкого языка*. Москва: Академия.
- Олешков, М. Ю. (2006). *Основы функциональной лингвистики: дискурсивный аспект*. Нижний Тагил: Нижнетагильская государственная социально-педагогическая академия.
- Очковська, О. П. (2018). *Становлення рейзингової конструкції з суб'єктом в англійській мові XII–XVII ст.: структурний та функційний аспекти* (Кандидатська дисертація). Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, Україна. Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна.
- Павлов, В. М. (1996). *Полевые структуры в строе языка*. Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петербур. ун-та экономики и финансов.
- Паршак, К. Д. (2014). Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*, 11, 196–198.
- Пауль, Г. (1960). *Принципы истории языка*. Москва: Издательство иностранной литературы.

- Перебийніс, В. І. (2013). *Статистичні методи для лінгвістів*. Вінниця: Нова Книга.
- Петрик, Т. В. (2001). *Синтагматика та парадигматика ергативних дієслів у сучасній англійській мові* (Автореферат кандидатської дисертації). Львівський національний університет імені І. Франка, Львів, Україна.
- Плоткіна, М. Г. (2012). Речення в світлі генеративної граматики. *Studia Philologica (Філологічні студії) [Київського університету ім. Бориса Грінченка]*, 1, 24–28.
- Плунгян, В. А. (2016). К типологии перфекта в языках мира: предисловие. *Acta Linguistica Petropolitana. Труды института лингвистических исследований*, 2, 7–36.
- Подобряев, А. В. (2008). Подлежащее при номинализациях в русском языке. В В. А. Плунгян, С. Г. Татевосов (Ред.), *Исследования по глагольной деривации: Сб. статей* (сс. 231–249). Москва: Языки славянских культур.
- Полтавец, Т. А. (2016). Влияние дискурсивных параметров на функционально-стилистическое своеобразие научно-популярных текстов. *Филология и человек*, 4, 147–156.
- Полховська, М. В. (2012). Критерії розрізнення медіальних та ергативних конструкцій в англійській мові. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*, 26, 277–280.
- Полховська, М. В. (2018). Англійське екзистенційне речення в генеративному висвітленні. В Є. А. Карпіловська (Відп. ред.), *Doctrina multiplex, veritas una Учень багато, істина одна: збірник праць до ювілею Ізабелли Рафаїлівни Буніятової* (сс. 385–397). Київ: Університет імені Бориса Грінченка.
- Почепцов, Г. Г. (1971). *Конструктивный анализ структуры предложения*. Київ: Вища школа.

- Приходько, А. М., & Олексієнко, А. В. (2016). Когнітивно-комунікативна організація гіпотаксису з детермінантним підрядним (на матеріалі німецької та англійської мов). *Studia philologica*, 6, 81–84.
- Пушина, Н. И. (2009). Неличные формы глагола в ономаσιологическом и когнитивном аспектах. *Вестник Удмуртского университета. Серия: История и филология*, 1, 160–172.
- Ревзин, И. И. (1950). *Первопричастный оборот и его основные грамматические и лексические эквиваленты в современном немецком языке* (Кандидатская диссертация). Московский государственный педагогический институт иностранных языков имени Мориса Тореза, Москва, Россия.
- Резунова, М. В. (2005). К проблеме частеречной классификации слов в языках. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*, 5 (11), 59-64.
- Резунова, М. В. (2016). Особенности использования причастных форм в лексикографическом дискурсе русского, английского и немецкого языков. *Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*, 2, 91–96.
- Резунова, М. В. (2017). О частеречной отнесенности причастий в языках. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 5–3 (71), 133–135.
- Родюк, М. В. (2013). Функціонування дієприкметників теперішнього і минулого часу в сучасній нідерландській мові. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*, 39, 94–97.
- Родюк, М. В. (2018). Семантичні витоки результативності дієприкметників в нідерландській мові. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*, 18, 265–270.
- Селігей, П. О. (2016). *Український науковий текст: проблеми комунікативної повноцінності та стильової досконалості* (Автореферат докторської

- дисертації). Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Київ, Україна.
- Семенов, О. М. (2012). *Культура наукової української мови*. Київ: Академвидав.
- Сидор, Л. Н. (2016). Неличные формы глагола как средство создания коммуникативной связности научного текста. *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, 10–3, 42–44.
- Сівець, Р. С. (2007). Когнітивно-семантична специфіка контрадикторних відношень у сучасній англійській мові. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*, 9 (2), 24–249.
- Смирницкий, А. И. (1959). *Морфология английского языка*. Москва: Изд-во иностр. лит-ры.
- Снісаренко, І., & Дрозд, О. (2019). Особливості функціонування екзистенційних there-конструкцій у сучасній англійській мові (на матеріалі текстів екологічної тематики). В А. Душний, М. Махмудов, М. Стреначікова, В. Ільницький, І. Зимомря (ред.-упоряд.), *Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи* (сс. 221–223). Банська Бистриця – Баку – Ужгород – Херсон – Кривий Ріг: Посвіт.
- Соболева, О. В. (2016). Обучающий потенциал научно-популярного текста: к вопросу об экспрессивности научной речи. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*, 3 (107), 84–87.
- Соколова, А. И. (2016). Об изменении функций нефинитных форм в истории английского языка. *Балтийский гуманитарный журнал*, 5 (2 (15)), 8–91.
- Солганик, Г. Я. (1997). *Стилистика текста*. Москва: Флинта : Наука.
- Суник, О. П. (1966). *Общая теория частей речи*. Москва, Ленинград: Наука.

- Теньер, Л. (1988). *Основы структурного синтаксиса* (пер. с франц.). Москва: Прогресс, 1988.
- Тестелец, Я. Г. (2001). *Введение в общий синтаксис*. Москва: Издательство РГГУ.
- Тестелец, Я. Г. (2015). *Языковые универсалии*. Retrieved from: <https://postnauka.ru/video/44745>.
- Трищук, О. В. (2016). Основні способи компресії науково-інформаційного тексту. *Технологія і техніка друкарства*, 3 (53), 88–97.
- Троянская, Е. С. (1984). Полевая структура научного стиля и его жанровых разновидностей. В М. Я. Цвиллинг (Ред.), *Общие и частные проблемы функциональных стилей* (с. 16–28). Москва: Наука.
- Фант, М. О. (2016). *Складнопідрядне речення з підрядним часу в ранньонововерхньонімецькій мові: структурний та функціональний аспекти* (Кандидатська дисертація). Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, Україна.
- Хомский, Н. (1972). *Язык и мышление* (пер. с англ.). Москва: Издательство МГУ.
- Циммерлинг, А. В. (2008). Нулевые лексемы в синтаксисе: догматика и типология. *Acta Linguistica Petropolitana. Труды института лингвистических исследований*, 4 (2), 226–244.
- Циммерлинг, А. В. (2009). Синтаксические нули в грамматике. В *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: По материалам ежегодной Международной конференции “Диалог 2009”*, 8 (15), (с. 519–529). Москва: РГГУ.
- Циммерлинг, А. В., & Лютикова, Е. А. (Отв. ред.). (2016). *Архитектура клаузы в параметрических моделях: синтаксис, информационная структура, порядок слов*. Москва: Издательский Дом ЯСК.

- Чепкова, С. П. (2007). К вопросу о различении неличных форм глагола в научно-технической литературе. *Научные труды Дальрыбвтуза*, 19, 464–468.
- Шарина, Е. В. (2004). *Причастные обороты и их синонимы в немецком языке в сопоставлении с русским языком (на материале различных функциональных стилей)* (Кандидатская диссертация). Московский гуманитарный педагогический институт, Москва, Россия.
- Шапочкина, О. В. (2020). Типологія інертивних конструкцій з дієприкметником II: на матеріалі германських мов (V-VIII ст.). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки*, 1 (19), 335–341.
- Швидка, Л. В. (1995). *Семантичні та синтаксичні особливості суб'єкта вторинної предикативності (на матеріалі дієприкметників II сучасної німецької мови)* (Кандидатська дисертація). Київський державний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Шендельс, Е. И. (1964). *Грамматическая синонимия (на базе морфологии глагола в современном немецком языке)* (Докторская диссертация). Московский государственный лингвистический университет, Москва, Россия.
- Шендельс, Е. И. (1988). *Практическая грамматика немецкого языка*. Москва: Высшая школа.
- Шелякин, М. А. (2001). *Функциональная грамматика русского языка*. Москва: Рус. яз.
- Широких, А. Ю. (2018). Субстантивация действия: проблемы перевода неличных форм английского глагола на русский язык. *Мир науки, культуры, образования*, (2 (69)), 646–649.
- Щерба, Л. В. (1957). О частях речи в русском языке. В Л. А. Чешко (Ред.), *Избранные работы по русскому языку* (сс. 63–84). Москва: Академия наук СССР.

- Щур, Г. С. (1974). *Теория поля в лингвистике*. Москва: Наука.
- Эйхбаум, Г. Н. (1974). *Обособленные члены предложения в немецком языке*. Ленинград: Издательство Ленинградского университета.
- Abney, S. (1987). *The English Noun Phrase in Its Sentential Aspect*. Cambridge: MIT Press.
- Adamzik, K. (2010). *Sprache: Wege zum Verstehen*. Tübingen u. Basel: A. Francke Verlag.
- Adelung, J. Ch. (1781). *Deutsche Sprachlehre: zum Gebrauche der Schulen in den Königl. Preuss. Landen*. Berlin: Voss.
- Ágel, V. (2000). Syntax des Neuhochdeutschen bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts. In W. Besch, A. Betten, O. Reichmann, & S. Sonderegger (Hrsg.), *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*. 2. Halbband (Vollständig neu bearbeitete u. erweiterte Aufl.) (SS. 1855–1902). Berlin; New York: Walter de Gruyter.
- Axel, K., & Weiß, H. (2011). Pro-drop in the history of German – From Old High German to the modern dialects. In M. Wratil, P. Gallmann (Eds.), *Null Pronouns* (PP. 21–52). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110238716.21>.
- Bailyn, J. (1995). Configurational Case Assignment in Russian Syntax. *The Linguistic Review*, 12, 315–316.
- Bailyn, J. (2001). The Syntax of Slavic Predicate Case. *ZAS Papres in Linguistics*, 22, 1–23.
- Bárány, A., Biberauer, T., Douglas, J., & Vikner, S. (Ed.). (2020). *Syntactic architecture and its consequences I: Syntax inside the grammar (Open Generative Syntax 9)*. Berlin: Language Science Press.
- Bech, G. (1955). *Studien über das deutsche Verbum Infinitum*. København: Munksgaard.

- Beneš, E. (1981). Die formale Struktur der wissenschaftlichen Fachsprachen in syntaktischer Hinsicht. In Th. Bungarten (Hrsg.), *Wissenschaftssprache* (SS. 185–212). München: Wilhelm Fink Verlag.
- Beyer, Anke (2018). *InliAnTe: Instrument für die linguistische Analyse von Textkommentierungen*. Ergriffen aus: <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/4394/6551>.
- Bilgin, Ç. (2017). *Synchro-diachronic approach to null subjects: An account of null subject language diversity and associated diachronic change*. Toronto: University of Toronto.
- Borer, H. (1989). Anaphoric AGR. In O. Jaeggli, K. J. Safir (Hrsg.), *The Null Subject Parameter* (pp. 69–109). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Borges, H., & Acrisio, P. (2017). *The emergence of Brazilian Portuguese: Earlier evidence for the development of a partial null subject grammar*. Retrieved from: <https://journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/PLSA/article/view/4096/3795>
- Borik, O., & Gehrke, B. (2019). Participles: Form, use and meaning. *Glossa: A Journal of General Linguistics*, 4(1): 109.
doi: <http://doi.org/10.5334/gjgl.1055>
- Borovska, O. (2014). Der besondere Status von Partizipien in Fachtexten des Deutschen. В *Молода германістика України між традицією та новаторством: Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Львів, 31 жовтня – 1 листопада 2014 року* (сс. 17–19). Львів: ПАІС.
- Borovska, O. (2016). Attribution durch Partizipialklausen im modernen Deutschen. В *Німецька мова в Україні: традиції та перспективи розвитку. Матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Львів, 4 – 6 жовтня 2016 року* (сс. 44–46). Львів: ПАІС, 2016.

- Borovska, O. (2017a). Morphosyntactic Models of Sentences with Participles in the Role of Adjunct in the Contemporary German Language. In *Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects: Monograph* (pp. 97–103). Opole: The Academy of Management and Administration in Opole,.
- Borovska, O. (2017b). Partizipialklauseen in der deutschen Gegenwartssprache: Strukturelle Merkmale. In *Sternstunde der deutschen Gegenwartssprache in der Ukraine*. Матеріали XXIV Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Чернівці, 29 вересня – 30 вересня 2017 року (сс. 32–34). Чернівці: Видавничий дім “Родовід”.
- Borovska, O. (2019). Semantische Klassen von Partizipialklauseen in der deutschen Gegenwartssprache. In *Moderne Germanistik auf der Suche nach einer neuen Identität: interdisziplinär, interkulturell, international*. Матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції Асоціації українських германістів, Івано-Франківськ, 27 вересня – 28 вересня 2019 року (сс. 25–26). Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М.
- Bowers, J. Predication. (2001). In M. Baltin, C. Collins (Hrsg.), *Handbook of Contemporary syntactic theory* (PP. 299–333). Malden, Mass.: Blackwell.
- Brandt, P., Trawiński, B., & Wöllstein, A. (2016). (Anti-)Control in German: Evidence from Comparative, Corpus- and Psycholinguistic Studies. *Co- and Subordination in German and Other Languages*, 21, 77–98.
- Brinkman, H. (1971). *Die deutsche Sprache: Gestalt und Leistung*. Düsseldorf: Schwann, 1971.
- Brodahl, K. (2016). *Zu deutschen Partizipialkonstruktionen mit dem Partizip 1 als Kern*. Trondheim: NTNU.
- Bross, F. (2020). *The clausal syntax of German Sign Language: A cartographic approach (Open Generative Syntax 5)*. Berlin: Language Science Press.
- Bungarten, Th. (1976). *Präsentische Partizipialkonstruktionen in der deutschen Gegenwartssprache*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.

- Büring, D. (1992). *Linking: Dekomposition, Theta-Rollen, Argumentstruktur*. Hürth: Gabel.
- Burzio, L. (1981). *Italian syntax. A Government-Binding approach*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company.
- Camacho, J. (2017). The null subject parameter revisited: The evolution from null subject Spanish and Portuguese to Dominican Spanish and Brazilian Portuguese. In M. A. Kato & F. Ordoñez (Eds.) *The morphosyntax of Portuguese and Spanish in Latin America*, (pp. 27–48). New York: Oxford University Press.
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on Government and Binding*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Chomsky, N. (1982). *Some Concepts and Consequences of the Theory of Government and Binding*. Cambridge: MIT Press.
- Chomsky, N. (1989). On binding. *Linguistic Inquiry*, 20, 365–424.
- Chomsky, N. (1993a). A Minimalist program for linguistic theory. In K. Halle & S. J. Keyser (Eds.) *View from Building 20* (pp. 1–52). Cambridge (Mass.): The MIT Press.
- Chomsky, N. (1993b). *Lectures on Government and Binding: The Pisa Lectures*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Chomsky, N. (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Chomsky, N. (2000). Minimalist Inquiries: The Framework. In R. Martin, D. Michaels, J. Uriagereka (Eds.). *Step By Step: Essays In Syntax in Honor of Howard* (pp. 89–155). Cambridge: MIT Press.
- Chomsky, N. (2001). Derivation by Phase. In M. Kenstowicz, Ken Hale (Eds.): *A Life in Language* (pp. 1–52). Cambridge, MA: MIT Press.
- Chomsky, N., & Lasnik, H. (1993). The Theory of Principles and Parameters. In J. Jacobs, A. v. Stechow, W. Sternefeld, Th. Vennemann (Eds). *Syntax: Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung* (pp. 506–569). Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 1993.

- Cognola, F., & Casalicchio, J. (Ed.). (2018). *Null Subjects in Generative Grammar. A Synchronic and Diachronic Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Cowper, E. (2016). Finiteness und Pseudofiniteness. In K. M. Eide (Ed.), *Finiteness matters: On finiteness-related phenomena in natural languages* (pp. 47–78). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Darski, J. P., & Darski, J. (2010). *Deutsche Grammatik: ein völlig neuer Ansatz*. Frankfurt/M.: Peter Lang.
- Demske-Neumann, U. (1994). *Modales Passiv und Tough Movement: Zur strukturellen Kausalität eines syntaktischen Wandels im Deutschen und Englischen*. Tübingen: Niemeyer.
- Dik, S. C. (Ed.). (2009). *The Structure of the Clause*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110218367>
- Dolgoplova, L. (2015). Moderne syntaktische Theorien: zum Problem des Objekts und der Aufgaben der Forschung. *Germanistik in der Ukraine, 10*, 32–37.
- Doner, J. M., & Bilgin, C. (2018). *Same null subject type, different EPP*. Toronto: York University.
- Doner, J. M. (2019). *The EPP Across Languages*. (A thesis for the degree of Doctor of Philosophy). University of Toronto, Toronto, Canada.
- Dryer, M. S., & Haspelmath, M. (Eds.). (2013). *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Retrieved from: <http://wals.info>.
- Duden* (9. Auflage). (2016). Berlin: Dudenverlag.
- Dürscheid, Chr. (2010). *Syntax: Grundlagen und Theorien*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

- Eide, K. M. (2016). Introduction. In K. M. Eide (Ed.), *Finiteness matters: On finiteness-related phenomena in natural languages* (pp. 1–44). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Eisenberg, P. (2013). Das Wort. In P. Eisenberg, *Grundriss der deutschen Grammatik* (Band 1). Stuttgart / Weimar: Metzler.
- Eisenberg, P. (2013). Der Satz. In P. Eisenberg, *Grundriss der deutschen Grammatik* (Band 2). Stuttgart / Weimar: Metzler.
- Engel, U. (2009). *Deutsche Grammatik*. München: Iudicium.
- Elmiger, D. (2011). Von Dozierenden und Emeritierenden: substantivierte Partizip-I-Formen im heutigen Deutsch. *Travaux Neuchâtelois de Linguistique (TRANEL)*, 55, 163–179.
- Erben, J. (1973). *Deutsche Grammatik. Ein Abriß*. München: Hueber, 1973.
- Eroms, H.-W. (2000). *Syntax der deutschen Sprache*. Berlin; New York: de Gruyter.
- Fandrych, C. (2011). Die auf Sockeln stehenden Monumentalfiguren: Verschachtelung und Entschachtelung im DaF-Unterricht. In B. Schmenk; N. Würffel (Hrsg.), *Drei Schritte vor und manchmal auch sechs zurück. Internationale Perspektiven auf Entwicklungslinien im Bereich Deutsch als Fremdsprache. Festschrift für Dietmar Rösler zum 60. Geburtstag* (SS. 49–58). Tübingen: Narr.
- Filipović, N. (1977). *Die Partizipialkonstruktionen in der deutschen dichterischen Prosa von heute*. Tübingen: Narr.
- Fillmore, Ch. (1968). The Case for Case. In E. Bach, R. T. Harms (eds.) *Universals in Linguistic Theory* (pp. 1–88). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Flämig, W. (1991). *Grammatik des Deutschen: Einführung in Struktur- und Wirkungszusammenhänge; Erarbeitet auf der theoretischen Grundlage der "Grundzüge einer deutschen Grammatik"*. Berlin: Akademie-Verlag.

- Flaate, I. (2007). *Die als-Prädikative im Deutschen*. Tübingen: Stauffenburg-Verlag.
- Fox, A. (2005). *The Structure of German*. New York: OUP Inc.
- Franco, L., Moreno, M. M., & Reeve, M. (Eds.). (2019). Agreement, case and locality in the nominal and verbal domains (OpenGenerative Syntax 4). Berlin: Language Science Press.
- Frey, W. (1993). Syntaktische Bedingungen für die semantische Interpretation: Über Bindung, implizite Argumente und Skopus. Berlin: Akademie-Verlag.
- Freywald, U. (2016). Clause integration and verb position in German – Drawing the boundary between subordinating clause linkers and their paratactic homonyms. In I. Reich, & A. Speyer (Eds.), *Co- and Subordination in German and Other Languages* (pp. 181–220). Hamburg: Buske.
- Fuhrhop, N. (1998). *Grenzfälle morphologischer Einheiten*. Tübingen: Stauffenburg-Verlag.
- Fuhrhop, N., & Werner, M. (2016). Die Zukunft der Derivation oder: Derivation 2.0. *Linguistik Online*, 77 (3), 129–150. <https://doi.org/10.13092/lo.77.2909>
- Fuß, E. (2011). Historical pathways to null subjects: Implications to the theory of pro-drop. In M. Wratil, P. Gallmann (Eds.), *Null Pronouns* (pp. 52–98). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110238716.53>
- Gallman, P. (2014). *Infinite Verbformen. Die Unterarten von infiniten Verbformen: Der so genannte Status*. Ms. Jena. Ergriffen aus: <https://docplayer.org/12444367-Prof-dr-peter-gallmann-jena-sommer-2014-die-unterarten-von-infiniten-verbformen-der-sogenannte-status.html>
- Gassner-Koch, E. (1992). Teil IV. Bildungen mit Partizip I als Zweitkonstituente. In M. Pümpel-Mader, E. Gassner-Koch, H. Wellman, L. Ortner (Hrsg.), *Das Adjektivkomposita und Partizipialbildungen (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen 2)* (SS. 249–312). Berlin, New York: De Gruyter. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110847635-006>.

- Gassner-Koch, E., Pümpel-Mader, M., & Unterpertinger, B. (1992). Teil III. Bildungen mit Partizip II als Zweitkonstituente. In M. Pümpel-Mader, E. Gassner-Koch, H. Wellman, L. Ortner (Hrsg.), *Das Adjektivkomposita und Partizipialbildungen (Komposita und kompositionsähnliche Strukturen 2)* (SS. 167–248). Berlin; New York: De Gruyter. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110847635-005>
- Gelderen, E. van. (2013). *Clause Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Glinz, H. (1971). *Deutsche Grammatik II. Kasussyntax, Nominalstrukturen, Wortarten, Kasusfremdes*. Bad Homburg v. d. H.: Athenäum-Verlag.
- Gottsched, J. Ch. (1762). *Vollständigere und neuerläuterte deutsche Sprachkunst*. Leipzig: Breitkopf.
- Green, J. J. (2019). A movement theory of adjunct control. *Glossa: a journal of general linguistics* 4(1): 87, 1–34. doi: <https://doi.org/10.5334/gjgl.724>
- Gruber, H. (2016). *Das Signalisieren von Kohärenzstrukturen in deutschsprachigen wissenschaftlichen Texten*. Ergriffen aus: <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/2812/4152>.
- Gruber, J. S. (1970). *Studies in Lexical Relations*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club.
- Grütz, D. (2013). *Die Vorlesung – eine fachsprachliche Textsorte am Beispiel der Fachkommunikation Wirtschaft*. Ergriffen aus: <https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/923/1611>.
- Gueintz, Ch. (1641). *Christian Gueintzen Deutscher Sprachlehre Entwurf*. Cöthen: Fürstliche Druckerei.
- Guéron, J. (2017). Beyond narrative: On the syntax and semantics of ly-Adverbs. In E. Aboh, E. Haeberli, G. Puskás & M. Schönenberger (Ed.), *Elements of Comparative Syntax* (pp. 57–98). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi: <https://doi.org/10.1515/9781501504037-004>

- Haegeman, L. (1994). *Introduction to Government and Binding Theory*. Oxford; Cambridge: Blackwell, 1994.
- Haig, G. (2005). Bescheuert und verlogen: (Schein)partizipien, Wortklassen, und das Lexikon. In Y. Thiesen (Hrsg.), *10 Jahre Ulrike Moser am SAVS: Beiträge ihrer Absolventen zum Dienstjubiläum, 4*, 107–128.
- Haug, D. T., Fabricius-Hansen, C., Behrens, B., & Helland, H. (2012). Chapter 4. Open adjuncts: degrees of event integration. In C. Fabricius-Hansen & D. Haug (Eds.), *Big Events, Small Clauses* (pp. 131–178). Berlin, Boston: De Gruyter. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110285864>
- Heine, B. (1993). Bekommen, ohne etwas zu bekommen: zur Grammatikalisierung des Dativpassivs. *Sprache und Literatur in Wissenschaft und Unterricht, 71*, 26–33.
- Helbig, G., & Buscha, J. (2001). *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig: Langenscheidt.
- Helbig, G., & Buscha, J. (2013). *Leitfaden der deutschen Grammatik*. Berlin: Langenscheidt.
- Henschel, E., & Vogel, P. M. (2009). *Deutsche Morphologie*. Berlin-New York: Walter de Gruyter.
- Henschel, E. (2010). *Deutsche Grammatik*. Berlin-New York: Walter de Gruyter.
- Hinterhölzl, R., & Catasso, N. (2016). On the question of subordination or coordination in V2-relatives in German. In I. Reich & A. Speyer (Eds.), *Co- and Subordination in German and Other Languages* (pp. 99–125). Hamburg: Buske.
- Hornstein, N. (1999). Movement and Control. *Linguistic Inquiry, 3*, 69–96.
- Høyem, I. F. (2015). Zum Kontrollproblem adverbialer Infinitive im Deutschen. *Deutsche Sprache, 2/15*, 159–183.
- IDS-Grammatik: *Grammatisches Informationssystem „grammis“*. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache. doi: 10.14618/grammis. Ergriffen aus <http://grammis.ids-mannheim.de>.

- Jackendoff, R. (1974). *Semantic Interpretation in Generative Grammar*. Cambridge: MIT Press.
- Jungen, O., & Lohnstein, H. (2007). *Geschichte der Grammatiktheorie: von Dionysius Thrax bis Noam Chomsky*. München: Wilhelm Fink Verlag.
- Kiser, H. (2017). *Wortarten in der modistischen Universalgrammatik* (Doctoral Dissertation). LMU, Munich, Germany.
- Knobloch, C., & Schaefer, B. (Hrsg.). (2005). *Wortarten und Grammatikalisierung. Perspektiven in System und Erwerb*. Berlin: de Gruyter.
- Kortmann, B. (1991). *Free Adjuncts and Absolutes in English: Problems of Control and Interpretation*. London/New York: Routledge.
- Kwaśniak, R. (2012). *Infinitiv- und Partizipialkonstruktionen: Ihre Strukturen und Funktionen am Beispiel Thomas Manns*. Berlin: Weidler Buchverlag.
- Landau, I. (2000). *Elements of Control*. Dordrecht: Springer.
- Landau, I. (2010). The Explicit Syntax of Implicit Arguments. *Linguistic Inquiry*, 41/3, 357–388.
- Landau, I. (2013). *Control in Generative Grammar: A Research Companion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Landau, I. (2017). Adjunct control depends on voice. In H. Claire, H. Kotek & C. van Urk (Eds.), *A pesky set: Papers for David Pesetsky*. Cambridge, MA: MITWPL.
- La Palombara, L.E. (1976). *An Introduction to Grammar: Traditional, Structural, Transformational*. Cambridge, Massachusetts: Winthrop Publishers, Inc.
- Larson, R. (1988). On the double object construction. *Linguistic Inquiry*, 19, 335–391.
- Larson, R. (1991). Promise and the Theory of Control. *Linguistic Inquiry*, 22, 103–139.

- Lebeaux, D. (1984). Anaphoric Binding and the Definition of PRO. *North East Linguistics Society*, 14 (1), 253–274. Available at: <https://scholarworks.umass.edu/nels/vol14/iss1/16>
- Legendre, G. (1990). French Impersonal Constructions. *Natural Language and Linguistic Theory*, 8, 81–128.
- Linke, A., Nussbaumer, M., & Portmann, R. (2001). *Studienbuch Linguistik*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Lötzs, R. (1969). Zum indirekten Passiv im Deutschen und Slawischen. In W. Krauss, Z. Stieber, J. Belic & V. I. Borkovskij (Hrsg.), *Slawisch-deutsche Wechselbeziehungen in Sprache, Literatur und Kultur* (SS. 102–109). Berlin: Akademie-Verlag.
- Machalitz, F.-Ch. (2017). *Die doppelten Perfektformen als periphrastische Verbkonstruktionen mit expressivem Partizip*. Hamburg: Kovač.
- Mostýn, M. (2010). Zur funktionalen Auslastung adverbialer Partizipialkonstruktionen in wirtschaftstexten. *Brünner Beiträge zur Germanistik und Nordistik*, 15 (1-2), 85–100.
- Möller, M. (2015). *Das Partizip II von Experiencer-Object-Verben. Eine Korpuslinguistische Untersuchung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Müller, N. (2000). Ergative und unergative Verben aus Romanistischer Sicht. In *BLicK - Bremer Linguistisches Kolloquium*, 43–52.
- Müller, S. (2010). *Grammatiktheorie*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Naiditsch, L., Pavlova, A. (2018). *Prädikatives Attribut: Eine Vergleichsstudie für Deutsch und Russisch*. Berlin: Frank & Timme.
- Nefdt, R. M. (2016). Scientific modelling in generative grammar and the dynamic turn in syntax. *Linguist and Philos*, 39, 357–394.
- Nitsch, J. (2013). *Partizipien kontrastiv* (Master thesis). University of Oslo. Ergriffen aus: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/38310/1/Partizipien-kontrastiv.pdf>

- Novotny, E. (2008). *Stilistik der deutschen Sprache*. Klaipeda: Klaipeda Universität.
- Oppenrieder, W. (1991). *Von Subjekten, Sätzen und Subjektsätzen: Untersuchungen zur Syntax des Deutschen*. De Gruyter Verlag.
- Ortmann, M. (2011). Anti-agreement with subjects and possessors from a typological perspective: A case for null pronouns or for economy? In M. Wratil, P. Gallmann (Eds.), *Null Pronouns* (pp. 223–264). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110238716.223>
- Pakkanen-Kilpiä, K. (2006). Zum Wesen des deutschen Gerundivs – eine korpuslinguistische Analyse. *Neuphilologische Mitteilungen*, 2, 131–167.
- Palmer, F. (1984). *Grammar*. New York: Pelican Books.
- Perlmutter, D. M. (1978). Impersonal passives and the unaccusative hypothesis, *Berkeley Linguistic Society* 4, 157–189.
- Peterson, J. (2015). *Sprache und Migration*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Pfeiffer, M. (2014). Welche Wortarten werden am häufigsten repariert? In P. Bergmann, K. Birkner, P. Gilles, H. Spiekermann, T. Streck (Hrsg.) *Sprache im Gebrauch: räumlich, zeitlich, interaktional. Festschrift für Peter Auer* (pp. 249–274). Heidelberg: Winter.
- Philippi, J. (2008). *Einführung in die generative Grammatik*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Pittner, K. (1999). *Adverbiale im Deutschen: Untersuchungen zu ihrer Stellung und Interpretation*. Tübingen: Stauffenburg-Verlag.
- Pittner, K., & Berman, J. (2010). *Deutsche Syntax: Ein Arbeitsbuch*. Tübingen: Narr.
- Pleş, L. M. (2009). Zur Typologisierung der Partizipien im Deutschen und Polnischen. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Germanica*, 5, 211–235.

- Pross, T., & Roßdeutscher, A. (2019). Towards a correlation of form, use and meaning of German ge-prefixed predicative participles. *Glossa: A Journal of General Linguistics*, 4 (1), 93. doi: <http://doi.org/10.5334/gjgl.753>
- Radford, A. (2020). *An Introduction to English Language Structure: Second Edition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rapp, I. (1997). *Partizipien und semantische Struktur. Zu passivischen Konstruktionen mit dem 3. Status*. Tübingen: Stauffenburg.
- Raster, P. (2001). Wortarten des Deutschen aus der Sicht der indischen Grammatiktradition. *Essener linguistische Skripte*, 1 (2), 7–46.
- Rath, R. (1971). *Die Partizipialgruppe in der deutschen Gegenwartssprache*. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag.
- Rathert, M. (2009). Zur Morphophonologie des Partizips II im Deutschen. *Linguistische Berichte*, 218, 157–263.
- Reinhart, T. (1983). *Anaphora and Semantic Interpretation*. London: Taylor & Francis.
- Reinhart, T. (2002). The theta system – An overview. *Theoretical Linguistics*, 28 (3), 229–290.
- Repp, S., & Struckmeier, V. (2020). *Syntax. Eine Einführung*. Stuttgart/ Weimar: Metzler.
- Richards, N. (2016). *The Contiguity Theory*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Rizzi, L. (1990). *Relativized Minimality*. Cambridge: MIT Press.
- Roelcke, T. (2010). *Fachsprachen*. Berlin: ESV.
- Römer, Ch. (2006). *Morphologie der deutschen Sprache*. Tübingen, Basel: A. Francke.
- Rosenbaum, P. (1970). A Principle Governing Deletion in English Sentential Complementation. In R. Jacobs, P. Rosenbaum (Eds.), *Readings in English Transformational Grammar* (pp. 220–229). Waltham, MA: Ginn-Blaisdell.
- Sadziński, R. (2006). Diathesen und Konversen. In V. Ágel, L. M. Eichinger, H.-W. Eroms, P. Hellwig, H. J. Heringer, & H. Lobin (Hrsg.), *Dependenz und*

- Valenz. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung*. Bd. 25.2 (SS. 963–973). New York; Berlin: de Gruyter,.
- Salzmann, M. (2011). Silent resumptives in Zurich German possessor relativization. In M. Wratil, P. Gallmann (Eds.), *Null Pronouns* (pp. 141–222). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110238716.141>
- Salzmann, M., & Schaden, G. (2019). The syntax and semantics of past participle agreement in Alemannic. *Glossa: a journal of general linguistics* 4 (1): 105, 1–46. doi: <https://doi.org/10.5334/gjgl.756>
- Schäfer, F. (2008). *The Syntax of (Anti-)Causatives – External Arguments in Change-of-state Contexts*. Amsterdam: John Benjamins.
- Schierholz, S., Gouws, R., Hollós, Z., & Wolski, W. (2016). Wörterbuchforschung und Lexikographie. Berlin, Boston: De Gruyter. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110474251>
- Schottelius, J. G. (1663). *Ausführliche Arbeit Von der Teutschen HauptSprache*. Braunschweig: Zilliger.
- Siemund, P. (2012). Wortarten im Deutschen und im Englischen. *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache*, 37, 183–208.
- Sommerfeldt, K.-E., & Starke, G. (1988). *Einführung in die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: Bibliographisches Institut.
- Starke, M. (1995). On the Format for Small Clauses. *Syntax and Semantics: Small Clause*, 28, 237–270.
- Staudinger, B. (1997). *Sätzchen: Small Clauses im Deutschen*. Tübingen: Niemeyer.
- Stechow, A., & Sternefeld, W. (1988). *Bausteine syntaktischen Wissens. Ein Lehrbuch der generativen Grammatik*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften / Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH.
- Stowell, T. (1981). *Origin of Phrase Structure*. Cambridge, Mass.: MIT.

- Struckmeier, V. (2017). Wortartentheorien und ihr Nutzen: Eine linguistische Quadratur des Kreises. *Ars Grammatika*, 7, 15–46.
- Teuber, O. (2001). Zur syntaktischen Struktur von „freien Prädikativen“ und „Adverbialien der Art und Weise“. *ZAS Papers in Linguistics*, 21, 201–209.
- Thielmann, W. (2011). Wortarten im Kontrast. In *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache: Wortarten im Kontrast*, 37, (SS. 43–70). München: Iudicium.
- Thurén, C. (2008). *The Syntax of the Swedish Present Participle*. Lund University: Centre for Languages and Literature.
- Thurmair, M. (2013). Das Modalpartizip im Deutschen – eine nicht zu vernachlässigende Konstruktion. *German as a Foreign Language*, 2, 92–111.
- Vargyas, A. (2012). *Grammatikalisierung des Rezipientenpassivs. A Rezipientenpassiv grammatikalizációja* (Doktori Disszertáció). Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest.
- Vogel, P. M. (2009). Universalität von Wortarten. In L. Hoffmann (Hrsg.), *Handbuch der deutschen Wortarten*. Berlin-New York: Walter de Gruyter.
- Weber, H. (2002). Partizipien als Partizipien, Verben und Adjektive. In A. Murguía (Hrsg.), *Sprache und Welt: Festgabe für Eugenio Coseriu zum 80. Geburtstag* (SS. 191–214). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Weidner, E. (2003). *Different Types of Small Clauses and Their Analysis: A Comparison of English and German*. GRIN Verlag.
- Weinrich, H. (1993). *Textgrammatik der deutschen Sprache*. Mannheim: Dudenverlag.
- Welke, K. (2002). *Deutsche Syntax funktional: Perspektiviertheit syntaktischer Strukturen*. Tübingen: Stauffenburg.
- Welke, K. (2007). *Einführung in die Satzanalyse*. De Gruyter Studienbuch.
- Williams, E. (1980). Predication. *Linguistic Inquiry*, 11, 203–237.

- Wellman, H. (2008). *Deutsche Grammatik: Laut, Wort, Satz, Text*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter GmbH Heidelberg.
- Wöllstein, A. (2010). *Topologisches Satzmodell*. Heidelberg: Winter.
- Wöllstein-Leisten, A. (1997). *Deutsche Satzstruktur: Grundlagen der syntaktischen Analyse*. Tübingen: Stauffenburg-Verlag.
- Wrátil, M. (2011). Uncovered pro – On the development and identification of null subjects. In M. Wrátil, P. Gallmann (Eds.), *Null Pronouns* (pp. 99–140). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. doi: <https://doi.org/10.1515/9783110238716.99>
- Wunderlich, D. (1984). Was sind Aufforderungssätze? In G. Stickel (Hrsg.), *Pragmatik in der Grammatik* (SS. 92–117). Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann-Bagel.
- Wurmbrand, S. (2006). Licensing Case. *Journal of Germanic Linguistics*, 18 (3), 175–236.
- Zanuttini, R. (1996). On the Relevance of Tense for Sentential Negation. In A. Belletti, L. Rizzi (Eds.), *Parameters and Functional Heads. Essays in Comparative Syntax* (pp.181–207). New York/Oxford: Oxford University Press.
- Zifonun, G., Hoffmann, L., & Strecker, B. (Hrsg.). (1997). *Grammatik der deutschen Sprache* (3 Bde.). Berlin, New York: De Gruyter.
- Zinchenko, H. (2019). Null Subjects in Old Germanic Languages. *Studia philologica*, 13, 36–40.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

- Кожина, М. Н. (Ред.). (2006). *Стилистический энциклопедический словарь русского языка*. Москва: Флинта : Наука.
- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К.

- Селіванова, О. О. (2011). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.
- Ярцева, В. Н. (Гл. ред.). (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- Bussman, H. (2002). *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Kröner.
- Glück, H., & Rödel, M. (Hrsg.). (2016). *Metzler Lexikon Sprache*. Stuttgart; Weimar: Metzler.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Beißwenger, M. (2007). *Sprachhandlungskoordination in der Chat-Kommunikation*. Ergriffen aus: <https://www.mediensprache.net/de/literatur/rezensionen/3971.pdf>
- Dabiri, G., & Helten, D. (2000). *Psychologische Grundlagenstudie zum Phänomen Internet Relay Chat Qualitative Analyse der Bedeutungsschwerpunkte für die Anwender*. Berlin. Ergriffen aus <http://userpage.fuberlin.de/~chlor>
- Flieger, U. E. (2010). *Bürgerstolz und Wollgewerbe: Der Bilderzyklus des Isaac Claesz. van Swanenburg (1537-1614) in der Lakenhal von Leiden*. Münster: Waxmann Verlag.
- Geier, Th., & Pollmanns, M. (Hrsg.). (2016). *Was ist Unterricht? Zur Konstitution einer pädagogischen Form*. Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- Göttert, K.-H. (2010). *Deutsch. Biographie einer Sprache*. Berlin: Ullstein.
- Helsing, van J. (2005). *Geheimgesellschaften und ihre Macht im 20. Jahrhundert*. Ewertverlag.
- Kornmeier, M. (2007). *Wissenschaftstheorie und wissenschaftliches Arbeiten*. Heidelberg: Physika-Verlag.
- Lorenz, A. (2016). *Biographie – Religiosität – Bildung. Zur Identitätsentwicklung durch religiöse Bildungsprozesse*. Springer Fachmedien.
- Münkler, H. (2011). *Die Deutschen und ihre Mythen*. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.

- Nord, Ch. (2010). *Funktionsgerechtigkeit und Loyalität: Theorie, Methode und Didaktik des funktionalen Übersetzens*. Berlin: Frank & Timme.
- Schneider, J. (2009). *Methodengeschichte der Germanistik*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Seuhs, R. (2015). *Angloafrikaans für Deutschsprachige*. Norderstedt: BoD – Books on Demand.
- Steiner, F. (2009). *Dargestellte Autorschaft. Autorkonzept und Autorsubjekt in wissenschaftlichen Texten*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Vertacnik, H.-P. (2013). *Abfangjäger*. München: dotbooks.
- Wömmel, K. (2016). *Enthusiasmus. Untersuchung eines mehrdimensionalen Konstrukts im Umfeld musikalischer Bildung*. Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- DaF: *Deutsch als Fremdsprache*. Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Deutschunterrichts für Ausländer. 4. Quartal 2009. Heft 4. 46. Jahrgang.
- Hoppe, T. (Hrsg.) (2008). *Körperlichkeit – Identität*. Fribourg: Acad. Press.
- Prenzel, M., & Baumert, J. (2008). *Vertiefende Analysen zu PISA 2006*. Zeitschrift für Erziehungswissenschaften. Sonderheft 10. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.
- Websprache.net*. (2005). *Sprache und Kommunikation im Internet*. In Linguistic-Impulse und Tendenzen 10. Günther S., Konderding K.-P., Liebert W. A., Roelcke T. (Hrsg.). Berlin-New York : Walter de Gruyter.
- Linguistik online: Eine Open-Access-Zeitschrift für Linguistik. Ergriffen aus <https://www.linguistik-online.net> .
- Mediensprache: *Ein Projekt an der Leibniz Universität Hannover*. Ergriffen aus: <https://www.mediensprache.net/de/>
- Zeitschrift für Rezensionen: *Zeitschrift für Rezensionen zur germanistischen Sprachwissenschaft*. Ergriffen aus <https://www.degruyter.com/view/journals/zrs/zrs-overview.xml>

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Класифікація нефінітних форм дієслова та критерії їх виділення
в актуальних граматиках німецької мови

	Нефінітні форми дієслова	Критерії виділення
ГраMATика Б. О. Абрамова (2004)	Інфінітив Партицип (партицип I, партицип II, герундив)	Семантичний критерій, категорія репрезентації процесуальності
ГраMATика Дуден (2016)	Інфінітив Партицип (партицип I, партицип II, герундив)	Морфологічний критерій
ГраMATика Гельбіга / Буша (2013)	Інфінітив Партицип (партицип I, партицип II, герундив)	Морфологічний критерій
ГраMATика У. Енгеля (2009)	Інфінітив Партицип (партицип I, партицип II, герундив)	Морфологічний критерій
Системна граMATика Мангеймського інституту німецької мови (IDS-Grammatik)	Інфінітив Партицип II	Морфологічний та синтаксичний критерії
ГраMATика П. Айзенберга (2013)	Інфінітив Партицип II	Морфологічний та синтаксичний критерії

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Засоби інформаційної компресії та ступінь створюваної ними
щільності інформації у німецькомовних наукових текстах
(за М. Мостин (Mostýn, 2012))

Ступінь щільності інформації	Засоби інформаційної компресії	Мовні засоби
<i>дуже високий</i>	Усічення, субституція, прономіналізація	скорочення; аббревіатури; контамінація; сполучникові прислівники
<i>високий</i>	словоскладання	складені слова (композиції)
<i>середній</i>	номіналізація; деривація; конверсія; атрибуція нефінітні форми дієслова	деривати; рівноцінні реченню іменні групи з прийменником або без; атрибутивні конструкції партиципні та інфінітивні конструкції
<i>низький</i>	еліпсис; певні типи підрядних речень (відносні підрядні речення, адверсативні підрядні речення)	еліптичні конструкції, відносні слова, речення зі сполучником <i>während</i>

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Моделі речень з партиципами та партиципними клаузами
в сучасній німецькій мові

№ п/п	Модель	Формула	Функція партиципа
1	2	3	4
1.	M1	S Vaux Vpart2	частина предиката
2.	M1 (O / Oind)	S Vaux O / Oind Vpart2	частина предиката
3.	M2	S Vcop Vpart1 / Vpart2	предикатив
4.	M2	S V O Vpart1 / Vpart2	об'єктний предикатив
5.	M 3	S V Det Vpart1 / Vpart2	зовнішній аргумент
6.	M 3 M 3 (Ptl VPart1)	S V Det Ptl Vpart1	зовнішній аргумент
7.	M 4	S V Det Vpart1 / Vpart2	внутрішній аргумент
8.	M 4	S V Det Ptl Vpart1	внутрішній аргумент
9.	M 5 (модель з ПКл)	SV [Vpart1 / Vpart2]	ад'юнкт
10.	M5 (O / Oind) (модель з ПКл)	S V[O / Oind Vpart1 / Vpart2]	ад'юнкт

Продовження табл. В.1

1	2	3	4
11.	M5 (O / Oind) (модель з ПКл)	[(O / Oind) Vpart1 / Vpart2] V S	ад'юнкт
12.	M5 (O / Oind) (модель з ПКл)	S [(O / Oind) Vpart1 / Vpart2] V	ад'юнкт
13.	M5 (Comp) (модель з ПКл)	[Comp (O / Oind) Vpart2] V S	ад'юнкт
14.	M 6 (модель з ПКл)	Det [(O / Oind) Vpart1 / Vpart2] S V	атрибут (партиципне означення)
15.	M 6 (модель з ПКл)	S Vdet[Vpart1 / Vpart2] O / Oind	атрибут (партиципне означення)
16.	M 6 (модель з ПКл)	S [(O / Oind) Vpart1 / Vpart2] V	атрибут (атрибутивна партиципна конструкція)
17.	M 6 (Ptl Vpart1) (модель з ПКл)	Det [Ptl Vpart1] S V	атрибут (герундив)
18.	M 6 (Ptl Vpart1) (модель з ПКл)	S V Det [Ptl Vpart1] O / Oind	атрибут (герундив)

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1

Кількісний розподіл речень з партиципними клаузами в текстах різних жанрів наукового стилю сучасної німецької мови (соціогуманітарна проблематика)

Тип наукового тексту	Модель речення з ПКл	Кількість уживань
1	2	3
Монографії	Моделі з ПКл у ролі атрибута (партиципного означення) М 6	697 (77%)
	Моделі з ПКл у ролі атрибута (атрибутивна партиципна конструкція) М 6	15 (1,5%)
	Моделі з ПКл у ролі атрибута (герундив) М6	26 (3%)
	Моделі з ПКл у ролі ад'юнкта М 5	167 (18,5%)
Наукові статті	Моделі з ПКл у ролі атрибута (партиципного означення) М 6	829 (75,2)
	Моделі з ПКл у ролі атрибута (атрибутивна партиципна конструкція) М 6	13 (1,2%)
	Моделі з ПКл у ролі атрибута (герундив) М6	25 (2,2%)
	Моделі з ПКл у ролі ад'юнкта М 5	236 (21,4%)

Продовження табл. Д.1

1	2	3
Рецензії	Моделі з ПКл у ролі атрибута (партиципного означення) М 6	721 (71,5%)
	Моделі з ПКл у ролі атрибута (атрибутивна партиципна конструкція) М 6	30 (3%)
	Моделі з ПКл у ролі атрибута (герундив) М6	32 (3,1%)
	Моделі з ПКл у ролі ад'юнкта М 5	226 (22,4%)

ДОДАТОК Д

Функційна класифікація партиципних клауз у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарної тематики

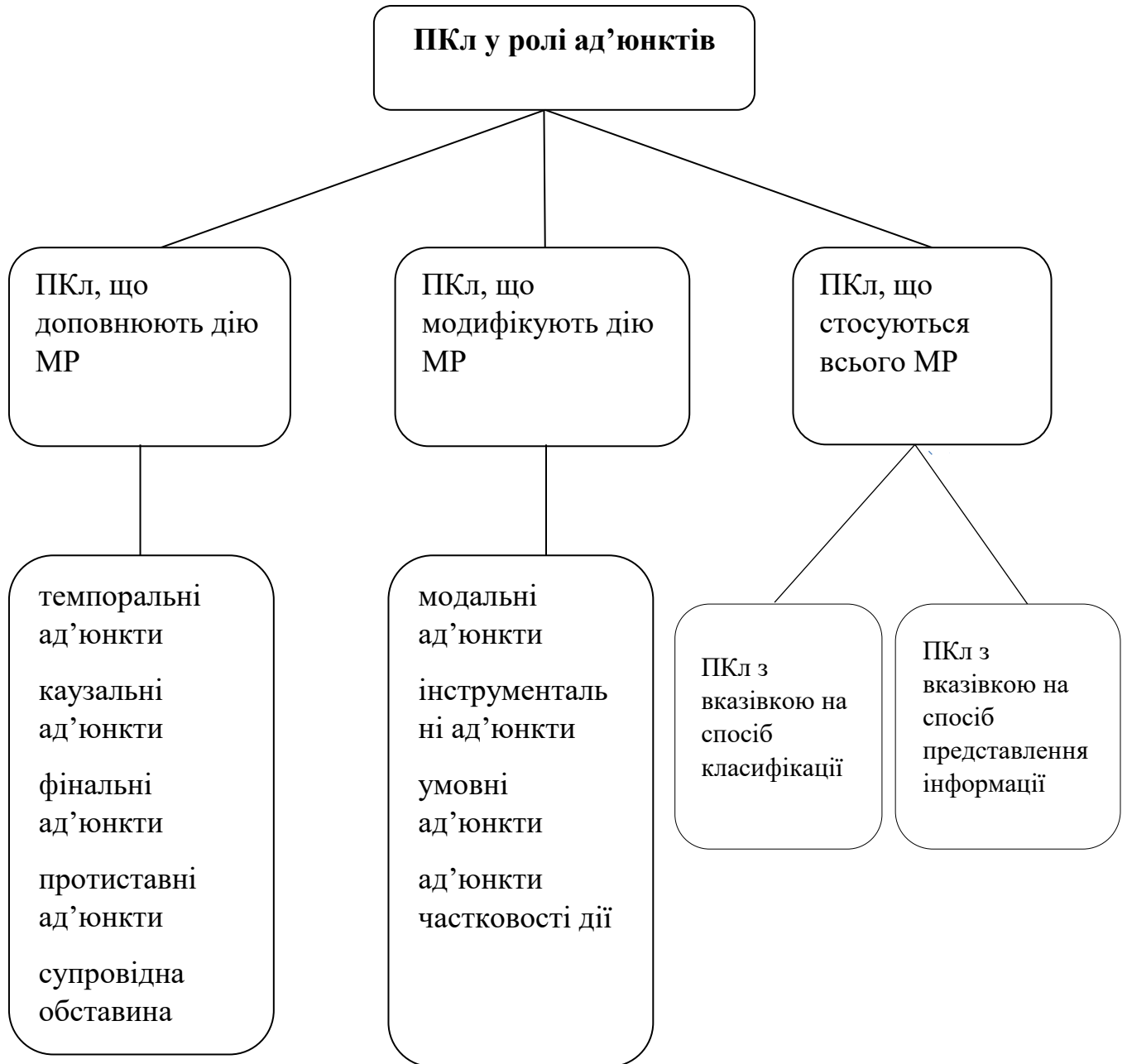

Рис. Д.1 Функційна класифікація ПКл у ролі ад'юнкта в німецькомовних наукових текстах соціогуманітарного спрямування

ДОДАТОК Ж

Таблиця Ж.1

Частотність вживання різних функційних типів партиципних клауз
у ролі ад'юнкта у німецькомовних наукових текстах
соціогуманітарної тематики

Функційний тип ПКл		Монографії	Наукові статті	Рецензії
1		2	3	4
ПКл у функції ад'юнктивів, що доповнюють дію МР	ПКл у функції темпорального ад'юнкта	8 (4,8%)	14 (5,9%)	19 (8,4%)
	ПКл у функції каузального ад'юнкта	11 (6,5%)	22 (9%)	11 (4,9%)
	ПКл у функції фінального ад'юнкта	13 (7,7%)	19 (8%)	0
	ПКл у функції ад'юнкта супутньої обставини	15 (9%)	18 (7,6%)	8 (3,5%)
	ПКл у функції протиставного ад'юнкта	5 (3%)	10 (4,2%)	0
ПКл у функції ад'юнктивів, що модифікують дію МР	ПКл у функції інструментального ад'юнкта	13 (7,7%)	24 (10%)	21 (9,3%)
	ПКл у функції модального ад'юнкта	8 (4,8%)	11 (4,6%)	6 (2,7%)
	ПКл у функції умовного ад'юнкта	21 (12,5%)	31 (13%)	36 (16,4%)
	ПКл у функції ад'юнкта частковості дії	15 (9%)	19 (8%)	10 (4,4%)

Продовження табл. Ж.1

1		2	3	4
ПКЛ у функції ад'юнктів до МР		59 (35%)	68 (29%)	115 (50,9%)